

четиво

РИЧИ
ДОСТЯН

Тревога

за юноши

РИЧИ ДОСТЯН ТРЕВОГА

Превод: Виолета Манчева

chitanka.info

Съветската писателка Ричи Михайловна Достян е родена през 1915 година във Варшава. Автор е на разкази и повести за деца и юноши.

С книгата „Тревога“, която включва две повести, Ричи Достян се представя за първи път пред българския читател. Авторката с огромно уважение се отнася към детството и показва колко важна за детето, за бъдещия гражданин, е семейната среда. Безпощадната правда в повестта „Тревога“, високият емоционален заряд на повестованието, карат възрастните да се замислят за отношението си към подрастващите. Разривът, който настъпва между родители и деца, действително буди тревога. Но повестта носи и оптимизъм, и вяра в чистотата и възможностите на юношите, в искреното им чувство за справедливост, в силата на дружбата, която ги сродява и преобразява.

Повестта „Двамата“ е поетичен разказ за приятелството между двама души — възрастен и момче. Тя внушава идеята, че и най-голямото нещастие може да бъде преодоляно, когато човешкият живот е осмислен.

ΤΡΕΒΟΓΑ

I

... В такива домове годините влизат като варта в тухлите и от това те стават само по-здрави.

Не искаше човекът — ама на, принудиха го!

Няма да замине на лагер. Доведоха го на курорт. *С детето ведно, та по-евтино да излезе.*

В унилата мрачина на влажното навъсено утро се виждаше чужда кръгла маса, а върху масата познато нещо: свойска като фамилното му име — празна „малка“ бутилка от водка и две от бира.

На големия креват спяха майка му и сестра му — четиримесечно бебе. Майка му, измъчена от пътуването и многото безсънни нощи, беше заровила нос във възглавницата и спеше като вцепенена.

Слава бавно оглеждаше стаята и злобно мислеше: „Да видим какво ще получа вместо пионерския лагер... Да ви-и-дим как ще живея тук...“.

Той лежеше опечален и зъл — спомените идваха без да ги вика: по пътеките, насипани с натрошени тухли тичаха приятелчетата на Слава, миришеше на шипки след дъжда и на високия пилон в много синьото небе плющеше на вятъра избелялото лагерно знаме...

Всичко беше хубаво в ония неотдавнашни времена. През лятото — лагер. През зимата — училището, дома. У дома — животът приятен и разбираем. Особено когато знаеш, че освен теб, майка, татко и леля Клава съседката, която за своя Васенка също е готова да откъсне главата на когото щещ, всички други са *търтеи*, *гадове*, *мръсници* и тем подобни!

Знаейки това, на Слава му беше лесно да се ориентира в заобикалящия го свят и тогава имаше само една грижа — да не би случайно някой друг да притежава нещо, което Слава все още няма. И ето че той се мушеше насам-натам, слухтеше, оглеждаше, а после мрънкаше, неволно подражавайки на майка си, която не минаваше ден да не кори баща му: „Те вече имат еди-какво си, а ние го нямаме. Че ние да не сме по-долни от тях!“. Татко му отвръщаше добродушно: „Потрай, ще имаш хладилник и ти“. Или: „Ще имаш и ти прахосмукачка и подолъскачка“. А понякога се озъбваше: „Да крада ли искаш?!“. В такива случаи майка му веднага млъкваше. И Слава, ако го попитаха „Да не искаш баща ти да тръгне да краде?“ начаса преставаше да хленчи. Защо? Той не мислеше за това. Просто беше убеден, че по-лошо нещо от кражбата на тоя свят няма.

А после все едно пак хленчеше и мрънкаше. Притича, каже ѝ и гледа. Ако въздъхне — край, победа! От този миг майка му става като болна. Тича на битпазара, нещо продава, сменя една вещь за друга, взема пари на заем от леля Клава. А той чака. И най обичаше когато тя най-сетне ще се доближи до него и ще му каже: „На, дръж — да не си по-лош от другите?“.

Последната вещь, която той извърънка от безпределно милозливото майчино сърце, беше новата чанта, купена посред зима само защото такава се беше появила у вечния Славов съперник — Серьожа Виденски.

Когато Слава разказа на майка си, че бащата на Серьожа е получил някаква премия и най-напред е купил на своя *хилчо* нова чанта (за да подкупи майка си Слава винаги пускаше в ход нейни думи), майка му въздъхна, но доста твърдо отсече: „Нищо, твоята още я бива!“.

Целия ден Слава „изгладува“ на хляб и захар. На обяд майка му се развика — караше го да изяде поне едно кюфте.

Той не ѝ даде да го нахрани и вечерта, но мина без викане, за да не забъркват ненужно баща му. А той беше славен човек, сам никога не се намесваше в техните работи.

С какво настървение само Слава се разсъблече, легна, а после като музика слушаше тракането и дрънченето на съдовете, които майка му мълчаливо миеше. По тези звуци той с поразителна точност определяше дали тя още му се сърди, или вече е започнала да го жали.

Когато татко му излезе в коридора да изпуши преди лягане една цигара, майка му бързо се приближи, наведе се и нейният шепот и миризмата на кюфтета и хляб го удариха в лицето. „Дявол да те вземе — с нежен глас му каза тя, — ще ти купя такава чанта, само питай откъде са я взели и за колко.“

И тогава — от глад ли, от жалост към себе си, или от любов към нея — Слава не издържа, хвана майка си с две ръце през шията и така се затресе, че тя се изплаши: „Какво ти става? Да не си откачил? Та аз за тебе и в огъня стъпвам“.

Слава се изфука с новата чанта в училище и на другия ден я скри — нека да си стои за догодина, че просто не можеше да я гледа, а и Серьожа Веденски също. Той без друго не го обичаше — беше прекалено вежлив, а сега го намрази, защото бра срам заради него. Слава не можеше да търпи целувките, прегръдките, разните му там *лигавцини*, а ето че и на него сега му дойде до главата.

Той лежеше без да се помръдне — необичайната тишина го потискаше и го държеше нащрек. В полупритворените му очи вчерашният ден се повтаряше на части...

Вратата към стълбището е разтворена. Шум и мръсотия.

Той се виждаше с мрежи, с големи тракащи тенджери, натъпкани с по-малки тенджерки. Виждаше баща си, олюляващ се под тежестта на вещите. Те двамата едвам-едвам мъкнеха всичко това долу. Нагоре по стълбите Слава не се мъчеше да го надмине, защото едва прекрачил прага, майка му се нахвърляше върху баща му и започваше страшна кавга. Тя продължаваше цял ден, и то само заради това пусто заминаване на курорт, защото никога досега не бяха ходили на курорт и може би оттам идеше цялата тази неразбория.

Славка съжаляваше баща си. Като всяко момче, израснало в теснотията на единствената стая, той отдавна разбираше кое как е и изобщо знаеше за живота петорно повече, отколкото предполагаха неговите родители.

В семейства като Славовото възрастните започват да разбират, че синът им вече е пораснал, едва когато той започне да отвърща на плесниците на баща си.

Вчера цял ден Слава търча да изпълнява поръчките на майка си и все даром. Тя нищо не забелязваше, дори нито веднъж не каза: „Синко, почини си, измори се!“.

Сега тя е друга. Слава дори знаеше точно от кой ден стана друга. От оня същия, когато не изскочи на двора, а се показа на прозореца и злобно му изкрещя. Слава не повярва на ушите си. Едни от най-лошите ругатни за него бяха думите: „и без теб си имам достатъчно работа...“.

Слава се мъкнеше от двора към къщи с чувството, че е бил изгонен от дома. Прибра се, застана на прага и... И — нищо! Тя дори не го попита: „Кой те обиди?“. Не си вдигна главата. Гладеше си до прозореца някакви миниатюрни ризички. В късите й дебели пръсти, които помагаша на уютята, Слава съзря грижовност, която досега принадлежеше само на него. Тогава той скочи, хлопна шумно вратата, но вратата тутакси се отвори и сърдитият глас на майка му изпрати подире му думи, които той никога няма да й прости! Тя каза: „Я зарежи вече тия номера — за най-малкото нещо крещиш «мамо»! Вече си голям! Сам можеш да халосаш по мутрата когото трябва!“.

На Слава дори не му се вярваше, че той действително съвсем неотдавна блажено е царствал в родния дом и двор, че именно той е изпитвал злорадото щастие да гледа как майка му се разправя с майките на дечурлигата от двора.

Всички в къщата се страхуваха от майка му. Веднъж той дочу как портиерката шепнешком казва на някого: „По-добре не се разправяйте с нея — тя е винаги заредена!“.

Слава тогава от гордост чак се изчерви, макар да не му беше съвсем ясен смисълът. Навярно — винаги на пост, като войник.

А вчера Слава вече не се учудваше на нищо — просто му беше много мъчно. Добре че майка му не виждаше с каква ярост удряше подметките си на всяко стъпало, когато се изкачваше с празни ръце нагоре, каква наслада изпитваше от думите, които сами се подреждаха в такт с крачките му — от думата „ви-ла“ и думата „ми-ла“. Като си повтаряше „вила-мила“ той пренесе всички дреболии до камиона и нищо хубаво не чакаше от бъдещето. Оставаше му само едно: да търпи.

Когато баща му занесе до камиона последния денк, майка му нареди всички да седнат преди тръгване. Слава нарочно седна срещу нея и зачака: поне сега непременно тя ще му се усмихне и ще каже: „Е, синко, днес ти се прояви!“. Той и без това знаеше, че е така — колко неща свърши и то без никакви *кина и сладоледи*.

Нищо подобно обаче не стана. Майка му и баща му си седяха, стиснали устни. Гърбовете им превити. Очите — никъде не гледащи, досущ като дядо му и баба му на снимката.

После майка му с жест накара Слава да стане пръв, надигна се и тя, а след нея и баща му. Слава очакваше, затаил дъх, какво ще стане по-нататък. А по-нататък — тя огледа над главата му стоята с нажален поглед, въздъхна и каза: „Господи, какъв *хавос!*“ — вдигна детето и първа излезе.

Още малко и той щеше да заплаче, но напоследък обидата му от само себе си преминаваше в злоба. Слава пъхна ръце в джобовете и хукна напред, нарочно изпреварвайки своята родителка. После също се мъчеше да бъде все пред очите ѝ, но така, че самият той да не я гледа в лицето, защото поне засега не отговаряше за себе си — ами ако изведнъж не издържи и се разплаче...

От тези спомени съвсем му призля. Да беше станал и изскочил на двора, да види как изглежда този Соснови Бор. Но той не стана. Изведнъж си помисли: щом чак пък толкова трябваше да се роди сестра му, за какъв дявол не се роди по-рано, тогава поне на лагер щяха да ходят заедно, като брата и сестрата Булавкини.

Той отново погледна в дъното на стаята. Пред очите му пак попаднаха разлетите контури на празната „малка“. Още щом купиша тази бутилка преди заминаването, родителите му тутакси престанаха да се карат, защото баща му престана да отвърща, а после имаше още колкото щеш суетня и неудобства. Баща му мълчеше, макар майка му да говореше какво ли не. Тя приказва, а той като глух: подремва и от време на време странно се усмихва. Слава неведнъж беше забелязвал: татко му се развеселяваше доста преди да е пил. Достатъчно му бе да купи или види бутилката на масата. Това много обиждаше Слава, макар той никога да не беше виждал баща си истински пиян.

Всичко, което последва — пътя в тъмнината, повторното мъкнене и премъкване — всичко се обърка.

Слава беше твърде уморен. На отделно място в паметта му остана огромното удоволствие, когато най-последна насядаха около тази маса.

С какъв апетит, с каква радост му се искаше вчера да яде и колко страшно вкусно беше всичко. Даже водата. Малко блудкава, но хубава.

Той ясно помнеше, че когато се наяде, „малката“ беше вече празна. Баща му, то се знае, бе в отлично настроение и не казваше дори на шега „бива си те, жено!“. Майка му също седеше размекната и най-последна от всичко доволна. Само от време на време се сепваше: „Хайде, тръгвай вече, ще закъснееш!“. На това баща му отвърщаше все едно и също: „Има време“ и седеше, и пушеше, примижавайки от удоволствие. Оглеждаше стаята и за кой ли път вече повтаряше, че тук ще им бъде добре.

Майка му кой знае защо беше решила, че е по-добре баща му да се върне в града още същия ден.

Общо взето тя беше права. От Финландската гара до работата на баща му е два пъти повече, отколкото до дома.

И ето той замина, а те тримата останаха тук.

„Ще видим — злорадо си мислеше Слава, като се обличаше, — сега ще видим какво ще получи вместо лагер...“ Той обичаше лагера, както се обича родният дом, дори когато ти е поомръзнал.

Слава слезе по стъпалата, огледа се и плю на пясъка. На двора стърчаха няколко бора и толкоз. Те бяха прави и тънки, с много малки корони, които дори не шумяха на вятъра, макар сутрешният вятър да ги разлюляваше. В жегата те сигурно нямаше да хвърлят и сянка.

Наоколо е голо и пусто. Ни храстче, ни трева — само едър жълт пясък, осеян с борови иглички.

Не, дворът не хареса на Слава. На другия му край зад тънките борчета се виждаше грозна тухлена къща, много ниска и здрава. Татко му вчера казваше, че там живеят стопанинът със стопанката. А тази новата, до която се е изправил сега, татко му казваше, е построила дъщерята на хазаите, но тя засега няма време да живее в нея — засега тя нанякъде пътува.

„Значи това е курорт... — мрачно размишляваше Слава. — И за какъв дявол са тези два входа с две веранди, малко по-големи от милиционерска будка?“

Той погледна към съседния вход. Някакви хора бяха наели другата половина на къщата за своите деца, а самите те щяха да идват тук само в събота.

Зад оградата няколко пъти изкукурига петел, а после стана така тихо, сякаш на двора лежеше някой тежко болен.

Дворът се стори на Слава толкова пустинен не само поради пясъка. В него не се виждаше нито едно живо същество. Дори врабци не прехвърчаха. Котките, кокошките и врабците нямаша никакво значение за Слава. Към домашните животни техните се отнасяха като към залъгалки — нямат си работа хората, та ги развъждат. Той съжали само дето няма куче. От известно време Слава искаше да има куче.

Не защото обичаше кучетата — той дори не разбираше за какво ги обичат...

Рано през пролетта Булавкин, когото Слава толкова пъти беше тупал, изведнъж стана много важна фигура. На тоя Булавкин за рождения ден баща му му подари куче. Отначало всички деца се смееха: куче — голяма работа, и дори още не е куче, а кутре, малко по-високо от коте. Оказа се, че е лайка. Кутре на истинска полярна овчарка, родило се на леда! Самият Булавкин още не беше летял на самолет, а неговата Шайба бе летяла!

Ако този Булавкин не беше такъв мухльо, възможно е все някой да му завиди, а то чак ти става противно да гледаш как такава умно куче лиже ръцете на такъв глупчо. На всичко отгоре го и слуша! Каквото заповяда — моля! Той му каже: „Лай!“ — Шайба (ама че име му измислил) джафне. Той каже: „Лягай!“ — то ляга, а Булавкин започна да продава фасони: вземе, че си тръгне. Момчетата реват, крещят — нищо подобно, Шайба лежи като умряла, а Булавкин си отива наистина. С фасон прекосява двора и изчезва във входа. Децата пак се дерат: „Шайба, на-на-на-на!“. А Шайба се търкаля, само ушите ѝ стърчат и треперят.

Най-сетне Булавкин излиза на балкона и оттам продължава номерата — нарочно тихо командва: „Шайба, при мен!“.

Славка даже скръцна със зъби, когато видя как тази подлизурка се понесе през двора, във входа, по стълбището и хоп — на балкона! И се радва, просто танцува — и то пред кого?! Слава поне добре знае какво може този Булавкин. Нищо не може.

Слава обиколи двора. Зад къщата на хазаите той откри гранитна издатина, която стърчеше над пясъка цял метър. Камъкът беше гладък и полегат. „В горещината ще е хубаво да се седи на него“ — помисли Слава и ритна камъка с крак.

В този пустинен двор имаше още една постройка. Тристенен сайвант. За четвърта стена служеха красиво подредени дърва.

Слава не знаеше какво да прави: той не умееше да бъде сам.

Помая се още известно време, вирна глава към небето — там плуваха облаци, тежки, ниски. Плуваха и току изведнъж спираха — навярно отпред имаше задръстване. Тогава облаците се струпваха един върху друг. Това беше като беззвучна авария, от която на двора за миг ставаше по-тъмно.

От тухлената къща излезе един старец, бавно притвори вратата след себе си, направи две крачки и вдигна глава към тихото, плътно забулено небе. После излезе една бабичка и направи същото, а после те двамата нещо се запрепираха. На Слава му се струваше, че старците говорят само за небето, за слънцето, за вятъра, за облаците и за росата.

Старецът вдигна сложения под прозореца самовар, отиде с него до оградата, издуха го, насипа го с дървени въглища и започна да го разпалва, кой знае защо недоволен от себе си. Ту ще махне с ръка, ту главата си ще поклати, а когато от продупчения кюнец, прикрепен към самовара, потече тънка струйка дим, гърбът на стареца се усмихна и той се прибра в къщи.

Старецът много хареса на Славка. Човек оставаше с впечатлението, че той никога не си сваля удобните, износени, но спретнати дрехи.

Същото впечатление правеше и бабичката — с чисти, сръчни ръце, с огладена блуза и бяла кърпа на главата, завързана, както му се струваше, веднъж за цялото дълго лято.

За тези старци не му се искаше да мисли, че те са стопанинът и стопанката на къщата. Искаше му се да мисли, че те са горски или пазачи на нещо много хубаво, което в града не се цени.

Слава се приближи до бабата. Тя се занимаваше в градинката, която се простираше на тясна зелена ивица около цялата къща. Цветята растяха в черна земя, която толкова липсваше на Слава. Навярно тази земя беше докарана отдалеч и насипана отгоре върху пясъка, иначе откъде можеше да се вземе тук?

В едно мрачно кътче до стената пет цветчета лисича опашка кокореха очички в една посока.

Слава се повъртя зад гърба на старицата и изведнъж я попита:

— А куче имате ли?

Старицата трепна, отърси си ръцете и впери изпитателен поглед в Слава.

— Имахме... Осемнадесет години живя с нас кучето и умря. А сега с дядото не ни дава сърце да завъдим друго...

Слава вдигна рамене и бавно тръгна назад.

Той седна на горното стъпало на техния вход, подпря бузата си с юмрук и отдалеч заразглежда дома на старците — дълга, ниска тухлена къща, много стара и много яка. В такива домове годините влизат като варта в тухлата и от това те стават само по-здрави...

Огромен комин стърчеше над полегатия покрив. На прозорците имаше старинни капаци. Под единия прозорец имаше пейка. Вкопана завинаги в земята пейката бе много удобна. А и градинката нямаше плет.

От този дом лъхаше непознато за Слава спокойствие и той, още нищо не видял на този свят, започна да разбира, а може би да се досеща с древната памет, която понякога оживява в човека, че тези старци не са просто стари, а са от други времена, когато хората са били привързани към земята и са я обичали като жива.

Той се надигна и се запъти към улицата. На кръстопътя се напи с вода от чешмата. Уличната чешма беше развалена и течеше. Опръсканата му риза приятно лепнеше с хладина. Той дълго още охлажда ръцете си под струята.

Ставаше наистина топло.

Връщаше се към къщи с наведена глава. Отвори портичката с ритник, влезе и видя — под бора седи момче, голо до кръста. Краката му кой знае защо са засипани с пясък, навън стърчат само босите му ходила.

Слава мигновено разбра кой е той. Това е онзи, който ще живее тук цяло лято сам със сестра си.

„Разположил се, сякаш дворът е негов, сякаш той пръв е дошъл тука.“

Костя искаше да повика сестра си. Но беше много хубаво и него го домързя.

От време на време, увеличавайки радостта му, през ума му минаваше мисълта, че дори ако баба Виктория не се върне у дома, *какъвто тя повече няма*, тях пак няма да ги заведат в Молдавия, защото за тази стая е предплатено чак до септември.

„Ех, защо стои вътре, когато тук е толкова хубаво?“ И пак не я повика. Не се помръдна.

Тъничкото борче се поклащаше от вятъра. Костя с гърба си усещаше едва доловимото му движение; през полупритворените си клепачи виждаше как падат игличките върху топлия пясък; бавно потапяше ръцете си в него, сетне го изсипваше върху себе си, изпитвайки наслада от сухите пъргави струи, които се стичаха между пръстите му.

За Молдавия той, естествено, не си спомняше. Помнеше я кожата му и се радваше на това, че тук няма прах, мухи, горещина и лепкав сок на презряло грозде.

Именно сега, ето тук, на този размекнат пясък, под тези блажени борове, без да се опасява ежеминутно, че ще чуе името си, произнесено изцяло, Костя почувства, че свободата е нужна на човека не само за да постъпва както си иска, но и да има смелостта да чувства.

Братът и сестрата бяха така възпитани от баба си Виктория, че дори нямаха смелост да си признаят колко я мразят.

И е трудно да се каже за какво.

Та тя се грижеше за тях, учеше ги, даже ги обичаше с цялата жестокост, на която са способни само близките ти. А пък ако на баба им се стореше, че нейната *велика любов* е недооценена, тя естествено смяташе за свой дълг да го *посочи*. Без викове. Не, не, никакви емоции. Само разумни възвишени думи — дори без яростен блясък в тъмните неподвижни очи.

Тя казваше: *внуците са задължени да обичат родната си баба, внуците са длъжни да се подчиняват на родната си баба и цял живот да ѝ бъдат благодарни.*

Манията да повтаря най-простите неща създаваше усещане за мъдрост и заслепяваше не само децата. Безобидната фраза „децата имат нужда от чист въздух“ в нейните уста звучеше като повеля.

Така се беше получило, че с нищо незабележителната баба се бе оказала не само глава на семейството, но се беше превърнала и в авторитет за обкръжаващите я хора.

Безспорно в нея имаше нещо. Въпросът е — какво?

Когато тя вървеше със стиснати устни и с късо замахване на дясната си ръка подчертаваше всяка своя крачка, пред нея и зад нея ставаше напрегнато пусто, сякаш се движеше под конвоя на собственото си величие.

В такива минути всички очакваха, че баба им всеки миг ще каже нещо. Но не би! Баба им мълчеше, а хората не можеха да допуснат, че нейното мълчание невинаги означава мъдрост.

Сложно тълкуване хората даваха и на това, че без да е пълна, Виктория Викторовна никога не се гърбеше и не свеждаше глава, а ако беше нужно да се огледа — обръщаше се цялата. Изглежда очите ѝ бяха устроени така, че да гледат само напред и само надалеч.

Единствени внуците ѝ не изпитваха трепет пред величието на Виктория Викторовна. Щом видеха баба си да върви, цепейки въздуха, от единия край на стаята до другия, за да вземе в ръцете си метла и като жезъл да я предаде на оня, който е *задължен* да помете, братът и сестрата изскачаха от стаята и се смееха по *най-вulgарен начин*, докато се разхълцат.

Малката уста на баба Виктория невинаги обаче бе затворена. От време на време тя произнасяше поучителни речи, като при това изпадаше в такъв приповдигнат тон, че не можеше да се разбере от свое име ли говори, или от името на държавата. Излизаше, че за нейната *държавническа* грижа за семейството ѝ се отговаря с *престъпно присмехулство*.

Нейните речи обикновено завършваха с възкликанието: „Не виждам уважение аз!“.

Един ден бащата на Костя не се стърпя и пред децата, което с него никога не се случваше, отвърна на бабата извънредно смело: „Никакви курорти не са им нужни! Децата да дишат *асфалт!* Нека дори да ядат асфалт!“ В тоя миг Костя се строполи на дивана, повален от *vulgарен смях*, татко му не довърши изречението, а всички останали онемяха, защото не съществувахе по-голямо оскърбление за баба му от този *чужд смях*. Но тя не тропна с крак. Дори не се развика, че ще се заеме с внука си по-изкъсо. Баба Виктория каза хладно:

Константин, напомням ти за твоя свещен дълг! След което цялото семейство потъна в дълбокия бабин гняв.

Настъпи период на мрачно мълчание и всевъзможни тайни пакости, които баба им извършваше с голямо хладнокръвие и достойнство. Можеше, например, да не забележи горящата покривка под включената ютия. Можеше четвърт година да забравя да внася пари в общия кюп. Много неща можеше тя.

Страхът да не обидят бабата беше толкова голям, че родната ѝ дъщеря не посмя да нарече сестрата на Костя, която се беше родила половин час след него, Лена, а я назова Вика — в чест на баба Виктория, независимо от това, че в целия род на всички до смърт бяха омръзнали безкрайните Викторовци и Виктории, заедно с техните лоши навици на победители.

— Ви-ка-а! Ела тук, тук няма мухи... — Костя отново погледна тъмния отвор на прозореца, предположи с какво се занимава Вика, усмихна се, а когато отново притваряше очи, забеляза момчето, което влизаше в двора.

Костя се досети. Това е онзи, който пристигна тук от Ленинград с майка си и с новородената си сестра. Така май че каза баща му. Костя още тогава си помисли: прекрасно — ще има с кого да ходи в гората. Сега тази мисъл му щукна отново.

Няколко секунди, в които Костя наблюдаваше съседа си, бяха напълно достатъчни, за да схване що за човек е това момче, което с крак отваря портичката, когато ръцете му са свободни.

„Той е по-силен от мен, но не е по-голям. Върви отпуснато. Сигурно иска да нагруби майка си — изпратила го е за нещо, което не е намерил. Не си струва да се бия с него! Спортната фланелка стои добре опъната на гърдите му. Той спокойно може да се изправи на ръце поне десет пъти. Сега е много ядосан, а изобщо... устните и носът му издават добродушие. Малко прилича на Сашка, но на Сашка са му криви краката, а на този са прави... Защо ли е такъв сърдит?... Засега не ме забелязва... Вече ме забеляза!“

Костя бързо успя да затвори очи, преценявайки какво ще стане по-нататък: интересно — дали веднага ще се приближи, или ще започне да се прави, че не го забелязва?

Костя стисна клепки и устни.

„Охо! Идва насам!... Спря се. Сянката е от него. Мисли какво да ми каже...“

— Ти ревматизъм ли имаш? — чу Костя, ритна с крак и се разсмя, доволен от това, че има толкова остроумен съсед.

Слава също се разсмя и се тръсна до него във възторг от това, че *той* не си придава много важност и че вече няма да умре тук от скука.

След десет минути те знаеха един за друг всичко, за да другаруват цяло лято, а може би и цял живот.

На вратата се показва майката на Слава. Мълчаливо погледна сина си и отново се прибра вътре. Синът ѝ беше тука, а останалото нямаше никакво значение. Тя не се позаинтересува какви деца живеят отвъд стената до тях. Тя нямаше *навика* да се запознава с хората. Ако им притрябва — сами ще я заговорят. Ако не трябва — *да се пръждосват всички в джендема!*

В момента, когато Костя и Слава, легнали по корем един срещу друг, изясняваха чия ръка е по-силна, от отворения прозорец се разнесе:

— Костя, какво значи муфлон?

Макар Вика най-подир да се появи на прозореца, Слава не можа да разбере каква е тя, защото от прозореца над двора се провесиха тъмни дълги коси, които закриваха цялото ѝ лице, освен малкия като на играчка нос и също толкова малката уста. Очите се разпознаваха по блясъка като на неподстриган пудел.

— Защо стоиш в стаята?... Ела тук!

Вика отметна назад косите си и с някакъв невъобразим глас бавно и повелително изрече:

— Чакам отговор, *Константин!*

Слава се вглеждаше в бялото, малко, високо вдигнато лице и нищо не разбираше. Момиченцето цяло се вдърви и гледаше не към тях, а някъде в далечината.

„Тя е лула“ — бързо му мина през ума и Слава погледна към Костя, който се превиваше на пясъка, издавайки странни възгласи: „Ох, Вика, ох, мамичко!“. А после изведнъж като скочи, че като отметна глава! И също се вдърви като нея и със същия странен, повелителен тон каза:

— Прибери си чорлите, о, *Виктория!*

„И двамата са смахнати“ — объркано помисли Слава.

В стаята нещо изгърмя. Момиченцето изчезна, а от прозореца започнаха да се носят слаби пискания — тя там също се превиваше от смях.

Така случайно още от първия ден, изживян на свобода, между брата и сестрата започна игра, която понякога свършваше със сълзи. Май прекалено се увличаха от нея. Или, може би, бдителната сянка на баба Виктория не дремеше.

След известно време на стълбите излезе високо слабичко момиче, сресано на две плитки. То се приближи към тях, пъхнало ръце в големите джобове на рокличката си, на дясната му ръка се поклащаше бяло гюмче. Момичето беше толкова тънко в талията, че Слава с насмешка помисли: „Цяла седмица нищичко ли не е яла? Като дъска е...“.

Когато тя беше на две крачки от тях, Костя каза:

— Запознай се, сестра ми Вика.

Вика подаде ръка на Слава. Каза: „Вика“ — и приседна между момчетата на пясъка.

Слава не беше свикнал на церемонии, мълчаливо се докосна до дланта ѝ, нацупи се веднага и започна да разглежда краката си.

— Е? — каза Костя.

— Точно така! — каза Вика.

Слава намръщено мълчеше, без да вдига глава. Той се почувства изведнъж излишен.

— Днес ти иди за мляко — каза Костя.

— Моля — каза Вика. — Но къде?

— Татко и на двамата, струва ми се, обясни.

— Добре — миролюбиво се съгласи тя, — но ако аз не намеря, ще отидеш ти да търсиш.

Вика мързеливо се надигна. Като се изправи на колене, тя сложи длан на челото на Костя, сякаш той беше болен, и със строг глас каза:

— Според мен ти си се прегрял.

— А според мен не!

Той не дръпна главата си, както очакваше Слава, и не каза „разкарай се“, когато тя оправи косата, паднала върху носа му.

Слава иронично сви устни: беше му противно и като на момче, и нещо го бодна в онова местенце, където обикновено той усещаше завист.

Когато Вика се скри зад портата, те отново се разприказваха.

Отначало говореха за своите училища, после Слава кой знае защо започна да разказва за Шайба, а после Костя също си спомни една история за някакво куче. Уж нечий баща след войната служил в Германия и оттам довел огромно куче старинна порода. Ако се преведе наименованието на тази порода от немски на руски ще се получи „жичен косъм“.

Слава разсеяно слушаше Костя. В мислите му през цялото време го глождеше тревожния въпрос: „Наистина ли тия двамата ще живеят сами, или все пак с някого“.

Вика твърде дълго търси мляко и през цялото това време Слава се надяваше, че от прозореца на съседите ей сегичка ще се покаже някоя тлъста леличка и ще закрещи: „Я хайде, марш в къщи!“.

Той дочака нещо съвсем друго. Майка му се показа от техния прозорец и викна:

— Слава, къде си дянал личния сапун?

Този път се почуди Костя: „Защо за всеки трябва отделен сапун?“. Не можеше да се досети, разбира се, че става дума за сапун за лице и че майката на Слава ползва родния си език като домашните съдове, служейки си с думите *както ѝ падне*.

— Там е! — закрепця Слава, колкото му глас държи.

— Какво си дереш гърлото, ела и го намери! — му отговориха.

Слава изтича в къщи и пак се върна. Лицето му изразяваше гнусливост и гняв. За да се покаже пред Костя мъж, той погледна към къщата и метна през рамо:

— Можеш да умреш от скука с тях... сега цяло лято ще има да ме тормозят!

— А аз намерих! — чу се от портичката. Вика носеше гюмчето в изопнатата си ръка. Тя се приближи до тях и весело ги попита: — Искате ли мляко, момчета? Извадиха го от кладенеца. Студено е.

— Искаме — отговори Костя и за двамата.

Вика остави гюмчето и изтича за чаши.

На Слава му беше много приятно, че тя каза „момчета“. Той вече забрави за майка си. Погледна към прозореца на Костя и с надежда в гласа попита:

— Колко души ще живеете тук?

— Двамата ще живеем — отвърна Костя и от изблик на чувства се плесна по голите колене. — Ние като жителите на Танганайка най-сетне получихме независимост...

Слава чак се изчерви. На него му се стори, че *тоя* се подиграва. „Какво общо имат тук някакви си жители?“ На глас мрачно изрече:

— Питам те като човек.

— Честна дума, истина е! Всяка събота ще идва мама. Татко невинаги.

— А вие цяла седмица какво ще лапате?

— О, през лятото това не е проблем. — Костя с удоволствие повтори думите на баща си. — Ние ще водим растителен начин на живот.

— Значи ще ядете трева?

— Точно така! — Костя погледна с възхищение новия си другар, който все повече го радваше с грубоватото си остроумие.

Слава също бе доволен и вътрешно се подхилкваше, мислейки си, че не дава много на този *да се изфуква*, макар че там, където се намираще завистта му, непрекъснато го пободваше: него самия никога не биха го оставили сам дори за седмица.

— И колко? — попита той колкото се може по-небрежно.

Костя не разбра.

— Колко време ще живеете тук?

— А!... До двадесет и седми август... А ти имаш ли баба?

— Да речем, че имам...

— Обичаш ли я?

— Дявол я знае, тя живее в Ляди. Майка е на мама. Татковата е умряла при блокадата на Ленинград.

Приближи Вика и пак приседна между тях на пясъка. Правеше го леко и странно. Сякаш се прегъваше на два пъти: веднъж — в коленете, втори път — като се отмяташе назад, тя присядаше на петите си. В това положение на нея ѝ беше много удобно да действа с гюмчето. Слава наблюдаваше как тя налива мляко в чашите, устойчиво закрепени върху пясъка. И отново видът ѝ беше особен — сякаш е голямо удоволствие да наливаш мляко! Да можеше да я види как си подготвя уроците...

Тези мисли така го занимаваха, че Слава чак подскочи от изненада, когато Вика на него първи му подаде пълна чаша.

— Защо ми е вашето мляко, ние си имаме наше.

Костя с тревожно подозрение погледна Слава. А Вика сви рамене и простодушно каза:

— Пий, моля ти се, ще стигне за всички, аз донесох много.

Слава пое с нежелание чашата, усети упоителната хладина и неволно се усмихна, а когато Слава се усмихнеше, то на всички без изключение устата се разтягаше до ушите.

Чак сега той разгледа както трябва сестрата на Костя. Без сам да разбира защо, чукна се с нея, после внимателно описа кръг по въздуха с пълната чаша, пътем се чукна с Костя и каза: „За здравето на всички“ — и най-после започна да пие, отметнал глава като стар пияница.

Братът и сестрата така се смееха, че това по-скоро приличаше на рев. А когато развихрилият се Слава каза: „Я хайде да ударим по още една!“ — Костя окончателно се убеди, че техният нов приятел е момче на място.

Дълго още седяха тримата.

Приказваха си. Изсипваха с чашите върху краката си горещ пясък. Великолепни бяха тези тежки струи сипещ се зной, минутите на мълчание и тази тишина, която падаше с медните чупливи иглички от неподвижните борове.

И изведнъж тишината се раздра... Те подскочиха. От гората към тях се търкаляше вой, и звън, и дрънчене.

Някой шибаше желязо и тичаше подпре му. Все по-близо... по-близо.

Какво било! Ето ги — босоноги, с голи кореми, сосновоборските момчета с пръчки в ръце тикаха пред себе си по един обръч, пеещ на различен глас.

Тримата под бора зарязаха чашите и заслушаха тази адска музика, изсвирена с невероятен темп по клавишите на дървената ограда.

После изчезна и последното момченце, а на приятелите им се прииска да го догонят...

Късно вечерта, изпълнен от щастието, преживяно през деня, Слава и у дома си не можеше да затвори уста, разтегната до болка в

усмивка. Днес той отново силно обичаше живота и майка си, и всичко останало подред и безразборно.

Масата под лактите му си я биваше! И столът под Слава — също, да не говорим за телешкия салам, който винаги е славно нещо!

Навярно затова Слава не долови заяждането в тона на майка си, когато тя изведнъж го попита за *тия, как им викаха!*

— Един път! — разпалено отвърна той. — Деца и половина... — Натъкна се на мрачния поглед на майка си, тутакси помръкна, целият се напрегна и вече без колебание се пренастрои на нейната вълна на ненаситна завист и надежда: може пък у *тях да е по-зле* и от нас.

— Тя се ядва — продължаваше Слава, — а той прекалено се докарва. Аз едно му говоря, а той за някаква независимост, иска да се изфука, че чете вестници...

— Амчи как — подсмихна се майка му, — такива винаги дявол знае за какви се имат, а самите, прости ме, господи, ни тоничко не знаят.

— Аха — разсеяно потвърди Слава. Той си спомни как днес братът и сестрата неведнъж засегнаха честолубието му — с поведението си, с вида си, дори с говора си, който му се струваше не като у другите. Тя на него: Константин! Той на нея: Виктория! После из един път — „Вика!“. Или тия нежности: тя му пипа челото, а той на нея: „не вдигай кофата, ти си момиче, а не хамалин!“.

— Слушай сега! След като се наобядват, по време на това...

— По време на кое?

— Е, когато тя прибира масата или попарва чиниите с вряла вода, той непременно трябва да й чете на глас, иначе по тяхному е несправедливо, разбираш ли?

— Слушай само — по тяхному се смята, че времето, което отива за миене, тя би могла да използва в четене, а щом не може едновременно да мие съдовете и да чете, то по тяхному на нея повече й се стоварват тези... да, спомних си — тежести на бита.

— Я глей... — отвърна майката.

И на Слава чак му притрепери отвътре. Той отново потъваше в атмосферата на своя дом, която се бе пренесла вече тук, в чуждата неуютна стая, защото в нея беше неговата майчица и целият този шумен, енергичен хавос, който тя ругае колкото за лице. Понякога

Слава се учудваше как лесно тя намира нужния ѝ предмет в това безредие.

— Ти чуваш ли, мамо?

— Че кво друго правя, нали слушам, умори ме с твоите никакъвци... казваш, че са близнета ли?

— Сигурно — те самите се наричат „близнаци“.

— Та това е едно и също.

И Слава усети гъдела на присмеха. Най-много го засягаше техният маниер да говорят префърцунено. За най-малкото — „моля“. Каквото и да поискаш — „да, разбира се“ — няма да ти каже — „на!“ или „дръж“.

— Слушай, мамо! Знаеш ли защо се прибрах толкова рано, как мислиш?

— Ама на тебе ти е рано, а?

— Какво искаш да кажеш?

— Нищо.

— Чакай да ти кажа! Защо се прибрах толкова рано, как мислиш? Ние с тебе си седим, а те вече спят... Какво хъмкаш, казвам ти спят. Аз точно това искам да ти кажа — те си лягат да спят по часовник.

— Лъжеш — сряза го майка му.

— Защо да те лъжа, когато пред мен иззвъня будилникът и тя взе, *че изтърси*: „Славочка, ти извинявай, но ние трябва да си лягаме, имаме режим...“.

— Я не се занасяй! — Майка му се засмя нарочно с ниски тонове — баща му, дето е речено, и той така ниско не може, после секна и известно време слушаше сина си, мислейки за нещо недобро. А той се отрици — и се присмиваше, и клюкарстваше, пък после направо взе и да лъже, сякаш цял ден двамата само това правеха — да се изфукват: виж, моля, колко сме добрички, колко сме послушни. Езикът му още мелеше, а вътре в него нещо се препъна в тази думичка — „добрички“.

— А те, наистина, май не са стиснати.

— Кой знае? Няма не стиснати, синко. Всички хора са лакоми, само че едни честно си признават, а други се правят на светци. Какви ли не сме ги виждали... Е, какво гледаш? Нагостили го с млекце, сиромашкото, и то се разтопило.

Слава се изчерви, а когато лицето му най-сетне избледня, от хубавото му настроение не остана и следа. Той погледна към леглото.

Оттам се чуваше гукането на бебето. Майка му стана и тръгна към него с нежни думи, а Слава остана до масата, без да разбира срещу кого го обхваща такъв яд, че би взел и запокитил в стената каквото му падне.

Човекът създаде ли човек, не жали силите си, за да направи от него едно себеподобно същество.

В нашето столетие от много прекрасни неща са се запазили само названията и хората отдавна са престанали да се учудват на това. В Соснови Бор няма никаква борова гора! Тя е съвсем рядка. И се вижда как главната улица заедно с гранитния розов паваж, със зелените канавки, пясъчните пешеходни пътеки и естествено заедно с къщите си, а къщите със своите цветни и зеленчукови градини, как всичко това се притиска до гората, а тя, тази лека прозрачна борова гора упорито се движи към железопътната линия.

Боровете на групи и поединично прекрачват през къщите и улиците, а когато достигнат до насипа, прекрачват през релсите и там, постепенно застигайки се, изчезват в далечината на весела задружна тумба.

Вярно, на гарата дървета са струпани и по както всички гари на света, са заприличали на служебен инвентар.

Хубаво и просто е да се живее в Соснови Бор.

Улицата, на която е пощата, се нарича Пощенска. Там, където е аптеката — Аптечна, а тази, където от пясъка се надига гранитният камък — Гранитна. Камъкът, колкото и странно да е, нямат намерение да го взривяват. Колите го заобикалят, а хората идват тук на залез-слънце — седят, пушат, който иска — чете.

През деня върху гладкия розов камък се пекат на слънце девойчета, пораснали дотолкова, че вече се досещат за вълнуващия смисъл на думата „тен“.

В Соснови Бор обаче има улици, които будят недоумение. Например улица на Курсанта!

Защо курсант? Защо на един курсант?!

Или улица на Делегатите!

Какви? Къде?...

А до нея изведнъж — Съседска! Всяка улица, казано по руски, е съседска!

Е, а самият Комунален проспект?

Хората, като прочетат на кръстопътя лилавия надпис върху белия емайл, си мислят: защо Комунален, а не Водопроводен? Или защо тогава не са го нарекли проспект на Общите работници?! Така поне биха се подразбирали хората, а не там разните му... услуги.

След дъжда, който валя през нощта, утрото беше ясно, а към единадесет часа вече и на сянка се усещаше знойната мараня.

Самотните борове така изпускаха смола, че по улиците на Соснови Бор миришеше като в истинска борова гора.

Камъните се напекоха. Пясъкът сякаш умря — нито една песъчинка не отхвърчаше във въздуха. Който можеше да не излиза по това време от къщи — не излизаше. Но тъкмо тогава Костя и Слава се озоваха на ъгъла на Комуналния проспект и Пощенска. Редките минувачи се притискаха до оградите, та поне с единия крак да са на сянка.

Слава и Костя пиха вода от чешмата и тръгнаха към гарата. Един празен камион ги настигна. Под себе си взеше ярко очертана люлякова сянка и ги развесели с безгрижното си празно дрънчене. После приятелите догониха хлапето, което кой знае защо крачеше по платното на улицата, направо, по средата, където е най-просторно и топло. Хлапето беше необикновено и децата, като го настигнаха, известно време вървяха заедно с него, та по-добре да го разгледат.

Изглежда, имаше шест години. Не беше дебело, но походката му бе несигурна заради кривите крака, около които се олюляваха избелели гащета, толкова широки, че приличаха на поличка. Бялата му ризка също явно беше преправена — страничното джобче му идваше почти на корема — момчето явно бе нечий брат.

В това нямаше нищо изключително, а Слава пръв забеляза, че хлапето върви така, сякаш то е център на вселената! С едната ръка ръкомаха — тя е свита на юмрук. Другата е зад гърба му и лежи във вдлъбнатинката над изпъкналото му задниче. Тилът му е също издаден назад, макар че държи главата си изправена. А главното, препуска по улицата в такъв пек. Към тях с Костя дори не погледна.

— Кой ли е тоя?

— Не знам — отвърна Костя.

— И той пердаши за сладолед.

— Сигурно.

— Да вървим по-бързо, днес е жега, ще е пълно с народ — току-виж, че не стигне.

Когато влязоха в зданието на гарата до пластмасовата сергия с приятен краставичен цвят, наистина имаше доста дълга опашка. С изключение на една едра дама с панталон в метличен цвят, всички други на опашката бяха деца.

Тази дама, независимо от опашката и жегата, здраво стискаше за ръката стройно бледо момче също с дълги панталони. То цялото беше ярко, пъстро — същинска кукла от мултфилм: жълти сандали, син костюм, бяла кърпичка в малкото джобче на ризата. Дали е на шест или на десет години, трудно можеше да се разбере: момчето имаше извънредно умно лице. По-точно поглед. Без да бъде пронизателен, нито любопитен. Това привличаше всеобщото внимание. Децата неудържимо се избутваха едно друго, та да го разглеждат.

Около дванадесет, в най-голямата горещина, лъхаща през отворената врата, се появи хлапето, което крачеше по средата на улицата. Без да погледне някого, то застана на края на опашката, премести копейките си от едната ръка в другата и зачака.

Под кънтящите сводове на гарата отекна чистият ясен глас на момчето с жълтите сандали. То произнасяше неестествено ясно думите и с явно удоволствие, като че се плъзгаше по буквата „р“.

— Бабо, не ти ли се стрррува, че ние тук стоим напррразно?

На бабата не ѝ се струваше.

— Стой мирно — каза тя.

Превъзходно възпитаното момче изчака колкото трябва, и отново гласът му проехтя под свода:

— Бабо Юлия, те навярррно са си изпълнили плана вчеррра и не искат да пррродават.

— Не говори глупости. Те винаги искат да продават.

Бабата произнесе това с такова достойнство, че не чу как над опашката тук и там се понесоха кискания, тутакси потънали в тътена, който непрекъснато нарастваше и когато достигна до катастрофални размери, в зданието на гарата влезе сандък на малки железни колелца, а зад него грамадна леличка с онова отсъстващо изражение на лицето, което имат продавачките в препълнените гастрономи, които, докато продават стоката, разговарят помежду си, никого не виждат, никого не чуват и, изглежда, няма и да забележат, ако някой реши да стреля в тях.

Опашката моментално се разпадна. Слава се втурна напред. Продавачката не успя да достигне със сандъка до сергията. Наобиколиха я.

Младата едра баба и нейният внук спокойно се приближиха до крещящото колело. Бабата пусна плавно ръката си в кладенеца от

прилепени една до друга глави и каза: „На нас, ако обичате, два“ — и незабавно получи две пакетчета ескимо.

Всеки, който вече се бе измъкнал от теснотията, незабавно започваше да ближе сладоледа, примижавайки от удоволствие.

Бабата и внука се отместиха настрани и направиха същото. Най-подир от опашката се измъкна хлапето с джобчето на корема и като захапа ескимото, бавно се доближи до тях. Лицето на хлапето беше здраво, смугло, а на него като отворени прозорчета гледаха големи очи с ясносив цвят.

То спря на три крачки от чудноватото момче и започна да го обикаля от всички страни.

— Какво искаш, момченце? — с много нервен тон попита бабата и тихо добави: — Боже, какви диваци!

Независимото хлапе с джобчето на корема естествено не отговори, то продължаваше да гледа и толкоз. Постепенно на това обърнаха внимание и другите сладоледолапачи. Тогава бабата с решителен жест дръпна внука си за ръкава и си тръгнаха. Откъм гърба те приличаха на цветна диаграма за ръста на не знам какво си: дребно тясно мъжленце, а до него — грамадно широкоплещо мъжище.

Децата дълго гледаха подпре им.

На връщане двама от опашката се присъединиха към Слава и Костя.

Момчето с глава, прилична на глухарче, и сини очи се казваше Володя. Типичен Вовка! Наслуки можеш да кажеш, че се казва Вовка. За своите единадесет години е малко хилав. И естествено, мухльо. Иначе би ли дал да го подстрижат нула номер? Наболите коси по кръглата му глава бяха същински пух.

Неговият приятел Гришка е висок колкото него, а наглед е направо боксьор. Вратът му — къс, краката — мускулести, гърдите мощни, ръцете му дори малко разперени.

— Между другото — каза Гришка, — това конте с жълтите сандали живее у нас.

Костя го изгледа с недоверие и попита:

— Роднина ли ти е?

— Курортист. Наеха у нас стая на втория етаж. Понякога ме карат да се мъкна с тях.

— Странно. А аз кой знае защо реших, че си ленинградчанин.

Слава бързо огледа Гриша и Володя, после изхъмка:

— А аз веднага се досетих, че са тукашни.

— Защо?

— Защото шляпат боси.

— Много важно — каза Володя.

Гриша, облечен в модна фланела с голяма яка, също се засегна. Той каза:

— Ти си изостанал човек. Полезно е да се ходи бос.

Слава моментално си свали гуменките и се разкая: в пясъка непрекъснато нещо го бодеше. Той тихо охкаше, но търпеше.

От този ден Слава се почувства добре. А когато броят на любителите на сладолед и шляещите се по улиците на Соснови Бор се увеличи, а с тях започна да идва на гарата и Вика, и братчето на едикого си, на име Лъонка, който сам се лепна за тях, Слава окончателно живна. И това е естествено: откакто се помни, за него усещането за живот се сливаше с тълпата вечно викащи и вечно тичащи връстници. Затова съвсем не разбираше какво значи дружба с един човек. Той беше свикнал да бъде с целия двор, с цялото училище, с целия лагер. А когато понякога случайно останеше сам, то веднага започваше да му се струва, че го боли ухото или стомаха, защото самотен оставаше само когато се разболяваше.

По същата причина Слава не понасяше и тишината. От тишината го болеше под лъжичката и единственото спасение в такива случаи беше яденето. В това отношение той се беше *метнал* на майка си. Тя също щом се разтъжи, веднага се залавя за картофите. Изпържи ги в големия семеен тиган, омете го набързо, после замислено започне да хълца и току-виж, минало й, усмихва се.

С появата на Гриша и Володя, Слава дори престана да се ядосва, че не е заминал на лагер. Защото да се преживее цял летен ден без забележки и без съревнование — също не е малко!

Приятелите ходеха на гарата всеки ден и Слава буйно започна да се увлича от Гриша. Ама че момче — цяло кино, а не момче! Слава толкова се срасна с курортния живот, че дори за бебето започна да мисли с благодарност. Излиза — не е лошо, дето се е родило, та майка му сега за нищо друго не мисли и той може с часове да не се вестява у дома. Такава свобода Слава никога не е имал.

Само че от тази свобода, както впрочем от всичко хубаво, Слава бързо ставаше нагъл — такъв му беше характерът. Естествено, той започна да се поспречква с майка си.

В това му помагаше Гришка, на който и в думите и между думите напираше не просто фукливо пренебрежение към родителите, а зловна насмешлива неприязън. И това беше толкова очебийно, че неволно извикваше мисълта: значи има за какво, щом той си позволява така да се отнася.

Представете си: той има истинско колело! Тротинетки — дори две, макар че те не му служат в тукашния пясък. Топки най-различни — цяла камара: и футболни, и волейболни, и пингови и понгови... А колко неща за носене! Не е минала още и седмица, откакто се запознаха, а той вече с три различни якета се представи: с трикотажна яка, с пагончета на раменете, с качулка, и то се знае целите в ципове. И това само вечер, а през деня, когато е топло, копринените му ризи са безброй, а завчера ги шашна с най-нова мода. Отдалеч — риза като риза, изглеждаше дори весела, а като се приближи — зелени гърнета по нея надлъж и нашир, а между гърнетата — черни паяци; носи се върху панталоните, отпред се закопчава; сега вместо сака възрастните чичковци носят такива. Та ето, моля ви се и Гришка също си има.

Интересно, мислеше си Слава, защо той не ни покани у дома си, сигурно има с какво да се похвали! И защо все пак така лошо каза „Аааа“, когато Володя му напомни, че е време да се прибират у дома, защото в къщи ще се тревожат? Баща му и майка му колко неща му купуват, а той и към вещите нехае: голяма работа, демек.

Тези мисли доведоха Слава до състояние на тревожна, безпредметна завист, едно само успокояваше самолюбието му — твърде много лъже тоя Гришка. Братът и сестрата също май го забелязаха и според Слава, се отнасяха към него... *не чак толкова!*

Когато обаче Слава се опитваше да сравнява Гриша с Костя, то цялата му душа бе на страната на Гришка, макар и да разбираше, че от

двамата Костя е по-добрият. Но Гришка, ах този Гришка! Само с една година е по-голям, а колко е по-силен и изобщо!

Слава по памет най-внимателно го разглеждаше, опитваше се да го сравни със себе си — къде ти... даже луничките на Гриша и те са по-хубави, не са като моите, някаква мътилка с мръсножълт цвят. Луничките на Гриша имат цвета на очите му — кафяви, и излиза, че това дори е красиво.

Първото, което направи Слава, за да заприлича на него, е, че започна точно така да провлича „а“, когато ставаше дума за къщи и тутакси забеляза как братът и сестрата се спогледаха и отместиха поглед от него. Я гледай, разгневи се Слава, излиза, че той може, пък аз не мога.

Когато Слава още малко се вгледа в Гриша, стана му ясно, че той към никого от тях, в това число и към него самия няма никакво отношение. Бърка имената им и невинаги дори забелязва този, с когото говори. За него това не е важно, важно е той да говори, да разсмива, важно е там, където е той, никой друг нито да се чува, нито да се вижда.

Изведнъж Слава си помисли: за какъв дявол Гриша живее в Соснови Бор, без него тук би било по-хубаво. А Вовка какво ходи подире му като опашка? Но Слава не е Володя и не може спокойно да се примирява с това, че не той, а някой друг е център на компанията. Затова на бърза ръка се преметна отново към Костя и Вика. Тези бяха от друг свят, който бе чужд на Слава и на него никак не му беше ясно: по-добър ли е този свят от техния с Гришка, или не си струва да им завижда? Затова пък с тях Слава се чувстваше по-спокойно.

Сега, останеха ли сами тримата, Слава неизменно казваше за Гриша:

— Ама че лъже тоя Гришка!

На брата и сестрата това навярно им омръзна и Вика, по-рязка от Костя, каза:

— Защо пък да лъже? А защо да не си измисля? Ами ако има богата фантазия...

— „Фанта-а-а-зия“ — проточи Слава с Викиния глас, — на нито една дума не може да му се вярва.

— Защо?

— Хм, откъде го изрови оня кретен, е, как му викаха? Оня, дето биел котарака в пазарската чанта.

— Това не е кретен, а направо гадина...

— Я, а ти пък откъде знаеш, че е съществувал? Може всичко това Гришка сам да го е измислил.

— Не вярвам — каза Костя.

— Значи, и ти вярваш, че Гришка е видял, как тоя... да, спомних си, плешивият Дубина е преследвал котарака, само защото му отмъкнал дивата патица, която уж Дубина бил убил на лов; а после уж Дубина дълго се мотал с котарака, докато го напъхал в торбата.

— Мисля, че вярвам — мрачно отвърна Костя.

— А защо — вече с цяло гърло се дереше Слава (той винаги започваше да крещи, когато искаше да убеди), — защо му е трябвало да се мотае с торбата, когато и така е могъл да го утрепе, щом веднъж го е хванал? Питам: защо?

Вика подръпна Слава за ръкава:

— Тъкмо в това е подлостта, нима сам не можеш да разбереш — в торбата е по-безопасно да го бие, няма да го одраска...

Слава повече нищо не можа да чуе — той се страхуваше да не се пръсне от смях. Представи си люлеещия се закачен котарак, плешивия Дубина, почервенял от злоба, и петте бабички, които по думите на Гришка, виели по-силно от самия котарак.

Вика се спря и така изгледа Слава, че той се запъна.

— Не мислех, че си толкова злобен.

— Аз? — стреснато я попита Слава. — Да не би, според тебе, аз да съм го бил, а?

Вика тръгна и вървешком каза:

— Не виждам нищо смешно в това.

— Но това е лъжа — зарадва се Слава на възможността да унизи Гришка.

— Сега това вече няма никакво значение — много тъжно отговори тя.

От нейния глас на Слава му се сви сърцето, той изведнъж с поразителна яснота разбра всичко и до отчаяние искаше Вика да мисли за него както преди, както до преди минута. Надявайки се на това, той нарочно високо се развика:

— Искаш да кажеш, че аз също съм такъв звяр, така ли?

Вика премълча. Той не чу от нея „не, разбира се“. А когато разбра, че няма и да чуе такова нещо, връхлетя го непозната мъка. И се удиви, че тази нова, непозната болка в цялото му тяло не минава.

Той нищо повече не й каза, но се разсърди.

Не за пръв път Слава насочваше гнева си срещу източника на неприятните си усещания. По същия начин до скоро той мразеше чантата на Серьожа Веденски, а още повече — самия Серьожа. Сега той си каза: „Да си мисли каквото си ще, много важно!...“. Но облекчение не настъпи. До края на деня Слава изкара в лошо настроение. Не му минаваше дори когато се смееше. А да не се смее въобще, той още не беше се научил.

На сутринта му беше странно дори да си спомни за вчерашното.

Слава смело се провикна към съседната врата:

— Привет!

Погледна дръзко Вика в очите. Тя, както винаги, вдигна ръка и отвърна:

— Салют! — и се усмихна.

Усмивката на Вика започваше някъде над горната устна, в бръчиците около много красивия нос и чак тогава плъзваше по цялото й лице.

Беше едва девет часа.

Сега Костя ще започне да мъкне кофите с вода, ще изхвърли боклука, Вика ще изтича за млякото. А самия Слава — в магазина, после за вода, после отново до магазина поне още два пъти, защото майка му непременно ще забрави най-важното. За всичко това и за закуската ще отиде час и половина. После вече тримата заедно ще започнат да убиват времето до пладне, до часа, когато може да се отиде на гарата.

Без да си признават един пред друг като за нещо срамно, и тримата скучаеха по Гришка. Теглеше ги натам, където е той, защото там, където бе той, мигновено ставаше като в *Младежкия театър* на хубаво представление, когато на всички им е еднакво хубаво и интересно.

Те заобичаха не толкова самия Гриша, колкото особената веселяща енергия, излъчваща се от него във вид на ярко, примамливо, вълшебно лъгане. Това момче можеше да превърне всяка дреболия в събитие.

Гришка беше нужен и на Слава, макар че, ох, колко често го дразнеше той... Изобщо на Слава му бяха нужни всички. И фъфлещия Лъонка вече му липсва, и това старче с очи, които те промушват, на име Павлик, все по-често му се искаше да го вижда.

Постоянната Славкова беда бе много бързо да се привързва към хората, каквито и да са те, а после да му е мъчно без тях.

В трети клас само половин година с тях учи едно момченце, което целият им клас намрази. Тършуваше из чуждите чанти, отмъкваше закуските на едни и ги пъхаше на други, за момичетата говореше разни гадости. Беше лошо момче. На Славка, например, бе налял валериан в джоба на палтото — вмъкнал се незабелязано в гардероба и излял цяло шишенце. Учителката взе шишенцето от него през часа и търпеливо го разпита откъде го има това шишенце и защо му е. На всички въпроси момчето отговаряше „не знам“. А когато се изясни, че е намокрен джобът на Слава, момчето начаса измисли история, че уж носело на болната си майка лекарство, а Слава уж му го откраднал. Когато го попитаха защо му е на Слава да разваля собственото си палто, момчето с фамилия Лапушкин, звучаща тъй нежно и безобидно, заяви нахално, че уж Слава е сторил това нарочно, за да умре не друга, а именно неговата майка. Учителката не издържа и каза: „Откъде се е взела толкова подлост в такова малко човече?“.

За щастие Лапушкини се преместиха в друг град. Всички се зарадваха. Слава естествено също, но на сърцето му беше пусто. Той просто свикна с Лапушкин и отначало не можеше да гледа към чина, на който доскоро седеше това пакостливо момче.

Днес в прашната пустота на отдавна неметената гара тримата се оказаха първи. Те с радост биха отскочили до Гриша и после през целия път биха вървели заедно, но... Гриша на никого от тях не беше казал — ела, а на тази възраст хората все още са деликатни, дори когато никак не са ги възпитавали.

Слава от нямане какво да прави започна да подритва една празна кибритена кутия по пода. Костя също не устоя, а щом веднъж в нещо се включваше Костя, Вика нямаше нужда да я уговарят.

Те вдигнаха такъв шум, че касиерката с трясък отвори гишето и се развика:

— Кой ви разреши да вдигате прахоляк, я хайде марш на улицата!

Те не излязоха на улицата. Просто застанаха на границата на сянката и слънцето в отворената врата и загледаха в далечината. Фасадата на гарата с часовник на челото и скучни сводове гледаше точно към главната улица. Скоро там се показва квадратна фигура, облечена с бяла ризка и сини гащета. Идеше Лъонка, брат на еди-кого си, чийто силует ясно се открояваше върху гърбицата на платното.

— Това хлапе просто е цяло кино.

Сега това беше точно казано: те се намираха в тъмна зала, а пред очите им в ослепителната светлина на хубавия ден се простираше неузнаваемо красивата главна улица, по която сякаш нарочно бавно се приближаваше най-независимият човек в Соснови Бор — синът на горския пазач, братът на трима братя и една сестра, Лъонка, по прякор „Вишнева кофтилка“, защото досега вместо буквата „с“ произнася „ф“ и когато яде вишни, то излиза, че гълта кофтилки.

За Лъонка знаеха още, че от него не се страхуват птиците, че веднъж заспал в къщичката на кучето, че той съвсем не е обидчив и всички по-големи от себе си смята за глупци. Какво друго му остава да мисли за хората, които ходят подире му и го карат да каже „настиска“. Той охотно казва „нафтифка“ и после дълго ги гледа как се присвиват от смях тези глупци.

— Хей, гледайте — каза Слава, — дванадесет без четвърт!

Когато Лъоня най-после прекрачи от белия екран в тъмната зала, Костя се наведе към него и извика със страшен глас:

— Я си покажи часовника!

Льонка вдигна към Костя спокойните си сиви очи, известно време го наблюдава без въпрос и почуда, а после се усмихна. Това беше целият му отговор, след което се запъти към будката от зелена пластмаса, но не се мушна пръв, а се поразходи из залата, разсъждавайки наум, и когато децата отново му обърнаха внимание, Льонка стоеше редом с Вика. По този начин той се беше наредил на опашката.

— Идват! — изрева Слава.

И всички се спуснаха към вратата. Тогава Льоня ги изпревари и се оказа най-напред.

По левия пясъчен тротоар на Комуналния проспект се движеха Гриша и Павлик. Дори отдалеч личеше, че по-големият мъкне по-малкия не по свое желание. Лекият, тънкокрак Павлик висеше върху силната ръка на Гриша като кесия, която в къщи са му заръчали да не загуби.

Цялото „кино“, както би рекъл Слава, се заключаваше в това, че Гриша и не подозираше за компанията, която зорко го следеше. Павлик вирваше глава и нещо казваше. Гриша отговаряше в пространството пред себе си. Той, естествено, не навеждаше глава и дори не се обръщаше по посока на момчето, което гледаше с обожание брадичката му.

Вървяха бавно. Явно бе, че Гриша също нямаше желание да стърчи сам сред скуката на гарата. Но не това правеше впечатление на децата. Днес Гриша бе необикновено мрачен. Никой не успя да го попита какво е станало, защото щом забеляза приятелите си, изразът на лицето му се промени и „представлението“ тутакси започна:

— Ча-ча, сеньори! Току-що бабата на този учен тип откри, че имам очи на бандит — истина ли е?

— Сега ще проверим — каза Костя и тъкмо се нахвана да надникне в споменатите очи, почувства, че Павлик го дръпна за панталоните настрана.

— Не е вярно! — извика с патос Павлик. — Ти имаш прррекасни очи: *Ти си млад гении!*

Но Гриша не изпадна в умиление, а в ярост:

— Ако още веднъж те чуя...

Павлик трепна. Касиерката за втори път се показва на гишето. Интересно ѝ бе да види какво става днес тук.

Павлик стоеше бледен и разстроен. Той не разбираше как може да се оскърби човек от думите, които баба му казва само на него и на Волдемар, нейния най-добър ученик.

II

Хората отдавна са единомдушни, че да се направи гърне, да се свари супа, да се полира шкаф, да се отглеждат прасета, да се сади ряпа — накъсо казано всяка работа трябва да се прави майсторски, с изключение на едно — отглеждането на човека! За болшинството това, комай, е единственото занимание на земята, за което, казано на канцеларски език, „не се изисква никаква квалификация“.

Човекът, създаде ли човек, не жали силите си, за да направи от него едно себеподобно същество. Той му натрапва всичко, каквото знае за живота, но странна работа! — почти никога не остава доволен от плодовете на своите усилия.

Павлик засега все още не прилича твърде на баба си Юлия. Момчето безспорно е вежливо, послушно, почти напълно се е отучило от детството, но *още е далеч от идеала! Много далеч!* Например баба Юлия съвсем не може да отучи внука си да не се намесва в разговора на възрастните. Това става, защото имат само една стая и още, защото излиза, че Павлик има *патологично чувство за справедливост. Как ще живее с него в нашия век!* Естествено, това се казва на гостите, и то така, че Павлик да не чуе, но кой знае защо всичко чува и много се смущава — хич не му се иска да огорчава баба Юлия, която и бездруго е *обидена от съдбата!* Какво точно означава това, той не би могъл да каже, но чувства, че трябва да е нещо много тъжно, Павлик я съжелява и заедно с нея мрази всички *бездарности и негодници* и даже самата дума *театър*.

В душата на Павлик е страшно тясно и напрегнато, защото баба Юлия иска да живее *пълнокръвен живот* и всички, които посещават дома ѝ, трескаво се боят да не изостанат в нещо. В какво — Павлик засега още не е разбрал, но ще разбере. Той бързо свиква с всичко. Вече свикна да заменя най-простите понятия „хубаво“ или „лошо“ с понятията „съвременно“, „несъвременно“. Павлик може да изтърси такова нещо: „Аз няма да доям това зеле, то е несъвременно“.

Баба му се хваща за главата и възкликва: „Ти си малък гений!“ — и му дава парченце латвийско сирене, от мириса на което съвсем доскоро Павлик потръпваше, а сега го яде с удоволствие. Изобщо той би се хранил със сандвичи, приучен към тях от знаменитите *прелестни вечери*, когато на гостите се раздават пластмасови подносчета с *шедьоври* в такова количество и разнообразие, че на Павлик не му е трудно хем да си похапне с апетит, хем да се засити.

Някои той просто обичаше, например шедьоврите от телешки салам плюс стафиди в майонеза.

Естествено, бабата беше доволна от непретенциозността на Павлик. Веднъж тя дори се похвали: „Ако има нещо хубаво в това дете, то е стомахът му!“.

Понякога я връхлитаха и пристъпи на грижовност — естествено, в промеждутъците на прелестните вечери.

Трудно е да се каже кое е по-лошо — лъжата или лъжливата представа за дълг.

Баба му никога не е възпитавала деца. Нейният собствен и единствен син израсна здрав и нормален с помощта на една *неповторима* бавачка, а обожавания и също единствен внук тя не можеше никому да повери, още повече че бавачката ще я вкара в разходи, а освен това — иди, че я намери!

Павлик сравнително леко понасяше любовта на баба Юлия. Самият той още никого не беше обичал: майка си не помнеше изобщо; баща си виждаше понякога, но рядко, а последната година никак не беше го виждал. Веднъж той попита защо татко му престана да го навестява. Баба му отговори:

— Засега това е изключено!

— Защо?

— Защото баща ти работи в кутия.

— В каква кутия?

— В пощенска. И много те моля, не ме разпитвай нищо повече. Като пораснеш — ще разбереш!

Павлик се обиди. Той знаеше, че баща му работи в театъра. Знаеше, че преди година баща му се ожени за втори път някъде по време на командировка и оттогава живее в град Рига толкова пълнокръвен живот, че не може да се откъсне, за да навести сина си. Знаеше и най-лошото: татко му кой знае защо скриваше от жена си, че

той, Павлик, съществува, а баба му с шепот криеше всичко това от него, забравяйки, че има изключителна дикция. Лъжата огорчаваше Павлик много повече, отколкото отсъствието на баща му, когото той така и не съумя да обикне, независимо от внушения като: твоят баща е ярка личност!

До идването на бързия влак оставаха петнадесет минути, а лелката със сладоледа все още не се появяваше. Слава предложи да вземе наведнъж за всички, иначе много дълго ще чакат.

Льоня първи приближи и изсипа в дланта на Слава горещите и влажни копейки.

— Ето един съзнателен! — каза Слава и погали Льонка по темето.

Льоня отвърна с такъв поглед, че Слава го погали още веднъж.

Предложението се хареса на всички — компанията стоеше настрана, а Слава купуваше сладолед за всички. После го носеше, изпитвайки наслада от това, че върви в средата, а те се тълпят около него.

— Подозирам, че по едно пакетче днес няма да стигне — жегга е! — каза Гриша.

— А откъде пари? — веднага попита Слава.

— Ще съберем. Слушай, Павел, я ме пусни. Какъв е тоя навик да се впиваш като кърлеж?

Павлик си измъкна ръката, изтри я с кърпичката, която винаги се белееше в малкото му джобче, понечи пак да хване Гриша, но размисли:

— Щом ти е толкова неприятно, аз мога да се държа за панталоните ти, но по-добре нека си остана верен на навика!

— А защо ти е притрябвал тоя навик?

Павлик сложи ръце на гърба си и мълчаливо тръгна с наведена глава. Децата тутакси го забравиха, но той неочаквано така решително и така сериозно заяви: „Аз нямам никакво пррраво с капризите си да ви ходя по нерррвите“, че всички млъкнаха.

— Ела при мен — каза Вика. — За какво говориш?

Павлик подаде ръка на Вика и като гледаше сурово Гриша, произнесе, изговаряйки старателно думите:

— Веднага личи, че ти никога не си се губил в универмаг.

— Павлик е напълно прав — каза сериозно Вика.

— Аз и без друго знам, че съм прав. Баба само заради мен не е могла нея вечер да заспи без приспивателно... Това беше отдавна и изобщо когато има радио не е толкова опасно, само че се налага дълго да чакаш. Не мога да пресметна колко време съм седял на прахосмукачката, докато търсеха баба по радиото в отдела за

трикотаж... Мен ме намери един висок човек при електрроуредите. Според мен беше лош. А аз се страхувах да седя както трябва, защото карртонената кутия под мене издишаше — мислех си, тя изведнъж ще се счупи и ще стане голям скандал!

— На колко си години? — попита Вика.

— На седем години и четири месеца... А в църквата е още по-лошо да се загубиш, защото там няма радио.

— Да-а — разсеяно каза Вика. Тя гледаше как Слава се мъчи: на него му беше трудно да носи шестте пакетчета сладолед така, че те да не се разтопят.

— Няма — продължаваше Павлик, — знам го точно и моля — наведете се, ако обичате.

Вика се наведе малко, но на Павлик това му се стори недостатъчно и със свободната си ръка той я хвана за шията, притегли я към себе си и на самото ѝ ухо зашепна:

— Там беше истински кошмар, защото в църквата няма тоалетна, ето кое беше ужасното... там се и разплаках.

— А ти защо отиде в църквата? — попита Вика, изправи се и заедно с Павлик догони останалите.

Към техния разговор надаваха ухо вече всички. Славка, в желанието си да привлече вниманието върху себе си, високо и безцеремонно попита:

— А как ходи на църква баба ти — тия...

Павлик се заля с висок, треперлив, искрен смях, но веднага се стресна, прикри устата си с изящен жест и даде изчерпателен отговор:

— На църква ме водеше моята ставрополска баба, тя е много стара.

— А-а, значи ти ги имаш две — нарочно правейки се на глупав, продължи Слава.

— Засега са две, но не съм сигурен, може би някъде имам още една баба, та нали ставрополската през миналото лято ми се стовари на главата като гръм от ясно небе... Наведете се, ако обичате, аз ще ви кажа още нещо...

— Не ми говори на „вие“, казвай ми просто Вика, чуваш ли?

— Щом искате... — засегна се Павлик, — въпреки че вече съм свикнал.

— Ти и в детската градина ли говориш с децата на „вие“?

— В детската градина аз нищо не говоря, никога не съм ходил там.

Настроението на Павлик окончателно се развали и той продължи съвсем тихо:

— Аз исках в детската градина, но вместо мен там отиде баба...

— Коя?

— Ленинградската. Нали живея в Ленинград.

— А тя защо ходи на детска градина?

— Не знам. Тя не ходи, тя само два пъти отиде там, а после каза да изхвърля тази идея от главата си, защото от мен трябва да израсне личност, а там децата растат като мравки...

— А ти, като малък гений... — започна Гриша.

— Остави го на мира, нали те помолих!

Те се спогледаха и Гришините „бандитски“ очи мигновено станаха кротки, но той не можеше веднага да млъкне.

— Едната баба от сутрин до вечер му втълпява: „Не забравяй, ти си културен човек, ти живееш в двадесетия век!...“. Другата го учи да се моли, затова той е такъв откачен! Тая, ставрополската, аз също не съм я виждал. Познайте какво му донесе за подарък?

— Какво?

— Торбичка със семки и голяма черна икона. Знаете ли колко тлъсти са нашите кокошки тая година? Павка със семките храни кокошките. А ленинградската му баба... също си я бива! Мислите, че изхвърли иконата ли? Нищо подобно. Окачи я на стената. Показва я на гостите — вижте какво произведение на изкуството!

— Стига, млъкни, нали те помолих...

Костя застана до сестра си, дълго гледа Павлик, после внимателно попита:

— Слушай, Павлик, а как ще е с училището? И там ли баба ти няма да те пусне?

— Ще ме пусне — небрежно отвърна Павлик, — само че аз ще тръгна направо във втори клас. В първи няма какво да правя, там може да стана идиот.

— Видяхте ли? — не на шега се разсърди Гришка. — Видяхте ли каква личност е той? Излиза, че ние всичките сме идиоти!

Павлик се посмути. Той долови своята нетактичност, но в какво бе тя — не можа да разбере. Като заничаше виновно в лицата им, той

много тихо заговори:

— Не знам... Вече съм прочел „Тримата мускетари“, а там ги учат — мама ми е Мишо.

Настъпи неловко мълчание, но Павлик долови нещо в него и веднага се развесели:

— Честна дума! Аз сам попитах Миша Буравльов какво учат...

— Загря ли?

Това го каза Вика на Гриша.

— А-а... той понякога такава ще ти изтърси, че направо да се пръснеш. — Гриша премести поглед към Павлик. — На теб по-добре да ти зашият устата или най-добре яж си сладоледа. Слава, я му дай...

— Сега не искам — отговори важно Павлик.

— А кога ще поискаш?

— Когато всички седнат на масата...

Това вече никой не можа да издържи. Като видя, че наоколо му всички се смеят, Павлик също се засмя, но само от вежливост.

Вика бързо се наведе и го целуна по бузата. Слава не забеляза това, той изнемогваше от смях. Беше се търкулнал на земята и ревеше:

— Момчета, хайде да легнем на масата...

Той разпери на масата като ветрило размекнатите пакетчета. Всеки грабна по пакетче и сетне тичаше да догони Гриша, който вече ги отвеждаше от гарата — там, където от двете страни на линията се простираше млада борова гора. Кой знае защо Гриша не палуваше и дори не се обръщаше. А те покорно тичаха след него в жегата и вдигнаха глава едва когато всички заедно се озоваха на сянка.

Брезата, огромна и такава бяла, сякаш цялата земя я поеше с мляко, стоеше сама в края на младата пепелява борова гора.

Разперили ръце и вирнали глави, те за дълго замряха в зелената прохлада.

Капчиците тайнствено вещество, което се ръси в горещ ден под широколистните дървета, остро боцкаха кожата. Сякаш топлината на разгорещените тела се изпаряваше само от лицата. Упоително бе да чувстваш как те бавно се охлаждат.

Под брезата имаше стари траверси.

Децата мълчаливо се покатериха върху подредените траверси и седнаха с лице към насипа, по който се гонеха сините, отразили небето релси.

Възрастните хора в подобни случаи философстват.

Тези мълчаха.

Те и си приличаха, и се различаваха.

На гарата нещо прогърмя кратко и злобно, сякаш някой решителен човек с едно движение опразни чувал с желязо, а после вече познато запухтя локомотив. Лъонка повтаряше след него всяко „пуф“.

Локомотивът профуча толкова близо, че те успяха да забележат само как бясно се отблъсква той от композицията със свирепите си червени лакти, а вагоните спокойно потракват и дават възможност да ги разгледаш.

По отворените прозорци имаше хора.

Щом видяха първия човек, децата му замахаха. Човекът отговори и тогава вече, без да млъкне, цялата тумба крещеше, махаше с ръце, клатеше крака...

Бързият влак вървя цяла вечност.

По прозорците стояха хора, но... Но не всички прозорци отговаряха на поздрава. Не всички...

Още по-стремително от локомотива се изплъзна, смалявайки се, последният вагон. После изчезна, подмамил след себе си и тези неопитни души, бележейки ги с тъга по неясното.

Отминаващите влакове винаги мамят надалеч, но малко са тези, които знаят какво им трябва в тая далнина.

— Без багажното са шестнадесет — обади се Слава.

Вика шепнешком каза на брат си:

— И все пак е свинщина от наша страна, че нито веднъж не сме писали на баба.

Гриша скочи от камарата, отърси си панталона, приближи се до Павлик и го попита:

— Искаш ли да те сваля?

Павлик с признателност поклати глава.

Всички постепенно се раздвижиха, а видът им беше като на посетителите в киното, когато запалят светлината — никой няма желание нито да се помръдне, нито да погледне другите.

Зад линията на сянката слънцето се възправяше като ослепителна преграда. На човек му се струва, че каквото и да сложи, ще се разтопи

и ще заблести. Сухите стъбла на тревите блестяха като стъклени. Пясъкът искреше като накълцано стъкло.

— Е-еей! — извика Гриша и с този вопъл изрази общото нетърпение: — Я хайде давай парата, че ще затварят лавката!

— Аз нямам пукната копейка! — весело викна Павлик.

Гриша безгрижно махна с ръка и бръкна в джоба си.

— Твоето е дребна работа... за теб — все ще съберем! Ето! Вече за три пакетчета има!

Вика пхна ръка в кръглия си джоб, пришит ниско на полата, разтвори длан и обяви:

— О, ние имаме цяло състояние!

Слава мълниеносно прецени ситуацията и помисли: „А нали днес случайно може и да нямам пари“.

Докато мислеше така, беше застанал в позата на баща си — дълбоко напъхал и двете си ръце в джобовете. Лицето му беше загрижено.

— Какво има? — попита Гриша. — Нямаш — нямаш, друг път пък ти ще платиш...

„Ядец!“ — мислено отвърна Слава и обаятелно се усмихна.

Гриша взе от Вика книжната рубла и вече искаше да изтича, но пред него се изправи Лъоня. За своето финансово положение той заяви, като вдигна двете си пухкави ръчички с дланите нагоре.

— Ти също ли искаш ескимо?

— Две — отсече Лъоня.

Гришка плесна ръчичките му и хукна към гарата.

През целия път на връщане Гриша развличаше компанията с невероятни истории за курортисти, които са живели у тях миналата, по-миналата и по-по-миналата година.

Слава го слушаше разсеяно, защото се канеше да попита Вика какво значи муфлон, но така, че другите да не чуят. Тази дума от първия ден не му даваше мира, тя го човъркаше и гнетеше, придобивайки все по-тайнствен смисъл.

На Слава му се разтуптяваше сърцето, щом Гришка за минута млъкваше, и той, вървейки до Вика, вече беше готов да я попита, но всеки път нещо попречваше и Слава съвсем не можеше да се освободи от гнетящото го чувство за неравенство, което изпитваше в присъствието на брата и сестрата. Колко често той мислеше с горчивина: „Аз всичко запомням мимоходом. Да можех само да науча откъде те толкова много знаят. Явно е, че не могат сами — някой им е помагал. И сега, много ясно, им е леко!“.

Но Гришка можеш ли да го спреш? Той говореше непрекъснато и от приказките му излизаше, че тяхната къща я наемат винаги мръсници като тоя, който на луна крал ягоди; като оня, дето бил котарака в мрежата; или психопатки, пристигащи от Ленинград с къдрави кученца, а някои дори и с пухкави папагалчета. Слава тихомълком завиждаше дори и на това, че в дома на Гришка се заселват такива типове, а за собствена утеха на глас казваше: „И все пак той лъже!“. Но когато Гришка изреждаше имената на кучетата, всички му вярваха. Куче на име Шах, кучка — Психея. Виж това, според Слава, дори Гришка не би могъл да измисли.

Не стига това, ами стопанката на Психея толкова чак я обожавала, че казвала: „На моето момиченце му се развали апетитът, подозирам, че това глупаче се е нагълтало с мухи“. „Такова нещо също върви, че го измисли — с огорчение помисли Слава. — Как той, дяволът, запомня всичко това.“

— Слушай — изведнъж каза Костя, — как можеш да живееш в такъв дом?

Гришка веднага стана сериозен.

— Всичко е лъжа — каза Слава. — Толкова му и повярвах. Доста ще се озориш, докато намериш такива идиоти.

— Има ли примамка — озъби им се Гриша, — сами ще се намерят.

Костя погледна Гриша и предпазливо попита:

— Наистина вашата къща някаква особена ли е?

— Иска ли питане!

Гриша спря компанията наред улицата и за всеобща почуда започна да изобразява нещо не съвсем прилично. Той разкопча горното копче на разкошните си велурени шорти, но тутакси го закопча, после вдигна дясната си ръка нагоре и с най-изразителен жест пусна водата във въображаемата тоалетна.

— Какво правиш?! — разсърди се Слава. Той, който знае защо, прие всичко това за своя сметка.

— Нищо — те така се лепят като мухи на мед!... Баща ми знае какво прави!

Никой нищо не разбра.

Гриша огледа със злорадство смутените лица, спря поглед на Слава и каза:

— Хайде на бас!

— На какво?

— На каквото искаш държа бас, че в целия Соснови Бор няма такава тоалетна като у нас.

— И какво от това? — почервенявайки от яд, попита Слава.

— Ами това, което вече казах — разни кокони с панталони, както виждаш, също се настаняват предимно у нас, макар да им струва доста скъпо!

Вика инстинктивно погали Павлик по главата. Гриша се опомни, но вече нищо не можеше да поправи.

— Ей, Павка, моят баща нали е гений?

В отговор Павлик, който явно не се вслушваше в разговора, озари Гриша с такова сияние на сиво-зелените си, необяснимо красиви очи, че Гриша сериозно се смути, махна с ръка, после рязко тръгна напред и по-нататък говореше така, сякаш до него никой не върви. А те вървяха, притихнали от съчувствие към Гриша, макар всъщност никой да не знаеше за какво трябва да му съчувстват.

— Моето тате знае как се правят пари, ненапрочно две години гради тази кула.

— Каква кула? — тихо попита Вика.

— Вие какво, да не сте деца? Според вас водата от кладенеца сама ли ще се изкачи в крановете и така нататък? Колко му струва на баща ми тази кула — е-хе-е, но... — Гриша пак пусна водата наред Комуналния проспект с такъв точен жест, че един минувач изхъмка. —

За това удоволствие ленинградските татенца, маменца и бабенца ще плащат дотогава, докато в Соснови Бор не прокарат водопровод.

Той се обърна. Сериозните лица го разгневиха. Гриша се изплези на приятелите си, обърна навън джобовете на шортите си, хвана ги с върха на пръстите като края на пола и с писклив глас запя:

— Имайте предвид. Нашата къща е защитена от хълма. Да — да! Точно така!... *Има собствен микроклимат!* Елате, ще ви покажа какви плодове имаме, или не, вижте първо какъв изглед се открива оттук... *Аромат на цветя има през цялото лято*, тъй като нашата къща граничи с Хилда Яновна. Ето, погледнете насам. Виждате ли как под снега се очертават *лехи, лехи, лехи...* Ах, какви цветя... Най-хубавите в целия Карелски провлак. Розите на гроба на Репин са купени от Хилда Яновна — кълна ви се!... Имаме и плодове. Касис, цариградско грозде, ягоди — колкото душа ви иска. Имайте предвид това... Виждате ли тази розетка — тя е за нощна лампа. Ето моля, свещник за по-голям уют. Заповядайте молим, *яжте, пийте, веселете се...*

Братът и сестрата се спогледаха.

— Какво му става? — каза тихо Костя.

— А на тебе да не би да ти е мъчно, нека си лъже!

— Колко си груб, Слава!...

Гришка спря изведнъж. Това бе на две пресечки от мястото, където той обикновено завиваше. Без да променя престорената си интонация, той каза: „Улица на Ентусиастите, деветнадесет, моля заповядайте, можете да се убедите със собствените си очи...“. Като се натъкна на смутения поглед на Вика, Гриша дръпна от нея ръката на Павлик и каза: „Е, хайде, аз тръгвам“ — и наистина тръгна бързо, без да се обръща. Затова пък нещастният Павлик тичаше до него, като извиваше врат. Големите му очи плачливо гледаха Вика.

Този ден приятелите не се възползваха от поканата на Гриша. И на следващия — също. Доста време мина, докато видят къщата, боядисана в толкова *благороден* цвят. (Стените — лилаво-пясъчно-кремави, покрива — с цвят на мляно кафе, „кафени“ перила на стълбите и рамките на прозорците).

Тази двуетажна изящна къща не само у децата извикваше представата за шоколадова торта.

Още по-притегателно бе онова, което бе вътре...

Разноцветни стени!

Малогабаритна мебел! Лека, плоска, а главното — кривотънкокрака. Това е модно! Модно е облегалките на столовете да са наведени напред, а не назад! Като седнеш в такова кресло, по неволя се кланяш на стопанина и стопанката.

Никой между впрочем не знаеше тайната за процъфтяването на Гришковия дом. Хората не знаеха, че на баща му добре му *сече пипето*. А майка му има *богатия вкус* на окaziонните магазини!

Тя окачи например над креватите блестящите и пъстри като китайски термоси килимчета. Тя украси кухнята с невероятен натюрморт: човешки стомах в стъклена банка, край на пищна дантелена пола, ръкавици, камшик и две тухли!

Години наред Гриша се опитваше да разбере и не можеше да проумее защо спокойни и вежливи наглед хора, напускайки ги, започват да крещят. Защо казват на тихия му и учтив баща такива лоши думи, а няколко пъти, за най-голяма своя почуда, и той получи ругатни. Веднъж: „Ах, ти, гадно дете“, друг път: „Бъдещ негодник!“.

Това беше преди четири години.

Веднъж майка му с тайнствен шепот, на ухото, макар да бяха съвсем сами, заповяда на Гриша да запомни кой, колко и какви плодове е откъснал. „Ще можеш ли?“ — попита го тя ласкаво. „Разбира се“ — също на ухото ѝ отвърна той, прегърна я здраво през врата и попита: „А защо?“. Тя го целуна и пак пошепна: „Трябва“. Желанието незабавно да изпълни майчината заръка разпъваше Гришка, но майка му успя да го хване за панталонките и още по-тайнствено му каза: „Само внимавай, те не трябва да знаят за това. Трябва да го правиш незабелязано“.

В буйното въображение на Гришка те се превърнаха във враждебна, вълнуваща сила, която трябваше да се надвие. Искане ли питане?

Така за Гришка започна една увлекателна игра. Той ту си въобразяваше, че е милиционер, ту граничар, който се промъква през гората, ту ловец. Сега той влизаше в градината само с пушка на гърба. Тези твърди допири до гърба налягаха мускулите и ускоряваха пулса му. А когато случайно го откриваха, не побягваше, как пък не! Той стреляше, крещейки; напълно щастлив се смееше, за да не почувства срама, който бог знае отде се вземаше и започваше да го бодне под лъжичката. После хукваше при майка си и още не спрял ѝ шепнеше на ухото: „Две малини, шест зърна ягодики...“.

На Гриша много му вървеше — през тези минути той нито веднъж не видя очите на майка си.

Играта продължи дълго, докато едно момиче, курортистка, не се захвана да проследява Гриша. Веднъж, когато той се прокрадваше между храстите с цариградско грозде, лек и ловък като котарак, тя изведнъж разтвори храстите и изкрещя: „Ах, ти, гадно дете, ах, ти, негодник“. Повече нищо не успя да каже, защото Гриша с рев се втурна при майка си, а след минута цялата къща кълтеше от скандала. Майката на Гриша крещеше на момичето: „Как смееш да казваш на

моя син такива думи?!“. А момичето на нея: „Всички вие сте мошеници, отдавна разбрах що за хора сте!“.

Гриша, естествено, беше съгласен с майка си, но така и не разбра защо не изгониха тази нахалница.

Момичето си живееше и с никого не говореше. Гришка я намрази. Това бе първият човек, когото той намрази. После момичето замина, а Гришка дори не си спомни за нея, докато не се случи историята със старицата. Беше много добра, защото с добро око гледаше Гриша. Това винаги се усеща. А майка му и татко му, както излиза, са нещастни хора, щом като вместо с благодарност винаги ги *гледат с опулени очи*.

Тази симпатична бабичка направо беше потресена, когато татко му ѝ даде сметката за електричеството и за плодовете. Старицата не се развика, а заплака като дете и гледаше не татко му, а него, Гришка. Гледаше го жално-жално, сякаш беше умрял. Той дори разчете по движението на устните ѝ как тя каза: „Бедното дете“. „Това пък какво е — помисли си той, — тя луда ли е, или какво?!“

После бабичката замина за града да вземе пари назаем. А вещите си остави — един малък куфар. Когато нямаше никой, Гришка го повдигаше просто така, беше му интересно. Оказа се лек.

Старицата се върна чак след два дни, спокойна и сурова.

Гриша, щом я видя, че върви през градината, веднага се втурна в къщи. Баща му и старата жена влязоха едновременно. Гриша вече беше седнал на дивана.

Тя влезе в столовата и постави парите не в ръцете на баща му, а на масата.

— Благоволете да ги преброите пред мен.

— А вие си мислехте...

Баща му броеше бавно, хвърляйки изпод вежди иронични погледи към старата жена. Но тя не забеляза това — гледаше през прозореца с такъв израз на спокойното си лице, сякаш гледаше в полето през прозореца на вагон.

Гриша забеляза как пръстите на татко му започнаха да нервничат: парите бяха овехтели и дребни — само по една рубла.

Когато най-после свърши това занимание, баща му каза:

— Благодаря ви, до нова среща в комунизма!

Тогава Гриша трепна — жената изглежда страшно баща му.

— Мръсен човек! — каза тя и незабавно си отиде.

И не чу как баща му каза подире ѝ: „Стара глупачка“. И не чу как после съвсем неочаквано баща му му изкрещя: „А ти какво правиш тук?!“.

Целият този ден Гриша прекара под впечатлението на нещо необяснимо неприятно. Той съвсем не можеше да разбере какво точно стана. Късаше ли ягоди тя? Късаше! Рядко, малко, но факт! Той самият я бе видял. Лампата палеше ли? Палеше. Тя обичаше да чете. Защо тогава се прави, че са я ограбили? И защо всички — това вече за кой ли път! — така се разяряват, когато татко му заговори за комунизма? Всички говорят за него. Смята се, че това е нещо хубаво, а тя — хоп: „Мръсен човек!“.

Гриша беше навършил осем години и много ясно, беше убеден, че разбира всичко! А когато се случваше нещо да не разбере, истински страдаше. Този път се прибави и нещо тревожно, нещо печално, което му пречеше да повтори след баща си „стара глупачка“.

Отговорът на многогодишната загадка дойде внезапно, и то така, че по-добре Гриша нищо да не беше научавал.

В една от стаите на горния етаж живееше невероятно тиха, силно късогледа възрастна жена. Също загадка — къщата най-често я наемаха жени, и то предимно възрастни. И всяка година нови! При другите хора идват години наред, дружат си, дори си правят подаръци. Такова нещо в дома на Гриша още не беше се случвало, а защо — откри му го жената, която живееше горе и сама не си късаше ягоди: тя купуваше на килограм. Гриша ще ги набере, майка му ще ги претегли.

В деня на нейното заминаване баща му приготви само една сметка — за електричеството. Гриша — напоследък го интересуваше въпросът ще си замине ли поне един човек от тях без скандал, или не — се изхитри, при представяне на сметката да се навърта в столовата.

Гриша измъкваше с една хилка търкулналата се под дивана топка, когато тази тиха жена влезе в трапезарията. Тя се огледа и каза: „Много жалко, че трябва да ви напусна“, приближи до масата, взе листчето с цифрите, поднесе го близо до очите си, бавно го пусна и някак тягостно загледа баща му.

— И отдавна ли практикувате това? — попита тя с тон на опитен милиционер. — Я дайте да пресметна...

Гриша се строполи на дивана от изненада. Татко му изпадна в ужас и погледът му моментално стана кокоши — гледа ха насам, ха натам, а не към нея. Не стига това, ами целият — от полегатите рамене до острите носове на модните си обувки — се смали! После припряно се заусмихва и с непознат за сина си тон, гълтайки края на думите, забърбори абсолютно несвойствени за него думи:

— Това са дреболии, вие, естествено, можете да не плащате, още повече — току-що сте се пенсионирали... Аз не съм звяр, мога да разбера...

— Я ми дайте вашия молив — каза тя и седна до масата.

Татко му ѝ подаде молива като ученик на учителката и през рамото ѝ се вторачи в хартията.

— Колко вата са крушките в моя полилей?

— Три крушки по шейсет.

После настъпи тишина. Жената стана и без да пророни нито дума, излезе от стаята. Татко му изскочи след нея. Гриша остана сам. Приблужи и дълго разглежда колонката от цифри. Но в това време жената се върна, сложи върху листчето рубли и купчинка дребни пари. После съвсем неочаквано хвана Гриша за раменете, понаведе се малко и спокойно каза:

— Твоят баща ще завърши зле.

На Гриша му стана пусто в душата, макар той нищо да не разбра, но това нямаше значение. Той знаеше — беше се случило нещо много лошо, толкова лошо, че от вълнение на него чак му се повдигаше. Той се прибра в стаята си, вместо да се втурне при майка си и да ѝ докладва.

Майка му не се чуваше. Баща му също не се показваше. В къщата цареше злокобна тишина.

Гришка ходеше из стаята и поглеждаше през прозореца, от който се виждаше входната врата.

След доста време тази опасна жена се появи с куфар в ръката, отвори и внимателно затвори след себе си входната врата. Веднага след това в съседната стая между баща му и майка му избухна скандал. Към кавгите на родителите си Гриша толкова беше привикнал, че умееше да пропуска ругатните, както пропускаше редове в наученото наизуст стихотворение. Сега най-важното бе да узнае защо неговият баща, според мнението на майка му е такъв и онакъв. Оказа се, защото той е

дал стаята на бивша инкасаторка от Лененергоснабдяване. А баща му съвсем логично отговаряше, че на тази мадам на онова място не е пишло що за бивша е тя.

Майка му нямаше какво да отговори, тогава тя се обърна към миналото им, а баща му се помъкна подир нея по-неохотно и от Гриша, на когото бе дошло до гуша да слуша изброяването на подлостите, които татко му е вършил спрямо майка му, а майка му — спрямо татко му, още повече че колкото и да е странно, Гриша по-добре от двамата знаеше кой колко и за какво е виновен. Още щом момчето се научи да говори, и те го учеха да си мълчи. „Не казвай на баща си за това, чу ли?“ — „Добре!“ — „Внимавай, сине, да не се изпуснеш пред майка си, а ако те попита — кажи: не знам кога се върна татко, съгласен?“ — „Дадено!“

А сега Гриша слушаше и се подхилваше: гледай как лъжат!

Той седеше и строеше кула от чисти, крехки кибритени клечки. А редом, зад стената двама души се задъхваха в кръвна вражда. Баща му обикновено завършваше споровете с обобщения:

— За всичко е виновна твоята алчност!

— Не-е! Не моята алчност — отвърна този път патетично майка му, — твоята система е виновна за всичко! Нали ти пренесе електромера на втория етаж!...

„Е, и какво?“ — помисли си Гриша. Той излезе през прозореца на двора, обиколи къщата. После на пръсти се изкачи на втория етаж. Ето го електромерът, виси на стената до вратата. Но не щрака.

„А защо?... Защото май нито долу, нито горе у тях има никакви квартиранти, а майка му сега не готви, не пере и не шие.“ Гриша тихичко слезе долу, излезе на двора, премести стоящия наблизко шезлонг, намести се в него и започна да гледа в къщи през отворената врата.

Така започна следенето на майката.

Гриша целият се вдърви от напрежение. Той чакаше кога тя ще влезе в своята кухничка. И дочака. А когато чу как водата заудря по дъното на празния чайник, стана и се шмугна покрай вратата, зад която беше майка му, изтича по стълбата и още от последните стъпала видя как в черната амбразура на електромера със страшна значимост се редуват червена ивичка, бяла ивичка, червена ивичка...

Електромерът пееше, когато Гриша се приближи до него. Работеше и пееше.

... Всичкото сладко, което съм изял през живота си, всичките сладкиши и кокоши котлети, и чистите чаршафи, които аз така обичам да изстисквам, когато ги изваждат от пералнята, и музиката, която така обичам, и мириса на гладено, което така ми харесва, и слънчевите очи на каменния бухал, които ми светят цяла нощ и дори прахосмукачката, която от сутрин до вечер вие — всичко това електромерът го отчита, а после го плащат те — почти половин година!...

Гриша тревожно гледаше към вратата. Ами ако квартирантите са в къщи? Ако те да речем гладят нещо? Той смело и настойчиво почука. Четири секунди чака с радостна надежда, после с рязко движение отметна килимчето. Видя ключа... Почувства прилива на гореща кръв в лицето си, но това бързо премина, а след няколко секунди по стълбите на родната къща вече слизаше един оформен циник, който изведнъж бе разбрал, че децата са нужни на хората, за да им помагат в лъжата.

Гриша не изпита нито гняв, нито озлобление срещу родителите си — просто и двамата му станаха чужди.

Гриша не се отби у тях. Той знаеше, че майката на Володя е болна и отиде при него. „А те? — с горчивина мислеше той за новите си приятели. — Те дори не забелязаха, че днес Володя го нямаше на гарата. Способни ли са те да забележат това и изобщо разбират ли нещо от живота — деца!...“

Той вървеше към Володини и мислеше за дреболии, усещайки с гърба си своя роден дом, който наистина оставаше зад гърба му, отдалечавайки се бавно. Гриша не вървеше, а се влачеше и в това имаше неосъзнато желание по-дълго време да помълчи.

Днес Гриша разбираше всичко. Друг е въпросът, че той нито на дванадесет, нито на двадесет години, нито кога да е може би няма да поиска да промени живота си. Може би такъв живот и на него ще му хареса?

III

... А той явно е от тези, които трудно могат да повярват, че на тоя свят има и по-добри хора от него...

Още от четвъртък майка му, каквото и да похващаше, казваше: „ще дойде баща ти — ще го оправи... Ще дойде баща ти — ще опържа“... Слава се затъжи за татко си, но за кюфтетата още повече. Майка му продължаваше да го залъгва със супи, у тях имаше и много мляко, но виж — за второ на обяд нищо нямаше. Заменяше го сиренето „Ново“. Тези разтопени сирена Слава не можеше да ги понася. Когато майка му отхапваше голямо парче направо от цялото, все му се струваше, че тя дъвче сапун.

Слава почувства облекчение като си спомни, че днес е петък, при това половината минал. После си спомни за сладоледа и тази мисъл приятно се разля в него: утре също може да изяде две пакетчета, защото от покупките му останаха *парички*, а да не е глупак да каже на майка си. Тя утре пак ще му даде. Петдесетте и пет копейки останали в джоба му са спечелени пари. Трябваше доста да си поблъска главата, докато ги получи. Наложил се дълго и търпеливо да пресмята колко копейки ще му останат, ако купи не един килограм макарони, както му беше заръчано, а деветстотин грама. Сега майка му не го молеше — вземи това и това, сега той я молеше: хайде спомни си какво още ти трябва.

Така през лятото, току-виж, на момчето му се развият аритметическите способности.

* * *

Слава отдавна си имаше „свои“ пари, но отначало не им придаваше никакво значение, дори се сърдеше, когато майка му го

пращаше при вехтошаря с кокалите, извадени от супата; когато го караше да пренесе дърва на една старица, разбира се, срещу пари, които после тя даваше на Слава. Той ги пускаше в една халвена кутия. И съвсем неочаквано за себе си разбра, че има пълно право да изхарчи своите парички както си иска.

Това така му хареса, че той започна да измъква и от майка си.

Да предположим, тя го помоли да отиде на тавана. Слава — готово! Преди той ходеше с нея и се гордееше, чувствайки, че майка му се страхува сама да се качва на тъмния таван. После, когато поумня, Слава се качваше както и преди, но за това, нещо му се полагаше. Майка му не се възмущаваше от тоя факт, напротив, похвали се на баща му, че на тяхното синче пипето му сече — и от майка си взема пари, че отгоре се и пазари!

„Пипето“ на Слава действително сечеше. Със „свои“ пари си купуваше само онова, което родителите му за нищо на света не биха му купили. Джобно фенерче, например. В града от него няма нужда! Или клизмичка — такава малка, кръгличка. Правят ги от много дебела гума и като им се отреже краят, получава се прекрасна топка за игра на хокей!

Постепенно Слава започна да придава значение на своята досетливост, особено след един подслушван разговор. Той често подслушваше разговорите на майка си и леля Клава — беше страшно интересно. Те говореха за мъжа на Клава, а майка му каза така: „И с двоицата в това отношение нямам грижа. Синът ми нахалост не харчи, мислиш защо? Защото вижда, че баща му е грижовен като къртица, всичко дома мъкне, ето че и детето привиква, а освен това и умът му сече“.

А на кого не му е приятно да знае, че главата му работи както трябва, където е нужно.

Времето си течеше. Лека-полека Слава ставаше все по-нагъл и не пропускаше случай да „спечели“ или измъкне. Той пестеше за акваланг и пушка за подводен лов. Знаеше колко струва това, знаеше и колко време ще му трябва да събере пари. Слава още в града реши: щом майка му и баща му икономисаха от картата за лагер, той трябва за сметка на това да има нещо! „Може пък да е за добро — по-скоро ще събера.“

Всеки човек, колкото и малък да е той, си има свои начини да се примирява с неизбежното.

На обяд майка му каза:

— Утре ще отидеш да посрещнеш татко си сам. Няма защо да мъкна детето по жегата.

Слава се зарадва. На него хич не му се искаше *онези* да видят как той с майка си и с бебето се мъкнат към гарата. Пък и Костя и Вика също ще отидат да посрещнат техните сами.

Слава толкова беше благодарен на майка си, дето няма да отиде на гарата, че не издържа и се похвали:

— А аз днес за девет копейки две пакетчета изядох.

От изненада майка му остави лъжицата, панически опули очи и като му крясна:

— Открадна ли?!

В отговор Слава също остави лъжицата и също надигна глас:

— Било ли е някога аз да посягам на чуждо? Ама че го рече!...

— Тъй де!... Значи второто ти го дадох даром?

— Не бе, когато купувах по още едно, дори не знам кой плати вместо мен...

— Е, така може; ако някой не си жали парите, нека, само че не е ли много дебело по две. Ами ако утре им се прищат по три?

— Днес е жегата.

— Не ми говори, направо се опекох...

Доволен от този обрат на нещата, Слава си помисли: „А какво ще стане, ако сега я попитам какво значи муфлон, може би тя отдавна да знае, а аз глупакът, напразно се измъчвам“. И я попита. Майка му престана да яде, престори се, че мисли и пак го сряза:

— Като не разбираш нещо, не го дрънкай! Сигур е някоя псувня, а той лапнал въдицата...

В настъпилата тишина Слава страдаше от досада и отвращение. Думата, която така го вълнуваше, се овъргала в нещо мръсно и сега той за нищо на света няма да попита Вика. Дори Костя няма да се реши да попита.

Слава мрачно погледна голямата красива уста на майка си и на тази уста наум с презрение каза: „Ще има да чакаш да те попитам някога нещо!“.

До вечерта Слава прекара при съседите. Майка му не го закачаше, не го търсеше. А когато се прибра и ѝ каза, че е вечерял и само му се спи, тя се разсърди. Тя очакваше, че той ще дойде и ще разправя, а той се върна — и хоп в леглото. И изобщо в последно време тя забеляза — синът ѝ все по-неохотно споделя с нея, все по-малко го вижда у дома. А да не говорим колко много я дразнеха тия двамата — колко време мина, а живеят без майка и без баща и нито са си изпочупили главите едно друго, нито нищо! Този факт изгаряше ревнивото ѝ майчино сърце. Поне десетина пъти досега беше хокала Слава, че ей на, тия двамата живеят сами, а него, дявола му неден, за час не можеш да го оставиш сам!

Сега тя така сърдито се движеше из стаята, че правеше вятър.

Слава чувстваше раздразнението на майка си, досещаше се за причината и, легнал с лице към стената, се караше наум с нея. У него се появи желание да защити новите си приятели, но той мълчеше. Ех, не обича майка му, когато нещо е по-хубаво у другите, отколкото у нея. Слава дори невинаги я разбираше. Миналата година се случи нещо много удивително. Цяла седмица валя, без да престане. Майка му кълнеше и пращаше всичко живо по дяволите заедно с дъжда. Неочаквано от Ташкент пристигна родната ѝ сестра, лелята на Слава. Донесе им плодове, огромни домати. Всичко вкусно, красиво, самата тя почерняла от слънцето. Естествено, че бяха радостни. После Слава чу: „Елате — казва леля му — в Ташкент, това време ли е! У нас — казва — сега слънцето грее, ще си грее и през зимата“. Слава гледа — това не се харесва на майка му: тя започва да се разхожда из стаята, а после изведнъж изтърси: „А аз нашия ленинградски дъждец за нищо не го сменям!“.

Трябва да си глупак, за да хвалиш някого пред нея. Виж, да се присмееш, да позлорадстваш — може. Но сега вече Слава не можеше да го прави. Той отдавна се беше убедил, че братът и сестрата *не се превземат*. У тях всичко е просто и наистина хубаво. Ако обядват — канят и теб. Ако играят — включват те и теб в играта. Четат ли — още от вратата книгата е в ръцете ти. Пък и изобщо докато седиш у тях, Вика ту ябълка ще изнамери отнякъде и ще я раздели на три, ту бонбон ще ти даде. Веднъж той сам се убеди, че бонбонът, който му даде, ѝ беше последен. Излиза, че не всички хора са алчни.

Разбира се, той не проумяваше всичко в живота на брата и сестрата и не всичко му харесваше.

Пита се например, за какво те непрекъснато се хилят? Погледнат се един друг — и готово! Сърдят се също чудновато — като на кино! Един каже дума и млъкне. Другият каже — и мълчи. Няма да се изкрещят като хората, или да се халосат по веднъж за свой кеф, ами само думички и погледи. Особено Вика. Ще те изгледа дълго-дълго и — фръц, ще се обърне. И мълчи. И се разхожда. А после ни в клин, ни в ръкав вдигне ръка и като на събрание гръмко обяви: „Мир!“ и той в отговор: „Мир“ — и отново цвилят като щури. А веднъж Вика се приближи до Костя и без ни най-малко да се стеснява — мляс по ухото!

Кое то си е право — право си е: Слава съвсем не можеше да понася, когато се прегръщат или се лигавят с целувки. В града съседите им бяха такива. *Прости ме, боже, лигльовци.* Връща се бащата от работа и от прага: мляс-мляс по-малкия, мляс — средния, после най-големия, а накрая и майка им целува. И това всеки ден! Човек може да помисли, че се връща от Антарктида. Сякаш не са се виждали сто години — пфу!

Сигурно и тези у дома си са такива.

Но най-много Слава се учудваше на това, че пред него те си говорят за всичко, и през ум не им минава да крият нещо или да му показват колко, демек, богато живеем ние. Имаме и таквоз, имаме и онаквоз... Нищо подобно! Още от първия ден всичко с открити карти. Тая вечер например Вика извади пред Слава чекмеджето на нощното шкафче и каза: „Ние с теб сме престъпници, Костя, имаме кошмарен преразход и до събота няма да можем да изкараме“.

Отначало Костя доби скучаещ вид, а после (това вече Слава най-не го харесваше у тях двамата) вдигна очи нагоре и почна да произнася: *О, безсра-а-мни-це, ти позориш бащиния дом! Ти разоряваш родния си баща-а-а!*

После, сякаш нищо не е било, бръкна в чекмеджето, преброи парите и с нормален глас каза:

— Ще трябва да изхвърлим сладоледа.

На Слава му хрумна мисълта: ами ако той днес се е гощавал за тяхна сметка? Но по-приятно му беше да мисли, че е за сметка на

Гришка и той с удоволствие повтори за себе си майчиното „голяма работа“.

И още нещо си помисли: какви са идиоти, защо не си въведат „Ден на сладоледа“ или „Ден на сладкишите“, или „Ден на телешкия салам“, вместо разните му кисели млека и топени сирена. Хем ги ядат насила!

Слава вече започна да вижда мислите си, както това се случва, когато бавно се потапяш в сън. Виждаше гърба на Костя до нощното шкафче и белите локвички разтопен шоколад, които изпъкваха върху траверсите. Слава последен слезе от купчината траверси. Те много му харесваха. Два пъти се обърна — страхуваше се, че няма да намери това място, ако поиска да дойде тук сам. Той гледеше брезата, траверсите и му се струваше, че брезовата кора е потекла и така е покапала. Само не можеше да разбере кога му се е сторило това — сега или още тогава. А в същия миг вече изплуваше друга мисъл в образа на Костя — Вика.

Ама че е странно, мислеше той. Толкова странно, че да не повярваш защо сестрата и братът още от първия миг започнаха да се отнасят към него така, сякаш ей тъй *без нищо* им беше подарил златен часовник или ги беше спасил от смърт?

И защо той, Слава, не може така? Колко време вече мина, а той все се вглежда в тях и все очаква, че ще го подведат, а пък те — Славочка, та Славочка!

А Славочка, излиза, е от тези, които не могат да повярват, че на тоя свят има и по-добри хора от него.

Цяла сутрин валя същият тоя прокълнат от ленинградчаните дъжд, който през последните три години не пропуска нито една лятна събота или неделя.

Когато Слава изтича при съседите, една удивителна гледка го накара да спре на прага. С обърната наопаки табуретка Костя пригладдаше мъхнатото одеяло върху старателно опънатото легло.

Слава приближи, но въпреки това нищо не разбра.

Хвърли поглед към Вика — тя, без да обръща внимание на брат си, гладеше панделките си, приведена ниско над масата. А Костя сновеше ли сновеше покрай леглото, което вече приличаше на гладка каменна плоча.

— Привет — подхвърли Костя, най-после забелязвайки приятеля си. — Видя ли как се оправя леглото по моряшки... Вика, къде е нашата четка за дрехи?

— На мястото си.

Върху загладения косъм на одеялото с плавно и уверено движение Костя изрисува с четката за дрехи като с четка за рисуване голяма котва.

— Чудесно! — каза Слава.

— Сега ще теглим една ютия на панталоните и край... Хайде, бързо, прибирай си парцалките.

Вика послушно се отмести от масата.

Костя опъна панталоните, напръска ги, а после... „Не, все пак те не са с всичкия си“ — помисли Слава, когато момчето започна да посипва намокрените панталони със... сол. Направо от пакета, с цели шепи.

— Пак ли?! — извика Вика. — Колко пъти татко ти е казвал — трябва да посолиш водата, а не панталоните!

— Ще мине и така — промърмори Костя и се хвана за ютията.

Панталоните се опнаха не по-зле от леглото — можеше да ги постелиш дори на пода.

— Видя ли как гледят във флота?

Вика, отдавна вече заета с чистенето, се носеше из стаята. Тънките й ръце се движеха така плавно и леко, сякаш тя танцуваше, а не подреждаше стаята.

След всичко това Слава се бореше с „хавоса“ вече без ентузиазъм. С охота мелеше само месото. Тъкмо тогава братът и

сестрата тръгнаха за гарата. Бяха облечени с еднакви шлифери с качулки. Те прекосиха двора под дъжда някак тайнствено непознати. Отиваха в своя вежлив свят, където ще посрещнат майка си и баща си и всичко ще бъде като на кино — и чуждо, и красиво!

... Спираше блестящата от дъжда мотриса, две високи фигури с шлифери с качулки слизаха на чистия празен перон и се покланяха на две малки фигурки, навеждайки качулките си. После бавно си подаваха ръце. После в мълчалива редичка един зад друг се запътваха нанякъде, където специално за тях ръмеше празничния дъжд...

— Теб какво те прихвана? Месото си стои несмляно, а той върти ли върти дявол знае какво...

Слава не беше усетил, че зад гърба му отдавна е застанала майка му и жадно гледа натам, накъдето и той, а там няма нищо!

Днес тя изобщо беше *на терсене*, защото трябваше да се разкъсва между яденето и бебето, прекомерно според Слава обичано.

Има ли, няма ли защо, майка му казваше:

— Ще дойде баща ти, ще види колко е пораснала щерка му тук без него.

Слава снизходително изхъмка — не беше той единствен, който прощава на родителите си глупостите, които те понякога казват сериозно. Та кому не е ясно, че детето не е пате и за седмица не може да порасне.

Към пладне през белите гъсти облаци взе да си пробива път слънцето. По улиците беше чисто и безлюдно. Празнично миришеше на дафинов лист.

Първата мотриса, която Слава отиде да посрещне, пристигаше в два и четиридесет и шест. Той знаеше, че с този влак баща му още не може да дойде, но все пак отиде на гарата.

Като се качваше на перона, трябваше да заобиколи цял парк с велосипеди, прислонени към бетонните подпори. Момчета и момичета — негови връстници, бяха дошли да посрещат бащите си със собствен транспорт. Това, разбира се, го засегна, но сега не му беше до велосипедите.

Слава застана срещу третия вагон от края (така се бяха уговорили с татко си) и спокойно гледаше как от вагона слизат хора. Хората непрекъснато се точеха и нямаше нито един човек с празни ръце. Какво ли не мъкнат хората от града за вилата! Тенджери и

въдици, нощни лампи, възглавници, празни кафези за птици — най-невероятни неща!

От нетърпение сега той гледаше само в ръцете. Досмеша го. Във всички мрежи имаше едно и също — пресни краставици и бели хлебчета. Сякаш всички тези хора идваха от една и съща елха, където им бяха раздали еднакви подаръци. Някои, наистина, носеха и стандартната торта „Сюрприз“, която не се бои от тъпканицата и жегата.

С влака от два четиридесет и шест баща му не пристигна.

След като влакът замина, на перона останаха само Слава и някаква леличка с памуклийка. Грозно изглежда ватенката, когато към нея е притиснат стъклен буркан с гладиоли.

Следващата мотриса ще дойде след половин час.

Слава с удоволствие се шляеше по перона. За пръв път през живота си той посреща сам, и то не сред тълпата деца до входа на лагера, а просто така, като се разхожда независимо и от време на време хвърля поглед натам, където се сливат релсите.

Влаковете пристигаха един след друг и все по-малко велосипеди оставаха до бетонната стена на перона. Все повече нарастваше нетърпението му и в крайна сметка Слава се разкисна: „Не иска да дойде, просто не иска“.

Той пръв забеляза баща си... Раменете му, увиснали от тежестта. Жилата, издула се на тънкия врат и главно — очите! И сред най-голямата навалица, сред хилядите Слава мигом би разпознал бащините си очи, подсинени от горчивина очи.

„Мене търси!“ — задъха се Слава и така изкрещя „татко!“, че баща му се разтревожи:

— Какво има? Тук съм, какво ти е?...

Слава подскочи, взе от татко си мрежата, завъртя се, разтопен от нежност и от някакво чувство, сякаш в нещо се е провинил.

Като направиха няколко крачки, той взе от татко си и превързания с канап пакет.

Бащата забеляза колко много му се радва синът, присви тъжните си сини очи и цялата доброта, събрана в тях, се падна на Слава.

Вървяха един до друг.

— Е, как я карате без мен?

— Добре! — радостно отвърна Слава и чак сега се изплаши, че майка му ще сдържи обещанието си — още от прага ще започне да се оплаква от него.

Известно време повървяха мълчаливо. Слава гледаше под око към мрежите. Отгатваше какво е донесъл баща му и сърцето му се сви от нежност, когато съгледа завитите във вестник курабии, неговите любими курабии от по тринадесет копейки. Тук не ги правят, затова татко му ги е донесъл. Ех! Ние с мама си седим тука, само ядем и спим, а той... Не стига че се е уморил на работата, ами се е редил после и на опашки, а в събота и неделя знаете какво е!... И във влака навярно е стоял през целия път прав — беше претъпкано.

Недоволството от себе си подхранваше чувството на благодарност към бащата за това, че той, макар и със закъснение, но все пак дойде, за това че той не знаеше откъде вземат млякото, къде е плод-зеленчукът, къде е гастрономът.

— От тая сивата къща вземам млякото.

— Браво, сине.

— Гледай, виждаш ли павилиона?

— Виждам.

— Не гледай, че е толкова загубен на вид, затова пък там често дават пресни яйца.

— Браво, сине.

Слава се огорчи. Браво-то се отнасяше за павилиона, а татко му някъде витаеше, той се усмихваше и отговаряше на сина си, без да чува и без да мисли, просто зяпаше наоколо и всичко много му харесваше.

Какво друго имаше в двете грамадни мрежи, които мъкнеше баща му, Слава не знаеше, но през целия път отвътре го човъркаше радостно предчувствие. И го човъркаше, както се оказа, ненапрасно. Татко му донесе китайски кецове, за да ходи с тях из гората, когато е влажно. А на майка му стъклена тенджерата, която може да се поставя върху огъня. Майка му погледна с грейнали очи, плесна се по бедрото, после вдигна тенджерата, погледна я на светлината и тръгна с нея към наредената маса. Слава гледаше и чакаше кога тя най-сетне ще каже това, което винаги казваше в подобни случаи и не се излъга! Като постесни чиниите, майка му постави подаръка като ваза наред масата и каза:

— Грижовен баща си имаме, досущ къртица...

Слава изслуша това с голямо удоволствие, защото сам не знаеше как да поблагодари на татко си за кецовете. Той, естествено, веднага ги обу. Те бяха сини, с вълнуващи бели шнурове. Белите шнурове направо грееха, а кецовете изглеждаха от нови, по-нови.

Какво ставаше у съседите Слава не знаеше — там беше тихо. Но желанието поне някой от тях да го види заедно с баща му беше толкова натрапливо, че Слава измъкна татко си на двора. Изнесе за него стол под отворения прозорец, а той се разположи в живописна поза върху камъка и като стрелкаше с очи ту вратата на съседите, ту татко си, зачака.

Баща му, предвкушвайки обяда, беше в най-добродушно настроение. Сложил крак върху крак, той повъртя стъпалото си, лениво се полюбува на прашните си обувки, после се облегна и огледа двора. Запали цигара. Не умееше, обаче, да стои дълго време без работа. И той като Слава (или Слава като него) или трябваше да прави нещо, или да говори.

И той заговори, обръщайки лице към тъмния отвор на прозореца.

— А тука е красиво, просто да се ненагледаш!

Майка му не се обади.

— Чуваш ли, казвам, не ви е зле тука, викам: красиво е тъдява...

Слава нервничеше: „Да беше отговорила. Толкова ли е трудно да каже една дума?“.

Димът от цигарата на татко му бавен и кълбест — влизаше в стаята.

— Алло! — с цяло гърло викна татко му. — Ела тук, погледай...

От полумрака най-после се дочу:

— Махни ми се от главата с тая твоя красота, нямам време!

— А аз ти казвам — ела тука! Все едно всичката работа не мож я свърши...

— По-добре да беше донесъл вода — подхвърли майка му и с грохот подаде от прозореца празната кофа.

Разпръсквайки искри, угарката отхвърча в пясъка.

— Като не искаш, твоя работа — без раздражение, но унило произнесе баща му, пое кофата и добави: — Върви по дяволите... и така нататък!...

Докато се водеше този разговор през прозореца, Слава не сваляше тревожен поглед от вратата на съседите, а когато видя отдалечаващата се фигура на баща си, му стана тъжно. Огорчи го не толкова бащиния приведен гръб, по който Слава безпогрешно разчиташе настроението на татко си, огорчи го походката му. Баща му вървеше разкрячено, но толкова тежко, сякаш изкачваше баир, а не вървеше по равно.

Не преди година и не преди пет, а много преди раждането на Слава в завода работел момък. Каквото и да похванел — всичко му идело отръки. С една дума майстор и все той начело. И естествено имал много приятели. Където е той — там са и хората. И ходел тогава човекът другояче: леко, наперено — да не му се изпречваш на пътя!

А приятелите му се шегували:

— Почакай, като се ожениш и ти ще си намериш майстора...

И се оженил момъкът. Леко и весело, както работел. Заминал за родното си село и си довел жена лика-прилика — пъргава, шумна, красива. Наредил я ученичка в завода. Сама го помолила, но тръгнала на работа без желание. *Не съм се омъжила в града затова? Не съм за това мечтала.* И общежитието не й харесало. А на него му харесвало: сега имал и семейство, и другарите му са тук — всичко каквото обичал човекът!

После в семейството дошъл празникът. Раждането на сина отпразнували в нова квартира. Стаята била малка, но затова пък тяхна!

Младата майка напуснала работа. Станала добра домакиня, но колкото повече навлизала в градския живот, толкова по-ревниво оглеждала съседските домашни огнища и не минавал ден без упреци: *У тях е широко, а у нас теснотия!*

Намерила си и „добри“ съветници. „Ако държи на семейството — казвали те, — да зареже завода и да постъпи в жилищното настаняване — там и парà пада и добро жилище ще получи!“

Дълго трябвало да го уговарят, пускала в ход и заплахи: „... ще дуфна за село със синчето, а ти си остани със своята квалификация, щом тя ти е по-скъпа от семейството...“.

Сбъднали се пророчествата на приятелите! Намерил си момъкът майстора...

Работа нито за ума, нито за сърцето и... почнал да се продава човекът срещу каквото му падне, тъй като всичко му идело отръки —

от водопровода до телевизора, а там и „бакшишите“ потекли — колкото и малко да е, но е утеха.

И няма нищо чудно, че сега като срещне старите си приятели, той преминава от другата страна на улицата.

Така започнал да се променя човекът — бавно, невъзвратимо.

Походката му станала друга. И гласът. И погледът...

Баща му се забави. Навярно изчакваше при чешмата да му мине лошото настроение, но в двора влезе предишният, спокоен. Очите му пак доволно се присвиваха.

Седнал до отрупаната маса, Слава се опиваше от радостта на баща си, днес той просто се наслаждаваше до насита от домашното огнище. И само от време на време тихите гласове отвъд стената разбуждаха завистта му към чуждото неразбираемо щастие.

Колко е хубаво, че у дома е толкова хубаво!

След „малката“ татко му винаги разнежено сияеше, но сега домашната кухня и бебето придаваха на това сияние оня особен, неприятен за Слава оттенък, когато татко му започва да гледа само майка му, всяка минута да се чука с нея, разперил малкото пръстче на грамадната си ръка и със страшен глас да боботи: „Моя мадам!“.

Майка му отговаря с непристоен смях, а Слава го доядява, дете си мислят, че той нищо не разбира и изобщо се държат така, сякаш него го няма.

Днес татко му съвсем се размекна. Той се чукаше с чиниите по масата, намигаше им и мърмореше: „За твое здраве, моя мадам!“.

Разбира се, това беше смешно и Слава се смя дотогава, докато майка му внезапно, сякаш някой я хлопна по гърба, не заизвива с пиян глас частушки. „Моят миличък“ предизвика у Слава неочаквано отвращение. Той изгаряше от срам. Слава впери поглед в дървената преграда, зад която живееха братът и сестрата — той се срамуваше от своите, когато майка му накрая на куплета натисна газта докрай: „Их-ох, ии-иууу-ох!“. Слава я дръпна за лакътя и предпазливо я помоли:

— По-тихичко пей, бива ли?

Тя изглежда остро сина си, забеляза накъде той така напрегнато гледа и... като тръсна студеното си къдрене, като зарева право там, до стената, та отвъд да я чуят:

— Ние сме си дома и нема още дванайсе!

Още не беше си затворила устата и Слава изхвърча на двора.

В първия миг нощта му се стори тъмна, а като постоя, видя, че тя е успокояващо светла.

Очите му се насочиха към бора, където обикновено седяха тримата. Той се усмихна, гледайки изровения пясък, спомни си кой къде седеше. В по-дълбоките ямки се бе стаила сянка, прилична на дим, който не се разпръсква.

Той дълго стоя в нощта. В главата си нямаше никакви мисли, само му се искаше да разбере защо така тъжно изглеждат закръглените сенки в пясъка.

После се умори да не разбира и тогава му се стори, че отново присъства при повторението на нещо... което вече е било с него!... Не го улови... изчезна.

Между боровете, над покривите и над всичко, което е по-високо, беше надвиснала неподвижна печал. Ясно се виждаше студеният ѝ цвят.

В неделния ден Слава се стопи от мъка. Искаше му се да измъкне майка си и баща си от къщи и да отиде с тях някъде далеч, но когато ги помоли, отговорът беше прост:

— Че кво да ходим, кога въздухът и тук си го бива? И ти мирясай един ден, а то човек и с лупа не може те намери. Татко комай при нас е дошъл...

Навън беше слънчево, а Слава седеше у дома, с него ставаше нещо нередно. Тишината зад стената разпалваше любопитството му, той умираше от желание да види родителите на Костя и Вика, но кой знае защо не искаше те да го видят. Дори на двора не излизаше. Дебнеше ги до прозореца, но това не му пречеше да мечтае всички да си заминат колко може по-скоро и отново да започне техният предишен, без възрастните, живот.

Ето ги! Я, я...

И този нисък, прегърбен чичко да е капитан втори ранг?... Слава очакваше да види едър човек, ако не току-що слязъл от капитанския мостик, то поне в пълна униформа, макар и да е жега. Пагони. Кортик на бедрото. Великолепна фуражка със златни листа. А това какво е?... Върху обръснатата глава — носна кърпа с възли по ъглите. От морски загар няма и помен. Ръцете бели, без котви и кормила — никаква татуировка.

Много странно...

А майката? Кльоцава и изобщо... редом с неговата едра красива майка нея хич няма да я забележиш. Не си представяше майката на Вика такава (той смяташе, че Вика прилича на майка си, а Костя, естествено, на бащата — затова братът и сестрата според него не си приличат). И още кой знае защо беше решил, че майка им ще бъде в черен костюм, а тя се оказа в басмена рокля *не мож разбра* какъв цвят. И през ум няма да ти мине, че тази лелка е парашутистка. Да не е шега — с тежка радиостанция в тила на врага?!

Когато Слава разгледа както трябва родителите на Костя-Вика, той се усъмни почти във всичко, което му беше разказвал Костя за тях. За вярване беше само едно — че баща му е бил смъртно ранен, че дълго, май цели девет години, е лежал по болниците и че майка им го е гледала — това е правдоподобно. Затова пък сега тя е като дама. Бащата носи сламената ѝ шапка и един голям, голям шал. Костя и Вика заедно мъкнат кошницата с храна, а тя — нищо. Стиснала е под

мишницата си едно книжле само. И видът ѝ такъв, сякаш точно така и трябва да бъде. Чудна работа!

Честна дума, ако с тях не вървяха Костя и Вика — прилизани и тържествени (плитчиците на Вика бяха толкова стегнато сплетени, че краищата им се завиваха нагоре) — Слава за нищо на света нямаше да повярва, че това са техните родители.

Като разговаряха тихо, четиримата прекосиха двора.

Съвсем неочаквано Костя го извика. Гласовете на двора изчаквателно замлъкнаха.

— Хайде с нас в гората — извика под прозореца Вика.

Вместо Слава се обади майка му. Мрачно и тихо тя процеди:

— Върви да пасеш... Развикала се тука...

Татко му одобрително изхъмка. За Слава това означаваше: „Край! Трай си у дома и не се бъркай!“.

В напрегнатата тишина портичката деликатно хлопна.

Излязоха...

Слава сам изпращаше татко си. Когато се върна, навън беше топла белезникава привечер. Бебето спеше. Майка му переше пелени, а той не знаеше какво да прави. Дори не можеше да гледа ядене. През тия два дни се тъпка до втръсване с какви ли не вкусотиини.

Той отново излезе навън. Погледна къщурката на старците. От прозорците идеше жълта и ясна светлина, каквато можеше да се зърне в късчето небе между пролуките на покривите — струва ти се, че къщичката на старците се осветява от залеза.

Изобщо Слава започна да обръща внимание на небето едва тук, в Соснови Бор. В града никой не го забелязва. А тук направо да се чудиш — колко голямо е небето! По-голямо от земята. И не е само синьо и сиво. Понякога е зелено, дори кафяво.

Той се разходи по двора и спря удивен: оказа се, че вечер пясъкът се чува. През деня той заглушава стъпките, а вечер сам поскръцва!

Поразходи се още малко, опита да поседи и на камъка — не можа, много беше студен.

У Костя и Вика също светеше. Щом Слава погледна в отворените им прозорци, веднага го потегли натам. Нима родителите им са още тук? Като пристъпяше между двете врати, Слава си намери такова място, откъдето се виждаше какво става у тях. И четиримата седяха на масата, но не ядяха, а разговаряха за нещо. Той не разбра нито думица, а изглеждаше, че подслушва. Сърцето му се разтуптя. Беше му обидно, че сега не може да е заедно с тях, че изобщо днес няма къде да се дене.

Изведнъж майка им стана и излезе на верандата. Слава целият пламна от срам — ами ако го забележи! Но тя нещо правеше в тъмното

по масата, може би търсеше нещо. Сигурно търсеше. „Е, приятели мои, това на нищо не прилича“ — каза тя и се върна в стаята.

Слава изскочи от двора на улицата, после обратно. От прага каза на майка си: „Отивам при Гришка“ — и се понесе пак. Не беше трудно да намери улицата на Ентусиастите, а още по-лесно дома на Гриша. Той светеше с широко отворените си прозорци и невъобразимо звучеше.

На двора имаше един зелен „Москвич“. В дъното до оградата от храсти се мержелееше огромна градинска пейка. Слава не можа да реши кои прозорци са Гришините. Знаеше само, че са на първия етаж. (За да се ориентира, той отиде до пейката, но за нищо не можа да помисли, защото коленете му сами заподскачаха от музиката, изпълнила цялата къща.)

Долу една голяма компания пееше „Подмосковни вечери“. Горе ехтеше и се пенеше джаз, подпомогнат от мъжки гласове. Един издаваше отчаяно и монотонно: „Па-па-па“. Друг — „Ди-би, ди-би-даб!“.

„Интересно — мислеше Слава — как ли си избират кой какво да слуша.“ Той гледаше ту горе, ту долу. В това време пияни женски гласове, ревейки „если б знали вы, как мне дороги...“ сбъркаха мелодията, спряха да пеят и избиха на другаде, а на Слава взе да му се привижда, че къщата се наклонява. Тогава той вдигна очи нагоре и тутакси си въобрази, че покривът на къщата подскача с дрънчене като тежък железен похлупак върху кипящ котел.

— Живеят си, брей!

Той с удоволствие слушаше тази олелия, но на един от прозорците на долния етаж се показва пълна жена, плисна нещо от една чаша на двора и тутакси се скри. Слава отскочи в сянката и начаса реши тихичко да почука на стъклото на същия прозорец. Стори му се, че жената прилича на Гриша. Ако Гриша е там, ще го чуе. И наистина! На такова почукване може да обърне внимание само момче. Гриша не излезе, а изскочи.

— Я-я, ти ли си? — полузарадвано, полууплашено каза Гриша. Беше с бяла риза с голяма красива яка. Той не покани Слава вътре, неопределено се усмихна и изобщо беше смутен.

Слава не очакваше това и вече започваше да се ежи, но го отвлякоха виолетовите мустачки върху горната устна на Гриша. Той

забрави да се обиди и помисли — такива мустачки, по-точно рогчета, се получават, когато пиеш нещо от чаша на един дъх.

— Ти да не би да си пил червено вино?

Гриша облиза с език устните си и иронично се изхили:

— Киселът от касис е много полезно нещо!

На Слава му хареса този начин на смеене, той повтори „хе-хе“ — и безцеремонно мушна другаря си по шкембето.

— Охо, аз всякак мога. Ето, слушай: а-хи-хи-хи — така се смее някаква жена. А може и така, като един татков познат: м-хъ-мхъ-м.

— Я остави!

— Честна пионерска, а може...

— Слушай, къде реве така радиограмофон?

— У Павлик. Помниш ли баба му? Е, виждал си я на гарата.

— И какво от това, че съм я виждал?

— Нищо...

Разговорът свърши. Слава отново с обида си помисли: „Защо не ме покани у тях? Може би иска да остане малко на въздух?“.

— Как я кара Павлик в тая хава?

— Остави хавата! Ами те освен това от сутрин до вечер рецитират стихове. Тя си има ученици, учи ги как правилно да крещят от сцената.

— Ама че го каза.

— Ако щеш! Вярно ти казвам. Затова Павка е такъв откачен.

— Слушай, а защо той не живее при родителите си?

— Защото няма.

— Нови двайсет! Нали сега няма война, къде се е дянал баща му?

— Не знам. Майка му е умряла от нещо, а татето май се е оженило втори път, затова момчето се мотае между бабите. Общо взето тази, ленинградската, си я бива, весела е и има много пари. На курорт идва с хладилник и...

— Гри-иш! Къде изчезна?

— Леле, време ми е!

— Излизаш ли някъде?

— Не, какво говориш, имаме гости... бих те поканил, но са такива скуки...

— Ами, аз просто минавах покрай вас...

— Добре...

Обиден до отчаяние, Слава постоя още секунда, после ядно пъхна ръцете си до лактите в джоба и без да гледа Гришка, каза:

— Бъди здрав... и така натагък!

IV

Да не ти причиняват злини близките — ето истинското щастие.

Най-после настъпи понеделник. Слава обу новите си кецове и се нагани да изтича до съседите, но оттам се носеха такива звуци, че той размисли.

— Ай — глухо се чуваше отвъд стената — емм... блуу-у...

Слава се плъосна на кревата, слушаше и не вярваше на ушите си. Той поседя още мъничко, после грабна кофата и изскочи на двора.

Когато се връщаше с пълната кофа, до стъпалата на техния вход беше застанал Костя и преспокойно дялкаше нещо с джобно ножче.

— Ти какво правиш?

— Нищо, просто опитвам ножчето.

— Ново ли е?

— Не, бях помолил татко да го наточи. Добре го е наточил.

— Покажи ми го.

Като подаде джобното си ножче на Слава, Костя се сепна:

— Къде гледаш? Какво ти става?

— Аха — каза Слава и пак впери поглед към верандата. — Майка ти ли така яко повръща?

— Да не си полудял? Те още вчера си заминаха. — Костя се огледа, послуша, разбра и едва не се строполи по стълбите.

Слава вече се усъмни в предположенията си.

— Това е Вика! — през сълзи се смееше Костя. — Вика учи английски ез-зик!

— Лъжеш, това не е нейният глас!

— Разбира се, че не е... леле божке, ти ще ме умориш! Има такива грамофонни плочи... уроци по английски език, не знаеш ли?

Слава мрачно мълчеше. Искаше му се да изчезне, но Костя разбра всичко и тутакси престана да се смее:

— Слушай, Слава, аз отдавна исках да те питам: защо така се сърдиш, когато нещо не знаеш? Мама на нас непрекъснато ни повтаря: ако не знаеш — попитай, в това няма нищо срамно. Невъзможно е всичко да се знае. Аз самият доскоро също нямах понятие, че има такива самоучители. През зимата мама купи шест плочи, но ние не можехме да се занимаваме, защото нямахме грамофон, чак сега купиха и ни го донесоха. Искаш ли да учим заедно?

— Добре — каза Слава. — Само че после. Сега не мога.

— Аз също не мога, омръзна ми, а на нея, виждаш ли, не. Но изобщо е прекрасна работа — трябва само да слушаш и да запомняш.

— Добре — повтори Слава, знаейки твърдо, че нито ще слуша, нито ще запомня, макар да има отлична памет. — Вие ядохте ли вече?

— Още не.

— Аз също. Хайде след закуска да отидем някъде.

— Добре, но аз първо трябва да изтичам до магазина.

Нямаше за къде да бърза, но на Слава не му се седеше на масата. Той се приближи до прозореца и прав задъвка хляб със салам. Нагълта се, пи мляко, излезе на двора и видя Вика. Тя крачеше с китка зелен лук, като го държеше с перата надолу и беше някак много опечалена и занемарена.

Слава страшно искаше да разбере накъде е тръгнала с тоя лук и я последва. Вика забави крачка, неочаквано му се усмихна и го попита:

— Ти вчера къде изчезна? Ние искахме да те запознаем с татко. Той питаше за теб.

— А той истина ли е капитан втори ранг?

— Да, защо питаш? — отговори Вика.

— Лъжеш!

Вика погледна втренчено Слава и попита:

— Слушай, да не би вашите да те бият? Защо си такъв?

— Какъв?

— Понякога направо е невъзможно да те слуша човек. — После тя много хубаво му се усмихна и добави: — Не се сърди, моля те, но си е истина.

На Слава на часа му изчезна желанието да се озъби: „Сигурно вас ви бият в къщи“! Той попита:

— Къде си понесла тоя лук?

— Ох, Славочка, ние не оправдахме доверието! Ти не можеш да си представиш дори колко лошо е това.

— Кое е лошо?

— Всичко е лошо... Ние с Костя загубихме *финансовата си независимост*. Сега хазайката ще ни готви, докато не се научим да живеем според възможностите си... Сега разбра ли?

— Разбрах! Със сладоледа значи край!

— Не, за сладолед мама ни остави, но ти не знаеш какво ни очаква после.

— Какво? — попита Слава, макар и да не го интересуваше това. Беше му много приятно, че тя споделя с него всичко.

— Молдавия — тъжно произнесе Вика и Слава сякаш го хлопнаха по главата — той пак нищо не проумяваше. Но Вика го избави, тя каза: — После ще ти обясня, а сега хазайката ме чака и трябва да ѝ помогна.

Тя си отиде, а Слава продължи да стои като шашнат: всичко у тях не е като у хората. Заплашва ги някаква Молдавия... Но Вика все пак е добра.

В единадесет и половина приятелите се събраха до камъка и решиха, че Вика ще остане да помага на хазайката, а Костя и Слава ще отидат на гарата за сладолед.

Докато вървяха към гарата, Слава между другото попита:

— Какво правихте вчера толкова време в гората, нали още няма гъби?

— Нищо не правихме — просто се запознавахме.

— С кого?

— С гората.

— Стига си се занасял!

— Истина ти казвам. Опитвахме да разпознаваме птиците по гласовете. Но е трудно. Вика има добър слух, тя вече може, тя изобщо познава птиците, а аз — не. Жалко, че тук наоколо има само борове, само на едно място, на полянката, аз определих няколко трепетлики и лешникови храсти.

— А за какъв дявол ти е притрябвало това?

— Просто е интересно, а на теб не ти ли е?

— Аз не съм и мислил — каза Слава и му домъчня. Стана му обидно, че на Костя му е интересно, а на него му е все едно.

Перонът беше празен. Всичко живо се бе изпокрило от жегата в унилата сянка на прашното здание.

Компанията се беше разпростряла нашироко, лижеше ескимо и вече смътно мечтаеше за втора порция, защото ескимото не е нищо друго освен един голям прохладен бонбон и винаги е малко...

Прозрачният звук на бързо отдалечаващия се влак още достигаше до гарата, когато в слънчевия отвор на вратата неочаквано се появи куче. Немска овчарка. Голяма. Огненорижа. Поспря за миг, после влезе в помещението и пред очите на децата се превърна в голямо черно кутре с белезникави петна по козината. Такъв беше истинският му цвят.

Като държеше муцуната си съвсем близко до пода, кучето притича до будката за вестници — след него се влачеше хубава кожена каишка. Сега момчетата окончателно разгледаха кучето. Явно то не беше кутре, а по-голямо. Ако се сравни с човешката възраст, излизаше, че е примерно на дванадесет-тринадесет години — почти връстници са.

„Търси“ — помислиха те едновременно.

— Леле, момчета, това куче е от бързия влак!

— От къде на къде?!

— Тук никой няма такава, а после вижте — каишката!

— Разбира се — каза Володя, — тук никой не се разхожда с овчарки. Те са или вързани на верига, или си тичат из района като диви.

Без да обръща внимание на децата, кучето няколко пъти обиколи залата и отново се върна до будката.

Володя тихо и предпазливо подсвирна. Кучето рязко откъсна нос от пода и всички видяха колко красива глава има. Великолепен нос, разногледни кафяви очи, обкръжени с черно; остри, щръкнали уши. Кучето гледаше Володя втренчено. В продължение на две-три секунди изразът на очите му се менеше: въпрос, надежда, упрек, въпрос. Подвижните хълмчета над очите също придаваха човешки израз на тази красива глава.

Овчарката отново наведе муцуна и закръжи из залата, небрежно като кутре, разпервайки лапите си. Естествено, всички разбраха, че тя търси.

Момчетата последваха кучето на перона, който след заминаването на бързия влак моментално беше опустял.

По високите платформи се виждаха малки групички хора. Двама мъже спореха за нещо, но и те скоро се скриха в бюфета.

Кучето бързо прекоси перона и стигна до коловозите. Тук, на края на перона, откъсна нос от горещия пясък, вдигна високо глава, погледна надясно, после наляво, като се облизваше развълнувано и пристъпяше от лапа на лапа.

— Ама че е глупаво — равнодушно каза Слава, — хем вижда, че няма никой, а търси. Или то може би мисли, че стопанинът му ще излезе изпод земята?

— Не му завиждам на тоя човек — каза Костя. — Навярно някой е отворил вратата на купето случайно, докато той е бил слязъл за вестник.

Гриша погледна Костя иронично:

— Откъде пък знаеш? А може би просто е искал да се отърве от него?

— Не мисля, толкова хубаво куче...

Овчарката отново се затича към гарата, навела нос ниско над горещия пясък. В това време от бюфета с трясък се измъкна един пиан.

Овчарката се обърна на шума и за малко да се спусне към човека, но веднага откри грешката си и децата престанаха да се смеят, като видяха как вирнатата за бяг опашка печално увисваше и се спускаше все по-ниско и по-ниско, докато съвсем увисна.

Пияницата в последна сметка падна и тъкмо тогава забеляза кучето, но прекомерно дългите му крака така се оплетоха, че дълго не можа да ги оправи. Докато се занимаваше с тази трудна работа, колкото и странно да е, пияният не забрави кучето. Той го примамваше: „Ма-нюнечка, ела при мен, аз те обичам“.

Момчетата примираха от смях.

Овчарката приклепна за минута и отново влезе в чакалнята. А пияният си остана седнал и за известно време просто приличаше на хлапе, което си играе на пясъка. Щом малко си поотдъхна, той започна да се бори със земята: отблъскваше я от себе си, удряше я с тежката си лапа, а тя безмилостно го притегляше към себе си.

Но той беше упорит човек и все пак се изправи на крака!

Момчетата, скупчени настрани, очакваха по-нататъшните събития.

Кучето отново се появи в отвора на вратата и за дълго замря. То губеше надежда, повече не му се отиваше на перона, но нищо друго не му оставаше. Постоя още. И отново душеше, и отново тичаше натам, където прекъсваше следата. А пияният стигне ли дотам, непременно ще го види. Гриша пръв се досети и с гръмогласно провикване „Хей“ накара всички да настръхнат.

Децата зорко следяха пияния. А той доста добре се крепеше на краката си и с невинен поглед шареше по ослепителния пясък. Човек можеше да помисли, че той е изпуснал нещо и сега спокойно го търси. После изведнъж като се спусна от мястото си, аха да клъвне с нос земята, разперил ръце и колене, за да не падне — и право към кучето! То отскочи, подвило опашка.

Момчетата възторжено ревяха; това явно ласкаеше пияния и той вече старателно зашляпа в позата на човек, който за пръв път през живота си лови кокошка.

Цялата тумба тръгна подире му, но тогава на Гриша взе, че му хрумна:

— Ей!... Та той сега ще го пропие!...

— Дявол да го вземе! — изрева Слава и се втурна напред. — Това е наше куче, ние първи го видяхме.

Останалите също последваха Слава, вклиниха се между кучето и пияния и тръгнаха подир кучето — където то, там и те.

Тези маневри, обаче, се оказаха напразни, защото след минута пияният съвсем забрави за кучето, пък и не се канеше да го лови, той просто се клатушкаше. А скоро него изобщо го откараха в изтрезвителното.

Децата останаха сами на опустялата гара. Беше средата на деня, когато влаковете идват по-рядко.

Овчарката сега прилякваше час по час и тогава децата се приближаваха до нея. Най-смел се оказа Лъоня. Той неизменно заставаше пред вълчата уста, но овчарката не поглеждаше никого. На децата дори им се струваше, че тя се извъръца настрани, когато се натъкне на нечий поглед.

Костя каза:

— Ние с Вика мечтаехме за такова куче.

Гриша с недоверие ги погледна:

— Намерили за какво да мечтаят!

— Хайде да отидем при дежурния на гарата, може пък този човек да се е обадил вече в Соснови Бор.

Гриша се изкикоти:

— Ама че го рече... ако беше звънял, кучето отдавна да са го хванали.

— Но нали не може да се захвърли кучето. Хайде да се опитаме да настъпим каишката.

— Че настъпвай я, аз не ги обичам тия...

— Страхуваш се — подкачи го Костя.

На това Гриша отвърна с изключително пренебрежителен поглед, искаше да си премълчи, но не се сдържа:

— На мен от кучета ми е дошло до гуша! Първо лято живея без откачени.

Слава също искаше да каже нещо, но не го каза. От минутата, когато Гришка изрева, че пияният иска да пропие кучето, го овладя странно безпокойство. Той поглеждаше натам, където изчезна влакът и сякаш очакваше нещо. Жълтата далнина го притегляше към себе си, притисната в пепелявата клисура на гората; само релсите с блясъка си му пречеха да вижда. Той гледаше нагоре в прозрачната мъгла над железопътната линия, към пъргавите струйки въздух, който излизаше сякаш от земята и постепенно се разреждаше.

С цялото си същество Слава долавяше идващото оттам непонятно безпокойство.

„Излиза, че това голямо красиво куче и хубавата кожена каишка, от която могат да се изрежат нови каиши за старите ски, са ниции? Може да ги вземе който си иска? И да ги пропие, който си иска?!“

Слава неволно се приближи до овчарката и затърси с очи края на каишката. Забеляза, че от тичането нашийникът се е обърнал и каишката виси под муцуната ѝ като връзка.

Гришка огледа приятелите си с нетърпелив поглед. Тази история започна да му дотяга — на него отдавна вече му се искаше да се раздвижи и пошуми.

— Е, а после? — попита той, иронично присвил устни.

Слава го поизмести мъничко настрани, озова се зад гърба на Лъоня и каза:

— Трябва да почакаме да се изправи и тогава да настъпим каишката ѝ.

— Интересно — прихна Гришка, — вие нормални ли сте или не? Защо наричате песа „тя“?

Слава се изчерви не само от смущение, но и от злоба.

Костя също се изчерви. Лъоня не се интересуваше от този разговор, както впрочем и другите. Той стоеше, гледаше, от време на време нещо тихичко си мърмореше.

— Между другото, така е! — това го каза Володя. Понякога той повтаряше след Гриша като ехо.

— Е, добре, стига, хайде по-добре да помислим на кого да го подарим — каза Костя.

— Ще го отведе у нас — решително заяви Слава, без да се замисля в момента защо му е нужно това. Сега беше важно да не го вземе друг, защото да имаш куче — това е много повече, отколкото да нямаш, а после ще видим как ще я караме.

— Хайде, хайде — оживи се Гриша. — Искам да видя как ще го поведете.

Костя, зарадван от тоя изход, се развълнува.

— Почакай де, все ще измислим как. Според мен то не е зло. Трябва само да се изправи, тогава ще опитаме да хванем каишката. Вярвам, че ако го поведем, ще тръгне, явно е домашно.

— Дома-а-ашно, като те ухапе някъде, ще видиш тогава!

— Аз сега ще го вдигна — каза Володя и изсвири необикновено красиво.

Овчарката се изправи и втренчено погледна Володя. „Ти кой си?“ — явно питаха очите ѝ.

Володя засвири дълго и плавно. Кучето започна да навежда в такт глава, сякаш подаваше на звука едното си ухо, после другото. Въртейки така главата си, кучето извиваше врата си до краен предел. Никое от децата не бе виждало подобно нещо. Дори на Гришка му хареса.

От Лъонка се изтръгваха непонятни звуци, които заразяваха с веселието си останалите.

Слава се опомни пръв. Той се отдръпна назад, разширявайки кръга, после се наведе и зашари с очи по пясъка. Каишката от муцуната минаваше под гърдите, през цялата дължина на едрия пес и

излизаше през задните му лапи; съвсем мъничко късче от нея се чернееше на пясъка зад пухкавата опашка. Кой ще се реши да мине зад гърба на такъв огромен звяр — ами ако се обърне и те сграбчи!

Костя също забеляза това.

— Трябва да го накараме да тръгне. Аз знам как.

— Аз също знам! — подхвана досетливият Гришка и хуна към гарата. Скоро той се върна с две пакетчета ескимото.

Децата пуснаха Гриша напред. (Нали кучетата са му дошли до гуша и ясно е, че ги познава). Гриша без да бърза свали обвивката от ескимото. Лъоня и песът гледаха. После Гриша със смело и небрежно движение пхна ескимото под носа на кучето, носът неочаквано трепна, бавно се набръчка и оголи белите горни зъби.

Гриша не посмя да си отдръпне ръката.

Кучето продължи да се усмихва зло.

— Яж, скитнико — с разтреперан глас каза Гриша, въобразявайки си, че така маскира здравата страха. Той се страхуваше повече от позора, отколкото от самото ухапване.

Ръката на Гриша започваше вече да потрепва от напрежение, а той продължаваше да я държи, разбирайки отлично, че сега и най-малкото движение е достатъчно, за да скочи кучето отгоре му. Но Гришка бе намирал изход и от по-сложни положения! Той отмести поглед към темето на Лъоня и услужливо предложи:

— Вземи ескимото, щом то не иска.

Децата схванаха цялата подлост на това предложение. Костя развълнувано забърбори:

— Не вземай, не мърдай!

— Вземи, не бой се! — дойде на помощ на приятеля си Володя.

Всичко това обаче нямаше никакво значение за независимия Лъоня. Той протегна мъничката си ръчичка, спокойно взе ескимото, и го поднесе към устата си. Кучето веднага престана да се ежи и за всеобща почуда умолително впери поглед в Лъоня, който веднага зафъфли, заломоти. Децата зяпаха от учудване, гледайки всичко това. Песът деликатно се доближи до Лъоня и явно чакаше, смирен и доброок.

Момчетата мълчаха.

Лъоня отхапа парченце сладолед и го хвърли на кучето. То бавно наведе глава и отначало погледна към момчетата отдолу нагоре, а

после заблѝза бързо разтапящия се на пясъка сладолед. Лъоня му хвърли още.

Така без да бързат, Лъоня и овчарката привършиха ескимото. После хлапето изсмука пръчицата и приятелски я подаде на кучето да я оближе и то, с което окончателно покори всички, освен Гриша, който без умиление гледаше как застрашително грамадният пес присвива от наслаждение очи и облизва с език и сладката ръка на Лъоня.

Спасявайки авторитета си, Гриша поучително каза:

— И последният глупак знае, че големите кучета не хапят хлапетата.

Никой не обърна внимание на тези думи. Децата бяха погълнати от промяната, станала с песа.

Пред тях стоеше глезено домашно куче, което отлично познаваше вкуса на сладоледа и с удоволствие би си близнало още.

Слава следеше всичко това с много угрижено лице, страхувайки се да не му вземат кучето. Той вече не се съмняваше, че кучето му принадлежи, както намерилият изгубената от някого вещ вече я смята за своя.

— Момчета, според мен, време е вече да се махаме оттук.

— Вярно — каза Костя, — виждате ли как той пак гледа към гарата. Ако не го отведем оттук, той отново ще започне да тича, докато попадне под колелетата на влака. Гриша, дай другото ескимо, нека Лъонка тръгне с него напред...

Зрелището беше смешно: песът вървешком протягаше врат и лижеше ескимото.

Без особен труд Лъоня преведе овчарката през релсите, заобиколи високата платформа и в края на краищата се озова на пешеходната пътека на Комуналния проспект.

А сега предстоеше най-трудното: да се вдигне каишката от земята — тя продължи да се извива като змия под корема на кучето.

Слава нервничеше. Той просто се пръскаше от завист към хлапето, но нямаше какво да стори и каза, обръщайки се този път към Костя:

— Нека сега се опита да извади каишката, навярно ще му позволи — излапа два сладоледа!

Лъоня държеше плоската пръчица, която кучето дооблизваше, и изненадващо спокойно отговори:

— Почакай, фега пефът яде.

На това нямаше какво да се възрази. Децата чакаха.

Льоня се разтапяше от блаженство, застанал плътно до могъщата черна грива, която беше почти наравно с рамото му.

Най-после Льоня хвърли пръчицата. Овчарката я помириса неохотно, а Льоня през това време вече пъхна двете си ръце под муцуната му, напипа каишката и без да бърза, започна да я изтегля. Кучето му позволяваше да прави това с търпеливостта на кон, когото впрягат, а когато Льоня измъкна цялата каишка, то само прекрачи напред, сякаш отдавна очакваше да го поведат.

— Нали ви казвах — радваше се Костя, — напълно домашно животно.

Уязвеният Гриша мърмореше:

— Тепърва ще видим... Тепърва ще погледаме сеир!... — Вниманието на децата явно преминаваше към кучето и Гриша не можеше да му прости това.

Като направи няколко крачки, овчарката се обърна назад и погледна към гарата.

— Да вървим, да вървим — нервно изкомандва Слава неизвестно на кого — на другарите си или на кучето.

Видът на кучето наистина беше „загубен“. То искаше да го поведат натам, където се намираще единственият човек, който му беше нужен, а това беше там, откъдето го отвеждаха.

Льоня, разбирайки важността на момента, не зяпаше. Той поотпусна малко каишката, после я взе с две ръце, подръпна я, примлясна и кучето твърде неохотно тръгна по непознатата улица, сред чужди хора и миризми.

Слава крачеше редом с Льоня. Отвътре го гризеше червейче — неговото куче го води някакво хлапе, а не той самият.

„Ей до оня стълб ще го взема“ — заричаше се той и все не се решаваше: ами ако наистина песът не закача само хлапетата? На Гришка как навири нос!

Помисли си още: „Явно кучето трябва да изяде неща от моите ръце“.

Когато компанията се изравни с гастронома, Слава каза на Льонка:

— Спри го тук!

Но сам не влезе в магазина. Насъбра из джеба си всичките дребни пари и помоли Володя да купи сто грама нарязан салам. А той

не се отлепяше от Лъоня — гледаше ту в ръцете му, ту черния блестящ гръб на овчарката.

Костя разбра намеренията на Слава и когато Володя се появи със салама, каза:

— А аз мисля, че е по-добре чак в двора да го нахраним, на улицата няма смисъл.

„Гледай си работата“ — помисли злобно Слава. На глас не каза нищо, но като взе салама от Володя, почувства как става по-важен. Той дори зашари наоколо с очи — искаше му се някой минувач да види какво ще стане, когато песът излапа салама.

Докато Слава, застанал пред овчарката, шумолеше с хартията, кучето с интерес следеше ръцете му. Това го насърчаваше и успокояваше. Със смело и палячовско движение той поднесе угощението на овчарката право под носа ѝ.

Децата притихнаха. Кучешката муцуна пред очите им се навъсваше. Но Слава не повярва на собствените си очи. Той не познаваше кучетата и разчиташе на тяхното обоняние: ще помирише салама и ще завърти опашка. Поднесе салама още по-близо.

Овчарката вирна глава и остана да стои така, гледайки Слава отстрани с надменен свиреп поглед.

— Ама че гадина! — искрено се възмути Гришка. — Придава си важност!

Това насърчи Слава. Той усещаше децата зад гърба си и съвсем доби кураж:

— Яж, Манюнечка, яж, дръвник такъв...

Отговорът последва веднага: „ННН-зззззззз...“.

Така дрънкат стъклата на прозорците, когато по улицата минава тежък камион. Но сега този звук идваше през бавно озъбващата се вълча уста.

Те отново видяха усмивката, от която ти се смразява дъха, а после, когато яростно вдигнатата муцуна взе да се бръчка, а ушите се отдръпнаха от челото и започнаха да се присвиват, момчетата престанаха да усещат каквото и да било: всеки очакваше, че песът ей сега адски ще се разлае и ще ухапе именно него.

Злобата помогна на Слава да не падне и да не закреши от страх. Когато се разгнеवेशе, на него кой знае защо, отлично му щракаше умът. Той взе че изпусна салама, без да си дърпа ръката. И опасността

веднага мина. Песът се прозина от скука, а после изплезил мирно език и задиша тежко.

Саламът лежеше на пясъка.

Момчетата продължаваха да стоят като ударени. Никой нищо не разбираше, а докато се усетят и Костя им изигра номер.

— Умник! — каза той и на часа започна да гали овчарката! Почесваше я зад ухото, сякаш беше негово собствено куче. Лъонка се намести от другата страна и също започна да гали огромния пес по гривата.

— Съвсем сте полудели — развълнувано бърбореше стреснатият Слава. Той не можеше да разбере какво е щукнало на Костя в главата. И защо животното търпи всичко това?

— Ех, вие... — тъжно провлачи Костя, — вие дори нямате понятие какво изключително куче е това...

— Чакаме инструкции — подхвърли Гришка.

— Нима още не си разбрал, че него са го учили да не поема храна от чужд човек?

Гришка се смееше като обезумял и сочеше Лъонка с ръка:

— Кучешки роднина... Личен приятел...

Слава пръв съобрази над какво се смее Гришка и веднага се включи в неговия тон:

— Излиза, че песът е оказал особена чест на хлапето — яде от ръцете му ескимом...

Костя изгледа единия, после другия.

— Вие нямате никаква жалост, ескимото не е храна, кучето е жадно, да вървим по-скоро.

— Да вървим — каза Слава и си помисли: току-виж, че вземе за себе си това „изключително“ куче.

С мъка прикривайки страха, който още не беше му минал, Слава вдигна каишката и безцеремонно взе да я намотава на ръката си.

Гриша видя това и вече сериозно каза:

— Остави го, за какъв дявол ти е тоя ненормален...

Слава и сам не знаеше „за какъв“. Вместо отговор дръпна каишката, както се дърпа юзда. Песът тръгна. Цялата тайфа пое към къщата на Славка, като вдигаше с краката си прахоляк и надаваше радостни лудешки викове от току-що преживения страх.

Льоня се намести от другата страна, като се мъчеше да върви наравно с предните лапи на песа.

В Соснови Бор всички обичаха развалената чешма. Заради кръглото езерце под нея, за веселата рекичка, която изтичаше от езерцето; за шума, заради водата, която ден и нощ течеше като усукан шнур. През лятото до чешмата вечно имаше някой. Хората пиеха, миеха се, просто държаха ръцете си под студената струя.

Кучето усети водата и веднага опъна каишката. Слава трябваше да я придържа с две ръце. Усилието му доставяше удоволствие, а мисълта, че през зимата такъв пес може да се впрегне и в шейна, направо го радваше.

Последните метри тайфата препускаше презглава. Отпред — Слава, повлечен от кучето, малко по-назад останалите.

Кучето нагази с предните си крака в прозрачната студена вода и така жадно залочи, че децата известно време стояха и гледаха. А когато сами се втурнаха да пият, никой не помисли за Льоня, който не можеше да стигне до струята. Но този човек отлично се справяше и без чужда помощ. Той заобиколи изтичащото се езерце и приклекна на брега срещу кучето. Полюбува му се как лочи. Пусна ръка в локвата, поддържа я, а после започна да загребва вода с шепи и да я плиска по лицето си. Децата не обърнаха внимание и на това, че Льоня се ми и пи от един „съд“ с кучето, а после, като се увлече, нагази във водата направо със сандалите и сега беше мокър от главата до краката. Сухи останаха само гащетата и ризката на гърба.

Всички вече се напиха, охладиха ръцете и лицата си, а кучето все още лочеше, но не толкова жадно, с паузи. Полочи малко, вдигне глава и стои. Децата също стоят и слушат как бълбука водата, гледат я без мисли и никой няма желание да си тръгва оттук.

Льоня реши да прегази до кучето. Той ловко се промъкна под арката на течащата от чешмата струя, направи още една крачка и се озова направо под носа на овчарката.

Всички освен Слава добродушно го поглеждаха. Слава, който дори се миеше само с една ръка, защото не искаше нито за минута да даде каишката на някого, преместваше я от ръка в ръка, очаквайки с явно нетърпение кога тя отново ще се опъне и дланта му ще почувства живата, непокорна сила.

Овчарката вдигна муцуна от водата, деликатно помириша мократа риза на корема на Лъоня и рязко се отвърна. Гришка прихна, Володя — също. Те мислеха, че на песа не му харесва миризмата на Лъоня. В действителност овчарката се обърна толкова рязко, за да прогони осата, която се виеше до задните ѝ крака.

Като кльоцна няколко пъти със зъби, песът отново помириша Лъоня и внимателно го погледна. Лъоня разбра този поглед посвоему. Той се наведе, загреба в шепите си вода и прокара мокрите си ръчички по муцуната на кучето, от носа до ушите. Кучето уморено притвори очи.

— Браво Лъоня! — извика Костя.

— „Браво Лъоня“ — грубо го подразни Слава. — Ще му налапа половината глава на тоя глупак, че тогава ще види.

— Нищо няма да му налапа. Виж — седна! Значи му е приятно.

Володя, на когото кучето също взе да харесва, се отдалечи от Гриша, спря се на чешмата и започна да му се радва.

Обръщайки се към Слава, той каза:

— Ама че си чуден, та той привиква кучето към нас.

Тъкмо това Слава не харесваше и той мрачно мълчеше.

Един възрастен човек се приближи да пие вода. Погледна в кръга на децата, видя какво става там и също се загледа.

Хлапетото беше нагазило до глезен във водата. Кучето клечеше пред него — предните лапи във водата, муцуната вирната нагоре, защото хлапенцето с мокрите си длани му глади брадата и врата.

Човекът се наведе над струята, пи, извади носна кърпа и изтри устните си. А за Лъоня нищо друго не съществуваше! В един момент той сам реши, че прекалява. Овчарката отвори очи и погледна Лъоня. Лъоня в отговор ѝ се усмихна като на човек и тогава стана нещо, което никой не очакваше — овчарката помахна с опашка. Веднъж, но махна. Върху пясъка остана неоспорима следа.

— Да вървим! — рязко изкомандва Слава. Това наистина беше прекалено: неговото куче да маха опашка другиму!

— Да вървим — подхвана Гриша и сложи ръка върху рамото на Володя.

Но песът не се помръдваше. Навярно не искаше да излезе от водата. Децата дърпаха каишката, умоляваха го. Володя опита със

свирене да накара овчарката да тръгне. И всичко напразно! Тогава решиха да действат вкупом.

Четири момчета като бурлаци затеглиха кучето напред.

Внезапно каишката се поохлаби и настъпи тишина.

Излезе, че Лъоня се беше опрял с двете си ръце в пухкавата задница на кучето и го буташе напред като шкаф. Това беше прекалено! Песът се обърна да види кой си позволява такова нещо. Като разбра кой е, деликатно се освободи от тези услуги. Просто седна, после тутакси се надигна и тръгна напред, сякаш нищо не беше се случило.

Сега вече Слава уверено поведе овчарката към къщи. Без да изпитва някаква нежност към животното, което смяташе за свое, той реши — ще взема и напук на всички ще го погаля по главата.

Не без усилия плъзна длан по широкото чело и се учуди, но не на това, че кучето му позволи да го докосне, не. Ръката му изведнъж стана като чужда, сякаш беше напомпана с нещо тежко и гъсто. Примираше от страх!

Лъоня, то се знае, пак се беше лепнал от едната страна на овчарката — Костя трябваше да му отстъпи тази част. От другата страна вървеше Слава, водейки кучето на къса каишка и се учудваше защо то не се дърпа, а върви равномерно с неговите крачки.

Костя крачеше до тях, мислейки за нещо, после неочаквано каза:

— Най-лошото е, че не знаем името му.

— Е и какво?

— По-лесно щеше да свикне.

— Много ме е грижа, когато аз още не знам къде ще го дявам.

— Как?! — развикаха се всички.

— Значи вече се отметна?

— Не съм се отметнал, само трябва да сме наясно — в къщи с него съвсем няма да ме пуснат...

— Тогава защо...

— Това си е моя работа... ще опитам с бабата в сайванта...

— Такова куче не трябва да се затваря в сайванта — тъжно каза Костя.

Те бяха вече до портата и всичко стана така, както искаше Слава — първа ги видя не майка му, а Вика и изтича насреща им. Насред двора те се спряха, а Вика попита: „Славочка, откъде имаш такова

чудесно куче?“. А той мълчеше, погълнат от странно чувство: ето сега, както стоят така огрени от слънцето — той с кучето в центъра, а всички останали наоколо — направо е като цветна снимка от списание „Огоньок“. После той срещна погледа на Вика и примря: „Сега и на нея ѝ се струва същото!“.

Плитките на Вика естествено вече бяха се разплели и за да може да гледа, тя трябваше да ги придържа с две ръце под брадата си. Все едно че се беше загърнала с тъмен шал.

Овчарката внимателно гледаше Вика и слушаше гласа ѝ. В недоверчивите вълчи очи на къса вълна премина радост.

Вика повтори въпроса си, а когато най-последно ѝ отговориха откъде се е взело това „чудесно куче“, тя още по-топло погледна Слава и каза, че той дори не знае какъв герой е!... Но в същото време на шума излезе майката на Слава, много бързо разбра как стоят работите, че като го започна!

Никога досега на Слава *не му пукаше*, а сега, кой знае защо му стана неприятно. Слава подаде кайшката на Костя и изтича да отвърне на кавгата; като въввлече майка си в къщи ѝ каза нещо такова, от което тя моментално престана да крещи.

След минута Слава отново се появи.

Докато крачеше през двора, Гриша приглушено изказа общото недоумение:

— Интересно, какво ли я излъга?

Сайвантът, скован от капаци на сандъци, се осветяваше от къслилчи, които стърчаха от стените като нови гвоздеи, забити отвън. Тук беше чисто и подредено. Само в единия ъгъл стоеше магарето за рязане на дърва и две разсъхнали бъчви.

Щом децата притвориха вратата, песът се почувства като заловен и започна да се тегли към изхода, но като видя, че всички насядаха на земята, се успокои и сега стоеше изправен до Слава, скръбно подвил опашка.

Льоня и тук, в полумрака на чуждия сайвант, се оказа единственият, който наистина не се страхува от кучето. Много повече той се страхуваше от Слава, затова седна до задните крака на кучето. Костя и Вика се оказаха най-близо до вратата, но не от страх. На тях им се искаше да гледат не опашката, а главата на кучето. Гриша и Володя седнаха надалеч. Оттам Гришка изкомандва:

— Седни! Какво стърчиш?

Кучето се обърна към Слава, изгледа ръката, която държеше каишката с дълъг изучаващ поглед и седна.

Децата веднага престанаха да бърборят. Те изпитваха смущение пред това умно, опечалено животно. Вика шепнешком каза на брат си:

— Не разбирам как този човек може спокойно да пътува по-нататък...

— Аз вече мислих за това и сега съжалявам, че не отидох при началника на гарата... Цялото нещастие навярно е там, че той не е открил това веднага, разбираш ли?

— Не.

— Е, върнал се е във вагона и не е влязъл веднага в купето си — може би е стоял в коридора и е четял вестник или е разговарял с някого, а после, кой знае колко често спира бързия влак? Навярно препуска без спирка цели часове. Може би не трябваше да го отвеждаме толкова бързо.

— Хубава работа, бързо, ти какво, забрави ли вече колко пъти то тича насам и натам, а после — как пияният искаше да го пропие?

— Ох, момчета, според мен и сега не е късно, според мен трябва да отидем на гарата и да кажем на началника, че то е при нас. Ето сега ние си седим тук, а този човек сигурно звъни в Соснови Бор и... заради нас никога няма да узнае къде е загубил кучето си.

— А според мен, вместо да седим тук на тъмно, да бяхме отишли по-добре на езерото — каза Гриша, като се надигна.

— Ех, че си!

— Моля, можеш да мислиш за мен каквото искаш! Мога да добавя — изобщо за момичетата е полезно да мислят. — От вратата Гриша подхвърли вече насмешливо: — Живеят на улица „Пощенска“, а не се сещат да се обалят по телефона на гарата.

— Гришка, ти си гений — искрено призна Костя, — ей сега ще изтичам.

— Стой тук, аз ще ида.

Гриша прекоси двора на бегом, а зад портата се помъкна с вид на човек, на който всичко на този свят му е омръзнало. Така той се добра до кръстопътя и по същия начин се помъкна обратно.

Ако Вика по-иначе би казала „Ех, че си-и!“ или изобщо не беше го казвала, може би Гриша щеше да се обади по телефона.

— Привет, къртици — каза той и прекрачи в полумрака.

— Толкова бързо?

Той премълча.

— Е?

Той с удоволствие мълчеше.

— Е, какво ти казаха?

— Измислят какви ли не глупости...

Слава въздъхна с облекчение:

— Излиза, че никой не се е обаждал.

— Просто да не повярваш — тихо каза Костя.

— Ако това куче беше мое, щях да го намеря.

— Ти щеше... — започна Гриша и махна с ръка. Той се заяждаше с Вика, защото тя му харесваше.

Песът стоеше неподвижно, без да сваля очи от вратата — все чакаше нещо с отчайващо напрежение.

— Костя, аз... знаеш ли какво забелязах — когато някой произнесе думата „той“... виждаш ли? Виждаш ли какво става с ухото му?

Овчарката наистина обърна едното си ухо към Вика.

— Я гледай ти — каза Гриша — нови двацет: стопанинът на песа е бил някой луд — нарекъл е кучето просто Той!

— Стига сте се карали — каза Костя. — По-добре да помислим как да го наречем.

— Найда — уверено каза Лъоня.

Слава рязко се обърна:

— От къде на къде?

— Нашата Найда фъщо фама дойде при наф.

— Ясно. А сега млъкни. Хайде, момчета!

— Предлагам космическо — това каза Гриша.

— Моля — извика Володя, — Глобус!

— Според теб това космическо ли е? — Гриша никога не щадеше приятеля си. — Хайде просто Коска или още по-добре — Космоска!

Децата се смееха. Вика ги гледаше с тъжно удивление. Гриша, долавяйки погледа ѝ, се лигавеше още повече.

— Че какво — това е хубава мисъл — спокойно каза Костя, — да го наречем с името на някоя планета или звезда. Например Орион.

— Красиво е — обади се Вика. — Сатурн също е хубаво.

— Марс! — каза Костя.

Кучето рязко обърна глава, после се надигна.

— Ела тук, Марс — с трепнал от вълнение глас го повика Костя.

Кучето се приближи на две крачки и отново замря.

Костя буквално се хвърли на шията на песа и го прегърна. Володя крещеше: „Ура“! В последна сметка нервите на кучето не издържаха и то се разляя.

Славка шашнат от всичко това, най-после се опомни и най-напред изпита ревност. В празния сайвант прозвуча първата команда на новия стопанин на овчарката.

— Марс, при мен!

И песът приближи. После Слава му изкомандва да седне и послушното животно седна, вече не в толкова напрегната поза, но от вратата не можаха да го отвлекат. А когато децата насядаха на земята, овчарката легна, сложила глава върху лапите си, без да откъсва поглед от вратата.

Децата дълго се препираха допустимо ли е такова съвпадение. Костя смяташе, че овчарката би могла да има и друго име, приличащо на това. Да речем Макс, или Ларс, малко ли имена има. Безспорно беше едно — Марс звучи забележително и много подходящо на овчарката.

Само Лъоня не споделяше това мнение. Той смяташе, че кучето трябва да се нарече Найда, защото се е намерило само.

И изведнъж сред най-спокойната беседа прозвуча паническото:

— Момчета, имате ли съвест, та той е гладен!

Всички чакаха какво ще каже Слава. Но Слава мълчаливо се намръщи.

— Върви, не се бой, никъде няма да избяга, нали ние сме тук!

— Не е там работата... Работата е там, че днес нямам пари.

— Па-ри-и ли? — проточи Вика. — Колко си смешен, донеси нещо от къщи.

— Лесно е да се каже...

Лъоня изведнъж застана на колене и много звънливо и радостно обяви:

— На пефа му трябва фупа!

Вдигна се такава олелия, че кучето се разлая за втори път.

Гриша, чийто дом по много неща приличаше на Славковия, първи схвана каква е работата. Той попита:

— Мислиш, че няма да ти даде ли?

Слава поклати глава и от срам, озлобявайки се още повече, процеди през зъби:

— Няма да се бия я...

— Аз ще донеса — рече Вика, — само че трябва да се стопли.

— Случва се — замислено каза Гриша и плю на пода. Пред него беше вече порядъчно оплюто. Така той изразяваше замисленост или гняв. — Слушай, Славка, а натагък как ще я караш?

— После ще му мислим!

— Надяваш се да уговориш майка си ли?

— Не знам, впрочем, аз имам и баща.

— Да, слушай, а ти какво ѝ каза, та тя веднага млъкна?

— Казах ѝ, че песът е породист и струва скъпо.

— Е, и?

— Какво „е, и“? Нали видяхте — веднага млъкна.

Костя слушаше този разговор с някаква неясна за самия него тревога.

— Ти разбираш ли, Слава, ако Марс не остане при теб, трябва час по-скоро да го подарим някому. Защото той ще започне да свиква с нас.

— С кои нас?

— С всички нас!

— А какво общо имат всички, когато той е мой?

— Колко трудно се разговаря с теб — мой, твой, нима там е работата?!

— Ха, ако ти беше казал първи, че го вземаш щеше да е твой, а сега вече е късно...

— Успокой се, моля ти се, никой не ти отнема Марс, ние изобщо не трябва да имаме куче.

— Защо пък, вашето майче ли не ви разрешава?

— Ние сами не искаме, тоест ние искаме, но не можем...

— Гришка, ти разбра ли нещо? Ние искаме, ние не искаме, ние мечтаем, но ние не можем.

— Хайде, Володка, да си тръгваме, омръзна ми тая бъркотия. И изобщо — ама че късмет! — цял живот трябва да търпя чуждите псета!

Приятелите си отидоха. Скоро в сайванта се върна Вика. Тя крепеше с две ръце пълна чиния и едвам пристъпяше, за да не разлее супата. Марс отпусна глава върху лапите си и по сайванта се разнесе дълга тежка въздишка.

Вика постави чинията с чорба от прясно зеле пред Марс. Той извърна глава, а когато девойчето премести храната по-близо до него, стана и безкрайно обиден се отдалечи. Кожената каишка тъжно се завлачи зад него.

В дъното на сайванта Марс легна с очи към вратата и оттам наблюдаваше децата с обречения поглед на човек, сполетян от нещастие.

Всички мълчаха.

Льоня се приближи до чинията, приклезна, известно време разглежда какво има вътре, после изтърси в движение широките си къси панталони и се приближи до Слава:

— Аз ще донефа друга.

— Иди, иди си — зарадва се Слава — отдавна ти е време.

Когато Льоня си отиде, Вика много огорчена каза:

— Хайде да излезем навън, кучетата не обичат, когато ги гледаш в устата.

Сайвантът не се заключваше. Децата подпряха вратата отвън с колче.

Ходиха да обядват поред, страхуваха се, че Марс ще избяга, а не посмяха да го привържат.

Мина доста време, а той не се докосваше до храната. Всеки път, когато някой от тях отваряше вратата, за да се убеди още веднъж в това, кучето рязко надигаше глава, няколко секунди гледаше напрегнато и живо, после главата му клюмваше върху лапите в сънно униние.

Вика и Костя все повече се натъжаваха. Слава се озлобяваше.

Тримата седяха върху пясъка и разговаряха тихо, опрели гърбовете си на сайванта. Около шест часа в двора влезе Лъоня с гюмче за мляко.

— Гледайте, пак се домъкна!

— Бих искала да знам за какво му се сърдиш?

— А какво се е лепнал за кучето? У тех си има една Найда, нека си се целува с нея.

— Ти пак казваш — „у тех“!

— Моля: у него си.

— Ти мислиш, че това е по-добре?

Слава сви рамене и от досада се нахвърли срещу Лъоня.

— Е, хайде, покажи каква фупа донефе?

Лъоня подаде гюмчето. Всички поред пъгнаха носовете си в него, душеха и се усмихваха. Лъоня беше домъкнал почти пълно двулитрово гюмче с апетитна блажна супа с юфка.

— Това ще го лапа! Само в какво да му налеем?

— Донеси една паничка.

— Ние нямаме, а мама няма да ми даде да плескам чиния. Чакайте, аз ще изтичам при дядото.

Междувременно Лъоня застана на колене до вратата и започна да мляска в процепа.

В сайванта цареше потискаща тишина.

Те отвориха вратата и Слава пръв прекрачи в полумрака с алуминиевата паница с още топла супа.

Зелевата чорба стоеше непобутната. Марс лежеше на предишното място. Слава тръгна към него неуверено, с чувството на някакъв нов страх. Лъоня крачеше до него и силно шепнеше:

— Фупа, фупа...

— Не фъфкай... не се бъркай.

И всичко се повтори. Марс тутакси се отдръпна, щом поставиха храната под носа му и отново с укор погледна влезлите, сякаш те бяха виновни за това, което се случи с него.

— Той няма да яде — каза Вика много тихо.

— Да върви по дяволите, само капризи ще ми продава.

Костя докосна сестра си за лакътя.

— Да се махаме оттук.

Слава тръгна след тях, но като видя, че Лъонка и не мисли да си отива, го хвана за рамото. Хлапетото се изтръгна, че като крясна:

— Аз не те обичам!

— Вземай си гюма и изчезвай оттук, хайде!

Лъоня стоеше, сгушил глава и притиснал едното си ухо към рамото — очакваше удар.

— И?

Братът и сестрата също се спряха. Лъоня се отмести към тях. Вика му подаде ръка. Слава разбра и ѝ предаде гюмчето на Лъоня.

Когато те излязоха на двора, Слава подпря вратата на сайванта и вече без злоба промърмори:

— И без теб си имаме достатъчно грижи, върви си в къщи и не идвай повече, ясно ли ти е?

Лъоня отстъпи към оградата и оттам извика:

— Този пеф не е твой!

— Чухте ли?!

Костя и Вика не се обърнаха. Те се прибраха у дома си. Лъонка стоеше до оградата. Хванал гюмчето с две ръце, той го държеше зад гърба си и гледаше Слава намръщено.

— Я хайде марш от моя двор!

— Тоя двор не е твой — все със същото предизвикателство викаше Лъоня, — този двор е на дядо!

Слава понечи да тръгне към хлапетото, но в това време го повика майка му и Лъоня остана.

Той седя до вратата на сайванта до вечерта. Мислеше си за нещо, бърбореше, дори тихичко пееше.

Когато Лъоня си отиде, на пясъка останаха вдлъбнатини от широкото му дънце, от гюмчето и още нещо нарисувано с пръст. Това

беше главата на животно с магарешки уши и грамадно око, почти колкото цялата глава.

През нощта някой сдържано и безутешно плачеше.

Костя се събуди и се приближи до отворения прозорец. После дойде и Вика.

Посред нощ те видяха синьо небе. Пълната луна се виждаше между боровете.

Такава прозрачна, лека и бяла луна братът и сестрата никога не бяха виждали — ако трепне въздухът, тя ще се вдигне и отлети...

А някъде съвсем наблизко някой плачеше. В просъница им се стори — човек.

Зад стената у съседите заговориха два гласа. Единият — умолително, приглушено; другият — сърдит полукрясък. За какво молеше Слава не можеше да се разбере. Затова пък отговорите! „Да не си пощурял!... Само опитай!... Не фучи... не давам чедото ми да диша кучешки миризми!“

— Марс! Плаче Марс — това е той!

Вратата на съседите хлопна, Костя също изскочи на двора. Вика го спря чак на стълбите:

— Хайде да го пуснем у дома, той плаче, защото е сам...

По-нататък тя не отиде — беше й студено на краката: Вика забрави да си обуе чехлите.

Костя повика шепнешком Слава. Той приближи. Вика им подаде кибрит.

— Не трябва — има луна.

— Добре, доведете го тук, само че тихо...

Слава искаше да каже „благодаря“, но не каза, даже не я погледна. Той мислеше, че тя е само по нощница.

Костя и Слава, голи до кръста, прекосиха двора. Нощният въздух с влажна хладина докосваше телата им. Под краката им силно поскърцваше пясъкът.

Марс скимтеше без да спира, а от време на време съвсем по човешки плачеше. Когато те изминаха половината път, той изведнъж млъкна. А когато приближиха съвсем близо, чуха как песът шумно диша в процепа.

— Вече усети, че идват свои — каза Костя и ласкаво го повика.

В отговор отначало се чу тихо изсвирване, а после радостно ръмжене на кутре. Дървената врата изтрещя под тежките му силни лапи.

Докато децата отваряха сайванта, Марс ръмжеше и отчаяно драскаше с нокти по дъските.

Всичко това така развълнува Слава, че той забрави за каишката. Просто каза:

— Да вървим.

Докато крачеха мълчаливо през двора, Костя и Слава се заслушаха във веселото шумолене на каишката по нощния пясък.

Вика ги чакаше на стълбите. Колкото и зает да беше Слава с кучето, той все пак се стъписа, когато я видя с раирана пижама и дълги раирани панталони. Вика беше съвсем друга. Изглеждаше много висока и пораснала.

Марс безцеремонно тичаше по стаята, душеше всеки предмет и махаше с опашка. Той явно си почиваше от самотата. После доближи до масата и съсредоточено задуши покривката. Вика изохка, дръпна салфетката, с която бяха покрити хлябът, маслото и нарязаният телешки салам. Издърпа табуретката от под масата, седна и съвсем неочаквано с тона на баба си Виктория каза:

— Я хайде, ела тук!

Марс разбра. Той приближи до Вика и вежливо седна в краката ѝ.

Вика изобщо прави всичко с такова удоволствие, сякаш е малка: дали глади панделките си или чисти картофи — няма значение. Сега тя мажеше хляб с масло.

Над главата ѝ светеше гола електрическа крушка — без абажур. От светлината ръцете ѝ, покривката, маслото изглеждаха прозрачни и светещи. Слава гледаше и чувстваше как непривично му се вие свят — толкова всичко беше хубаво и странно.

Върху маслото Вика сложи парченце розов като кучешки език салам и го подаде на Марс.

Той деликатно пое храната, но я лапаше, бедният, много лакомо! Гълташе несдъвкани късове и се преместваше все по-близо до Вика. Тя едва успяваше да му намазва хляба. От нетърпение песът умолително подсвиркуваше.

Слава изпадна в радостна премала: дали всичко това вече се е случвало някога с него — тази светлина, това момиче с необикновена дреха, това куче... или му се присънва наяве?

След петото резенче Вика попита:

— Стига, или още?

„Още, още“ — отвърна песът с опашка.

Марс получи два сандвича един след друг, после Вика разпери ръце и каза:

— Край!

Тогава кучето направи нещо, което никой от тях не очакваше — той положи грамадната си лапа върху коляното на Вика и отново най-тънко засвири.

— Костя, виждаш ли?

— Дай му всичко, аз утре ще изтичам до магазина.

Слава беше така поразен и трогнат, че не изпитваше никаква завист. Напротив, гледаше с възхищение тази картина и мислеше: „Нея също нека да я слуша. Мен и нея, и никой друг!“.

Когато галеха Марс по главата, той вдигаше муцуна и притваряше очи. Вика го галеше и тъжно казваше на брат си:

— Представяш ли си, Костя, да си имахме такова куче...

— А защо не трябва да имате... или е тайна?

— Какво говориш! — усмихна се Вика. — През лятото просто всички заминаваме — значи докато ни няма, трябва да дадем кучето на някого, а това... това не трябва да се прави.

— Защо?

— Защото кучето ще страда.

Този разговор не удовлетвори Слава. Той просто не повярва, че това е причината.

— А защо да не вземете кучето с вас на курорт?

— О, това е сложен въпрос. Преди всичко баба не обича животните, а ние цял живот сме ходили на село само с баба. Сега наистина това свърши. От догодина ние изобщо ще се избавим от тези курорти и ще ходим на туристически походи или тримата с татко, или всички заедно — четиримата. Как можем да завъждаме куче?

— Това е вярно — отвърна разсеяно Слава. Той се опита да си представи себе си с баща си и майка си на туристически поход.

Вместо това ги видя двамата в деня за родителски посещения в лагера до „Добре дошли!“. Татко му — висок, слаб, с ръце в джобовете; майка му с плетена кошница в едната ръка и пазарска мрежа в другата. Стои така и зорко гледа към алеята. А щом види сина си, веднага разперва ръце и чака той да се хвърли на врата ѝ. Мрежата

с кошничката се срещат зад гърба му, а татко му стои настрани много доволен. Усмивва се.

После тримата дълго вървят през лагера и това е много приятно. Децата се спират, гледат ги. „Завиждат — мисли си Слава, — при мен вече дойдоха, а при тях неизвестно кога.“

Майка му и баща му крачат мълчаливо, бързо, сякаш са се промъкнали незаконно и все усилват крачка, докато не стигнат до рядката горица. В горичката също мълчат, търсят храст — да е по-гъст и по-настрани от хората. На Слава му се струваше, че храстът винаги е един и същ. Татко му се изтягаше на тревата, а майка му веднага започва да рови из чантата. Без да вдига угриженото си лице, тя пита: „Е, как си тука, синенце?... Добре ли си?“

Слава отвърща „добре“ и гледа в ръцете ѝ, които разстилат на тревата парче изтрита от честото миене мушама за маса. Баща му също гледа как майка му приготвя масата. Лицето му е напрегнато. През това време е безполезно да го питаш каквото и да било. Това продължава, докато майка му не постави пиенето. Тогава умореното му лице *моментално* се оживява.

После татко му произнася „край“, чука се с майка му — тя „почита“ бирата и пушената херинга. Всеки път, година след година, в „деня за родителски посещения“ те донасят едно и също.

Като пийнат и двамата, трескаво се нахвърлят върху мезето и подвикват на Слава: „Какво чакаш, хайде почвай!“ — сякаш той също е пил водка. А на него не му се яде, защото скоро е закусвал. Той чака кога те най-после ще го погледнат смислено. Баща му пред очите му се подмладява, започва да се закача — туп сина по гърба, туп майка му където му падне, после го обхваща нежност и вече не говори другояче, а само „миличките ми, добричките ми“ и отново „край!“.

Когато от „родителския ден“ остане само едно рехаво парче пача с цвят на миналогодишни листа, майка му го мята под съседния храст, а бутилките скрива в кошницата. През това време татко му запалва цигара, изтяга се по гръб и започва да оглежда:

— Виж, майко, как дърветата набират сила! Ей ония борчета как са се надигнали от миналата година... Ех!...

Майка му, размазвайки по дланите си мазнината от херингата, погледне надясно, после наляво и мълчи. После тя прибира, подрежда,

изтърсва. А Слава чака; може би пък този път ще се излъжат да отидат до езерото, където без възпитатели и родители никого не пускат.

— Слушай, майко, на теб казвам — каква красота е, а?

Никой в „родителския ден“ не се наслаждава така, както баща му. Тъй като майка му не отговаря, баща му известно време лежи мълчаливо, пуши, погледът му се рее из рядката горица — това го вдъхновява, той пуска най-нежната псувня и отново ѝ додява с красотата.

А майка му мълчи. Най-после тя вперва очи в сина си:

— Ти май си отслабнал от миналия път или не си? Или така ми се струва, а?

— Хич не съм отслабнал — ядосва се Слава и се дърпа. Той не обича да го пипат с ребени ръце по лицето.

Майка му тълкува този жест посвоему, поглежда го подозрително и пита:

— Още ли не си загубил новата тениска?

Тя ще го пита за това, отново и отново, докато тениската избелее и овехтее и тя дойде тук за последен път вече да го вземе.

Този задушевен разговор обикновено се прекъсва от хъркане. Тогава майка му с жалостив глас го моли:

— Иди, синчето ми, се поразходи, а ние с татко ти тонечко ще си починем.

И Слава тръгва, знаейки — до обяд майка му и татко му ще спят, а после, замаяни и размекнати, ще се застыгат за дома.

Слава броди по лагера и накрая отново се озовава при „Добре дошли!“.

Горчива завист свива сърцето му. Той разбира, че майка му и баща му са се изморили през седмицата, жал му е за тях, то се знае, но себе си жали повече. Много му е обидно и тъжно.

Само за секунди тази картина се мярна пред очите на Слава, а той се почувства така, сякаш се е събудил от сън, в който дълго е плакал.

Но му премина бързо. Вика донесе емайлрана чиния с вода и Марс се нахвърли на водата. Той жадно пиеше, а когато най-после утоли жаждата си и вдигна глава, всички видяха, че погледът му е отново печален.

Слава повика песа по име. Той бавно приближи и легна до краката му.

— Това куче направо е ужасно умно. Знаеш ли, Костя, бих се съгласила една година никъде да не ходя, ако на нас ни разрешат...

— А после?

— Аз просто така си приказвам.

Слава погали кучето, но никакво въртене на опашката не последва. Песът лежеше като болен. Вика ги погледна двамата — нещо ѝ хрумна и тя каза:

— Славочка, за теб също ще е по-добре да спиш у нас. Кучето не трябва да свиква с нас.

Слава много се зарадва. Стана, седна, попита:

— А къде?

— На верандата, нали там има миндер. Ще ти постеля на него, само си донеси възглавница и чаршаф, дадено?

Изведнъж и тримата подскочиха.

Майката на Слава думкаше по стената с нещо твърдо, после те дочуха вик:

— Дявол да ви вземе всичките, намериха се благодетели за моя сметка! Ако ще, нека кърти в сайванта с тоя пес!

Известно време беше тихо, после се разнесе отново чукане и отново вик:

— Още ли ще те чакам, изверг такъв?

Слава скочи от мястото си.

— Ох, върви по-скоро! И нищо не донасяй, само кажи, че ще нощуваш у нас, а аз ще измисля някакви завивки. Майка ти нищо няма да ти даде.

— Само да опита. Аз ще ѝ кажа, че вие се страхувате да останете с него и край!

Марс неохотно стана и се потътри след Слава. Вика тихо му каза:

— Мирувай, той ей сега ще се върне.

Слава изскочи и здраво притвори вратата след себе си.

Братът и сестрата отидоха до отворения прозорец. В отново настъпилата тишина някъде далеч и някъде съвсем до ухото прозвуча проточено, слабо проскърцване на врата. От другата страна на двора, в светлината на луната, двамата едновременно видяха небесносиво

привидение: старецът само по долно бельо стоеше на прага на своя дом. Зад гърба му зееше черна пустота.

— Какво става? — спокойно попита старецът. Гласът му леко прелетя през двора и влезе през отворения прозорец.

— Нищо не става! — крясна майката на Слава.

— Защо викате така, господи боже мой? Та хората спят.

Старецът с небесносиньото от луната бельо изчезна. Подире му отново ясно пропя вратата...

Слава домъкна завивките си. Майка му два пъти за нещо излиза на двора, гръмовито и злобно мърмореше, най-после хлопна вратата и затихна.

Докато застилаха постелята, Марс ходеше след децата напред-назад. Муцуната и опашката му вече спяха, унило увиснали и щом Слава седна на леглото си, песът тутакси се намъкна под миндера, легна там без да се върти, изпусна дълга, тежка въздишка и мигновено заспа, измъчен от своето нещастие.

А те дълго още не можеха да заспят.

Костя казваше колко хубаво ще е утре най-после да отидат до горското езеро всички заедно и вземат със себе си Марс. Слава слушаше, дори отговаряше — „да, да“, „чудесно!“, а сам се учудваше и се разтапяше. Съвсем не му се вярваше, че ето сега лежи на техния миндер, под който спи неговото куче, а те седят до него на табуретките и с тихи гласове си приказват с него, сякаш той наистина им е близък. И изобщо, защо им трябваше да правят толкова добрини, когато той за нищо не ги е молил — сами го пуснаха при себе си, сами му предложиха да ноцува у тях до събота, докато дойде баща им. И никакво натякване, че виждаш ли, родителите им могат да им се карат за това...

А сега най-непонятното от всички срещани досега момичета се надигна, оправи пижамата си и с тон, с който обикновено командваше Костя, произнесе:

— Другари, според мен, време е да си лягаме!

Тя прибра стола, изчезна в стаята, много скоро се появи отново на прага и каза: „Лека нощ, момчета“.

— Ей сегичка — отвърна Костя и продължи да разговоря със Слава. А Слава, примрял в блажено изумление, не чу нито думичка повече, защото в ушите му остана гласът на Вика, повтарящ

безкрайно: „Лека нощ, момчета, лека нощ, момчета“. Това продължи дотогава, докато тя отново не се появи на прага.

Когато Костя се обърна, Вика вече присмехулно каза:

— Множественото число за теб не се ли отнася?

Костя скочи, плесна Славка за сбогом и се прибра след сестра си.

Славка очакваше, че сега ще се случи още нещо хубаво, но нищо повече не се случи. Къщата сякаш бавно потъваше в дъното на тишината, а там, горе, спокойно лежеше бялата нощ.

V

... Той беше художник и мъдрец — на единадесет години такава неща може да се случи с всеки. Нищожни хората стават по-късно.

През тази нощ Слава не сънува нищо.

Валеше дъжд. Той го чуваше през съня си. Май си мислеше: колко е лошо, че вали дъжд...

Слава бавно отваряше очи и смяташе, че прави това насън.

Грееше слънце! Той изтича бос на двора и замря.

Кората на боровете, осветена сякаш с жар от пещ, тържествено блестеше, а върхарите им плуваха в прохладното небе без движение. Спящият пясък лежеше тежко. Само мухите летяха, кацаха, местеха се насам-натам толкова енергично, сякаш никога не спят.

Докато стоеше на стълбата, Слава незабелязано се отдалечаваше от оня, дето не знае що е муфлон и се превръщаше в някакъв друг човек, който долавяше и съня на пясъка, и бденето на боровете, и бездънността на небето; който изпитва най-нежна тъга заради дърветата, защото те нямат очи, не виждат слънцето и себе си!...

Това продължи един дълъг миг и докато той траеше, Слава бе и художник, и мъдрец — на единадесет години това може да се случи с всеки.

Нищожни хората стават по-късно.

Когато дойде на себе си, непосилната радост от сърцето му като лъчи се разпръсна по цялото тяло. Слава се втурна в къщи и се натъкна на майка си. Още сънена, тя се олюляваше към вратата.

— Гледам, че те няма. Къде в тая ранина?

Той си поповдигна гащетата и й се озъби.

— Ти пък? Значи трябва...

Те тичаха, без да спират нито за миг, от улица „Пощенска“. Марс напираше напред и лаеше от радост. Лека-полека децата започнаха да се споглеждат едно друго. Но кое момче ще си признае, че се е уморило? Гранитният паваж свърши и сега те затъваха в пясъка и силите им се изчерпваха. Надеждата им беше в просеката, там щещ не щещ ще трябва да понамалят крачка: просеката е тясна.

Увлечени от надбягването, всички забравиха за Павлик, дори Вика. А хилавият Павлик все повече се откъсваше напред, бягаше леко и весело като куче.

Това чудновато облечено момче с изискана реч и поглед, от който понякога ти прималяваше под лъжичката, се оказа най-издръжливо от всички.

Гриша, спасявайки се от позор, завика:

— Славка, задръж зверчето, та ние да не сме кучета...

Но не Славка спря тичането — изведнъж от крайпътната канавка някой се измъкна и им препречи пътя. Това беше Лъонка, брат на едикого си, той отдавна чакаше тук, макар него никой да не беше го канил на поход до езерото.

Добродушият Лъоня сияеше, без да разбира защо така изведнъж всички толкова му се зарадваха. Хвалят го, потупват го, гаят го — запъхтени и потни, сякаш някой ги е гонил.

Марс също поздрави Лъоня. Той още отдалеч подуши въздуха, който обкръжаваше Лъоня и замислено помахаше с опашка. После се приближи, зарови нос под мишницата на хлапето, изсумтя веднъж, дважд, нежно докосна ризката на гърдите му и накрая го близна по лакътя. Лъонка възприе всичко това като нещо дължимо. Разбира се, веднага започна да гали кучето, фъфлейки задушевно. Марс, притворил очи, въртеше опашка. Децата мълчаха, благодарни на Лъонка, че се появи така навреме. Дори Слава сега не забеляза, че неговото куче върти опашка на някой друг.

Павлик стоеше на порядъчно разстояние и строго наблюдаваше оттам. Вика му махна. Момчето не приближи. Тогава тя погали Марс:

— Виждаш ли, то никого не хапе.

Павлик скри ръце зад гърба си и с вълнение каза:

— Какво правиш, сега и ти ще имаш глисти!

Когато смехът, който много обиди Павлик, се прекрати, той присви очи, посочи Лъоня с глава и каза:

— Той е много глупав и може да умре от това. Врредно е да се пипат животните с рръка...

Льоня отговори на това посвоему. Той прегърна Марс през врата, замря в живописна поза и впери поглед в Павлик без да мига, сякаш Павлик не е човек, а фотоапарат, който сега ще ги фотографира двамата с кучето.

В продължение на тези няколко секунди и Павлик и Льоня отлично разбраха колко са различни и затова между тях не може да има нищо общо. Взаимната неприязън се усилваше и от това, че и на двамата им се искаше да бъдат най-малките сред големите.

Всяко, дори най-наивното хлапе, когато му е нужно, използва тази си привилегия.

По-нататък те продължиха вече със спокойна крачка. Слава скъси каишката и Марс престана да се стреми напред. Заедно с него, ухо до ухо, шляпаше Льоня, пъхнал пръсти под нашийника. Вика вървеше до Павлик, но той не й подаваше ръка.

Пътя до езерото знаеха Гриша и Володя и, то се знае, Льоня, но можеха и да не го знаят. Пътят е един. Този, по който вървяха.

Смолист зной тегнеше над просеката. Рехавата сянка на боровете като тясна ивица падаше само от едната страна и всеки се изхитряше да върви по нея. Колоната се разтегна. Само Льоня крачеше по слънцето, защото за него недостигаше сянката, а да се раздели с „пефа“ той не искаше.

Вървяха мълчаливо, като се мъчеха да не гледат осветената страна на гората. Там рижите стволове пламтяха като огън.

Чудна беше тази гора — без зелен цвят, без тъмни, причудливо извити клони, без криви, без гърбави стволове.

Високите борове стояха като вкаменени. Ако не вдигнеш нагоре глава, можеш да помислиш, че това не е гора, а сушилня. Набучили в пясъка борови стълбове, покрили ги със сив мъх, включили слънцето на пълна мощ и ги сушат.

Костя и Слава свалиха фланелките си. Гришка разкопча модната си риза от горе до долу. Павлик крачеше закопчан с всички копчета.

Слава няколко пъти се обърна, но така и не попита Гришка близо ли е. Страхуваше се от присмех.

Неочаквано Вика, без да се обръща към някого, каза:

— Това езеро май по-лесно ще го видим насън.

— Вече стигнахме — небрежно подхвърли Гриша.

— Вижда се — в тон му отвърна Вика.

А просеката продължаваше.

Марс се мъкнеше търпеливо, поклащайки глава в движение.

Накрая просеката свърши. А там отпред се откри друга страна — зелена, небесносиня, прохладна... Даже боровете, които отстъпиха от просеката надясно, наляво и в далечината, тук бяха други. Наоколо имаше висока трева и точно в средата лежеше неподвижно езеро — плоско и невероятно синьо. Никой не можеше да проумее откъде идва този цвят под бялото небе на лятото.

Без да се уговарят, те затичаха направо към водата.

Тишината беше неопишуема. Навярно чак на отсрещната страна се чуваше как лочи Марс. После над езерото зашумоля вестник. Вика мълчаливо раздаваше размякнатите кофички сладолед.

Малко хора знаят какво наслаждение е в горещ ден да нагазиш до колене в горското езеро и да стоиш, и да ядеш сладолед, и да гледаш отражението на боровете, които във водата изглеждат още по-прекрасни.

Марс, без да се срамува, гледаше в устата на всеки поред и всички го гощаваха, за което песът шумно им благодареше. Всяко негово „благодаря“ звучеше като плясък от весла, защото опашката на кучето наполовина беше във водата.

Първите думи произнесе Павлик. Той подаде на Костя дъното на вафлената кофичка с остатъци от сладолед и каза:

— Предай му, моля те, от мое име, че аз стоя твърде далеч.

— А ти ела по-наблизо!

Павлик мълчаливо се изчервяваше.

— Не ми се иска.

— Това е друго нещо. — Костя не го тормозеше повече и взе гощавката.

Вика внимателно огледа брега и без да скрива тревогата си, попита Гриша:

— Интересно, защо тук освен нас няма никой?

— Защото днес не е събота, хората все пак работят.

Безлюдието разтревожи и Костя, но по друг повод:

— Хайде да вдигнат ръка, които не умеят да плуват.

— Я зарежи, в това езеро е невъзможно да потънеш. Плитко е. Щом Вовка го пусна майка му...

Володя понечи да възрази, но премълча.

Вдигна ръка само Павлик.

Тръгнаха към брега да се съблекат.

Павлик акуратно сгъваше дрехите си на тревата и се кълнеше на Вика, че без нея няма да влезе във водата. На няколко пъти повтори: *Кълна се в честта си!* Вика не издържа и го погали по главата. И изведнъж той, вече съблякъл единия си ръкав, с един скок се озова до водата, потопи си ръкава и няколко пъти я прокара по косите си. Всички се натъркаляха по тревата и с наслаждение примираха от смях. Павлик ги гледаше, присвил грамадните си красиви очи. Върна се на мястото си и се доразсъблече.

На Вовка му беше толкова смешно, че дори стенеше, вирнал нагоре крака.

— Олеле, майчице, него ще го изядат кучешките червеи...

— Ти си страшно глупав! — звънко, гневно, и много решително извика Павлик. Той вече се беше разсъблякъл и сега стоеше дългокрак и тънък, с копринени гащета с цвят на портокал. — Ти дори няма да гъкнеш, а той вече ще се вмъкне в теб!

— Ко-ой? — закрепяха всички.

— Микробът. От кучето все пак можеш да избягаш, а от микробите никой не може да се спаси!!!

Нещастният Павлик — той целия ден се страхуваше от микроби!

Вика скочи, оправи черния си бански костюм и изтича да си измие ръцете. Изплаши се, че Павлик ей сега ще се разплаче. Но когато се връщаше назад, той сам изтича насреща ѝ, подаде ѝ ръка и те отидоха да се къпят: Вика — леко и свободно; Павлик — на пръсти, като в баня, гнусливо избирайки мястото, където да стъпи.

Когато водата стигна до гащетата му, той издърпа ръката си и заяви: „Сега аз сам!“. Вика не се отделяше от него. Павлик деликатно докосна с длани водата, обтри с тях корема и гърдите си, намокри както трябва темето си и чак тогава, отпускаяки се бавно, седна във водата, сякаш сядаше на гърнето.

Вика го изчака и каза:

— Така не трябва да седиш, така ще настинеш.

— А иначе ще потъна.

— Няма да потънеш, нали съм тук. Размърдай си краката, поиграй си!

Край тях един след друг бързо преминаха Гриша, Володя и Костя. Скоро в далечината се замяркаха само техните глави.

Павлик продължаваше да кисне до шия във водата и на всички уговорки отговаряше „На мен и така ми е добррре“. В това време към езерото приближи Лъоня. Дори само видът му накара Павлик да се надигне.

Захвърлил ризката си на тревата, Лъоня крачеше в своите неизменни широки гащи с походката на твърде зает мъж на зряла възраст. Вървеше с корема напред, отпуснал брада върху гърдите, без да забелязва нищо наоколо, сякаш на този бряг беше сам.

Когато водата стигна до подмишниците му, той простря ръцете си над нея, подаде се напред и... заплува.

Павлик, който вече се беше изправил в цял ръст, изпращаше белите пенести вълнички от краката на Лъонка с поглед, застинал от възхищение.

— Искаш ли да те науча да плуваш?

— Да, ако обичаш — отвърна Павлик на Вика, без да откъсва поглед от Лъонка и се опъна във водата по корем. Острата му брадичка мигновено отиде под водата, а на повърхността се появиха портокаловите гащета. Вика го хвана за тях.

Тя не можа да склони Павлик да опита още веднъж.

— На мен вече ми казаха, че съм бездарен — отвръщаше той с огромно мъжество и велика печал. — Тялото ми не го бива, знам си го.

Той излезе на брега, избърса лицето си с носната кърпичка и започна да се облича.

Засега не се къпеха само Слава и Марс. Костя ги забеляза, когато доплува до Вика и веднага се насочи към брега:

— Ти защо не го пуснеш?

Слава неохотно откачи каишката.

— Нашийника! — викаше Костя, тичайки към тях. — Трябва да свалиш нашийника, иначе ще му бъде трудно да плува.

— Той пък като ще заплува...

Когато освободиха Марс, той наистина не затича веднага към водата. Отначало дълго се отърсваше, после навря нос в тревата и затърси нещо. Така достигна до брега, после се върна при Слава и

Костя, вдигна глава, погледна единия, после другия, изчака малко и накрая с неприкрито раздражение попита: „Аф?“.

Момчетата се спогледаха и вдигнаха рамене. Тогава кучето отново наведе глава и затича по самия край на водата; на едно място забеляза нещо, потопа муцуната си до ушите, хвана и измъкна на пясъка черен, приличащ на еленов рог чепат клон. Отначало го влачеше по земята, после се изхитри, вдигна го и като пристъпяше кокетно, го понесе.

— Разбра ли? — тихо попита Костя и мушна с лакът Слава в хълбока.

Слава нищо не разбра, но каза: „Аха“ — и отскочи, защото песът хвърли товара си право в краката на приятелите. Костя се разсърди:

— Какво отскачаш такъв, та той ни предлага игра. На, дръж!

Слава отлично мятеше тежичкия клон, Марс като ураган летеше да го улови. Дървото потъваше, но песът се гмуркаше, измъкваше го и после, съпроводен от врявата и възторга на цялата компания, доставяше товара на стопанина си, застанал на брега с много горд вид.

Но на Слава му омръзна да стои на брега и да хвърля тоягата на кучето, докато другите се къпят. Той измисли нова игра — хвърли се и той във водата заедно с дървото. Марс го последва. Тогава Слава прехвърли тоягата на Костя — че като започнаха... Даже Гриша, който само за фасон беше отплувал много надалеч и скучаеше там самичък, се присъедини към играта.

Щом някой задържеше тоягата по-дълго, отколкото това бе допустимо според Марс, той лаеше, без да позволява на децата да намаляват темпото. Когато Марс успяваше да улови дървото, той го изнасяше на брега и там, затиснал го между лапите си, чакаше докато някой дойде и го вземе. Това бе хитрост, измислена явно за почивка.

Отначало към Марс се спускаха всички, а после само Слава, защото той, както се оказа, плуваше най-добре.

Изведнъж песът решително се отдалечи от езерото. Децата неволно се измъкнаха след него. Марс дотича до тревата и спря; със слепената си мокра козина той изглеждаше стар и слаб. Стоеше и гледаше косо, явно изчакавайки кога ще се отдалечат от него. Децата отминаха кучето и на плътна тумба се натъркаляха в сухата трева.

От мократа козина на Марс на всички страни се разлетяха пръски вода, макар той да стоеше неподвижно. Само кожата му се тресеше цялата. Децата тракаха със зъби и пулеха очи, вместо по-бързо да се напъхат в сухите дрехи.

Напълнял и отново млад, Марс кихна и леко се приближи до тях, после прегъна предните си лапи като теле, потъна до гърди в сухата трева и започна да суши врата и муцуната си — поотри се от едната страна, после от другата, а когато заизтрива мокрия си корем, децата завиха от възторг. А кучето не бързаше. То се доближаваше до тях по корем — вършейки наведнъж две работи — хем се бършеше, хем се приближаваше.

Когато най-сетне Марс се вклини в купчината изстинали от къпането тела, той беше вече съвсем друго куче — един стар приятел, който ги гледаше закачливо и уморено. Лежеше на една страна, разпрострял лапи, отметнал глава, и с целия си вид казваше: „Братлета, аз съм напълно щастлив“.

Като нещо естествено сега той възприемаше и нежните думи. На всяка дума „умник“, на всяка „ти си хубаво куче“, Марс отговаряше с опашка: „Да, да“. Единственото, което не можеше да стори в момента при цялата си възпитаност, бе да стане, когато с него разговаря човек: той дори не беше в състояние да си повдигне главата.

Славка сияеше от гордост. Всички похвали към кучето той възприемаше за своя сметка, победно намигаше на Гриша, който най-после призна Марс, защото песът с чудачествата си беше го разсмял.

— Забелязахте ли как ни измъкна от водата? — попита Костя.

Сестра му с разбиране кимна, после се наведе, взе в малката си ръка голямата лапа на кучето и лекичко я стисна. „Благодаря“ — каза веднага пухкавата опашка.

Когато кучето заспа, престанаха да говорят за него. Децата се излегнаха на тревата и жадно почиваха. Жадно се грееха. Бяха преизпълнени от миговете, които изживяха. Децата и влюбените умеят да се отдават на настоящето изцяло и с удоволствие.

Истината е, че Павлик вече не умееше това.

Не може да се каже, че той като възрастен живееше само със спомени или живееше с мечти. Просто душата и умът му бяха твърде претоварени и той почти от нищо не се увличаше. С най-голямо удоволствие съзерцаваше, после изричаше някоя мъдрост, от което баба му Юлия или изпадеше във възторг, бърбрейки: „Ти си млад гений“ или се разгневяваше, искайки: „Незабавно изхвърли това от главата си!“.

Павлик вдигаше рамене. Той не разбираше кое и как трябва да изхвърли от главата си, а нали самата тя хиляди пъти се кълнеше пред него да изхвърли и завинаги да забрави името театър, където я изяждаха абсолютни бездарници и негодници, а всеки ден говореше за този театър и за тези негодници.

Безусловно Павлик е по-снизходителен от баба си и по-търпелив от нея, но имаше случаи, когато и той не издържаше и много вежливо я молеше:

— Бъди така добра, не казвай пред мен „хълмове“.

— А какво лошо има в тази дума?

— Това е тъжна дума.

— Кой ти го каза?

— Ти.

— Никога не съм казвала такива глупости!

— Това не са глупости, княз Игор бил умрял... аз не мога да слушам повече тази дума.

— Веднага изхвърли това от главата си!

Павлик покорно свеждаше очи, отиваше в своя ъгъл и за дълго притихваше там.

А после му се присънваха странни сънища. Сънуваше думи. Наскоро цяла нощ го измъчваше възклицанието: *О, великодушен! О, великодушен... О, великодушен! О... великодушен!...*

Беше горещо и тихо и не можеше да се разбере откъде идва този нахлуващ в душата звън? Небето ли звънтеше, или тревата? Или телата им, опалени от слънцето. Този звън пресекваше само във водата и те отново и отново влизаха в езерото на тумба, а когато дълбочината позволяваше — плуваха. Тъмните точки на главите, които се отдалечаваха от брега, постепенно се пререждаха, както жеравите в небето. Водач се оказа Слава. Той плуваше красиво и леко, с такова удоволствие, че не откри скоро колко много се беше откъснал напред, а когато се огледа, веднага се обърна назад. Цялата компания се плискаше до брега — Гриша нещо ги забавляваше. И сега, щом видя доплувалия Слава, първи се разкрещя „Привет на шампиона!“. Но това някак си не достигна до Слава, той забеляза, че Вика внимателно го гледа, застанала до кръста във водата. Слънцето заслепяваше очите ѝ и тя, заслонила очите си с вдигната ръка, го гледаше.

— Кой те е научил да плуваш така?

Слава с недоверие впери поглед във Вика — дали не му се присмива?

— Ти плуваш като истински спортист!

— Ха, че мен истински спортист ме е и учил. В нашия лагер всички плуват хубаво...

Славка умееше да завижда, но не умееше да се възгордява. Той още веднъж я погледна изпитателно.

— Вилен Бичков! — пропя той с вдъхновение.

— Кой е той?

— Майстор на спорта, нашият треньор. Той учи в Института по физкултура. Как плува само! Аз пред него...

Слава махна с ръка и не довърши. Те вървяха към мястото, където беше останал Марс. Той вече надигна глава и вършееше тревата с опашка.

Блестящ от главата до петите, с капчици вода по носа, Слава с цялата си мокра кожа усещаше как го гледат, без да съзнават, че момче с такива крепки нозе, с такава акуратна, както се изразява майка му глава, с добре развити рамене, с красива добра уста все нещо струва; и че изобщо, когато мълчи, е цяло удоволствие да го гледаш.

Слава се грееше и мечтаеше как сега ще се зарие в меката трева до своето куче и не можеше да се освободи от изумлението: защо, мислеше си той, му е така приятно, че Вика го похвали, когато той

изобщо пет пари не даваше за мнението на момичетата? За него най-важното на тоя свят бе какво ще каже най-силното момче!

Когато те се излегнаха на тревата, тя ги разедини и всеки можеше да остане насаме с цялата вселена — сред мълчанието на небето и земята, в пръстена на живите и неподвижни борове.

Между езерото и мястото, където лежах, растеше храст. Малка сива птичка, много по-дребна от врабеца или почти колкото него, но по-тънка, излетя от гората и кацна на храста. Жилавото клонче я полюля.

Всички забелязаха птицата.

— Славка^[1]... — мина шепот през тревата. Това бе гласът на Вика. Той прозвуча с нежност и скрита тревога, че ще го чуят.

Слава съвсем объркан седна.

Птицата отлетя.

От тревата се надигнаха глави.

Вика се усмихваше с разбиране, огорчено. А той я гледаше, както се гледа горяща къща. И страшно, и красиво!

Навярно това продължи твърде дълго.

— Е-е, какво ме гледаш така? Честна дума, това беше славка... птица, разбираш ли, птица!

Гласът на Вика не достигаше до Слава. Разбра я по движението на устните. Той беше като в обвивка и виждаше само чрез нея. Смътно мислеше: „По дяволите птицата...“. Силеше се да разбере сега нещо друго: как така се случваше, че тя, такава добра, такава красива, такава... най-добрата от всички, съвсем неотдавна можеше да го дразни? Даже го вбесяваха понякога с тоя неин брат.

---

[1] Коприварче, зоол. — Б.пр. ↑

... Минават годините. Променят се времената. А хората, които преобразяват всичко наоколо, самите те почти не се променят.

За майката на Слава, например, човек работник и сега е този, който преобръща тежести и до ушите е изплескан с мръсотия. За страшно грамотни признаваше само строителите на къщи. Всички други са безделници! Ако я слуша човек, ще излезе, че безделниците са много повече от работния народ!

Волно или неволно, но майчината неприязън към всички, които са по-знаещи, по-вежливи, а често дори и към тези, които просто разговарят спокойно и тихо, естествено се предаваше и на Слава. И той като нея от разстояние поддушваше *тия, как бяха*, които дявол знае какво... *а самите те...* майка му никога не се доизказваше, какво „те самите“ и затова Слава смяташе за нужно още повече да ги презира. В техния двор той просто за нищо биеше възпитаните деца, знаейки отлично, че зад гърба му са мама и леля Клава, която чуеше ли по двора гласа на Славовата майка, се втурваше по стълбите и право — в боя! Клава също не понасяше, когато с нея се опитваха да говорят вежливо, особено ако й кажат: „Успокойте се, ако обичате“. Е, тогава тя направо полудяваше и ревеше винаги едно и също: „Ти какво искаш да речеш с това? Искаш да речеш, демек, че вашите дечица са културнички, а нашите са хулигани? Това ли искаш да речеш?“.

Слава и Клавиният Вася естествено ликуваха, което обаче не им пречеше да се бият. Вася беше също такава синче, което е „най-доброто от всички“, и не се погаждаха със Слава.

Така Слава изживя предучилищната си възраст много доволен от себе си, от майка си и от живота. Но щом тръгна на училище и започнаха несполуките с външния свят. Абсолютно уверен в себе си, изведнъж Слава започна да получава забележки повече от другите деца, а първата му учителка веднага попадна в числото на негодниците и разните му други там!...

От училище Слава се връщаше потиснат, обиден, със странно непознато чувство: излиза, че той не е най-добрият от всички. Майка му го разпитваше какво има, ако той сам не й разкажеше, а после вилнееше: „Ще ги науча аз как се обижда дете, наместо да го възпитават!“. Но това не помагаше на Слава. А когато майка му наистина отиде в училище и вдигна такъв скандал, за който дълго

после говореха, Слава престана да ѝ се оплаква и майка му не отиде повече в училище.

Тогава учителката започна да идва у тях. Майка му я слушаше, спореше, а веднъж вдигна такава тупурдия, че учителката половин година след това не се появи у тях.

Учителката казва на майка му:

— Вие прекалено глезите сина си.

Тогава майка му ѝ отвърща:

— Аз ли го глезя! На колко години е момчето, а още палто от магазин не е носило, все в преправено ходи, на това ли му викате глезене! („Вярно е“ — помисли си Слава и го запомни). На нас, уважаема, не ни е до глезене, нашият баща не краде. Вие по-добре вижте какво носят другите. От нашия двор колко деца учат при вас?

Учителката с тих глас:

— Не става дума за това...

— А аз за това! Първо трябва да се интересувате как ходят облечени тия паразити и техните кутрета, а после да натяквате — глезите!

Учителката притисна длани до ушите си и каза сърдито:

— Трябва да си подбирате думите, не може да говорите пред момчето така грубо.

Тогава майка му на нея:

— Не съм на пазар, та да пробирам. На дома си съм...

Точно след тези думи учителката скочи и половин година не се появи в дома на Славка. Започна да праща бележки на татко му. А Слава да не е глупак — дава бележките на майка си, а майка му направо в кофата за боклук:

— Да има да вземаш, как ли пък не бих хукнала сега при тебе!

Оттогава Слава се намираше в постоянна вражда с учителите. И макар да знаеше, че майка му е винаги зад гърба му, все по-трудно му ставаше да живее.

Той непрекъснато беше нащрек: и в училище, и в лагера — навсякъде.

Когато се появеше нов другар, Слава първо го сравняваше със себе си, а после или му завиждаше, или го презираше — на други отношения засега той не беше способен, просто не умееше да се отнася към хората другояче.

Вика праметна косите си отпред и безжалостно, като мокър парцал, дълго ги изстиска. После легна, разхвърли мокрите плетеници по тревата и притихна. Може би тя мечтаеше за нещо недостъпно и за самите тях? А може би само си сушеше косите и толкоз?

Най-после легна и Слава и веднага се оказа сам. Той не умееше да размишлява, пък и не обичаше. Очите му искаха да гледат Вика, а вместо това опряха в гъстата трева. През тревата прозираше езерото и се виждаха боровете на отсрещния бряг. Те се поместваха твърде много в тесните пролуки между стъбълцата — дебели като стволоче, ако стърчат точно под носа ти.

Кой знае защо това навяваше тъга.

Тъгата ставаше все по-силна и по-силна и Слава изведнъж разбра, че е много гладен.

Щом осъзна това, всичко друго издребня — никакви мисли, никакви чувства. Той се приготви още дълго да лежи така, защото пред хората никога не признаваше, че е гладен — да си гладен, или да нямаш нещо — в Славковия дом се смяташе за позор.

Неочаквано виковете на Лъоня възбудиха всички.

— Дървеници-и!... — ликуващо крещеше хлапето. — Той има дървеници-и!

И животът, който беше спрял, пак потече.

Всички наскочаха. Лъоня седеше между протегнатите лапи на кучето и се ровеше по корема на Марс.

— Гледайте, гледайте — нежно врецеше хлапето, — какви мънички чернички дървенички...

Децата днес толкова много се смяха, че само от това можеха страшно да огладнеят. Гриша изведнъж направи стойка, разходи се по ръце, стана и обяви:

— Слушайте, ангели, нима вие не искате да плюскате?

— Аз отдавна съм примрял от глад — веднага откликна Володя.

Тъй като всички се надигнаха, Марс още сънен, също стана, протяга се дълго, но очите му вече бяха нащрек — той искаше да разбере какво става.

— Аз съм гладен — заяви Лъоня с такъв тон, сякаш това беше нещо ново. Той стоеше до овчарката, приятелски сложил ръка на плещите ѝ.

— Значи трябва да си вървим в къщи, така ли? — попита Гриша.

— Аз не искам у дома — каза Павлик.

— А искаш ли да ядеш?

— Не знам, мога да мина и така.

Никой не забеляза как Вика навлече рокличката си. Тя вече си препасваше коланчето, когато откриха това.

— Според мен трябва да изпратим експедиция...

— Пра'лно! — завика Гриша. — Какво ли ще правим у дома...

— Мисля, че е по-добре ти да отидеш — каза Костя на сестра си.

— Само защото *си упорит като магаре!* Аз исках да взема сандвичи, нали?

— Откъде да знам, че е толкова далеч.

— Ясно — каза Гриша. — Вика поема върху себе си грижата за хората, а...

Всички се обърнаха към Слава.

Гриша го гледаше и вече с издевателски тон продължи:

— Ти изобщо имаш ли намерение да се грижиш за прехраната на своето животно? Кучетата впрочем обичат фупа.

— Не е твоя работа.

— Хайде тръгвай, тръгвай, а ние ще погледаме как ти по тая жега ще домъкнеш препитание за своя кон.

Слава изведнъж разбра към какво клони всичко това и вместо да се озъби, хлопна Гришка по рамото и дружелюбно каза:

— Ще минем и без теб!

Неочаквано се развълнува Володя. Той се приближи до Вика, запристъпя от крак на крак, завъздиша, после много тихо забърбори:

— Честна дума, аз бих дошъл с теб, разбираш ли? В каквото искаш ще ти се закълна, че не ме мързи, но... ако ти се отбиеш у дома и кажеш на мама, че съм... жив. Не! Ако ти кажеш на мама, че случайно съм попаднал на екскурзия... Все едно няма да стигне яденето, а мама знаеш ли колко ще ти даде... Хайде, моля ти се, много ти се моля... Ако отида сам, мама вече няма да ме пусне, а толкова дълго да ме няма не мога, разбираш ли?

— Ти къде живееш?

— Улица „Курсант“ №6, близо е до вас.

— Добре, ще отида при майка ти и ще ѝ кажа, че ти придружаваш чуждестранна делегация по Карелския провлак...

— Не — каза Гриша, който вече се беше изтегнал на тревата, — ти по-добре кажи, че той се е покатерил на едно дърво и не може да слезе — тя веднага ще ти повярва.

— Момчета, а може би трябва да отведем хлапетата в къщи? — сериозно попита Костя.

— Аз не искам в къщи — повтори Павлик.

Льоня се намръщи и сърдито избоботи:

— Моята майка е умна... Аз ще фе прибера у дома фам!

След тръгването на Вика и Слава настъпи унило очакване. Децата вече не можеха да гледат към водата. Да почиват също отдавна им омръзна, но главното беше червейчето на очакването, което, загнезди ли се веднъж в човека, свършено е!

Не страдаше комай само Льоня, защото той живееше всяка секунда и това му беше безкрайно интересно.

ВСЕ СЪЩАТА ПЕТА ГЛАВА

Привечер всичко на тоя свят се уморява и жадува почивка. Небето — от слънцето, дърветата — от вятъра, дори камъкът — вземеш ли го в ръка с цялата си тежест ти казва: сложи ме на земята, аз също искам да почина...

Павлик се беше полуизлегнал в сянката, замислено подпрял глава с ръце и гледаше към хроста, които растеше наблизко. В пролуките между клоните езерната вода изглеждаше много по-ярка и тъмна, отколкото в останалото пространство. Павлик все сравняваше и сравняваше и съвсем не можеше да разбере защо е тази разлика.

С вял поглед той изпроводи децата, които пак отиваха да се къпят, забеляза как гледа на това Марс, надигнал глава от тревата. Дори по тила на кучето се четеше, че то не одобрява постъпката им като всяко уважаващо себе си куче, което никога няма да прекали с къпането и с яденето, защото във всичко, освен в любовта към човека, у него много силно е развито чувството за мярка.

После Павлик видя съвсем голия Лъоня, който, оказва се, сушеше настрана гащетата си, а сега отиваше към Марс, размахвайки гащите и ризата. Лъоня отиде зад гърба на кучето, хвърли дрехите на тревата и се намести удобно, облегал на Марс като на облегалка на диван. Павлик наблюдаваше всичко това с ироничен интерес — той не познаваше нито увлечението по животни, нито завистта. Неусетно заспа.

Лицето му беше спокойно като това езеро, умиротворено от безветрието. Той спеше върху положения под бузата си лакът, свикнал да заспива където го застигне сънят: при шепот, при говор, при смях: в задуха, в суетнята и цигарения дим на *прелестните вечери* на баба му Юлия. Имаше дори случай, когато той заспа върху модната пантофка на една девойка, качила краката си върху дивана, нещо, което категорично се забраняваше на Павлик.

Но в дните, когато любимият ученик на баба му Волдемар донася магнетофонен запис, Павлик съвсем не може да заспи! Той превъзходно понася ултрасъвременната музика, убеден, че тя е написана за деца.

А възрастните получават маса удоволствия не толкова от музиката, колкото от Павлик.

Волдемар включва магнетофона, лентата леко бръмчи, все още не издава никакви *божествени звуци*, а очите на Павлик вече блестят с жаден блясък. И — ето, моля — прас! — счупва се стъклото на прозореца и в дългата загадъчна тишина се сипят парчетата, докато това нещо не се прекъсне от локомотивна свирка, но за да не оглушеят хората, свирката престава и някой предпазливо започва да чука на вратата, а в същото време, наистина все още далеч, са пуснали фрезерна пила и тя нахлува в стаята с такъв подлудяващ писък, че девойките трябва да придържат кулите от коса върху главите си — те притискат длани до ушите, но напразно! Вече всичко отдавна е свършило и лентата издава само *благородна тишина*, но скоро я нарушава един лошо възпитан човек, който си чисти обувките в стаята: ширк-ширк, дявол знае колко време! На Павлик дори му замириса на вакса, но той е готов да понесе всичко заради края, когато след порядъчен откъс от тази, както казва баба му, *благородна тишина*, в много звънлива кухня се сгромолясват купища тенджери! Павлик не е в състояние да изслуша този заключителен акорд без вопли на възторг. А за девойките просто му е жал — те се състаряват от усилие поне нещичко да проумеят.

Кой знае защо Павлик зле понася старите романи, особено тези, в които *несравнимият майстор* се залавя с нещастната маймуна; Павлик, който не разчита на себе си, предварително се сгушва в най-тъмния ъгъл на дивана и плаче там безспир, после незабелязано се измъква от стаята, отива в кухнята и си плиска лицето със студена вода, за да не заспи. След плач страшно му се доспива, а да заспи в разгара на вечерта, макар вече да е дванадесет, е глупаво. Та тъкмо тогава се случват невероятно интересни неща, както например миналата събота.

Отначало Волдемар го нямаше.

Девойката, която винаги седи до него, дойде в Соснови Бор с мотрисата и каза, че Волка ще дойде по-късно.

Около дванадесет през нощта всички се втурнаха към отворения прозорец. В двора влезе зеленият „Москвич“ на Волдемар. Вратичката се хлопна и той се появи, но не сам! Той докара стрида. Само една, но тя бе напълно достатъчна, за да потресе въображението на Павлик, който сам можеше да изтърпи какви ли не мъчения, но не можеше да понася, когато друг се измъчва пред него.

Опитайте да произнесете в присъствието на Павлик думата „кенгуру“. Той ще побледнее! Баба му Юлия и досега нищо не може да разбере. Тя е убедена, че на момчето му е провървяло — не всеки има късмет да види кенгуру с бебе, а Павлик изтръпна само при спомена за това. Той никога няма да повярва, че може да се родиш с такъв джоб на корема. Убеден е, че служителите от зоологическата градина са пришили джоб на живото кенгуру, за да не се занимават с кенгурчето.

Относно стридата Павлик също имаше свое мнение. Той смяташе, че Волдемар е полудял: Волдемар каза, че това нещо ще го гълтат живо! За щастие никой нямаше опит в гълтането на стриди. Нещо повече, как щяха да я разтворят?

Всички отидоха в кухнята.

Дълго се мъчиха. Баба му ходеше зад гърбовете на младежта и им се караше. Значи малко четат френските класици! Волдемар мърмореше, че ще се справи с този деликатес по руски. Той удряше стридата с дръжката на машинката за мелене на месо. Стридата се изплъзваше и стреляше по кухнята като костилка на праскова, извадена от компот.

В края на краищата счупиха стридата.

После я отнесоха в тоалетната, хвърлиха я в чинията и пуснаха водата.

Павлик седеше в интимния полумрак на дивана зад гърбовете на девойките. Повръщаше му се. Очите му сами се слепяха. Но след това, което се случи в кухнята, той не можеше да заспи. Гледаше девойките, учудваше се защо главите им са толкова големи, макар и да знаеше, че това не са глави, а прически. Главата на баба му Юлия сега също е два пъти по-голяма, отколкото миналата година. И въпреки това, когато гледаше прическите отзад, Павлик изпитваше странно усещане.

На всички им беше весело. Главите се поклащаха, а Павлик се страхуваше, че те — такива големи и леки — ще се откъснат и ще литнат към тавана.

Картечна стрелба и кучешки лай събудиха Павлик.

Той вече седеше и очите му бяха широко отворени, но не можеше да допусне, че само преди секунда е спал, а сега не спи и двама мотоциклетисти наистина заобикалят езерото и наистина лае куче, защото такива неща много често беше гледал по телевизията.

Двамата големи мъже с брезентови костюми вече заобиколиха езерото и навлизаха в гората. Неравната пътека подхвърляше моторите им и човек оставаше с впечатлението, че тези хора препускат на нещо такова, което всяка секунда може да се взриви.

На десетина крачки от бора, под който седеше стреснатият Павлик, песът се мъчеше да се отскубне от каишката. Муцуната му, като пистолет, беше нацелена след изчезващите мотористи. В небето ехтяха залпове от нетърпим лай.

— Работници от промишления комбинат — придаде си важност Гришка и с крак посочи някъде в далечината. — Работят ей там, зад второто езеро.

Кучето още лаеше, но неохотно, сякаш от скука. То дори хвърли към Гришка гнуслив поглед и приклекна в тревата върху силните си като ресори лапи.

Непонятна за човека досада така разпъваше Марс, че той дълго още ръмжа през зъби: не му разрешиха да се понесе, да ги догони, да излее всичко, което се беше натрупало в огромната му кучешка душа.

И отново беше тихо в този въображаем кът на земята — сред усамотените борове, горещия сън на тревата, умиротворението в равните брегове... И въпреки това нещо безвъзвратно се беше свършило... Изчезна тайнственото родство със земята, отнесоха го двата великолепни мотоциклета. И езерото сега е като изкуствено езеро в градска градина.

— Ей! Павле, ти какво правиш сам?

— Нищо не правя, лежа.

— Тогава ела да лежиш при мен.

— И тук ми е добре — виждам всичко.

На Гришка му се искаше да подхване Павлик — поне да каже нещо необичайно.

— А ти добре си похърка...

Павлик нищо не отвърна. Той местеше по лицето им чистите си, блестящи след хубавия сън очи. Дали зеленикавият цвят на тези очи,

дали способността му да гледа на живия човек като на дъска от пода, ги правеха прилични на котешки.

— Защо ли толкова се забавиха? — попита Володя.

— Е! А къде е Вишневата Кофтилка?

Льоня беше наблизил. Той спеше в много неудобна поза.

— Ужасно ми се яде — каза Гриша, който много повече страдаше от унието, отколкото от глада. Той стрелна с поглед Павлик веднъж, два пъти и после попита: — Слушай, а може би ти искаш да станеш поп?

Костя побутна Гришка в хълбока и се обърна към Павлик:

— Кажете какво правиш по цял ден?

Това озадачи Павлик.

— Живея — отвърна той и за дълго спря върху лицето на Костя спокойните си, красиво удължени към слепоочията очи.

— Ти имаш ли приятели? Да речем, хлапетата от вашия двор? Не тук — аз за Ленинград те питам: имаш ли там с кого да играеш?

Най-после Павлик се усмихна:

— Разбира се! Ние сме много. Ние такава атака направихме на втория вход... и го превзехме, макар той да се смяташе за непристъпна крепост. Изобщо този бой трябваше да го спечелим ние, но за всичко е виновен Миша Буравльов.

Павлик наведе очи. Той си спомняше неща и все повече се разстройваше.

Костя каза:

— Много важно, загубили сте един бой...

— Не е там работата — много развълнувано проговори Павлик, — аз не можех да постъпя другояче и го проррогоних, макар той да се смята за мой приятел!

— Наклеветил ли те е пред някого?

— Какво говориш!... Хиляди пъти по-лошо... — Павлик вдигна юмруци над главата си и силно се удари по коленете. — Половин час след измяната той се осмели да дойде при мен!

Володя и Гриша се спогледаха. После Гриша плю за пореден път и като се обръщаше към Костя каза:

— Нормален луд, отдавна го разбрах.

— Самият ти си ненормален луд, а Миша е изменник! Сега аз го мразя и...

Павлик скочи, сякаш под него нямаше трева, а пружинен матрак. Той твърдо застана в позата на Суворов, сочещ със сабята си пътя на войските. Ръката на Павлик бе устремена някъде надалеч и нагоре, под върхарите на боровете. Погледът му също бе устремен натам.

— Той е страхливец! — заяви Павлик на белите облаци.

— А какво толкова е направил Мишка Буравльов? — с най-обикновен тон попита Володя.

— Моля, ще ти кажа! — все още вдъхновено извика Павлик и изведнъж се усмихна.

Пружините в тялото му се отпуснаха и той седна. Кръстоса краката си по турски. Опря лакти върху коленете си и облъхвайки всички поред със светлината на запалените от тайната очи, с отчетлив шепот заговори:

— Него го притиснали с гръб към радиатора... дори никъде не го ударили, е, може би съвсем леко... аз дори мисля, че той не е страхливец, а навярно е глупак! Целият кошмар се състои в това, че аз повече не го видях...

На всички им стана интересно.

— А какво стана с него след това?

— Вие сте много странни хора — разсърди се Павлик, — нали ви казах, че го прррогоних завинаги, а в това време дойде таксито и ние с баба заминахме за тук — сега разбра ли?

— Разбрах — откликна Костя, — но ти не ни каза какво лошо е сторил Миша Буравльов.

— Как — какво? Той издаде нашата парола.

— А каква беше паролата — потривайки ръце, попита Гриша, — жаба или Чапай?

— Буксус — много сериозно отговори Павлик, а после дълго гледа на своите нови приятели като на луди, защото всички те се търкаляха по гръб, ритяха с крака и ревяха: „Защо — буксус?“, „Защо буксус?“.

— Защото вие нямате слух! — завика Павлик.

Когато всички се успокоиха, той им доказа това:

— Буксссс-су-сс... Чувате ли? Тази дума можеш да я изсъскаш и враговете няма да я чуят. Има още една удобна дума — шши-на...

После Павлик им даде урок по сценична реч и се смя заедно с всички, защото примерите, които той привеждаше, *та езикът да не се*

подмята в устата, а да прави нещо бяха наистина смешни. „Купи купу пик“. Гриша изнемощя от глад и смях и лежейки на тревата, стенеше: пук-пук, пик-пик...

... Издръжливостта им стигна само до подялбата. После се нахвърлиха върху храната, като святкаха с очи и сумтяха.

Вкусът на вятър по устните, вкусът на хляба... на сиренето, на лука, на студените картофи и на евтиния салам отсега нататък ще стане най-хубавото нещо на света.

Преди час всички окончателно обикнаха Марс с неговите умни очи и твърд прохладен нос и сега го гощаваха и просто се разтапяха, като гледаха как кучето деликатно взема храната от ръка. Просто да се чудиш кой и как е научил бившия вълк да взема сандвичите с крайчеца на предните зъби.

По езерото като лебеди, без да вълнуват повърхността, заплуваха облаци. Вятърът съществуваше само там — високо. А долу беше великолепна жег! Нея също я обикнаха днес заради вида на замаяните борове, миризмата на смола, за насладата да се пъхат в прохладната вода. Сега те обичаха всичко — и небето, и земята, и новата трева, специално израсла за тях през пролетта.

Този ден беше дълъг като живота, защото в него се случиха извънредно важни събития: към залез, без самите да осъзнават това, те престанаха да са си чужди. На брега на горското езеро стихийно възникна още една никому неизвестна република, каквито възникват само в някои училища, в някои дворове, в някои лагери, даже на някои улици.

Република на свободни и равни. С чисти и честни души, отново преоткрили извечните истини на битието — много сурови и много човешки.

Гриша вдигна всички и каза:

— На връщане ще минем по друг път — той е по-къс.

Те тръгнаха след него, заобиколиха езерото и се озоваха в началото или в края на много красива пътека, която излизаше право от водата, виждаше се по пясъка на плажа, после минаваше през гъстата трева по края на гората, след това право и някак необикновено тържествено влизаше в гората, и изведнъж сякаш здравата си беше пийнала, започваше да криволичи.

Весело беше да се върви по пътека, която обхожда всяко дърво. Но това скоро им омръзна и Костя каза:

— Никога няма да повярвам, че този път е по-къс.

Гриша премълча. В подобни случаи вместо приятеля си отговаряше Володя, но той едвам тътреше крака — от редовното и явно твърде нормално хранене Володя беше пълничък и се уморяваше най-бързо от всички. И от слънцето изгоря повече от другите. Дори повече от Вика, която два пъти извървя в тоя пек дългия път. На нея ѝ се позачервиха ръцете, челото и носа. А Володя целият беше с цвят на шунка. Дори ушите на нещастника бяха подпухнали.

Най-добре се чувстваше Лъоня: и се изкъпа, и се наспа, и се нахрани, а сега шляпаше така, сякаш денят едвам започва.

Слава също беше в отлично настроение, дразнеше го само Павлик, който се лепна за Вика веднага щом те се върнаха на езерото с храната и вече не се отлепи от нея до края. По целия път на връщане той ѝ разказваше нещо, караше я да спира, вглеждаше се в очите ѝ. Кой знае какво ѝ разказваше за себе си, та Вика на два пъти се наклони и го целуна по темето.

Към залез слънцето започна да сивее. А те все вървяха, докато стигнаха до една ливада, опасана с борове.

Кафяв кон с неподстригана руса грива и дълга руса опашка пасеше на воля сред цветя и треви. Такъв кон никой от тях не беше виждал с очите си. Такъв се срещаше само насън или в приказките. Изобщо не им се вярваше някога да е впряган.

Като забеляза хората, конят плавно вдигна глава и впери в тях изпитателно отчужден поглед. Децата се смутиха, сякаш се почувстваха влезли в чужд дом без разрешение. Всеки бе убеден, че конят гледа именно него.

— Да вървим — каза тихо някой.

Тясната пътечка, която едвам сребрееше със стъбълцата на отъпканата трева, пресичаше ливадата отстрани.

Когато те най-сетне се изравниха със стопанина на ливадата, стана ясно, че конят през цялото време е гледал кучето, а не тях.

Марс ръмжеше, без да спре, със замислен, незлоблив бас: той не понасяше животни, които бяха по-големи от него самия.

Захладя. Редичката гора, изпъстрена с храсталаци и широколистни дървета, се осветяваше от огън. Гриша ги водеше нагам — срещу заревото, а оттам на широк фронт, нараствайки, се търкаляше по гората тътен.

— Ей! По-скоро!

Те затичаха след Гриша, раздвижвайки дърветата.

Гората неочаквано се отдръпна. Децата спряха пред висок насип с релси по гребена. Те изскочиха срещу залеза...

Огромно, близко, нетопло слънце докосваше релсите.

Мотрисата вече летеше към него и слънцето попадна под колелетата: червени, черни, червени, черни, червени дискове гърмяха цял век!

Насипът под колелетата тежко дишаше.

Когато влакът отмина, те отидоха да гледат релсите — отново прохладни и сини. През това време слънцето влезе в близката гора и тя възторжено запламтя.

Малките човечета седнаха на топлия пясък, изпитвайки още едно блаженство — блаженството на умората, когато тя напуска човека.

Мълчаливи и сдържани, те седяха, усещайки как самата земя притегля към себе си натежалите им тела. Привечер всичко на тоя свят се уморява и жадува почивка — небето от слънцето, дърветата от вятъра, дори камъкът, вземеш ли го в ръка, с цялата си тежест ти казва: сложи ме на земята, аз също искам да почина.

Няколко щастливи дни подред, дори няколко часа — това е необикновено много.

Дребните неприятности, които се вмъкваха в живота на седемте човека и кучето, не влизаха в сметката, защото те нахлуваха отвън, а истинското щастие тъкмо в това се и състои — да не ти причиняват злини близките.

Слава почувства това много остро, макар и неосъзнато. Той така бе привързан към всички, тъй му бяха нужни сега всички без изключение, че дори не можеше да си представи как ще се раздели с тях през септември.

Когато Костя угаси навсякъде лампите, веднага по-осезаемо се почувства колко прохладна е тази нощ.

И горещината, и болката, и мирисът на изгорялата от слънцето кожа доставяха радост. На Слава му се струваше, че той никога няма да заспи, а ще лежи така и ще усеща тялото си и целия този дълъг ден, в който от началото до края имаше само хубаво.

Викът на майка му отдавна излетя от ушите му. Ругатните за пръв път отскочиха, но и за пръв път в живота си той така силно страдаше от срам. Просто изнемогваше, страхувайки се, че Вика чува

какъв *изверг* е той и че *песът* му е по-скъп от *майка* му. Затова пък веднага щом се отскубна да ноцува при тях, мигновено забрави всичко.

През отворените прозорци на верандата, без вятър струеше влажната бяла нощ.

Слава спусна ръката си, искаше да я провери под миндера, искаше да докосне Марс, но не посмя: ами ако изведнъж в съня си не разбере, че е свой? Слава пхна ръката под бузата си, притвори очи и веднага му се запривижда: ето тук до миндера седи Марс и подлага глава под дланта на Вика. Тя лекичко го гали и казва, че той е хубаво куче, красавец и умник! А той, нахалникът, мигновено се съгласява и размахва опашка, и присвива уши, и дори целият трепери от удоволствие.

Слава нямаше представи какви честолюбиви същества са кучетата! Не знаеше, че за тях похвалата понякога е по-важна от храната и водата. В момента той мислеше — цялата работа е в нея, в ръката на Вика и примираше от радост, сякаш Вика галеше него самия.

Половин час мина оттогава, а всичко това вече се бе превърнало в минало, оставайки само в дъното на душата му като една безтегловна, радостна топка.

През проточилата се дрямка Слава приближи до себе си тази радост и я заразглежда късче по късче.

... Просеката, полегатият пън. Това беше когато отиваха в Соснови Бор за храната. Те вървяха на порядъчно разстояние един от друг — така Слава се чувстваше много по-добре. От този полегат пън, до първите къщи на селището, Вика му разказваше за Молдавия.

Той напрегнато слушаше, но без много да се задълбочава, защото прекалено се радваше — не е забравила! Той също не беше забравил какво му беше обещала в деня, когато братът и сестрата загубиха „финансовата си независимост“. А сега ето тя върви и разказва за живота на баба им Виктория на юг. (Значи тя носи нейното име.) Но най-голямото удоволствие предстоеше тепърва, когато Вика заговори за плодовете и изведнъж стана една вдървена-вдървена и занарежда високопарно. Най-сетне той разбра откъде идва този идиотски навик и загадъчните фрази! Съвсем не от някаква неизвестна нему книга, а от Викиния живот. Сега специално за него тя изобрази: *Константин, ти плюеш на бащината къща и О, Виктория, прибери си чорлите!* И още нещо много сложно за *стоманената воля*, за асфалта и озона и вече съвсем непонятно защо за *интересите на държавата*. Но Слава, все едно, беше щастлив.

Когато тя престана да имитира баба си Виктория, пак стана тъничка и гъвкава, често обръщаше лице към него и очите им се срещаха, Слава потъваше в тях за няколко дълги секунди, целият олекваше, а на главата му ставаше хладно.

— Представяш ли си? — казваше Вика и го гледаше. — Не, ти не можеш да си го представиш — ние с Костя намразихме гроздето! Вместо хляб — грозде! Вместо вода, тоест течности — грозде! И още тия... мууухи!

— Аз също ненавиждам мухите!... — Относно гроздето Слава премълча, защото да намразиш гроздето — е все едно да ти омръзне да пиеш лимонада или да ядеш сладолед.

Вика разправяше още подобни чудновати неща, но Слава не искаше да се напруга. Той блаженстваше и с всички сили се мъчеше да си дава вид, че внимава, а самият повече я зяпаше, отколкото да я слуша. От време на време се плашеше: но защо тя е толкова красива?...

Като лежеше сега със затворени очи, той напразно се силеше да си представи Викиното лице изцяло. Но без успех: ту ще види носа ѝ като играчка, ту ухото като здрава бяла раковина, притиснато към тъмните ѝ коси; ту малката уста като две мандаринени резенчета. А какви очи има Вика! Сигурно никога няма да разбере, защото той съвсем не издържа погледа ѝ.

От прозореца струеше хлад. Слава рязко се обърна по гръб и замря. И изведнъж почувства под себе си топлия пясък, после еластичното докосване на водата, после без никаква връзка си спомни:

— Ти уморен ли си?

Те мъкнеха храната към езерото.

— Има си хас!

— А аз много бързо се изморявам, но татко не трябва да знае...

Слава разбира, а попита:

— Защо?

Тя се обърна и така го изгледа, че той отново престана да чува думите ѝ. Гледаше я как красиво движи устните си, кимаше одобрително с глава, а в действителност нищо не чуваше и не разбираше — само се учудваше: откъде се взе таз приятна глухота? Не само приятна, а по-скоро прилична на радостен ужас! А после това премина и в края на краищата разбра защо баща ѝ не трябва да знае, че

тя така бързо се изморява. Той просто се досети от думата „поход“, която вече чу. Следващата година (това тя и преди му беше казвала) те се канят да отидат на туристически поход...

А после той започна да чува някакъв смъдящ, проникващ в душата му звън. Поклати глава — мислеше, че звънти в ухото му. Започна да гадае — в кое? Оказа се, че звънти напеченият бор. Високо в тънкия ствол и по клоните, нагreti до прозрачност, се поклатят и звънтят медни пластинки. Под бора Вика и Костя са хванати за ръце с вдигнати нагоре глави и също заслушани, а Слава стои настрана в много лошо настроение — терзае го завист, че Вика не е негова сестра и не може да я вижда непрекъснато. А те стоят, естествено, гърбом и не му обръщат никакво внимание.

Наоколо е неописуема жегата. Мъхът тлее. Върховете на боровете започват да се разтапят и вече се огъват като размекната свещ.

Слава се обърна... отметна завивката. Тялото му тутакси престана да звънти, обляно от прохладата, струяща от прозореца. Веднага забрави видения сън — в новия навлизаше леко... Сива птица го подхвърли в небето, падна заедно с него и отлетя... Уверен, че просто мисли за нея, той самият лети в прохладната бездна на небето, а птицата уморена заспива. И никога нищо не сънува... Аз също нищо не сънувам — колко е хубаво...

И ПОСЛЕДНА ГЛАВА, В КОЯТО ВСИЧКО ЕДВА ЗАПОЧВА

... И изобщо как е възможно един човек да командва всичките ти желания, постъпки, дори мисли...

За пръв път през живота си Слава почиваше от завистта. Той всяка секунда тичаше при съседите и все им задаваше въпроси. Повече на Костя, но така, че и Вика да го чуе. Слава сякаш се беше отрищил. Човек можеше да си помисли, че той се наслаждава на своето невежество: ето ме пред вас като на длан! Но неговата безпощадност към себе си беше толкова голяма и искрена, че братът и сестрата възприеха това като проява на дружба и се надпреварваха да *култивират* своя приятел.

— Ти убийствено грозно ядеш... — казваше Вика.

— Например?

— Например кой знае защо си пулиш очите, когато поднасяш яденето към устата си.

Слава съвсем затваряше очи и продължаваше да дъвче с блажена усмивка и страшно мляскаше.

Ако тримата приятели не бяха сами, а вървяха с цялата компания, Вика се приближаваше до Слава, боцкаше го с пръст по хълбока, а после мълчаливо изразително го гледаше.

Отначало Славка с панически шепот повтаряше „кво, кво“, после се улавяше, извиняваше се и размекнат от радост, че Вика се занимава с него, питаше:

— Пак ли говоря не както трябва?

— В разстояние на сто метра — отговаряше Вика, разсеяно гледайки настрани, за да не привлече вниманието на другите — ти успя да кажеш два пъти „кратуна“, вместо „глава“, „тура“ вместо „слагам“ и продължаваш да казваш: „той доде от Москва“...

Обикновено преди лягане Костя и Вика четяха поред на глас. Слава се наслаждаваше, но не толкова на самата книга, колкото от съзнанието, че четат именно на него. От време на време задаваше въпроси, за да им угоди повече: вижте ме колко съм прост, но никак не се стеснявам.

— А аз не разбрах кой е тоя Велик Мумрик.

Вика, боейки се да не го смути, си гледаше в ръцете сякаш говореше на тях, и чак накрая вдигаше очи към Слава и внимателно и меко го питаше:

— Сега разбра ли?

Слава нищичко не беше разбрал, не се и мъчеше да разбере — той благодарно клатеше глава, а в себе си мислеше: „Дявол да го вземе тоя Мумрик, ти по-добре ме погледни още веднъж!“.

След приятната церемония с пожеланията за „лека нощ“ — и веднъж, и дваж, и пет пъти, когато всеки кой знае защо се изхитряше да остане последен, Слава притихваше в полумрака на верандата и в зависимост от това как го напускаха суетните желания, в душата му незабелязано нахлуваха опасения. Оня, който е свикнал с жаждата да има, завинаги е отровен от страха да не загуби. И Слава се страхуваше, без да знае дори от какво. Преди бяха малки, съвсем определени стракове. Сега — едно голямо смътно безпокойство: да не би някой да отнеме това най-хубаво нещо в живота му!

Точно през тези дни баба Юлия изживяваше поредния пристъп на загриженост за внука си, което понякога се случваше с нея в промеждутъците между прелестните вечери. В тези дни на любов и грижи тя ставаше малко по-рано от обикновено и докато Павлик се самообслужваше, тя миеше вчерашните съдове като си тананикаше или декламираше стихове с добре школуван глас. А Павлик, сресан и умит, сядаше на масата, баба му Юлия се наместваше до него, та най-после спокойно да попуши. Тя пускаше дима право в лицето му и внимателно, както се разглежда пришка, впиваше поглед в своя обожаван внук.

— Ти само се погледни в огледалото, Павел! Не, ти не си блед, ти просто си зелен!

Той знаеше с какво ще завърши това: няма да му дадат да пие чай. Ще получим храна, *богата с витамини*.

Неумита, несресана, а това значи с два пъти по-малка глава, отколкото за пред гости, състарена, напълняла от това, че е по чехли, а не с обувки с тънки токчета баба му Юлия скачаше и тичаше бързо да му свари оризена каша, а докато кашата се вареше, Павлик непременно трябваше да изяде една плодово-зеленчукова салата.

На него много му се искаше чай, но той дъвчеше студената, шумоляща салата от сурови зеленчуци без и най-малък помен от плодове и се готвеше за съпротива. Винаги можеше да каже, че вече е сит и с това баба му кой знае защо се съобразяваше.

Оризената каша, когато се вари бързо, ставаше особена — лепкава като смола и хрускаше между зъбите със суровите отвътре зрънца. За вкуса ѝ Павлик мълчеше, но веднъж непредпазливо отбеляза, че кашата мирише на мишки.

Резултатът беше неочакван — баба му не се обиди, а притисна ръце към слепоочията си и поиска тутакси той да си признае кога, къде и с кого е мирисал мишки!

Ясният ум и вече настрадалото се сърце твърде отдавна бяха подсказали на Павлик, че невинаги трябва да се отнася сериозно към поведението на възрастите. Ако бабите му — и тази, и другата — се хващат за главите и от жалост или от любов го притискат към корема си, смятайки, че го притискат до сърцето си, то най-често това се прави за пред хората.

Павлик разсеяно се усмихваше на отворения прозорец и чакаше кога баба Юлия ще престане да говори, че мишките — това е чума! Но тя кой знае защо се вълнуваше истински и нервно крачеше из стаята. Павлик стана и закрачи заедно с нея, уверявайки я, че кашата е превъзходна, но сега много му се е дояло сирене и само затова ѝ е казал за мишките.

Баба Юлия не повярва на Павлик *ни най-малко!*

Тогава Павлик пусна в ход единственото сигурно средство. Той каза: „кълна се в честта си!“.

Баба му незабавно престана да се движи и пуши. Тя се наведе над внука и изяждайки зеленото личице с любещ поглед, произнесе:

— В такъв случай ти тутакси ще изядеш кашата!

— Сит съм!

— Не говори глупости — това е твоята любима оризова каша!

— Сит съм.

— Боже мой, колко трудно дете!

— Много ти благодаря, бабо!

— Да ти е сладко! — каза тя с тон на проклятие и му даде парченце сирене.

Павлик гризеше сиренето и страшно се ругаеше за това, че поминалата година разказа на баба Юлия колко вкусна бе оризената каша, която му свари ставрополската му баба. Оттогава тя смяташе, че той обича оризена каша!...

А предстои и обяд — и няма никаква надежда, че поне някой ще дойде, иначе баба Юлия за всеки случай би си направила прическа.

Това беше дълго и трудно разсъмване.

Прозорците на хазаите — сутрин сини — сега бяха забулени с нещо бяло, а самата къщичка изглеждаше лека и плоска, сякаш имаше само една стена, тая, която е пред очите.

Беше оглушаващо тихо. Дъждът още не беше почнал да вали.

Тромавото небе не се помръдваше от покрива на хазаите и нямаше никаква надежда някога да се надигне.

И Слава не искаше да става. Обикновено желанието да действа при него идваше със съзнанието, че вече не спи, а днес съвсем неочаквано някак целият се разкисна, отпусна клепки и така, със затворени очи, се заусмихва на вчерашния ден...

... Той отново беше в обвивката на радостта, която непривично го издигаше в собствените му очи. Като мислеше за Вика, ставаше толкова значим и нов, че не му се искаше дори да живее с реалното. Не му се искаше дори час по-скоро да я види — нека спи! Сега предпочиташе тая, която съществуваше зад отпуснатите му клепачи.

Той не искаше да се помръдне от страх, че всичко това ще изчезне.

И изведнъж точно над ухото му неистово изкукурига петел. Слава трепна. Този нахален вик го върна към действителността — напомни му за Марс. Слава още не беше свикнал, че този великолепен пес му принадлежи и всяка сутрин сякаш отново го получаваше, без нито веднъж между другото да помисли: А по-нататък какво ще стане? Просто отблъскваше тази мисъл от себе си — ще дойде татко, тогава ще му мислим!

Слава погледна под миндера. Оттам втренчено го гледаха добре наспалите се и чак неприятно разбиращи очи, но по някакви неуловими признаци можеше да се отгатне, че песът току-що се е събудил.

— Спи! — кой знае защо заповяда той на кучето и отново се отпусна на възглавницата.

Марс деликатно удари с опашка по пода — не за пръв път го учудваше с такта си — не излезе и не тръгна към вратата.

А Слава сякаш го нямаше там. Още неосъзнал напълно всичко случило се с него, той за пръв път почувства в себе си сила, която няма равна на себе си — силата на правото да разполагаш напълно със себе си! Слава не бързаше да се раздели с това усещане. Той знаеше, че

майка му с една дума, дори само с поглед ще му отнеме това право. Пред нея той е нищо. Хлапак, който *трябва да слуша майка си*.

Слава изведнъж скочи. Марс, като видя краката на своя стопанин, бавно се измъкна.

В къщата бе много тихо. Нима братът и сестрата вече са излезли?

Слава приближи до вратата, първо я отвори, после тихичко почука.

Костя го нямаше, а Вика спеше. Тя спеше така, сякаш цели денонощия не са ѝ давали да заспи и ето най-после горкичката се е докопала до възглавницата. Едната си ръка е пъхнала под нея, другата е провесила надолу, а самата тя — цялата свита, дори под одеялото личи — или кара колело, или прекрачва ограда. Слава безшумно се приближи, но под разбърканите коси не може да разгледа лицето ѝ. Изобщо той оставаше с впечатлението, че нито веднъж не я беше виждал както трябва. Когато биваха заедно, кой знае защо забравяше да я гледа и се сецаше чак преди да заспи, когато оставаше сам. Всеки път той си казваше: утре непременно ще я разгледам както трябва, но... сутрин светът, хората, събитията — всичко изглеждаше по-друго и Слава, завладян от това, то се знае, забравяше да зяпа момиченцето, което можеше да му каже нещо такова, че по-скоро да потъне в дън земята или да изчезне изобщо.

Той постоя малко над спящата Вика, но от страх, че могат да го заварят тук, стори му се — вечност.

Слава се изплъзна от стаята, задъхвайки се от желание незабавно да направи нещо много хубаво за нея.

За пръв път Слава жадуваше радост не за себе си!...

Като седяха на камъка в ъгъла на двора, тримата приятели поглеждаха към вратата и всеки си мислеше: „Днес Гриша ще доведе ли Павлик, или няма?“.

Братът и сестрата грееха от радост, а Слава се измъчваше. От известно време близо до дома си той дори не можеше да мечтае за нещо хубаво. Все му се привиждаше — ще се случи нещо лошо! Майка му неочаквано престана да го кори и това го държеше все нащрек. То се знае, че ще го наклевети на баща му за Марс. А Марс, спокоен и сит, лежеше до краката на Слава. От предишния му живот, по-точно от нещастията му остана навика тревожно да се ослушва към крачките и лягаше така, че вратата винаги да бъде пред очите му. Сега той поглеждаше към портичката и също очакваше някого. Възможно този, който никога няма да дойде, а може би малкото двуногло същество по прякор Лъоня, с приятен мирис и смели меки лапички.

На двора беше топло и тихо като в хубав летен ден, макар под боровете все още да прелитаха бебетата на облаците — бели, пухкави и толкова прозрачни, сякаш някой ги беше издишал в мразовито ясно утро.

Изведнъж Марс се изправи и снишавайки се като вълк по земята, тръгна към вратата. Там стояха Гриша и Володя — този път без Павлик!

Слава скочи и изтича при тях. Той сложи ръка върху гърба на овчарката, но Марс сам позна „своите“ и с всичка сила завъртя опашка.

Вика така изгледа Гриша, че той веднага започна да се оправдава:

— А аз какво можех да сторя! Тя не ми го даде, макар той и да ревеше. Според мен той и сега реве...

— Още по-зле, че сте го оставили!

— Така ли?! А ти знаеш ли тя как ме наруга?... „Вие развратихте идеалното дете...“

— И през ум не ми е минало, че ти ще се изплашиш...

— Искаше ми се да я пратя по дяволите, хич не ме е страх от нея, но просто мразя, когато ме наричат нахалник!... Няма защо така да ме гледаш! Когато тя каза: „Моят Павличек сега е също такъв нахалник като вас...“ — разбираш ли, всички ние сме нахалници и ти също! — аз не издържах и си тръгнах!

— Хайде, не се сърди, по-добре кажи: можеш ли да ни заведеш в гората така, че да минем покрай вашата къща?

— Мога, но не искам... Аз също имам нерви! На вас ви е добре — живеете сами, а аз не съм в състояние два пъти на ден да се измъквам от моята майчица!

— И не е нужно, аз сама ще отида да взема Павлик, ти само ни заведи.

— Добре, но тогава Лъоня ще остане цял ден да стърчи на пътя.

— А-а... а ти не можеш ли...

— Много си хитра... не мога едновременно да ви водя по две пътеки, аз по-добре ще ида да взема Лъонка.

Това беше първият случай, когато крещяха всички едновременно, знаейки предварително, че крещят напразно, защото не могат да не вземат Павлик, а да оставят Лъоня сам на пътя е невъзможно, да не викат и да не се разправят също нямат сили, защото на всички не им се иска да заобикалят толкова много по жегата.

Първо тръгнаха да вземат Павлик.

От отворения прозорец на втория етаж долитаха фрази, но не можеше да се разбере какво става там.

— До гуша ми дойде от това ядене!

Това го изкрещя Павлик.

— Много прррекарасен вид!

Това също беше неговият глас, само че сърдит.

Най-после те се показаха: Вика — малинова, Павлик — блед, различен от другите, приличен на Исус Христос с трънения венец — от челото нагоре и настрани като лъчи стърчаха коси, слепени по краищата.

— Какво са направили с него?

— Никой нищо не ми е направил!

И това беше истина — Павлик сам се подигра с главата си.

Той крачеше мълчаливо, хванал се здраво за Вика и мислеше за яденето. Мълчеше упорито. Когато приближиха до гората, Павлик все още мислеше за яденето, без да разбира защо хората му отделят толкова много внимание.

— Ти често ли имитираш баба си?

— Какво? — много се учуди Павлик.

— Защо си с такава прическа?

— Просто така. Исках да разбера как си увеличават главите. — Той избърза малко напред и погледна Вика в очите. — А ти не умееш, нали виждам, косите ти са пригладени, а това отдавна не се смята за модно!

Вика се засмя, както обикновено се смеят гостите на баба му, когато изведнъж изтърси *нещо такова*. Сега той си оставаше тъжен, макар и да обичаше да смайва. Това лесно му се удаваше: като смесваше своите представи с чутото, Павлик просто можеше да каже: „Кокошчицата е много хубавичка, топличка. Аз я вземам, когато те си лягат да спят... и Млечния път се открива напред... честна дума! Нали те спят с отворени очи“.

Щом кажеше нещо такова, той замираще в злорадо упоение, виждайки как възрастните си смигат и пулят очи като любимия бабин ученик, който, възползвайки се от удобния случай, се приближава до нея и ѝ говори право в обиците (баба му обожава, когато ѝ говорят шепнешком): „Вие сте поразителна жена, вие разбирате всичко от половин дума и...“. В това време любимият ученик забелязва Павлик и

продължава да шепне, само че яростно: „Трябва да спрете развитието на това дете... надявам се, че ме разбирате?!“. Баба му диша ускорено и здравата се смее. Гърдите ѝ се надигат чак до брадичката, а гласът ѝ става направо ластичен — разтеглив-разтеглив. И с тоя провлечен глас тя отговаря на любимия си ученик право във вратовръзката: „Много ясно, че ще го спра...“.

Тези сцени завършваха по един и същи начин: баба му се навеждаше към Павлик и той, вече подготвен, с цялото си тяло чуваше съскането: „Защо стърчиш тук, няма ли за теб друго място?!“.

Сега на Павлик не му беше до злорадство. Беше измъчен и тъжен: крачеше мълчаливо, като си гледаше в краката; виждаше края на Викиното сукманче и в тези минути много я обичаше и жадуваше да извърши за нея нещо приятно.

— Искаш ли да те науча да се тупираш?

— Какво?

— Да си тупираш косите?

— Това пък какво е?

Павлик посочи с показалеца главата си.

— Ужасно боли, направо кошмар!

Вика стисна здраво тъничките пръсти на Павлик и нищо не отговори. Той гледаше горската пътека, която се виеше под краката му, и си спомняше огледалото, в което само преди час се оглеждаше, прихванал с една ръка кичур коси над челото, а с другата решеше този кичур в обратна посока. Когато го пусна, кичурът остана да стърчи, сякаш все още го държеше. Павлик хвана втори кичур и трети, и така поред — от слепоочие до слепоочие. С поразителна точност, подражавайки на движенията на баба Юлия, той вдигна цялата си коса. Огънят на безумието озаряваше лицето му, но модната прическа не бе завършена, защото Павлик нямаше фиби, за да прикрепи с тях крайчетата на косата за тила, както правеше това баба му. Той просто ги притисна с длани към главата, но косите щръкнаха! Те се изправяха сами. Бяха като омагьосани, а това, което се отразяваше в огледалото, много приличаше на слънчоглед. Той се люлееше върху тънко стъбълце — смуглата шийка на Павлик, който се разтърсваше от смях. В края на краищата на Павлик му омръзна да се смее и той напъха главата си под крана.

От чешмата излезе вече не Павлик, а някакъв пудел, който са искали да удавят. Тупираните коси не се слегнаха и от водата. Тогава Павлик реши да ги срещне. Бедното момче не предполагаше дори, че на тоя свят няма нищо по-трудно и зверско от разчесването на мокри объркани коси. Но то беше упорито. Ревеше от болка, но се решеше. Плачеше, без дори да забелязва, че плаче, и ругаеше тези, които са виновни за това — баба си, нейните ученички, всички жени, които идват у тях и другаде. „Те сигурно са луди! За какво се мъчат така?! Аз вече никога няма да правя това, а те го правят всеки ден! Защо!“

Неотдавна Павлик се прокрадна до една хубавичка девойка с жълт абажур на главата. Най-напред пожела да разбере от какво е направен абажурът: това коса ли е, или вълна? Оказа се, че е коса. Отгоре беше сресана внимателно, на места дори залепена с нещо странно, сякаш по купола на прическата ѝ беше пропъзлял охлюв. Но най-смайващото бе отвътре! Объркани, заплетени коси се кълбяха като дим. Павлик искаше да донесе нов, току-що подострен молив, и да го мушне в прическата; искаше да разбере дали там изобщо има глава?

... Пееха птици. Прохладният въздух докосваше кожата. Павлик си почиваше.

В Соснови Бор се изви вятър, явно преходен, дошъл тук от друг континент; в небето — син, зелен в полята, той гонеше седемте човека и кучето и ги караше да лудуват.

Вятърът ядосваше кучето — вдигаше му козината и му подмяташе опашката както намереше за добре. Марс криеше опашката си под корема и примижаваше.

Те се скитаха целия ден, тъй прилични един на друг и тъй различни, още по-сродни от тая най-безгрижна възраст, когато все още не порицават бащите си и не избират своя път, а са естествени, като дъжда.

Дълго вървяха по горските пътеки. Гриша ги изведе на края на гората при оная прекрасна бреза, която земята поеше с мляко, но децата не се спуснаха право към нея — спря ги небето! Там един реактивен самолет беше нарисувал гигантски заврънкулки, а вятърът кой знае защо не ги разпръсваше, а бушуваше само тук, долу.

Когато децата стигнаха до купчината траверси, Марс се скри зад гърбовете им и задряма, стоплен от сигурността, която се излъчваше от братските отношения между хората и се предаваше и нему.

В този час не минаваха влакове.

Брезата пламтеше със зелен яростен огън. Шумът на вятъра по ствола се предаваше на траверсите.

Седемте човека и кучето се чувстваха толкова щастливи и така добре, че не знаеха какво повече да си пожелаят.

— Не мога повече — каза Вика на брат си. — Така ми домиля...

— Потрай. Утре е събота — пошепна й той и с това сякаш повтори: „И аз не мога повече“.

А Слава се плашеше от съботата. Ще пристигнат *техните* родители и братът и сестрата отново ще заживеят посвоему. А и той самият, срещне ли баща си, вече ще бъде друг, не сегашният, значителният Слава, на чието име някакви си чудаци са нарекли птица. Той отново ще стане *синченце* или *изверг* — има ли значение, защото ще изчезне най-скъпото за него — радостта от пълното право да се разпорежда със собствения си живот!

Дали Слава предчувстваше това, или пък го разбираше, но постепенно от смътната тъга в сърцето му нарасна такава мъка — мярка за всички негови бъдещи мъки...

Накрая те огладняха.

Слава намигна весело и започна да развива обемистия пакет, който беше връчен на Вика заедно с Павлик.

— Не! — извика Павлик. — Не давам! Вашето куче няма да може да яде тези сандвичи!

— Да видим — каза Вика. — Ние имахме котка, която ядеше сурово зеле... и ти, разбира се, не си прав — ние трябваше да вземем сандвичите... И изобщо така не се говори с по-големите.

Слава тикна пакета под носа на Павлик и съжали, защото Павлик веднага се захлупи върху коленете на Вика. Тя естествено започна да го утешава; Павлик, то се знае, се разхълца и разциври, после изведнъж седна, демонстративно избърса очите си, скри кърпичката в джоба на ризата си и огледа всички по ред с огромните си очи.

— Яжте, моля! — гневно заповяда Павлик. Той още потрепваше от неизплаканите сълзи, но очите му бяха насмешливи. — Яжте, яжте, а аз ще гледам на кого първи ще му прилошее.

— Точно така — каза Вика. — Дай да ги нахраним.

Тя решително сложи пакета върху коленете си и го разтвори. Плоските, тесни и твърди сандвичи освен във вестника бяха увити още и в книжни салфетки.

Първият сандвич беше такъв: резенче твърд черен хляб отдолу, бял отгоре, по средата резенчета домати, залепени с нещо лепкаво.

Вика повъртя това нещо, помириса го и повдигна рамене.

Володя лакомо гледаше сандвича и под викове „ура!“ и аплодисменти го изяде.

Марс се приближи, подуши въздуха, но обладавайки издръжливост по-голяма от човешката, картинно отпусна глава върху лапите си и зачака.

— Внимание!

Вика разтвори следващия сандвич — между резенчетата черно-бял хляб се оказа нещо завито в увехнали зелени парцалчета.

Володя предварително затисна устата си с ръка и поклати глава.

Вика с две пръстчета отлепи и изхвърли листата от салата. Върху хляба остана шунка. Сега очите на Гриша се впериха.

— Дай шунката насам, аз ще я изям!

Павлик с възторг гледаше устата на Гриша.

Следващият сандвич отново беше много мокър. Гъста жълта мазнина пречеше да го разлепят. Вътре имаше една сплескана килка и няколко смачкани перца зелен лук.

— Кой иска... Кой иска есетра с мед?

— Ох — задави се Павлик, — о, боже мой. Това не с мед. Това е тя. Тя много обича баба... Ох, не! Баба я обича!

— Кого?

— Майоне-е-зата...

Последният сандвич си поделиха с Вика. Шегата настрана — беше вкусен: черен хляб, пастет от говежди дроб и за *пикантност* към всичко това — кашкавал! Късчетата холандско сирене бяха наредени напреко като траверси и почти затъваха в пастета.

— Ако твоята баба по-малко се беше стремела към разнообразие, ние с теб щяхме да нахраним всички.

Павлик прихна и склони глава на Викиното рамо. Този ден той престана да се стеснява от нея. Когато искаше тя да му обърне внимание, просто хващаше лицето ѝ с ръце и го обръщаше към себе си. Изобщо, с нея се отнасяше така, сякаш тя му бе майка.

Изядоха всичко до последната трохичка: като изключим, разбира се, „есетрата с мед“.

Льонка ядеше без да пробира. Ядеше това, което му даваха и не проумяваше защо храната предизвиква такъв смях.

Марс получаваше от всеки по късче и не го мързеше да благодари на всеки. Сега вече съвсем точно знаеха как кучето казва „благодаря“ — две бавни помахвания на опашката. „Много благодаря“ — няколко енергични помахвания. „Аз съм щастлив“ — бързо, напомнящо движението на ветрило в топъл ден, помахване на опашката плюс тънко прочувствено изсвирване...

Хлебните трохички Костя изсипа върху пясъка — за птиците.

Щом се показаха първите къщи, Володя смутено каза:

— А сега аз ще изтичам, че...

— ... мамичка ще се тревожи — ах, ах! — ехидно завърши Гриша, но никой не се изсмя.

На един кръстопът незабелязано ги напусна и Лъонка.

Останалите тръгнаха към дома на Гриша — Вика беше обещала на баба Юлия да доведе Павлик.

Когато компанията зави от „Комунален проспект“ по улица „Ентусиасти“ Павлик рязко дръпна Вика назад:

— Аз няма да си отида в къщи!

Костя се приближи до него. Павлик погледна в очите първо брата, после сестрата и твърдо и спокойно каза:

— Искам да живея у вас!

— Кво, кво?!

Вика с упрек погледна Слава и се наведе над Павлик — тя не знаеше какво да му каже. Той не се помръдваше и чакаше. Тя посегна да му оправи якичката, но момченцето се отдръпна.

— Хайде, стига капризи! — обади се Гришка.

Павлик дори не погледна Гриша, но вдигна очи към Костя.

— Ако нямате креват за мен, аз мога да спя на столове.

„Само това липсваше!“ — с раздражение мислеше Слава, но мълчеше. Той виждаше как нервници Вика и се сърдеше на момченцето, че то така се е лепнало за нея.

Вика отново хвана Павлик за ръката. Той се зарадва и пак доверчиво погледна брата и сестрата, уверен, че сега ще го вземат със себе си.

— Да вървим по-скоро — каза Вика, сякаш нищо не беше се случило, — баба ти сигурно се тревожи.

Братът и сестрата помъкнаха Павлик напред, но той с гняв издърпа ръцете си, скри ги зад гърба си и заднишком започна да се отдръпва към оградата. Гордостта му помагаше да не заплаче... Облегна се на оградата и оттам поглеждаше към тези, които го изоставяха, когато имаше нужда от тях, и мълчеше.

— Ти не си малък — внимателно започна Костя, — ти си разумно момче...

— Омръзна ми да съм разумен!

— Е добре, да речем, че ти е омръзнало, но въпреки това си длъжен да разбереш: ще излезе така, сякаш сме те взели насила...

— Нищо подобно, сам поисках! Нали пръв го казах!

— Вярно е и все пак така не се прави... баба ти те обича.

— Мен никой не ме обича!

Павлик каза това студено, дори без горчивина. Той риташе с крак оградата и гледаше в краката си, после погледна Костя и със същия тон продължи:

— Ти също можеш да не ме обичаш! Не съм те молил!

Гриша стоеше настрана, скръстил ръце на гърдите си и плюеше. А когато и това му омръзна, каза:

— Дойде ми до гуша от вас... ама че церемонии...

От тези думи Павлик се изправи, сякаш го бяха плеснали. Без да погледне някого, той се обърна и тръгна към дома си.

Когато децата го настигнаха, той нищо не им каза, дори не се обърна. Крачеше много бързо, позволявайки им да гледат зачервените му от гняв уши, разгневеното му якенце и сандалите, които с ярост удряха земята и вдигаха облаци прах.

В къщата след него влезе само Вика.

Вече на стълбите тя го спря с шепот. С шепот на приятел и заговорник. От тревогата, която идеше от гласа ѝ, Павлик за миг се размекна. Стоеше с наведена глава. Тя приклепна до него с надеждата, че с очи ще доизкаже онова, което не можеше да се вмести в думите, но Павлик упорито не вдигаше глава.

— Докато не е късно, хайде да помислим какво да правим, с рев нищо няма да постигнеш.

Той изпитателно я погледна в очите.

— Сега ще влезем и ти ще си мълчиш, разбрано? Няма да говориш на баба си грубости, а аз ще се опитам да я убедя. Знаеш ли какво ще ѝ кажа? Ще ѝ кажа да те пусне при нас поне за мъничко, уж да ни гостуваш... Тогава ще бъде съвсем друго нещо, разбра ли?

Павлик разбра. Той се хвърли на шията ѝ и така я стисна, че Вика изписка.

— Ама че кърлеж — каза Слава, когато останаха двамата с Костя.

— Защо говориш така?

— Че на него какво му липсва — обличат го, хранят го, поят го... такъв фъстък, а вече има истинско колело — можеш да го видиш, на двора е.

— Това са различни неща.

— То се знае, на мамините синчета винаги нещо не им достига.

— Как не те е срам, та той няма майка.

— Е, и какво от това, затова пък двете му баби се надпреварват коя повече да му угоди... а сега му се е приискало и вие да се занимавате с него!

Отчаяният рев на Павлик прекъсна разговора.

Костя и Слава впериха поглед в прозореца. Марс също надигна глава и се послуша. След две минути се появи Вика. Видът ѝ беше такъв, че дори брат ѝ не я попита за нищо. Те бързо се отдалечаваха от къщата, която приличаше на шоколадова торта.

Когато най-послед те завиха по улица „Пощенска“, Марс натегна каиша.

Костя побутна сестра си и тихо ѝ каза:

— Виждаш ли?

Вика кимна с глава: „да“.

Напоследък Марс още от ъгъла на „Пощенска“ опъваше каишката и се устремяваше към къщи, а когато на двора му махваха каишката, макар и да се беше натичал през деня, изведнъж се понасяше с такава неочаквана, необузdana радост, че Костя се смайваше от учудване. Не му се вярваше, че песът е успял да обикне новия си дом толкова много. Костя не знаеше, че Вика беше посъветвала Слава да сваля нашийника от овчарката, когато се връщат у дома. „На Марсик му е топло“ — казваше тя. Слава недоверчиво хъмкаше, но я слушаше. А Марсик празнуваше свободата. За такъв случай у всяко живо същество дремят почти свръхестествени сили и навярно няма такава умора, която да попречи на това.

След като обиколеше от щастие просторния двор няколко пъти, Марс си намираше сянка. Понякога веднага заспиваше, понякога, сложил глава върху лапите си, наблюдаваше живота на двора, в който удивително бързо се ориентираше: не влизаше например след Слава в неговия дом, не се лепваше за него, когато той изтичваше по стълбата с пазарска мрежа в ръка, затова пък щом видеше стопанина си с кофа,

скачаше и притичваше, знаейки, че за вода може да се ходи и без каишка.

След Костя Марс също не вървеше току-тъй. Само от едно не можеше да се удържи — да не ходи след Вика, особено ако тя пере на стълбите или чисти картофи. Марс правеше това с неизменен такт и вежливост.

Той бавно се изкачваше по стъпалата, спираше пред последното и целият — от крайчеца на носа си до задните си лапи — предварително молеше за прошка, въпросително въртеше опашка и никога не отиваше по-нагоре, ако Вика не му кажеше: „Хайде, ела!“. Но дори и тогава достойнството не го напускаше. Марс се изкачваше на площадката, клякаше така, че да не се мотае из краката ѝ и отдалече я наблюдаваше какво прави, сдържайки безграничната си радост, която с проникновено скимтене напираше навън. Със същото необяснимо достойнство кучето придружаваше Вика по двора и чакаше тя да простре прането. Когато се връщаха, то я гледаше в ръцете и търсеше погледа ѝ, търпеливо изчаквайки и тя да го погледне. Всеки път, когато това се случеше, песът се усмихваше с уши и опашка. Е, а похвали като „Ти си хубаво куче, ти си чудесен“ — го хвърляха в треска, той подаваше лапата си от разстояние и ако Вика не се приближеше, за да я стисне, Марс се хвърляше на земята, допълзваше до нея, подлагаше челото си под ръката ѝ, удряше с опашка и от вълнение се облизваше.

Вече се беше мръкнало, когато те влязоха в двора. Майката на Слава видя сина си през прозореца. С мрачен и насмешлив глас тя каза това, което обикновено казваше на баща му, щом той закъснееше: „Шляят се къде се шляят, пак дома се връщат!“.

Изобщо тя обичаше да говори в рими. „От мръсно няма да пукнеш, от чисто няма да възкръснеш“. За всички житейски случаи си имаше рими.

Слава с поглед помоли приятелите си да отведат Марс, а сам изтича на тяхната площадка. И още в движение се залови за работа: хлопаше вратата, дрънкаше кофите, докато в същото време братът и сестрата блажено се отпуснаха на миндера. Щом получи разрешение, Марс се излегна в краката им и ръмжейки лекичко хапеше Викините пантофки. Тя пискаше от удоволствие. Костя погали песа — и на него му се искаше Марс да го постисне със зъби. Но песът изведнъж скочи и в изблик на чувства закръжи по верандата, като събаряше столовете, дращеше с нокти и вдигаше страшен прахоляк.

— Слушай, Вика, ти не си ли спомняш къде бих могъл да прочета „... щом кучето умее да излае, значи са го обичали“?

— Това вече е прекалено! — каза Вика с тона на баба Виктория. — Я ставай! Боже, колко сме занемарили къщата!

Сега пък Костя затрака с кофите, а сестра му вдигаше шум със съдовете. А Марс, седнал така, че да не пречи на никого, умиротворено сумтеше, изплезил език.

Вика измете стаята. На верандата Костя взе от нея метлата и с жест ѝ посочи чергите.

Застанала на стълбите, тя първо изтърси покривката, после много доволна от себе си слезе на двора с чергите и започна да ги тръска. Вика правеше това несръчно: бръчкаше нос, затваряше очи и плюеше от прахта. Тя така се стараяше, че чергите плющяха, а наоколо се образува мъгла.

— Ти, госпоице, кво правиш?!

Вика трепна и отвори очи.

— Ще ти дам аз едно тръскане, нахалница недна! На мене прозореца ми е отворен, а тя тръска ли тръска. Я се измитай оттук!

Вика погледна към прозорците на Слава — те бяха далеч; затова пък на пет крачки от нея стоеше майка му, потъмняла от гняв и крещеше безспир. Когато най-сетне тя млъкна, за да поеме въздух с мощните си дробове, Вика й каза:

— Извинете моля, аз не съобразих...

— Кво-о?! Напраши, а сега иска прошка? Няма кво да се извиняваш! Измитай се, докато не съм те спипала... Кой дявол ми навлече на главата тия идиоти...

Славка, чул виковете, изскочи и направо се вдърви до тяхната врата — той знаеше какво ще стане, само ако посмее да обели и думичка.

Вика стоеше там, където я беше настигнала ругатнята и не помръдваше. После Слава видя как Костя изтича и се зарадва, че той тутакси ще отведе сестра си, но Костя се приближи, сложи ръка върху рамото на Вика и застана до нея. А майката на Слава беснееше!

Никога не бяха били Слава с пръчка по главата, а сега всяка дума го шибаше и той стенеше, той виеше, без да чува собствения си глас: „у-уу, проклета да си...“.

А те стоят и мълчат.

Това приличаше на разстрел.

Защо не си отиват? Защо стоят и я слушат?!

А майка му едва сега започваше:

— Ще дойде майка ви, ще й дам да се разбере, как не оставяте хората на мира!... Сама сигур се шляйка из града, а аз да търпя!

Тя все още стоеше като канара — кафява и едра, но викът й вече беше друг. Само Слава познаваше този неин друг глас, когато тя, след като се накрещеше, можеше дълго още да изтезава човека и да се наслаждава от това.

— Така всеки може — да ги наражда, а после да ги подхвърли на хората, виж ни само колко сме умни... И кво стоиш, брей, че кукла се извъди! Я ми се махай от главата, приказвам ти май по руски, че аз мога и по китайски.

Славка се спусна по стъпалата, събра мръсните черги и побягна с тях на другия край на двора. Направи това в застрашителна тишина. Майка му, притиснала юмруци до гърдите си, мълчаливо следеше сина си. В своето сляпо невежество тя бе уверена, че нейният изверг ненагледен е тръгнал да защитава *родната си майка*.

Слава хвърли чергите на пясъка, хвана първата, която му попадна, и я тресна о стобора.

В далечината звучно скръцна врата. Излязоха старецът и старицата — недоумяващи, както се излиза, ако се чуе изстрел в нощта.

Славка пухаше чергите в стобора. Злобата и срамът правеха това занимание да не прилича на работа. Но майка му разбра!

— Ах ти, слуга неден!... На кого слугуваш, животно такава?

Старците мълчаха, както мълчат чужденци, незнаещи местния език.

Заплака бебето. Майката на Славка се втурна при него. Занарежда прекалено нежни приказки. Плачът на детето се удави в тези глезотии. Старците си влязоха в къщи.

Братът и сестрата дойдоха на себе си. Костя поведе Вика към дома. Там ги чакаше Марс, виновно присвил уши. Но колкото повече братът и сестрата се приближаваха, толкова повече песът се развеселяваше, все по-смело въртеше опашка, а когато Вика прокара длан по широкото му чело, той се изхитри и я близна по ръката.

Те още стояха объркани наред верандата, когато Слава домъкна чергите и грижливо ги сложи в ъгъла.

Зад стената все още плачеше детето.

Слава постоя малко, после се обърна и тръгна — а какво друго му оставаше?

— Почакай — каза Вика. Каза го като болна — не с тих, а със слаб глас.

Костя седна на миндера и също с непознат за Слава глас каза:

— Моля ти се не прави повече нищо за нас...

— Аз сама съм виновна — неочаквано високо и решително каза Вика. — Това е свинство, да изтърсвам чергите под чуждите прозорци... Когато тя се успокои, аз ще отида и още веднъж ще ѝ се извиня.

— За какъв дявол! — закрещя Славка. — Много важно — прах! Тя с всички се заяжда за нищо!

— Моля ти се не викай. Аз все едно ще отида...

— Никъде няма да отидеш — каза Костя, — ще сторя това сам... ако е нужно.

Слава заклати глава. Той все повече се разяряваше срещу майка си и оглупявайки от радост, едвам се държеше на краката си. Той искаше да скочи, искаше да целуне Вика и да ѝ каже с все глас „благодаря“, искаше да се втурне в къщи и да чупи там всичко наред, да троши и да удря — пък нека тогава майка му да покрещи. Нека да се прави на налудничава...

— Успокой се, моля ти се, и седни — каза Костя.

Слава послушно седна на табуретката и тутакси скочи. Радостта и озлоблението не му даваха мира. Тогава Вика заговори с него преувеличено спокойно. Но той не я чуваше. По-точно не я разбираше. Изведнъж само от една нейна фраза дойде на себе си и съвсем освирепя.

— Ти вече не си малък — каза Вика, — трябва да ѝ прощаваш...

— Кво-о?! — закрещя той, опулил очи. — Аз ли? Аз ли трябва да ѝ прощавам? Излиза, че тя е малката, а аз големият? Може би трябва да ѝ купя и биберон! Тя самата...

Вика затисна ушите си с длан:

— Престани, моля те престани, престани да говориш грубости!...

— Ще престана! Ето! Моля, но какво искаш ти от мене?

— Нищо не искам! Колко си груб, просто ужас!

— Аз ли?! — загубил самообладание от огорчение крещеше Слава. — Какво общо има това с мене, когато тя крещи като шантава!

Вика странно изсумтя и Слава почувства, че тя се ядоса.

— Мен не ме интересува твоята майка — му каза тя. — А виж ти... — Тя го каза така сухо, както умеят да правят това само възрастните.

Окончателно объркан, Слава погледна Вика.

— Какво ме гледаш... не е нужно да ме гледаш така...

На всички им стана неприятно...

Вика снизходително каза:

— Както личи, нея просто не са я учили да бъде учтива.

— Кого? — тъпо попита Слава.

— Майка ти.

Слава изхъмка и сви рамене:

— Дявол знае... ходила е на училище, но не го е свършила май... факт! Сама ми е разказвала — дядо с тояга я гонел да ходи на

училище, а тя обичала да пее...

Братът и сестрата се спогледаха и неочаквано прихнаха да се смеят. Зарадван от този обрат на нещата, Слава също се засмя.

Изпод миндера излезе Марс. Той безпогрешно познаваше кога може да напомни за себе си и кога не бива. Излезе и доста нахално се изтегна на една страна в краката на своя стопанин. Слава потупа овчарката по гъвкавата шия и вече давейки се от радост, каза:

— А знаете ли как тя чудесно пее частушки с хармоника!

— Представям си! — каза Костя.

Слава мигновено помръкна. Той изведнъж се почувства излишен тук, но все пак се доизказа:

— ... По-силно от нея никой не може да пее...

Той помълча и добави:

— ... преди тя изобщо не беше такава.

— Твърде е възможно — разсеяно се обади Костя.

Братът и сестрата се умълчаха. Мълчаха задружно и отчуждено. Слава не за пръв път забелязваше това. От време на време дори му се струваше, че Костя и Вика са свързани с нещо невидимо и не само действат задружно, но и мислят за едно и също нещо. Във всеки случай, когато им е нужно, те се оправят и без думи.

Той чувстваше за какво мислят сега, разбираше, че трябва да им се извини, но не знаеше как. Слав не го бяха учили да се извинява. Бяха го учили да си „връща“, та друг път никой да няма мерак да го обижда!

До вратата тежко и вяло лежеше камарата розови черги. Слава изпитваше към тях същото отвращение, каквото предизвиква прегазената птица по пътя — като я гледаш ти прилошава, а да не я гледаш не ти стигат силите.

Той отмести от себе си Марс, който го топлеше неприятно; притвореше ли очи — веднага започваше да вижда разпилените от вятъра коси на Вика, тясната ѝ ръка, опитваща се да отлепи от челото късите остри кичури, които ѝ влизаха в очите! И всичко това бе пронизано от мисълта: майка му непременно ще ги наклепа пред родителите на Костя и Вика — за кучето, което те хранят, за днешния скандал, и естествено за това, че той ноцува у тях. От това Слава се боеше най-много. Дано по-скоро дойде баща му. Слава ще му разкаже всичко сам. Татко му ще го разбере.

Изведнъж зад стената се чува делови, спокойни крачки. После странно бръмчене.

Майката на Славка надуваше: „Не ми е нужен турския бряг“...

В полумрака на настъпилата най-после северна вечер и тримата се спогледаха. В този миг нещо необяснимо отново обедини Слава с Костя и Вика.

— Добре излиза... — подхвърли Костя.

Слава не се обиди.

— За това я бива — каза той с горчивина, като изведнъж се почувства в кожата на баща си. С бащиния смутено укорителен поглед се втренчи в стената, зад която тананикаше майка му; виждаше я как ходи напред-назад с бебето. „За това я бива — надсмивайки се над самия себе си, мислено повтаряше Славка. — И още как я бива-а!... Ще те навика, ще ти надума какво ли не, а после ще се заразхожда напред-назад из стаята, ще замята каквото ѝ падне, ще те заговорва, понякога дори ще запее с цяло гърло. След такова нещо баща ми два дни не може да дойде на себе си, а тя... — Слава се послуша, — а тя, човек може да помисли, че е спечелила шевна машина от лотарията!... Добре че приличам на татко. И аз не понасям, когато ми крещат.“

— Момчета, искате ли да ядете?

— Аз нищо не искам! — грубо избоботи Слава и веднага се запъна.

Вика стана и завъртя електрическия ключ.

Светлината от голата електрическа крушка, висяща на тавана, отдели малката веранда от целия огромен свят. Слава въздъхна и странно се успокои. Те двамата — песът и той, непознат на самия себе си — се рееха в светещата пустота, която изпълваше гърдите им и успокояващо ги унасяше.

На съседната веранда хлопна врата. Във вечерната тишина нахлу спокоен, благодушен глас. Това беше толкова неочаквано и странно, че дори Слава не го позна веднага.

— Ела да вечеряш, сине!

Слава не се помръдна, само зло сви устни.

— Иди, Славочка — с шепот каза Вика, — моля ти се, иди, не трябва да я дразниш днес.

— Добре...

Костя каза:

— Ти не бързай, ние ще те почакаме.

Слава се хвърли в прохладната тъмнина на двора, както скачаше обикновено във вода, но не се охлади. Дори напротив, докато прекосяваше двора, се разяри още повече. Погнуса и срам пареха душата му. Той не знаеше как да остърже от себе си думата „госпойце“ и думата „кукла“... Спомни си как тя каза: „Ах ти, слуга неден!“... — и неочаквано почувства страх.

По време на вечерята Слава не знаеше как да се държи, толкова го вбесяваше доброто настроение на майка му. От време на време дори му се струваше, не че тя е доволна от нещо, а просто се присмива и мисли какво ли не за него и за Вика. И тогава на Слава чак му се доповръща от отвращение вече към себе си.

Така от нищо между тях започна война, която щеше да донесе много страдания и на двамата.

Откъде можеше да знае Слава, че днес майка му крещя от дългото и сложно изтезание, че тя, подобно на милиони други майки, изпада в паника с настъпването на тъмнината. Децата могат да се губят цял ден, но щом се смрачи и се започва: от прозорците, от балконите към дворовете, на улиците и през улиците се понасят сърцераздирателни викове: „Во-оо-о-ва“, „Шу-ууу-рик“, „Ира-ааа!“, „Ма-а-аша!“. Човек наистина може да помисли, че всички нещастия с деца се случват само вечерно време.

Много странен народ са това майките! Колко момчета са бягали от дома призори! Колко деца са фъскали от пионерския лагер по време на следобедния сън, т.е. в четири часа през деня!

Бедата е там, че когато майката, каквато и да е тя, започне да се тревожи, за логика не може да става и дума.

А Слава какво? Е, закъснъл! Много важно... голяма работа!

Той не знаеше, разбира се, и това, че майка му не току-тъй се тревожеше за него — през всички тези часове я терзаеше ревност, тормозеше я страх. С майчиното сърце — все нащрек, тя бе доловила, че синът ѝ си отива от нея. Отива си с тези, чиито имена тя дори не искаше да знае! Отива в чужд, враждебен свят. И ето че за да ѝ олекне на душата, си изливаше яда във викове. И го изля, а сега защо да не си попее? Защо да не сияе? Ето го синът, заради когото тя наистина няма да пожали нищо, жив и здрав. Невредим. Вече е почернял от слънцето. А главното, чувства, че е виновен — оклюмал се е, мълчи.

Вярно е. Мълчи. Старае се да не я гледа в очите, защото го е срам заради нея. Пък и засега не отговаря за себе си... Той може в мислите си да вие „у-у, проклета да си!“, а се натъкна на майчиния поглед — и се оклюма. Та това не е просто поглед, а мама...

Той седеше, мълчеше и целият беше нащрек — дано само тя да не се докосне до него; та нали ръцете ѝ също не са просто ръце: те също са мама... и гласът, и мирисът — всичко е ма-ма-а... най-първият обичан човек на земята. Всички останали ще бъдат втори...

А тя какво направи с него...

Сега той се разкъсва и се мятат: без майчицата си няма да може да живее... и без Вика не може. Не иска!

Не е злопамятен, не, но у него, както у всички деца по земята има спомен за злото.

Слава никога няма да може да забрави това, което се случи днес, именно защото той не е *изверг*, не е *слуга* и не е *животно*.

А сега той повече нищо не може да направи със себе си. Майка му го дразни. В него направо всичко трепери от раздразнение. И изобщо как може един човек да командва всичките ти желания, постъпки, дори мисли, да отнема и по свое усмотрение да разпилява цели съкровища от твоите скъпоценни минути, да има оскърбителното право да ти крещи?

От този ден всеки път когато прекрачва прага на родния дом, Слава ще изпитва и радост, и смут. А на майка му навярно и през ум няма да ѝ мине, че именно днес тя загуби сина си. И не просто го отблъсна, но го и унизи. Затова Слава си е противен сам на себе си. Той се измъчва, не знае как да се държи занаят с приятелите си, как да живее изобщо по-нататък...

Слава изскочи от задушната стая навън и се опияни от радост — свобода! Свободата се стовари отгоре му веднага щом прекрачи прага. Дори тялото си Слава сега обичаше заради това, че то напълно му принадлежи.

Той притисна изстиналите си ръце до топлите си хълбоци и бавно слезе по стъпалата на двора... Зад гърба му остана родният дом, пред него — далечният, чужд, примамлив свят, където засега няма място за него, но му се иска да има...

Голямата луна светеше в чистото небе.

Тя беше изгряла, докато Слава вечеряше, и сега дворът беше неузнаваем: боровете се бяха източили и станали по-големи; всичко некрасиво се беше отдръпнало в сянката, всичко бледо се беше окъпало в блясък — той се стелеше по стволите, върху покривите, върху всичко, което е влажно и гладко.

В друго време Слава би постоял заради опиянението в прекрасния миг, когато познатите места стават неузнаваеми. Това му се случваше не за пръв път и той обичаше тези парещи с новостта си мигове, но сега не му беше до това. Сега му предстоеше да премине от едната врата до другата — с всеки изминат ден Слава все по-ясно осъзнаваше какви грамадни разстояния лежат между тях.

Но ето че пред себе си видя светлината на верандата и разнежено си помисли: „Чакат!“ — и изведнъж му се прииска някой сега, в този миг, да се отнесе почитателно с него, да го погледне ласкаво. Е, поне така, както гледат на хората старците хазяи.

Дори той самият се зачуди — изведнъж му се прииска вежливост, прииска му се нещо, което съвсем доскоро презираше.

Опитваше се да си представи как ще го погледне Вика, а вместо това видя тъничкия пръст на Павлик, притиснат към дебел възел. Той вършеше това, за да може Костя по-здраво да завърже Викините сини, усукали се вече като канап панделки.

Ох, този Павлик! Само му развали деня!

Вика четири пъти си преплита косата, а Слава нито веднъж не можа да ѝ помогне — все Павлик, та Павлик.

През целия ден той само за минутка се отдели от нея и то когато му се наложи да изтича зад храстите... дявол да го вземе този Павлик! Ох, колко се умори днес Слава от вятъра и от това безкрайно очакване — ето сега, не, ето сега тя ще ме погледне, но не и не! Дори на

траверсите беше невъзможно да си поговорят, нито да се погледнат както трябва. Какво можеш да видиш, когато непрекъснато присвиваш очи от вятъра...

Славка тръсна глава, искаше да се избави от неприятното и отново започна да си въобразява, че сега Вика ще го погледне, а вместо това видя — по верандата се мятат сенки. Колко странно! Такива малки фигурки, а правят такива големи сенки...

И в същото време съвсем неочаквано очите на паметта му видяха ето какво. Вечер. Маса. На масата четирима — Костя и Вика, майка им и баща им. Не ядат. Тихо разговарят. Той е отвън. Стои в тъмнината на двора. Гледа. Просто поглежда и нищо не дочува.

От завист Слава едвам не се задуши, но не можеше да пристъпи и стоеше на две крачки от вратата, негодувайки: на тия защо винаги трябва да им е добре, а на мен не?!... Нима техните баща и майка никога не крещат; нима са освободили децата си от бабата?!

А какво искаше — той не знаеше. Та нали за нищо на света, дори в мислите си, той не би сменил с други нито гласовитата си майка, нито мълчаливия си татко.

Други родители той не би искал. Можеше да пожелае те да станат по други...

Когато Слава влезе у Викини, тя не го погледна, защото стоеше гърбом към него, по-точно беше се изправила на пръсти и се мъчеше да окачи мократа кухненска кърпа на въженцето, опънато твърде високо. Това беше толкова красиво, че Слава дори и не помисли да ѝ помогне — стоеше, гледаше я как се мъчи и сияеше.

Вече след като си бяха казали „лека нощ“, бяха загасили светлината и под миндера Марс бе престанал да се върти, Слава изведнъж разбра, че братът и сестрата не са го чакали чак толкова, а са се занимавали с чистенето.

И всичко това без някой да ги кара, сами, по свое желание. Живеят така, сякаш над главите им виси камшик! Пита се за какъв дявол толкова се стараят? Прави каквото ти е казано — и край. А те — кроят нещо, ахкат — виждаш ли какво забравихме — да накъсаме цветя. Костя чак на лунно осветление ходи някъде, дълго се бави, а после връхлетя доволен: „Гледай, Вика, дори по-хубаво от цветя!“. Беше домъкнал клонче бъз. Вярно, че стана хубаво, стана красиво,

когато Вика застла върху мушамата покривка и в много хубава бутилка от каймак постави клончето по средата на масата.

След известно време, успокоен от тишината и тържествената светлина на луната, Слава изведнъж усети, че така да се каже, всичко е хубаво; престана да се сърди и също така неочаквано се потопи в радостта, която скриваше от всички и която не умееше да изпитва през деня в безкрайното движение и ежесекундната заетост.

Той започна да мисли за Вика.

Слава мислеше за Вика вече почти непрекъснато. С възторг си спомни как преди два часа те изстискаха един дебел парцал, как този парцал не се отцеждаше и Вика, пъхтейки, се хващаше за ръката му...

През деня той кой знае защо забравяше коя е тя и се държеше с нея като с обикновено момиче: сърдеше се, дори викаше и изобщо нищо такова не чувстваше. И което е по-интересно: уж с Костя са близнета, но като го гледаш него — нищо особено, съвсем обикновен е и никак не е красив, макар да си приличат. А тя! Ех... Тя... Тя е такава...

Ето тъкмо в това беше бедата — Слава не можеше да проумее с какво го измъчва Вика. Да предположим, Вика си стои просто така, наред двора, а на Славка му се струва, че този двор се е пригостил към нея и само затова служи. И изобщо какво би струвал целият Соснови Бор без Вика? Нищо!

Слава лежеше със затворени очи и се усмихваше.

Колко е хубаво — с мен никога нищо лошо няма да се случи, защото я има Вика!...

Лека нощ, Вика, лека нощ, Вика, лека нощ, лека нощ... И вместо нежност, в душата му започна да нахлува мъка. Наруши дишането му. Докосна се до клепачите. През тях той долавяше тревожната светлина на луната.

Насън излая Марс — печално, глухо, за себе си.

Слава седна, погледна навън. Боровете спяха, чернеейки със стволовете си. Беше бяла карелска нощ в безсънното ясно небе.

„У-уу, нека само да опита... само да започне. Тогава аз... Аз не знам какво ще сторя!...“

Той дълго стоя буден, но повече нищо не видя. Мислите го връхлитаха една през друга, а сърцето му, бунтувайки се, вършеше

нещо такова, че Славка чак го достраша... Майка му падаше пред него на колени... Татко му за нещо си искаше прошка...

Най-голямото зло, което може да се причини на един човек, е да го лишиш от вярна представа за самия себе си. С това са и страшни близките хора. Не е важно дали те възпитават, подчиняват или угнетяват — важно е друго: с годините човек свиква да мисли за себе си така, както мислят за него. А това го прави незащитен — естествено до момента, когато той се разбунтува. Е, а щом се бунтува — значи има вражда, безсмислена, жестока, безкрайна... Враждуват не толкова хората помежду си, колкото техните представи един за друг.

Слава и неговата майка, живеейки под един покрив, макар да се обичат и измъчват, никога повече няма да се срещнат като хора, които са способни да се разберат един друг.

Той няма да забележи нейните мъки и грижи.

Тя, не забелязала, че синчето ѝ е станало човек, ще пропусне деня, в който той ще е вече мъж.

Алупка — Мазирбе
1962 — 1964

ДВАМАТА

Преди половин година неочаквано умря майката на Валка. Скоро в дома им се появи висока старица в черно — баба му. Тя прибра от широкия, нагрят от слънцето перваз на прозореца Валкините играчки, струпа ги на куп в кръглата жълта шперплатова кутия и заедно с Валка ги взе със себе си — в малкото подмосковско селце.

Първите си дни в бабината къща Валка проседя до прозореца, както се седи във влак, където все едно няма къде да се денеш. От прозореца се виждаше градината: дълги преспи и криви пръти, обвити с мустачките на миналогодишен грах.

Зад градината имаше някакви къщи. Валка ги гледаше, мълчеше и нищо не искаше. До своите неща не се докосваше.

Баба му пъкна жълтата кутия под масата и това беше много неприятно, защото по време на обяда Пелагея — бабината му дъщеря — слагаше върху кутията големите си тежки нозе.

Мина седмица. Валка нито веднъж не заплака.

Старата жена го поглеждаше, въздишаше и, случи се, не издържа и занарежда.

Валка изгледа строго баба си и каза:

— Сълзите няма да помогнат.

— Господи, света Богородичке! — възкликна старицата и се прекръсти.

Беше приела внука си без радост. Много е малък — значи не може да ѝ бъде помощник, а човек на седемдесет и четири години има нужда вече от почивка. Освен това момченцето по нищо не приличаше на покойния ѝ син. Метнал се е целият на снахата — на това отгоре не е и кръстен. Баба му не пиеше вода от канчето след него. И все пак жалостта към сирачето можеше да премине в обич, но внукът ѝ не „даваше да го жалят“. Докато мълчаливо седеше до прозореца, тя го разбираше, но щом започна да посвиква, щом се разприказва, започнаха ядове и теглила.

Една сутрин приближи до нея с пешкир на врата и поиска:

— Варвара Ивановна, посочете ми, моля ви, моето постоянно място!

Баба му се прекръсти и излизайки от стаята, продума:

— Не ме наричай така, за бога! Каква Варвара съм ти аз!

Валка вдигна рамене и вежливо отговори:

— Добре, Варвара Ивановна, ще се помъча.

Този ден той пренесе жълтата кутия изпод масата под своя креват. Когато много му омръзнеше да гледа през прозореца, Валка я измъкваше, отваряше я и... достатъчно беше да види плоските металически макари от лентите за пишещата машина, които майка му донасяше от службата си, за да изчезне желанието му да си поиграе. Тогава той вземаше сложената най-отгоре бонбонена кутия и изваждаше от нея картинките, изрязани от стари книги и списания. Някои бяха особени: колкото и пъти Валка да ги вземеше в ръцете си, те винаги извикваха у него нови мисли и догадки; например тази, на която Чкалов пътува в открита кола по московските улици, а до него седи момченце с матроско костюмче. Това е Игор — синът на Чкалов. Седи и гледа как хората приветстват баща му. Не можеш ги преброи, толкова народ!

Над снимката с големи букви пише: „Велик летец на нашето време“. Валка не разбираше съвсем ясно какво значи „велик“, но чувстваше, че да бъдеш велик сигурно е много приятно.

Валка гледаше Игор и си мислеше: „Той, то се знае, неведнъж се е возил на самолет — има си такива щастливи хора! Интересно какво ли са правили с баща си, след като са слезли от колата? Сигурно са отишли в Кремъл. А може първо баща му да му е купил истинска пушка?“.

На мястото на Игор той би поискал по-добре куче вълча порода, точно такава, каквото е във филма „Джулбарс“, и би го научил да пази границата. Къде по-интересно е, отколкото пушка!...

Откакто Валка е дошъл при баба си, колекцията му почти не се е увеличила. В тази къща не само книги, но и вестници попадаха рядко и то само във вид на кесии.

Веднъж Варвара Ивановна донесе сушени гъби, завити в парче вестник. Валка си го изпроси. Дълго го глади със студената чугунена ютия, изрязва всичко излишно, прочете надписа: „Дворец на съветите“. Това бе странно здание, издигащо се над земята на тераси. Колкото отиваха по-нагоре, терасите се стесняваха, а най-отгоре беше Ленин. Валка веднага го позна, защото държеше ръката си така, сякаш стоеше върху бронирания автомобил.

Стените на двореца светеха отвътре и на Валка му се струваше, че сега там е лято.

Над светеция дворец имаше още един надпис: „Паметник на епохата“.

Валка мисли, мисли и не можа да разбере:

— Варвара Ивановна, какво значи „паметник на епохата“?

— О, господи, поне веднъж да беше попитал нещо свястно!...

Сега хич не ми е до паметници.

Баба му беше ядосана. Тя напразно бе чакала на опашка за захар. Вместо захар донесе сушените гъби. Гъбите бях черни, страшни и от тях вонеше като от стари обувки, които се сушат върху печката.

Като не получи отговор, Валка взе един зелен молив и се залови да зачертава непонятните думи. Той винаги постъпваше така — или научаваше, или се отърваваше от неясното. После той сложи „Двореца на съветите“ в бонбонената кутия. И пак му стана скучно.

Какво е това място, където няма нищо: нито детска градина, нито училище. На Валка отдавна му беше време да тръгне на училище, но баба му смяташе, че още е рано.

Валка сам си търсеше занимания. На пруста намери една дебела тояга, издялка единия ѝ край, пригоди го към четката, но когато се намери да го прикрепи, та Варвара Ивановна да не се навежда като мете стаята, баба му се намръщи, взе четката и каза:

— Няма смисъл да правиш такова грозилище!

Отначало Валка много се учуди, но после добре поразмисли и разбра защо „няма смисъл“ — просто с тази четка в бабината къща само дето зъбите не си миеха. С четката чистеха дивана и печката, метяха пода, бръскаха снега от дрехите.

Четката беше от истинска четина, затова баба му се отнасяше с уважение към нея — изтърсваше я о дланта си и я поставяше на лавицата до печката.

В къщи нямаше метли. Според Варвара Ивановна те бързо се проскубват. За пруста имаше брезови метлички — щяха да стигнат за цяла зима.

Затова пък баба му остана много доволна, когато Валка излъска със ситно натрошена тухла медните свещници и подравни краката на табуретката, за да не се клати. Когато свикна съвсем, Валка започна да донася дърва от сайванта и да изнася сутрин пепелта.

Старицата виждаше всичко това, ценеше го, само дето неговият не детски език ѝ тежеше и я плашеше. В желанието си да направи Валка поне външно свой, тя му уши селски гащи от чортова кожа.

Валка нахлузи безобразните гащи, разходи се из стаята тежко-тежко, няколко пъти приклезна, после докосна баба си по ръката и ѝ каза:

— Много ви благодаря, Варвара Ивановна, много удобни панталони.

В отговор баба му само въздъхна. А Валка я изчака да излезе от стаята и отиде при съседката Ксюша, жената на обуцаря, с която се беше сприятелил, помоли я за обуцарски нож, изтича в сайванта и там, като свали гащите, проряза отстрани две дълги цепки. Оттогава така си ходеше — с ръце в „джобовете“.

Баба му като го видя не каза нищо, подгъна дупките, за да не се разръфат, но джобове не му прикачи. Тя смяташе, че джобовете приучават към кражба.

По-зле стояха нещата с лелята на Валка. Веднага щом момчето се появи в дома им, Пелагея започна да се храни отделно. Тя завинти халки към вратичките на бюфета и окачи върху тях голям ръждясал катинар. Валка прекрасно разбра защо: майката и дъщерята се караха пред него по този повод.

Самият Валка намрази Пелагия от минутата, в която я видя. Пелагия имаше толкова тясно лице, че накъдето и да погледнеше, на човек му се струваше, че го гледа отстрани и жълтото ѝ изпъкнало око без ресници направо казваше: „А аз теб ей сега ще те клъвна!“.

Освен това тя имаше противен рязък глас; говореше без да си поеме дъх дори и тогава, когато в стаята не оставаше никой, защото не можеше да спре веднага.

Тя работеше в склад за дървен материал и се връщаше у дома по всяко време. Идваше и още от прага крещеше: „А в склада има толкова работа, че и на глупака ще му дойде до гуша!“. Първите дни Валка никак не се обръщаше към нея — нито лельо, нито лельо Поля; той не знаеше къде да се скрие от нея. От нейната злоба, една такава особено безсрамна. Другите хора се стараят да прикрият това в себе си, а Пелагея обратно — ругае дълго и с удоволствие.

Веднъж изгасна светлината тъкмо в момента, когато Пелагия се върна у дома. Баба му търсеше в тъмното свещта. Валка стоеше до вратата, без да мърда, за да не събори случайно нещо.

— А къде е тоя изрод? — попита Пелагия, като влезе.

Баба му промърмори нещо. Валка стоеше мълчаливо, но сърцето му така лудо биеше, че му се струваше, че и те го чуват. Той напипа вратата и тихичко се измъкна на пруста, постоя малко в тъмното, после се изправи, плю към затворената врата и за пръв път в тази къща заплака.

Баба му не го намери лесно — в сайванта зад дървата, измръзнал, без шапка и палто.

След този случай старицата стана по-ласкава с внука си, а между Валка и леля му започна истинска война. Сега тя го наричаше „изрод“ и в очите.

Но и Валка си го биваше — той намери чудесен начин да изкарва от кожата тази зловна четиридесетгодишна жена: непрекъснато я поправяше. Само Пелагея да отвори уста и Валка с весело презрение я зяпва в тясната подвижна уста и започва:

— Ти пак неправилно говориш. Трябва да се казва „дезинфекция“, а не „дифинфекция“.

Пелагея разярена се изплезваше на момчето и изчезваше от стаята, като така силно тръскаше вратата, че от тавана се посипваше мазилка, а по пода се разбягваха паяци.

В такива случаи баба му беше на страната на дъщеря си, но никога не се намесваше. Само погледне внука си през рамо, сякаш е нечиста сила и се прекръсти. А Пелагея замлъкваше за дълго, като се мъчеше дори да не поглежда към момчето, което мразеше, защото беше красиво, беше по-умно и по-сдържано от нея, но главното — заради това, че само на нея й говореше на „ти“.

Детското рядко прозираше във Валка и то само когато не му беше добре.

Веднъж беше седнал до масата, подпрял с ръка слепоочието си, и тъжно гледаше мухата, която пълзеше по лепкавата мушама, и макар да му се струваше, че мухата се пързаля на кънки, хич не му беше смешно.

Баба му го попита:

— Какво ти е, чедо?

— Главата ме боли.

— От какво ли те боли?

— Не знам. Сигурно защото казах на Гришка, че е „хърба“.

Валка не обичаше обуцаря Гришка — заради него жена му Ксюша често плачеше. „О, господи! — нареждаше тя. — За какво си ми пратил тоя разхайтен мъж?“ Валка посвоему тълкуваше тези думи. Той ги свързваше с това, че Гришка никъде не работи — разхайтен човек — и върви с такава походка, сякаш са му изтръпнали и двата крака.

Валка бе уверен, че Ксюша е добра. Първо, тя обичаше навсякъде да е чисто; после — беше много силна, чудесно цепеше дърва: отведнъж прас — и готово! Тя работеше като чистачка в клуба и у дома си вършеше всичко сама, а Гришка никога с нищо не ѝ помагаше. Дойде, хапне и излезе.

Ядеше като свиня — с ръце вадеше месото от супата, а когато поднасяше лъжицата към устата си, кой знае защо пулеше очи. Цялата мушама след него беше изпонакапана.

Случваше се Ксюша да прибира масата и да мърмори: „То моето живот ли е, навред само мръсотия — чак да ти се дореве!“. И току изхлипа. Но тутакси се успокои и после до късно седят двамата с Валка до печката.

Вратичката на печката беше отворена. Ксюша палеше огъня, гледаше го и въздишаше. На Валка му се струваше, че той знае за какво.

Много рядко тя беше в добро настроение и тогава му разказваше как е живяла преди при баща си. В тяхното семейство са четири сестри и само един брат. За него Ксюша с гордост разказваше, че е работлив, и весел, и сърдечен — бащина отмяна. Така беше казал и старецът: „Няма да умра, докато не стане капитан“. Ако семейството им не е толкова голямо, Ефим отдавна да е завършил техникума за речно плаване. От дома пишат, че тази година непременно ще отиде да се учи. „Добре ще е — въздишаше Ксюша. — И моята надежда е в него — мисля си: ще стъпи на крака и мен ще изтегли нагоре, на широкия друм.“

Тя разказваше всичко това с тъга, но каквото и да говореше, Валка го досмешаваше, защото всички думи Ксюша произнасяше така, както един познат на майка му, когато имитираше попа. А и Валка, постоеше ли по-дълго при нея, после известно време без да иска говореше така, а Варвара Ивановна се сърдеше: „Пак заока Кострома!“. Валка се учудваше откъде баба му знае, че Ксюша му е

разказвала именно за Кострома, нейния роден град. Той много се сърдеше, подозираше я, че тя подслушва зад вратата, но мълчеше: какво да сториш, щом нея не я е срам.

Колкото повече време минаваше, толкова с по-голямо желание ходеше Валка в дома на обуцаря Гришка. А веднъж като чу как гальовно приказва Ксюша с козата в сайвантчето, окончателно реши, че жената на обуцаря е добър човек. С нея той съвсем не се чувстваше малък, а понякога тя дори му се струваше глупава. Може би защото Валка не разбираше както трябва Ксюшиното тегло и за него „разхайтен мъж“ не означаваше нищо повече от която и да е ругатня, да речем „тъпа кратуна“, и естествено не можеше да проумее как може Ксюша всеки ден да се възмуцава от Гришка.

Ето той например разбра, че Пелагея е „гадина“, поплака веднъж заради нея — и толкоз.

Така измина първата зима. Валка съвсем свикна с новото място. Той изобщо с всичко свикваше много бързо. Откакто се помни, живееше все по детски домове — майка му непрекъснато боледуваше.

Отначало Валка се чувстваше зле. После разбра: за да ти е добре, трябва да се мъчиш да не плачеш и главното — да не искаш много. Кажат ли: „Измий си ръцете!“ — туккси трябва да оставиш играчката и да си миеш ръцете. Кажат ли: „Изяж си супата!“ — трябва да я изядеш, ако ще да ти се повръща от нея. Тогава е сигурно, че никой няма да ти вика: „Невъзможно момче!“, „Отвратително дете!“ или „На кого казах?!“. Тъкмо затова, между другото, Валка най-вече презираше възрастните. От ясно по-ясно е на кого е казано! Какво има толкова да питат?

Много го учудваше и сърдеше това, че хората като пораснат, забравят, че самите в детството си не са били глупаци. Валка например, когато беше в старшата група, обичаше да се грижи за малките и никога не им крещеше.

В дома на баба си той от самото начало се държеше като единствен мъж в семейството.

Когато слънцето осветяваше само покрива на сайванта, а земята беше още тъмна и студена от нощта, Валка излизаше на вратата и по облаците определяше времето. После без да бърза слизаше на двора. Твърдата пътечка в тревата, заобикаляйки сайванта, отвеждаше до тясна къщичка, прилична на къщичка за скорци, поставена на старата ела.

На връщане Валка се отбиваше в двора на Ксюша, спираше до сайванта и дълго гледеше козата през процепа. За по-удобно се опираше с ръце в коленете; надлъжните дупки на хълбоците му, заменящи джобовете се разтваряха. През тях проникваше вятър. Понастръхнал, Валка се връщаше у дома.

С първите топли дни той започна да се мие с дъждовна вода от бъчвата, макар на пруста да имаше умивалник.

Като се измиеше, той влизаше в къщи с мокро лице, изтриваше се и чак тогава казваше:

— Добро утро, Варвара Ивановна.

Това дразнеше баба му и тя му отвръщаше различно. Понякога: „Господи, божке свети!“, а понякога „Добро, добро!“. Често изобщо не се обаждаше. Тогава Валка я питаше:

— Вие защо ми се сърдите?

Вече без да прикрива раздражението си, старицата отговаряше:

— За какво да ти се сърдя? Да не би да си ми длъжник?

— Тогава дайте ми, ако обичате, херинга; само че аз сам ще си я очистя.

Валка клякаше до пънчето, което служеше вместо пейка, и чистеше херингата върху парче брезава кора — изкормяше я, изваждаше гръбнака ѝ и чак тогава я нарязваше на тънки резенчета. Не като баба си — тя я режеше направо с червата и люспите.

— А сега ми се пие и чайче — казваше Валка.

По време на чая, както се и полага на един мъж, той започваше да разсъждава, а това баба му най-много мразеше.

— Навред децата са си като деца — оплакваше се тя на съседите, — а този, грях те е да помислиш какви ги приказва понякога.

След закуска Валка като истински мъж тръгваше по работа.

До лятото той се запозна с най-близките съседи и дойде до извода, че повечето от тези, които познаваше, са странни хора: нито през зимата, нито през лятото вършеха нещо, просто си живееха ей така! Е, чоплеха из градините си когато им хрумне, но това не е работа все пак. От момента, когато Валка започна да проумява едно-друго в тоя живот, той свикна с мисълта, че всички хора всеки ден и главно рано сутрин отиват на работа. Даже майка му, докато не беше много болна, ходеше на работа. А него още по тъмно го измъкваха от леглото, обличаха го набързо и го завеждаха в детската градина.

А тук не можеш ги разбра: Пелагия отива в своя склад за дърва не сутрин, а по всяко време и се връща у дома когато си поиска.

Валка напълно споделяше мнението на новата си позната леля Лиза Кирюшкина, която каза за Пелагея: „Цяла телица, а се преструва, че работи. Откъде ги взема само тия пари!“.

За семейството, което живееше през една градина от Ксюша, съседите казваха, че ги храни кравата. Оказа се, че те карат мляко в Москва и там скъпо го продават. А това работа ли е?

Гришка обуцарят съвсем никъде не работи. Поправя обувки у дома си колкото за пред хората, но когато на някого му притрябват дърва, търси Гришка; когато трябва да намери сено посред зима, също питат Гришка. И той набавя и дърва, и сено на безбожна цена, че отгоре и се назлъндисва.

„Нима само Гришка е такъв? Колко такива паразита пият кръвта на големия град — казваше леля Лиза. — Не са нито селяни, нито работници!“

Валка смяташе, че тя има пълно право да говори така, защото и петте дъщери на леля Лиза всяка заран още по тъмно заминават в града на работа, а двете, освен това и учат.

Изобщо леля Лиза веднага хареса на Валка, защото с всички разговаря много хубаво, а главното — каквото и да каже и на всички им е смешно и тя се смее.

Валка не можеше да понася, когато хората изкълчват думата, а леля си Лиза не му се искаше да я поправя. Навярно защото тя повече измисляше, отколкото да изкълчва думата. Децата, козлетата, пилетата тя нарича с една дума — шишаркоядци. Думата „тези“ тя произнася много сладко и смешно: „тейзи“.

Валка се сприятели с леля Лиза бързо, след като веднъж заедно отидоха за гъби.

— Тейзи, що растат около нас — учеше го леля Лиза, — тейзи са червивки: тях не ги вземай, тях не ги бива! Гнилоч! Разбра ли?

На Валка му беше толкова смешно, че не можеше да каже гласно: „Разбрах“.

Леля Лиза му направи забележка, от която му стана още по-смешно:

— Ти какво клатиш глава като кон на празни ясли? Ти ме слушай, аз те уча.

А самата също се смее, после изведнъж охна и спря, скръсти ръце на корема си и ласкаво загледа една дребна гъбка, приличаща на дървена матрьошка.

— Свято нещо е гората... Нашият баща навремето намереше ли манатарка, от радост я целуваше...

Събраха много гъби. Валка, то се знае, повече, защото е по-близо до тях и по ги вижда.

От гората леля Лиза го заведе у тях да проберат гъбите, после не го пусна.

— Ще се наобядваш у нас, моите момичета скоро ще си дойдат! С влака хората „пристигат“, а те „пътуват“ — поясни леля Лиза. — Така ме е учил началникът на гарата.

Те седяха, пробираха гъбите, без да бързат; леля Лиза разказваше дълга история за младичкия началник на гарата, на когото цялата му служба е дето носи червена фуражка.

После леля Лиза разказа как ходила в града за манифактура, нищо не намерила и решила поне да купи хубав сапун, а там — ето ти сапун, викат, ама със сапуна върви и пудрата, пък ти както искаш!...

Валка много се учуди: вместо да започне да ругае, както направи баба му, леля Лиза се разсмя.

— А то каква пудра! Таман за бабички — казва се. „Букетът на моята баба“! Как ти се вижда!

Валка не можеше да не си спомни как злобно ругаеше Варвара Ивановна, когато към житото ѝ дадоха и пакет суха лимонада, която се наричаше „Крем сода“. Варвара Ивановна ходеше из стаята, мяташе каквото ѝ попаднеше и крещеше, че искат да я отровят, че содата е за миене, а не за пиене!

А леля Лиза продължи да разказва и колкото по-нататък, толкова по-смешно.

— Пак добре, че моите щерки не са научени на разните му там пудрила-мазила. То си е и така, щом майка им откак се е родила друго освен чиста вода не признава. В целия ни род само една кокона имахме — прости ме, господи! — все ѝ се щеше да е красива. Купила отнейде някакъв мехлем, смесила го с йод, наплескала си лицето и какво се получило? Станала екзема!

На Валка му беше приятно, че леля Лиза говори с него за всичко каквото иска, без да избира като другите — това е за възрастни, а това е за малки.

Докато говореше с него, тя нито за миг не преставаше да си гледа работата, нищо не объркваше като Варвара Ивановна и не забравяше да посоли.

Щом напали печката, леля Лиза избърса ръцете о престилката си и тръгна към вратата. Там на стената до мивката висеше плакат, залепен направо върху тапетите. Валка позна плаката още щом влезе, защото неведнъж го беше виждал по улиците на Москва и в коридора на майчиното си учреждение. Това дори не беше плакат, а просто голям бял лист хартия с надпис в горната част „Северът е превзет!“, затова пък съвсем долу в ъгълчето, бе нарисувана малка черна палатка със знаме и големи букви на покрива — „СССР“. До палатката са застанали четирима еднакви човека, вдигнали ръце към въображаемото небе. Но Валка отлично знаеше кой от тези човечета е Папанин, кой е Ширшов, кой — Кренкел и кой — Фьодоров.

Като се приближи с леля Лиза до плаката, той видя, че цялата „снежна пустиня“ между надписа и палатката е запълнена с разписанието на влаковете, разделено на няколко колонки, та леля Лиза да знае с кой влак пристига всяка от дъщерите ѝ.

— Днес най-рано ще си дойде Клавдия — каза леля Лиза и се залови да разпалва огъня в печката. — С тези гъби винаги закъснявам...

След това и Валка започна да дава ухо на влаковите свирки; но той чакаше не Клавдия, а Надя. Интересно, ще я познае ли, или не? Валка очакваше, че вратата ще се отвори и той ще види нещо необикновено. Имаше основания за това: щом заприказва за „средничката“ си дъщеря, леля Лиза му нареди:

— Вземи стола, постави го ей таме — на скрина е, под стъклото, крайната отляво.

Валка доближи стола до високия старинен скрин. Под дебелото зелено стъкло той видя една снимка, изрязана от вестник: две девойки с някакви железни неща на раменете — нещо като огромни отвертки, и до тях момък с кепе.

— Вие грешите — каза Валка, — тя навярно е първата отдясно, защото отляво — това е работник.

— Тъкмо тя е.

— Този с кепето.

— Тя!

Валка не повярва и прочете надписа: „Най-добрите щамповици на рудник № 55 на Покровский радиус. Отляво надясно — Н. Кирюшкина, В. Винокурова и Т. Андреева“.

— А защо си е сложила кепе?

— Иди я питай!...

Първа наистина пристигна Клава. За нея Валка вече знаеше едно-друго. Например че тя е най-голяма от сестрите, после, че в завода е активистка. И влиза в някакъв триъгълник, и всички я уважават.

Самият Валка все още не можеше да реши добър човек ли е Клава, или не, защото тя повече мълчеше.

Половин час след пристигането на Клава вратата неочаквано се отвори и в стаята влезе девойка със сив вълнен шал, която много приличаше на Клава. Това беше Надя.

С нейната поява стана шумно. Започнаха разговори за метрото.

Леля Лиза внимателно слушаше градските новини, но накрая каза, че според нея, градовете са нужни само за учение, а може и съвсем да ги няма — по-малко мошеници ще има...

— А-ама че го рече — проточи нечий непознат на Влака насмешлив глас. На прага беше застанала най-малката дъщеря на леля Лиза — Ленка. С влизането си тя се включи в разговора и почна: — Градовете — това е преди всичко индустрия! Това са огнища на социалистическия бит... това са центрове...

— Така е, така е, а ти все пак си глупавичка — спокойно отвърна Клава, наведе се и целуна майка си.

Ленка сърдито си свали палтото и Валка видя колко слаба, дългоръка и изгърбена е тя. А за нея леля Лиза с гордост му казваше:

„Поне една прилича на баща си!“.

— Няма защо да се карате — примирително проточи леля Лиза. — А аз какво казвам? Нали тъкмо това казвам, метрото — ей че хубаво нещо е! Ето къде те смятат за човек! И чисто, и удобно, и радва окото!

Като гледаше сестрите, Валка не можеше да се досети коя е по-голяма, коя — по-малка. Всички те, освен Ленка, приличаха на майка си — ниски, набити, всяка посвоему некрасива и всички еднакво чудесни и говорят с гласа на леля Лиза — дори странно.

Щом се събра цялото семейство, веднага седнаха да обядват. Леля Лиза цял ден се занимаваше с обяда, а приготви само копривена чорба и за второ — пържени гъби с картофи.

Сестрите се измиха и седнаха на масата. Леля Лиза настани и Валка. Настани го така, сякаш той винаги е бил там.

— Мале — повика я Клава, — ще дойдеш ли утре с нас на колективно посещение?

— На какво?

— На „Чуждо дете“.

— Ами ще дойда! Мен хляб не ми трябва, дай ми да се посмея — зарадва се леля Лиза. — Два пъти ходих, ще дойда и за трети!

След чорбата на масата се появи огромен тиган с пържени гъби и дълбока паница с едри, дъхави варени картофи. Валка гледаше с възхищение бялата купчина: там като в сняг нещо проблясваше и синкаво светеше. От картофите се вдигаше пара, някак празнична, и на всички поравно се падаше от парата, тя доплуваше до носа и облъхваше лицето със силен аромат на гъби. Беше весело и горещо. А леля Лиза не преставаше да притуря в чиниите с дълбоката дървена лъжица и ловко, и щедро. А когато Ленка взе олиото и започна да налива от бутилката в лъжицата, леля Лиза се намръщи и каза:

— Наливай направо в чинията, инак цял живот с лъжица ще просиш!

Валка си помисли, дори забележките на леля Лиза са хубави, не са като на Варвара Ивановна: „Дояж кашата, че инак цялата ти муцуна ще се изкеляви!“.

И приказките в този дом са други. Всички имат хубаво настроение, особено леля Лиза. Тя и като шета пак е весела. Дъщерите ѝ я молят:

— Ти, мамо, седни, седни!

— Ох, не! — отвърща леля Лиза. — Аз като спра и кръвта ми спира; щом се хвана за работа — и тя се залавя за работа. Човек като не работи и по-рано ще умре, а на мен ми е мерак да си поживея още.

Щом се наобядваха и тутакси отместиха столовете, сестрите се надигнаха и след минута не остана нито една мръсна съдина. На масата се появи платнена покривка. Клава разгърна върху нея вестник, за да не я намаже с мастило, нареди върху вестника книги, тетрадки и искаше да седне, но дотича Ленка и каза: „Твоите конспекти ще почакаат!“ — наведе се над масата и я избута до прозореца.

Леля Лиза въпросително погледна Ленка, приближи до печката и взе по една чугунена ютия във всяка ръка. „Къде ще заповядаш да ги сложа?“

Вместо отговор, Ленка пхна под мишницата на майка си руло тапети, измете пода от печката до вратата и през цялата стая, разгръщайки се постепенно, се проточи зелена пътечка.

Ленка обърна тапетите откъм опаката бяла страна, притисна двата края с ютиите и се залови да набелязва думите. Тя ходеше покрай бялата ивица с молив и гума, от печката до вратата и обратно, навеждаше се, драскаше нещо, грешеше, триеше с гумата и започваше отново.

Леля Лиза стоеше до нея, скръстила ръце на корема и добродушно се подсмиваше:

— Комай цяла верста вече изписа... — На леля Лиза много ѝ харесваше, че „поръченията“ на малката ѝ дъщеря никога не свършваха, защото рисува хубаво. И какъв юнак е само — за една вечер два лозунга може да напише! Единият ще започне с думата „Даваш“ другия с думата „Долу“ — и двата са нужни.

— Никак не се побира „лизъм“, ще трябва да направя по-тесни буквите — угрижено каза Ленка.

— А каква е тази нова дума?

— Съвсем не е нова. Ти какво, „капитализъм“ ли не знаеш?

Най-накрая Ленка вмести всички думи, изми паничката на котето, наля в нея червено мастило и се залови да пише с широка плоска четка. На Валка чак дъхът му спря — така красиво, леко и бързо се очертаваха буквите. Той седеше на пода от другата страна на лозунга и заедно с Ленка се преместваше от печката към вратата.

Надя переше настрани, за да не пръска. Клава пишеше своите конспекти. Сима се беше свила в ъгъла на кушетката с книжка. Вера в другия ъгъл — също с книга. Леля Лиза приседна до масата срещу Клава и разгъна своето плетиво.

— Момичета, да бяхте прочели нещо на глас: че взех да не виждам вече, само дето мога още да плета.

— А какво искаш? — попита Сима.

— Ами все за същото, за това как хората живеят по земята...

Валка седи, слуша, заедно с другите се замисля, с всички високо се смее, като че ли всичко разбира, пък и да не разбира всичко до край — много важно: на него също му е весело и хубаво в този дом.

Имаше още една причина, поради която Валка свикна с Кирюшкини. Колкото и умен и голям да беше, но и на него все пак му се искаше поне понякога да го погалят по главата или някой да го попита, да речем: „Как си?“ или „Защо си такъв тъжен?“. Леля Лиза така добре умееше да го прави, че Валка неведнъж си мислеше: защо тя не ми е баба?

Варвара Ивановна се правеше, че не се меси в работите на внука си, но ревниво и зорко го следеше и винаги знаеше къде е отишъл.

Тя забеляза, че Валка с часове изчезваше някъде и го проследи.

Той си играеше на двора и изведнъж скочи, послуша се за нещо, после изтича от мястото си напреко през двора, през съседните градини към дома на „шавливата вдовица“, за която Пелагея говореше какво ли не. Старицата се спусна след внука си.

Валка прескочи високия праг и се втурна към детското креватче, което стоеше в отдалечения ъгъл на полупразната, отдавна неметена стая. Над креватчето беше метнат чаршаф, прикрепен от всички страни с щипки за пране. Отчаяно плащещото бебе тикаше глава в опънатия чаршаф. В другия край на мръсната маса седеше момиченце на около шест години и също плачеше.

Валка махаше щипките и ругаеше:

— Тъпа кратуна!

Баба му се отдръпна от вратата и прихна — така тя наричаше Пелагея.

Валка измъкна двегодишното момченце от креватчето и целият почервенял от напрежение го домъкна до масата, сложи го да седне, изтри мокрото му лице и със строг глас нареди на момиченцето:

— Дръж брат си, че ще се плъосне на пода!

След това отиде до креватчето и пъхна ръце дълбоко в „джобовете“ си, дълго гледа и поклати укорително глава.

— Има време да се шляе от сутрин до вечер, а няма време да погледне детето!

Старицата отново прихна в носната си кърпа, като този път позна думите на Пелагия.

Валка въздъхна силно и се качи в креватчето. Той дълго се бави там, докато преобърна на другата страна мокрото дюшече. Застла го с чаршафа, от който майката правеше на момченцето клетка, за да не падне.

След това, важно крачейки, Валка се върна до масата, покатери се отгоре, вмъкна се между двете деца и първо се усмихна на едното, после на другото. Сетне пъхна ръка в пазвата си и измъкна оттам бучка захар. Отхапа и даде първо на момиченцето, но не в ръката, а направо в устата:

— Прибери си мръсните лапи!... А сега си затвори устата и смучи!

На дребосъка също сложи „бонбонче“ в устата, след което го наклони напред и докато смучеше, Валка го придържаше в тая поза, та момченцето да не се задави.

Назад баба му вървеше бавно и бършеше очи. Тя отиде при Ксюша и заяви, че внукът ѝ е преобърнал сърцето наопаки и че ръцете да ѝ изсъхнат, ако тя някога го закачи с пръст или вземе да му се кара, че мъкне ядене от дома кой знае къде?

Още същата седмица, без да каже някому нещо, Варвара Ивановна купи коза. От това че много я избира и се пазареше до втръсване, козата се случи никаква. Но тя веднага хареса на Валка, защото баба му каза:

— Твоя нек да е!

Козата беше стара, с проскубан врат и мръснобяла на цвят; това обаче нямаше никакво значение. Лошото беше друго. Козата си имаше име. Казваше се Катка. Не можеше да я преименува — Валка разбираше това: тя отдавна бе свикнала с името си. Много жалко! Колко хубаво би било да я нарече Джулка. А ако се беше паднал козел, Валка непременно щеше да го нарече Джулбарс.

От този ден Валка стана много зает. Сега умуваше само вечер за чая. Сутрин хапваше на две на три: бързаше в гората.

Веднага след закуска той вземаше една малка кошница за гъби и слагаше в нея къшей хляб и сол. Кошницата надяваше на лявата си ръка, а ръката пъхаше в „джоба“; кошницата се полюшваше на лакътя му. После той извеждаше от сайванта козата с една дълга връв. Намотаваше края на връвта на дясната си ръка и заедно с връвта също я пъхваше в „джоба“. Така те се запътваха към гората. Отпред Валка, отзад — на голямо разстояние — Катка.

Козата се оказа с противен характер: тя непрекъснато се спираше и гледаше просто така с котешките си очи. Можеше да си стои и цял час.

Валка се обръщаше към Катка и я питаше:

— За какво мислиш пак, а?

Катка мълчеше и не се помръдваше от мястото си. Тогава Валка със сърдита походка се приближаваше до нея, намотаваше цялата връв

на рогата ѝ като на макара, прегръщаше я с една ръка през шията и съвсем приятелски ѝ говореше:

— Хайде сега да вървим!

Катка веднага тръгваше. Валка я гледаше в предните копита и се стараеше да крачи в такт.

Валка до залез-слънце пасеше козата си. Баба му не се тревожеше за него, знаеше, че няма да се изгуби, макар че ѝ разказваше, че отива много надалеч на някаква поляна с повалена бреза.

Колкото и да се стараеше Валка, козата пасеше лошо и не даваше мляко — само за смях, по израза на Пелагея, която естествено, беше против козата и, когато купиха Катка, каза: „Не мога да търпя нито котките, нито кучетата — никакви животни не обичам, аз себе си не обичам, та камо ли тях“.

Вечер Валка дълго разпитваше Ксюша как да подобри апетита на Катка. Ксюша с охота разговаряше на козешки теми, защото тя самата се мъчеше със своята Наяночка — красива, капризна, тънкогласа козичка, чието блеене, ситно и често, наподобяваше грахови зърна, които непрекъснато се сипят от нея. Наяночка блееше така: „Ме-е-е-е-е-е-е“. Катка по-скоро мучеше шумно и ниско: „Бе-у!“.

Наяночка изобщо беше особена: обичаше да ходи само по пътечки, не пасеше къде да е и така нежно пощипваше тревата, сякаш се страхуваше да не изцапа хубавичката си муцуна.

Според Ксюша това се наричаше „превземки“. Ксюша много нежно се отнасяше към козата си. Но неизменно повтаряше: „Крава трябва да се купи, от козата няма сметка“. Валка се съгласяваше с Ксюша, но той самият не искаше да има крава: нея не можеш да я прегърнеш през шията!

Към края на лятото Катка изведнъж, просто ей така, започна да дава мляко.

Бабата изгледа подозрително внука си и го попита:

— Ти с какво я гощаваш? Да не би с хляб?

— С дъбови листа — отвърна Валка.

— А кой те научи?

— Никой — излъга Валка, — сам се досетих.

Баба му се престори, че е повярвала, а след време пак го подкачи:

— Ти какво правиш до късно из гората?

— Паса Катка — отново излъга Валка.

На него не му се искаше да разкаже на Варвара Ивановна, че вече има нов познат, защото той беше курортист, а ако Пелагея научи, веднага ще започне да му се подиграва. Тя винаги говори за курортистите какво ли не.

Запознаха се в гората. Валка беше напъхал трева в долния край на ризата си и наведен над Каткиното ухо, приказваше с козата:

— Хайде обясни ми, Катя, защо поне не опиташ? Може би тъкмо това е много вкусна трева. Опитай, моля те, аз те моля — чуваш ли?

Катка само мърдаше ухо, накрая отмести муцуната си и започна да гледа единия си хълбок. В това време към тях се приближи този човек.

Валка веднага забеляза огромния му ръст, очилата с квадратни стъкла без рамки и странната брада, през която прозираше връзката му.

На Валка му беше много неприятно, че страничен човек видя Каткините капризи. Какво ще си помисли той за нея? Затова Валка се почеса по тила и с най-небрежен тон произнесе:

— От козата няма никаква сметка, трябва да се купи крава.

Като каза това, той изсипа тревата в копитата на Катка.

— Сериозноо? — попита човекът и силно се наведе, за да чуе по-добре какво ще каже по-нататък Валка.

Но Валка нищо не каза. Той можа само да въздъхне.

Така те се запознаха и веднага станаха приятели.

Семьон Сергеевич идваше на поляната всеки ден. Именно той го посъветва да храни козата с дъбов лист. Семьон Сергеевич беше учител по история и, разбира се, знаеше всичко на света.

Катка така лакомо ядеше листата, че Валка едва смогваше да се катери по дървото за тях. А пък ако освен тях ѝ дадеше и жълъди, с нея ставаше нещо странно. Навярно започваше да си въобразява, че е много красива — кривеше се, тичаше настрани, риташе със задните си крака, искаше да намушка дървото. Семьон Сергеевич каза, че животните се опиват от жълъдите.

Валка и не мислеше да разказва за тези неща на Варвара Ивановна, но тя самата нещо се досети и неочаквано, сякаш между другото, попита:

— Какви са тия думи, дете ги носиш от гората?

Валка страшно се разсърди, но не я нагруби.

— Сам си ги измислям! — За по-голяма убедителност добави: — Затова мен така често ме боли главата.

— Вярно е — въздъхна старицата. — От това те и боли, чедо. По-малко да беше измислял.

След няколко дни, след като си изпи чая и в най-добро настроение, Валка стана от масата с думите: „Наполеон е глупак, зарязал армията си, седнал във файтона и офейкал“ — старицата скочи от мястото си и започна бързо-бързо да се кръсти.

— Какво ви става, Варвара Ивановна? — опита се да успокои баба си Валка. — Ех, пък и вие? Той просто е мислел, че горят мостовете...

— Млъкни!... И все пак ме лъжеш, дявол неди!

На Валка тутакси му се развали настроението. Той реши да се посъветва със Семьон Сергеевич какво да прави с баба си.

А баба му „потъмня като майчицата земя“. Тя самата така казваше за себе си, когато се плашеше от нещо. Тя се пребради с черна кърпа и излезе, като затръшна вратата. Валка си помисли: „Отиде да се оплаква на Ксюша. Нека ѝ се оплаква: Ксюша не е глупава, няма да повярва, че аз все лъжа. Лъжа съвсем малко, и то само нея, Варвара Ивановна, защото сама ме принуждава“.

Привечер, като се криеше зад дърветата, старицата търсеше из гората внука си.

Не го намери лесно, а щом го зърна, се почуди: по просеката вървеше висок-висок старец с брада. Ако го преоблечеш — същински дякон; до него важно крачеше нещастният ѝ внук, а най-отзад ситнеше Катка.

Старецът говореше. Валка слушаше, вирнал глава; от време на време той също нещо казваше.

Старицата постоя, помисли и не се обади на внука си.

А вечерта по време на чая започна:

— С кого си прекарваш времето?... Или ние сме татарци и не можеш да ни кажеш!?

Валка погледна смело баба си. „Никога — реши той — нищо няма да кажа за Семьон Сергеевич; няма да научат те, че той е курортист.“

Валка присви очи и начаса измисли отговор:

— С един командирован.

— Още лъжи — също присвила очи, избоботи баба му.

— Не съм крив, че не вярвате. Изпратили са го тук да оглежда местността — ясно ли е?

— Ясно ми е чедо, ясно — с плачлив глас отговори баба му, а очите ѝ станаха като на Пелагея, когато пъхне ръката си под дюшека и не може веднага да намери там чантичката си.

Колкото и да е странно, но след този случай старицата остави внука си на мира: „Какъвто е — такъв, слава те, господи, нъл не краде“.

Валка разбра това посвоему: той реши, че е отстоял правото си да има свои познати и се гордееше с това. Има си хас! Такъв сериозен човек всеки ден идва и не просто така, а за да се види с него, с Валка! Подава му ръка като на равен, а главното — главното говори с него за такива неща, които не само на Варвара Ивановна, но и в цялото село на никого не са се и присънвали!

Те се срещаха на поляната до повалената бреза.

Колкото повече време минаваше, толкова по-напрегнато очакваше Валка Семьон Сергеевич, а щом го видеше, спускаше се насреща му, предвкушвайки радостта от ръкостискането.

Един ден Семьон Сергеевич не дойде. Разтревоженият Валка се сърдеше на себе си, че досега не беше научил къде живее учителят. Ами ако човекът неочаквано се е разболял и лежи сам, и няма кой да отиде до аптеката за лекарство? Вечерта Валка разпита съседите. Никой не познаваше такъв човек. Ксюша каза, че най-вероятно той живее около гарата. „Гражданите винаги по-близо до саждите се заселват — иронично поясни тя, — за да могат по два пъти на ден да пътуват до града.“

На третия ден Семьон Сергеевич се появи в обичайното време и Валка още отдалеч му извика:

— Вие вече съвсем ли оздравяхте? Какво ви беше?

— Абсолютно нищо — учуди се Семьон Сергеевич. — Защо реши, че съм болен?

— Защото не дойдохте и вчера, и завчера...

— Ааа, да-да, да... вярно е, не дойдох. А собствено, защо трябваше да дойда?

Валка наведе глава.

— Виждаш ли — продължи Семьон Сергеевич, без да забележи нищо, — моята хазайка има две момчета. Единият е малчуган. Другият е примерно колкото теб. Да. И трябва да ти кажа, те растат без баща...

Докато говореше, Семьон Сергеевич час по час се спираше, усмихваше се и гледаше Валка отгоре. Валка чувстваше това с темето си и без да вдига глава вървеше редом. Те се приближиха до повалената бреза и както винаги седнаха върху нея на мястото, където имаше сянка.

Семьон Сергеевич с най-големи подробности разказваше как той цели два дни е правил за момчетата на своята хазайка люлка, макар че той, Семьон Сергеевич, никога през живота си не се е занимавал с дърводелство.

— Ето какво значи, приятелю, да поискаш! Аз поисках да доставя радост на децата и както виждаш, успях!

Семьон Сергеевич млъкна, победоносно се усмихна, погледна Валка и подскочи. После си свали очилата, погледна го в лицето и заговори с укор:

— Виж това не ми харесва!... Не е хубаво да се ревнува! Не е хубаво, друже!

После ласкаво се усмихна и потупа Валка по рамото.

— Виждаш ли, аз никога не съм имал свои деца и сигурно затова така обичам дечурлигата. Особено момчурляците.

Семьон Сергеевич разпери ръце и каза много натъжено: „Да, обичам!“ и се загледа надалеч, към пожълтелите храсти от другата страна на поляната.

Валка отклони поглед от лицето на Семьон Сергеевич и си помисли: „Обичай си ги тия, колкото си щеш!“.

Той стана, отиде при Катка и я прогони на сянка, макар слънцето вече да залязваше, пък и козата сама се досещаше кога е топло и кога не е. Просто Валка се страхуваше, че Семьон Сергеевич отново ще си свали очилата и ще започне да го срами за някаква си ревност.

Неведнъж още те се срещаха със Семьон Сергеевич, но това вече не доставяше на Валка нито радост, нито огорчение. Дори му беше неприятно, че Семьон Сергеевич продължава да го нарича „друже“. „Нека ония момчета да си ги нарича приятелчета, а аз не съм му никакъв!“

До есента Валка видимо израсна. Лицето му почерня. Краката му загрубяха, ръцете бяха в синини — всичко както се полага за едно селско момче.

Катка ходеше сега подире му без никакво въже. Където той, там и тя. Мляко даваше много. Вратът ѝ обрасна с козина и Варвара Ивановна окончателно призна внука си. Сега тя готвеше вечеря — за него, като се върне от гората. Дрехите му кърпеше не как да е, а да имат пригледен вид. Но главното, започна да купува месо, верен признак, че в дома им има мъж. Децата на село могат да ядат каквото им падне, жените още по-лошо, а виж на мъжа непременно трябва да се поднесе месо!

И въпреки това Валка не се чувстваше в къщата на баба си като у дома си. Нещо не му достигаше. Той не знаеше какво именно, но забелязваше вниманието към него и също се стараше да отвърне на баба си с нещо приятно.

Веднъж от съседното село при Варвара Ивановна дойде една нейна приятелка — дребна стара жена.

Беше студена есенна вечер. Седяха при светлината на луната. За пръв път Валка не се дразнеше от това, че баба му дори при гости икономисва електричеството — толкова красиво беше в стаята. На светлината запотените стъкла изглеждаха като набъбнали. По тях, блещукайки, се стичаха надолу едри капки с дълги тъмни опашки. Валка наблюдаваше капките през дупките на старото дантелено перденце. Грозно през деня, сега това перденце изпълваше средата на стаята с тънки стройни сенки. Те като водорасли стояха в лунната светлина и плавно се полюляваха.

Валка прекрасно знаеше, че сенките се поклащат от неговото собствено дишане, но се преструваше, че не разбира това и с истинско вълнение чакаше кога най-сетне от лепкавата тъмнина под масата ще изплува на светлината ято риби с прозрачни плавници.

Стариците седяха от другата страна на лунната светлина в топлата сивкава сянка и тихо си приказваха. На Валка му направи впечатление, че баба му необичайно разтегля думите, сякаш ѝ се спи, често въздиша, хъмка. Тогава той взе да дава ухо на техния разговор.

— Помниш ли — попита баба му, — имах един шал на карета?

— И-и-и, мила, откъде да го помня?... Ти помниш такива работи, а аз не помня и вчера какво съм носила.

— Хубавата вещ — строго отбеляза баба му — не се изтрива от ума. Такъв шал повече не съм имала и няма да имам! Четиридесет и седем години минаха, а той ми е все пред очите: сивичък като гълъбово перо, а по сивото минава една тъмна нишка и образува квадрати. Ресни имаше цял аршин, а пък топлеше, а колко лек беше... Не го ли помниш?

— Ех и ти с тоя шал, остави го, за бога!

Баба му нищо не отвърна, навярно се обиди. На Валка му стана неловко заради нея — наистина, кому е интересно да слуша за някакъв шал? А баба му започна отново:

— Помня като сега, взех го, тръснах го и — хайде на раменете.

Пак за шала! Валка реши да не слуша. По-нататък баба му надълго и нашироко заразказва как ѝ откраднали този шал.

— Колко е красиво! — каза приятелката на баба му, като се обърна към прозореца и двете старици за дълго се умълчаха.

— Есента подрани — се обади след някое време Варвара Ивановна с предишния си скучен глас, — а ние нямаме дърва, нито чуқанче. Полюшка казва, че на склада има, но са сурови.

Баба му тежко въздъхна и изведнъж се обърна към Валка:

— Да беше един мъж къщовник — ей на, колко дърва се търкалят! Ако не ние, други ще ги приберат — и тясната бабина ръка изплува на светлината, посочи към прозореца и отново се скри в тъмата.

Валка скочи, без да разбере още за какви дърва говори баба му и изтича на двора.

— Да ти помага бог! — извика баба му след него.

На двора беше студено и много светло. Валка се огледа. Поразмисли: ръката на баба му сочеше по посока на строящата се къща. Валка тръгна нататък и веднага се озова сред камари от трески и обрезки. Повъртя се, помисли, вдигна една дълга и лека като перо треска. Тя миришеше на смола и лепнеше на пръстите му. Валка хвърли треската, отри ръце в панталоните си и изтича в къщи.

— Варвара Ивановна! — извика Валка, като влезе. — Аз не донесох: там има само чужди дърва!...

— Защо ли те пратих, глупчо — прекъсна го баба му.

Така лошо завърши единствената хубава вечер в този дом.

Скоро след това започнаха дъждовете. Валеше нощем. Дните от това изглеждаха настръхнало мълчаливи. В гората беше мрачно и тихо. Мокрите ели стояха така смирено, сякаш се страхуваха да се помръднат, за да не се намокрят още повече.

Бедните дървета! Вижда се колко тежко им е да стоят. Добре поне че няма вятър. А нали той често духа. Кой е налепил по черните стволове окапалите листа? Кой разнесе по цялата гора мирис на билки? Вятърът предизвикваше у Валка смътна тъга и той тичаше у дома, знаейки предварително, че там отново ще му се прииска да се върне в гората.

По дворовете беше пусто. Хората се бяха изпокрили от лошото време, което в града почти никой не забелязва. Валка се скиташе сам и му се струваше, че в целия свят бяха останали само тези тихи дъждове.

Той тъгуваше за Москва. Тъгуваше по живота, в който непрекъснато нещо се случваше: носят телеграми през нощта, цял ден в коридора звъни телефонът, нечия Маруся заминава за Далечния Изток; на кухнята шепнешката говорят за някакъв човек, който се нахвърля на деца. Всяка неделя портиерът идва с тревожни вести, че на Маросейка са пуснали вълна; това предизвиква обща суматоха — всички хукват и си заемат пари. Дори Валка го пращат на шестия етаж да вземе от „осигурения“ старец.

Искаше му се да се блъска в хората и да бърза. Искаше му се наоколо да говорят за работа.

Но най-вече му липсваха улиците. Искаше му се дори това, което преди никак не обичаше. Не обичаше да стои на улицата, когато всички се връщат от работа и има толкова много хора, че просто е тъмно да се върви и нищо не виждаш, освен чантите и пазарските торби. Ако имаш късмет и срещнеш куче, него също не можеш да го видиш цялото — или само носът му се мярка, или опашката.

Най-хубаво беше по улиците рано сутрин. Измитият асфалт вълнуващо мирише. Просторно е. Никой не пъха мокър лук в лицето ти. Никой не стърчи над главата ти. Виждаш какви красиви къщи има, виждаш всичко по витрините, а главното — виждат се колите! Профучаваха къси „емки“ и дълги „линколни“ автобуси, тролейбуси и отново леки коли. Какво наслаждение е това — да стоиш на края на тротоара и да чакаш докато се източат всички!

Майка му нервничи и още по-здраво стиска ръката на Валка. Те трябва по-скоро да пресекат улицата, а на колите не се вижда краят — хубаво е! Особено ако някоя профучи съвсем близо, Валка го подема сякаш вихър. Но изведнъж колите започват да препускат така, сякаш отпред на кръстопътя се е случило нещо и трябва по-скоро да видят — какво е станало?

Ето ги, изпреварват се една друга, струпват се и спират, изгасвайки фаровете. После всички заедно тръгват и отново препускат до другия светофар в надпревара коя ще стигне първа — чудесно!

И все пак сега той не би се върнал в Москва.

През деня Валка все си намираше някое занимание, а вечер се заседаваше при Ксюша или у Кирюшкини, но по често при Ксюша.

Кирюшкини живееха настрани и до тях без палто не можеше да се изтича. И друго — в това голямо семейство, макар и да се радваха на Валка, там всеки беше зает с нещо свое. Даже леля Лиза невинаги можеше да му отдели внимание.

При жената на обуцаря той отиваше и с жалба, и с въпрос. Ксюша търпеливо го изслушваше, умееше да го пожали нежно и просто.

Често тя самата се оплакваше на Валка:

— Ти си сирак, ти ще ме разбереш... — Валка не обичаше, когато тя говори така, но търпеливо слушаше. — ... А докато живеех у дома — продължаваше Ксюша, — ме глезеха, даже много ме глезеха. Моето братче за пролетта ще ми купи маркизет. И татко... — тук тя въздишаше, — ... татко, което е право, само книжки ми подаряваше. Донесе нова книжка и ще каже: „Аксюн, ще идеш да учиш...“. Ето че заминах за столицата Москва, изучих се... на мъжа си долните гащи да пера. Сама съм си виновна. Друга на мое място щеше да учи, а аз... се мъча с тоя грешник, с това свърши и цялата ми наука.

Наяночка — откакто застуди, тя нощуваше в стаята — лежеше до краката на Ксюша, непрекъснато дъвчеше и много внимателно слушаше за какво говорят. Можеше да я галиш колкото си искаш и тя не извъръщаше муцунката си.

Валка галеше Наяночка, тъжно гледаше изкривените обувки на Ксюша и всеки път си мислеше, че ето, тези обувки са ходили по Москва. Може би неведнъж са минали и по улица „Мархлевски“. Може би дори са минали и покрай Валкината къща.

Веднъж Валка я попита къде е ходила, но Ксюша не знаеше защо я пита за това и колкото да се отърве, каза:

— Ти по-добре ме попитай къде не съм ходила само!

Късно през есента на Ксюша се случи нещастие. Валка изтича на вика й. Тя лежеше напреко на кревата с лице надолу и стенеше:

— Ю-ухим!... Ю-ухим, братчето ми!

Като се поуспокои малко, тя му разказа, че най-малкият й брат Ефим по време на буря претърпял злополука. Останал жив, но ослепял — бил ударен в тила.

Валка искаше да разпита по-подробно, но се страхуваше, че Ксюша още по-силно ще заплаче.

След някое време получи второ писмо. Баща й пишеше, че има надежда да излекуват Ефим. Като оздравее, ще го изпратят в Москва, в болницата, още повече че Ксюша е близо.

Скоро докараха Ефим. Ксюша цели седмици се губеше в Москва. Всеки път се връщаше у дома все по-отслабнала.

Първата операция не помогна на Ефим. Не помогна и втората.

Ксюша и Гришка започнаха да вдигат скандали. Гришка не искаше Ефим да живее при тях. А Ксюша плачеше и нареждаше: „Не може да го откараме обратно — ще се удави във Волга. Сам казва: «Няма да живея без очи».“

Валка изтръпваше от тези думи. Как така без очи? Какво има там, дупки ли?...

В края на краищата Гришка махна с ръка и каза:

— Прави каквото искаш, кучетата да те ядат, само после няма да ме кориш, че сме натясно и така нататък... Ще сме натясно, когато с тебе повече се джавкаме, отколкото да си гледаме работата.

Валка не видя кога докараха Ефим, но от този ден престана да ходи при Ксюша. Той се боеше от слепеца.

За пръв път Валка видя Ефим в гръб. Ксюша го беше извела да се поразходи. Ефим вървеше много бавно. С едната си ръка се подпираше на бастун, а другата беше сложил върху рамото на Ксюша. Редом с брат си тя беше много дребна. Валка се скри зад качето с дъждовна вода и зачака кога ще се върнат обратно. И ето че той видя смугъл момък с много зло лице. „Ксюша е полудяла“ — помисли си Валка и изтича у дома.

— Варвара Ивановна, кажете ми, ако обичате, защо Ксюша казва, че брат й е без очи? Очите му са съвсем цели и той гледа!

— Ох, не говори така! Каква полза от тези очи, когато в тях няма светлина?

— Как?

— Ами така — белият свят сега за него е една тъмна нощ.

— Неубедително — раздражено каза Валка. Той не разбираше.

— Я си върви с добро — озъби се баба му и го подразни: — Неуби-и-дително! А за тебе кое е убедително? Жива мъка е това, какви думи ще подбиращ за нея?

— А тогава защо не си затваря очите? — не мирясваше Валка.

— На него му е все едно — отворени ли са, затворени ли са.

— Е, а слънцето поне вижда ли?

— Там е бедата — не вижда слънчицето. По-лош от на червей сега е неговият живот — отново занарежда баба му. После се навъси и тропна с крак. — А ти какво си се лепнал за мен, прости ме, господи, същински кърлеж.

Валка изтича на двора, затвори очи, вдигна лице към небето. През клепките му просветваше слънцето — горещо и червено.

„Много странно“ — помисли си Валка.

Като се наплака, Ксюша стана по-спокойна от преди. Много по-рядко се караше с Гришка. Сърцето ѝ сега цялото беше изпълнено с мъката.

— Да беше наминал — каза тя веднъж на Валка — да си поговорите с човека.

Валка тутакси тръгна с нея. Ксюша отвори вратата, влезе в стаята. Валка се задържа на прага.

— Кой е? — попита тревожно слепият и обърна лице към вратата.

— Момчето на съседите — отговори Ксюша, — приказвала съм ти за него. Влез! — И тя с крак премести едно столче за Валка по-близо до брат ѝ. — Сядай.

Докато Валка стигна до стола, целият се изпоти, защото право в него гледаха големи, много блестящи сини очи. Валка го беше срам да гледа тези очи, а не можеше и да се обърне — нали Ефим можеше да се обиди...

Валка безшумно излезе от обсега на погледа и с ужас забеляза, че Ефим продължава да гледа мястото, където Валка току-що стоеше. А челото на слепия цялото се беше смръщило, сякаш той не можеше да си спомни нещо и много се измъчваше от това.

Ксюша им се притече на помощ: тя попита за Катка и Валка се залови да разправя за нейните капризи.

Ксюша благодарно се усмихна. Ефим слушаше странно, сякаш хем слуша, хем непрекъснато чете нещо на тавана. През цялото време зениците му се движеха от ъгъл в ъгъл.

На коленете му с дланите нагоре безпомощно и празно лежах загорелите му ръце. Валка скришом ги разглеждаше. Ръцете бяха красиви и много чисти. А там, където започваха пръстите, се издигаха еднаквите хълмчета на жълти мазоли. За себе си Валка реши, че после, когато по-добре се опознаят, непременно ще го попита от какво са тия мазоли.

Скоро баба му го повика да обядва и Валка с радост избяга от Ксюшини. Беше му любопитно и същевременно страшно.

Оттогава той започна да се отбива у тях.

Веднъж Ксюша го уговори да вечеря с тях. Валка се съгласи. Ефим кой знае защо с никого не разговаряше. Обаждаше се, само ако Ксюша го попита нещо.

Седнаха на масата. Валка без страх гледаше Ефим. Той се убеди, че макар и да се гледат един друг, погледите им не се срещат.

Валка следеше всяко движение на слепия и се учудваше: Ефим се хранеше къде по-внимателно от Гришка, нищо не разливаше, не капеше и не събаряше, дори не търсеше слепешката с ръце по масата. Вярно, че Ксюша непрекъснато му подаваше ту хляба, ту чашата мляко и сякаш между другото казваше: „Пий млякото, докато не е изстинало“ — и Ефим вземаше канчето с мляко.

На другия ден Валка изчака баба му да излезе, седна на масата, затвори очите си и се опита да закуси. И нищо особено — само два пъти погледна и после безпогрешно намираще чашата, хляба, солта. Той дъвчеше със затворени очи и си мислеше: „Ако човек хубавичко се поупражнява, може и да свикне, няма нищо страшно. Виж, да се ходи със затворени очи сигурно е много по-трудно — можеш да хлътнеш някъде“.

Вечерта като остана сам, той изгаси светлината, затвори очи и започна да ходи из стаята. Силно се удари няколко пъти, заболя го, разсърди се на себе си и когато запали светлината, дори не си спомни за слепия, а когато си спомни, не пожела да мисли за това.

Веднъж през деня, когато по двора на Ксюша нямаше никой, Валка видя на вратата Ефим. Беше сам. В дясната си ръка държеше бастун, в лявата кой знае защо брадва. Като опипваше пътя с бастуна, Ефим прекоси двора до дръвника, взе няколко нарязани кърпела. Постави единия на калъч, погали го с длан, после доближи брадата до него и като я вдигна, с късо и силно движение замахна. Цепениците отлетяха надалеко. Ефим зашари с бастуна наоколо — не ги намери. Постоя така. Изтри с длан челото и врата си и изведнъж със страшна сила захвърли брадвата и тръгна към къщи. Вървеше бавно. Главата му беше наведена ниско.

Валка се доближи до Ефим и с виновен глас каза:

— Хайде заедно да цепим. Аз ще слагам цепениците.

Ефим отначало трепна от изненада, после махна с ръка.

— Хайде, моля ти се — не го оставяше Валка. По гласа му личеше, че ей сега ще заплаче...

— Добре — съгласи се слепият.

Сега Валка вече не прекарваше вечерите у Кирюшкини, по-рядко тичаше при децата на „шавливата вдовица“; с Катка се занимаваше само така, колкото да не е гладна; цялото си време сега отдаваше на Ефим. Навсякъде ходеха заедно: на пощата, по магазините, в аптеката, на гарата. Ефим заучаваше пътищата и постепенно започна да разказва за себе си.

Първо Валка го попита за мазолите. Разбра, че тях Ефим ги има от веслата и са му излезли още в детството. Научи, че бащата на Ефим е пазач на шамандурите, а самият Ефим е бил матрос на най-големия волжки параход. И чак след много време и много развълнувано Валка попита Ефим как така нищо не вижда.

— Постои в мазата без свещ и ще разбереш!

Валка веднага си спомни думите на Варвара Ивановна: „По-лош от на червей в тъмнило сега е неговият живот“.

Те нямаха дълбок зимник. Валка реши да се вмъкне в мазето. Когато слезе по разклатената стълба, поддържайки с две ръце тежкия капак, той имаше чувството, че с него непременно ще се случи нещо лошо. Затова, когато капакът се спусна съвсем, Валка още малко си поддържа ръцете, повдигна го още веднъж, провери ще може ли да го вдигне сам. То се знае, избра такова време, когато у тях нямаше никого.

Като слезе от стълбата, Валка стъпи на меко. В първата минута не изпита нищо особено, само се учуди защо тук не е студено, но затова пък здравата вони на мишки и картофи. „Трябва да си закопчая яката — помисли си той — да не ми се вмъкне някой червей или мокрица.“

След това на Валка изведнъж му се изпариха всички мисли. Той постои, повъртя глава на разни страни — наоколо нямаше нищо. Почувства как очите му сами започват да се пулят и не искат да мигат. Тогава той ги затвори и веднага пак ги отвори, за да види какъв цвят е тъмнината.

Нямаше нищо, само очите му пак се пулеха от само себе си. На Валка му се струваше, че пустотата е залепнала за очите му. Изведнъж му стана топло. Започна да долавя равномерен шум. После пред очите му се замъркаха тънки като косъмчета иглички. Те преминаваха много бързо и звънтяха.

Валка отново затвори очи — и всичко изчезна. Остана само усещането, че той стърчи в пустотата с опулени очи и заедно с тази

пустота бавно се спуска и не може да мисли за нищо, само разбира, че въздухът свършва... всичко потъна, люлее се... После нещо като че го тупна по гърба!

Валка се удари в стълбата и много се зарадва на това.

Когато в процепа от приповдигнатия капак на мазето се провря острия нож на светлината, Валка наблегна тежкия капак с главата си и се учуди колко е силен.

През този ден не му се искаше да види Ефим. На Варвара Ивановна каза, че го боли глава. После дълго се въртя, докато заспи. Той помоли баба си да не гаси светлината.

Към края на зимата те станаха като братя. Ефим разказа само на Валка защо и как се е случило това нещастие с него.

Когато започна да говори, той взе ръката на Валка и му каза:

— Свий я на юмрук — после Ефим изпъчи гърди и удари по тях с юмрука на Валка. — Усещаш ли?

— Аха!

На Валка му се стори, че е ударил с юмрук по автомобилна гума — такива бяха гърдите на Ефим.

— Това, братко, също е от греблата... Силата ми ме погуби.

Той помълча малко и каза:

— Чуваш ли как вие в комина?... И тогава беше такъв вятър. Есенно време при нас бурите са люти... Бях отишъл в отпуск при тате — той боледуваше. Веднъж посред нощ ме събуди и ми каза: „На нашия участък е отнесло шамандурата, а идва параход — чува се, свири“.

Погледнах навън — дъжд. Аз право в лодката, фенерите на дъното и — тръгнах... Гребях както ми дойде, по навик... от дъжда никаква видимост! А водата тежи, загребеш я с веслото — тя като земя, на това отгоре и вятърът ме отнася, течението ме влече...

Валка погледна през прозореца. Навън беше синкава селска привечер. Син сняг косо летеше някак покрай земята и все не можеше да падне върху нея. В полумрака на стаята лицето на Ефим се виждаше смътно и от това Валка си представяше по-добре това, което му разказваше.

Ето, лодката се върти по черната вода, дъждът влиза в очите, много трудно е да стоиш изправен в лодка, която подскача, но червеният фенер е поставен в шамандурата и през цялото време вали дъжд, трябва по-скоро да се прибере у дома, а параходът, който свири, вече е съвсем близко, вече излизат от тъмнината неговите светлини, насечени от дъжда, по-добре е да изчака, докато мине параходът, но нали непрекъснато вали и направо е невъзможно толкова време да се чака на дъжда, когато е такъв вятър и... Ефим тръгнал напреко на парахода; от парахода забелязали лодката и свирят ли свирят, Ефим си помислил: „Ще успея“ — и натиснал веслата, а параходът свири ли свири, без да спре.

Ефим успял да премине под носа му точно в това време, когато вече благополучно се промъкнал под самия нос, лодката се разбила на

трески, защото параходът не плавал сам — той влачел пробит шлеп, а Ефим от дъжда не забелязал сигналните светлини, които предупреждават за това, нито самия шлеп, който бил привързан от другата страна, ето защо лодката на Ефим попаднала в капан между носа на парахода и носа на шлепа — на Волга това се нарича „шалмач“. Ефим нищо повече не знае; той чул страшен трясък — и край. После — в болницата — той естествено разбрал защо толкова е свирел параходът.

— Друг нямаше да си събере кокалите, а пък аз ей на, живея. За какъв дявол само...

Валка сложи ръка върху коляното на Ефим; в този миг много му се искаше Ефим да престане да говори, мъчеше го мисълта: „Ако той беше изчакал малко — нищо нямаше да се случи“.

А Ефим не можеше да спре. Той говори цялата вечер. Валка научи, че вече е на двадесет и пет години, че през тази година е трябвало да постъпи в Нижегородския речен техникум. „Но явно не ми е било писано!“ И сега на Ефим най-много му е мъчно за баща му, който се е надявал, че поне един от семейството ще получи образование. Ксюшка не искала да учи, а той, Ефим, много искал...

Тази вечер и Валка разказа на Ефим всичко за себе си. За смъртта на майка си, за своя тъжен живот тук, в дома на баба си с тая Пелагея. Пък и изобщо за пръв път говореше на глас какво мисли за своя живот.

Ефим го слушаше притихнал. За нищо не го питаше, само поклащаше глава: вярно казваш, то си е така.

А когато Валка свърши, той го хвана за рамото и заедно със столчето го притегли към себе си, наведе се до ухото му и шепнешком му каза:

— А ти плюй, чуваш ли, плюй на тях и толкоз!

Валка въздъхна.

— А аз ти казвам — плюй, няма да векуваш с тях, я!...

Той помълча малко, разтърси Валка с все сила и с някаква закачливост издума:

— Веднъж само да дойде пролетта!

Пак се умълча и вече със съвсем весел глас продължи:

— ... Ще заминем с тебе от тук — и дим да ни няма! Чуваш ли, ще заминем на Волга! У дома! При моя баща — виж това се казва

човек — високо и тържествено каза Ефим. — А моите приятели, другари... Ех, какво да говорим! Сам ще видиш какви хора са те!

Потиснат от собствения си разказ, Валка не възприемаше сериозно думите на Ефим и смяташе, че просто иска да го утеши като малко момче и затова тъжно произнесе:

— Ти го казваш само ей така, аз разбирам...

— Ей богу, ще заминем! — Ефим все повече се развеселяваше и непрекъснато разтърсваше Валка за раменете. — Представяш ли си как ние с теб ще отидем за риба?! Ама ти какво!

Те дълго щяха да седят така, ако на двора не се бе чуло пиянското пеене на Гришка. Гришка винаги се напиваше, когато Ксюша отиваше в града по работа.

Ефим скочи:

— Хайде да идем да се поразходим. — Той за миг напипа на стената своята куртка, намери шипката си и се облече.

Валка с мъка напипа в тъмнината палтото си.

Когато излязоха навън, през двора от плет на плет се клатеше Гришка, постепенно приближавайки се до къщата и на всичко отгоре с гъгнив глас пееше:

*Нашият параход лети напред
спирката е в комунизма.*

— Виж го ти мръсника! — тихо изруга Ефим и здраво стисна ръката на Валка.

Валка и сам разбра, че Гришка пее напук на Ефим. Първо, в песента е „нашият влак“, а не „параход“, а освен това преди Гришка винаги пееше: „Една влюбена дама се скиташе до сутринта“.

— Къде ще идем? — попита Валка.

— Води към гората.

Ефим се навъси. Той не каза нито дума повече за Волга. А Валка се обиди: защо трябва да говори лъжи? Никъде няма да заминат и той цял живот ще гине тук.

Бурята малко утихна. Сега духаше остър вятър без сняг. Те тръгнаха през просеката по пътя за шейни.

— Къщата вижда ли се още? — попита след известно време Ефим.

— Не.

— Нека спрем. Казвай какво виждаш.

Валка се развълнува и не можеше да говори.

— Е! — настоя Ефим. — Небето чисто ли е, или с облаци?

— Чисто е.

— Звезди има ли?

— Малко — с виновен глас отвърна Валка.

— Какви са? Казвай...

Слепият стоеше, вдигнал глава към небето, и с горещата си длан мачкаше ръката на Валка, вдървена от студ и вълнение.

— Те — започна Валка — не са гладки... — Той присви очи, помисли и добави: — Сякаш някой ги е надраскал с гвоздей.

— Това е от студа — звездите трепкат, защото небето е чисто и синьо.

— А ти откъде знаеш?

— Все още помня — отвърна Ефим и замлъкна за дълго.

Те повървяха още малко и пак спряха.

— А елите поклащат ли се? Погледни нагоре.

— Поклащат се. — Валка отговори с думата на Ефим, наблюдавайки как в синьото небе вятърът люлее черните кръстове на върховете, как от белите натежали лапи ту тук, ту там посипва снежно брашно, сякаш клоните разперват пръсти и пропускат излишния сняг.

В познатата на Валка гора беше глухо и неузнаваемо. Всичко живо се беше изпокрило, закътало, дори никому ненужните мъртви клони.

Валка погледна Ефим и му се прииска да заплаче. Ефим стоеше като ствол, неподвижен и спокоен, само главата му бавно се обръщаше към посоката, откъдето се дочуваше тъничкото скимтене на вятъра. Той слушаше много странно — с цялото си лице, с шапката, с куртката, а вятърът непрекъснато сновеше насам-натам, сякаш по гората тичаше изгубило се пале.

— На мен, братле, ми е по-добре, когато говориш.

Валка отново се развълнува и започна само колкото да каже нещо:

— Тук преди нас е минала шейна, затова е лесно да се върви.

Те пресичаха просеките и Валка разказваше за тях; излязоха на поляната и Валка разказваше колко хубаво е тук, на горската поляна, и че от другата страна под снега лежи повалена бреза. Накрая той се увлече и започна да описва дори това, което го нямаше.

Ефим приклепна пред него, хвана го за раменете и каза:

— Има у теб, братле, душа! Ех!

След тази вечерна разходка по гората Ефим наричаше Валка „братле“, беше много ласкав, пращаше Ксюша да го вика, ако той дълго не идваше.

Така от възрастта, когато имаш нужда да те погаят по главата, Валка веднага премина в друга възраст, когато е много нужно да ти сложат ръка на рамото и да те попитат: „За какво одеве говорехме с теб?“.

Баба му започна да се чумери и дори се оплака на Кирюшкини:

— Ксюша можеше да се досети: сено за козата или нещо друго...

Момчето ходи със слепеца като главен.

— Та той ходи по свое желание — проточи леля Лиза. — Златно сърце има.

— За златно, златно е! — в тон повтори баба Варвара, прекръсти се и замърда с устни, а късно вечерта, когато Валка се върна от Ксюшини, тя го попита, без да го гледа: — Ще ядеш ли?

— Благодаря, вече ядох, само чайче ми се пие.

Старицата въздъхна жалостиво и каза:

— А ти, баби, по-малко да беше ял у тях: ще си помислят, че за труда си се храниш.

Валка се изчерви, стана от масата и с такъв гняв се развика, че баба му се изплаши и също стана.

— Това е тя! Това Пелагея го говори, нали?

Той се приближи до баба си, застана пред нея, разкراчил по мъжки широко нозе, и изтърси:

— Глупачка проклета!

Баба му стоеше, без да се помръдне. В тъмните ямки на очите ѝ блестяха сълзи. Валка наведе глава, присви юмручета до брадата си и като пухтеше тежко, проговори:

— Все едно я ненавиждам!

— Господи, прости мен, грешната — бърбеше старицата, — господи, прости! — Тя така си стоеше наред стаята, без да смее да

приблужи до кревата, на който безутешно ридаше внукът ѝ.

След този случай Варвара Ивановна кой знае защо се сля във Валкината душа с Пелагея и сега за него баба му и леля му станаха *те*.

Известно време той се тревожеше да не би те нещо да кажат на Ефим или Ксюша. Той реши да провери, просто да поговори с Ксюша за нещо странично, а тя е такава, че веднага ще проличи дали е обидена. Валка я намери в сайванта, повъртя се около нея, обмисляйки какво да каже и като начало попита:

— Кажй, моля ти се, какво значи „неверник“?

Ксюша се намръщи — всички съседы открай време знаеха от самата Варвара Ивановна, че внукът ѝ не е кръстен. С това тя сякаш предварително се подсигурияваше в очите на хората, в случай че я упрекуват дето е неласкава със сирачето.

Ксюша се намръщи и не знаеше какво да отговори.

— А защо ти е да знаеш? — попита тя.

— Така — безгрижно заяви Валка. — Просто Варвара Ивановна често ме нарича така. Тя има странен навик. Отначало здравата ругае, а после дълго мърда с устни, а когато я попитах: „Защо си мърдате устните?“ — тя като подскочи, като ме погледна, че като се развика: „Не е твоя работа, неверник такъв!“.

Ксюша се плесна по коленете и се разсмя:

— Умори ме! Ох... Умори ме!

Тя винаги казваше така, когато я разсмиваха.

— Ама че момче си ти! Знаеш ли какво е това? Така тя се подмазва пред бога!

Валка дори не се усмихна.

А Ксюша продължи с удоволствие:

— Ти това правилно си го забелязал — баба ти има навика да си мърда устните; излъже или напразно наругае, а после моли бога: прости ме мен, грешната! Молитви мърмори.

Ксюша се изсмя веднъж, като явно си представи Варвара Ивановна, избърса с опакото на ръката очите си — едното, после другото и веднага стана сериозна.

— Всички лъжат и бог е лъгал за рая небесен, а най-много поповете за бога. Ако имаше, щеше ли да допусне такова нещастие — две операции, не е шега, и двете нахалост.

Тя притисна ръце между коленете си и поклащайки се, мъчително се загледа в ъгъла, в паяжината, която вятърът полюляваше...

Ксюша дълго седя така. После си спомни за Валка:

— Виж какво ще ти кажа, момче, по-добре да бяха те дали в детски дом. Което си е истина, истина е, че освен държавата си нямаш нийде никого. Бабичката, всички го знаят, от памтивека е пестеливка — косъма цепи на две. В Пелагея злобата е повече от месото. Какво хубаво ще научиш тук?... А там ще си и сит, и умит, и другари по сърце ще си намериш и най-главното, там от теб ще направят човек. Ех, ако зависеше от мен, не само от такива бабички, от живи родители щях да вземам децата, щом тия родители за нищо не ги бива. На моя Гришка кой е баща му? Пропаднало пиянище! Ето че и синът си възпитал по свой образ и подобие!

Валка не слушаше Ксюшините разсъждения относно възпитанието, той мислеше за детския дом. Сега кой знае защо не му се искаше да отиде там, но за себе си реши: ако започнат много да му додяват, ще вземе и ще избяга в детски дом.

Той, както винаги, сутрин изнасяше пепелта, донасяше дърва, пълнеше с вода казанчето на мивката. Но ако баба му го помолеше за нещо допълнително, да речем, да изтича до магазина за кибрит, Валка вежливо отвърщаше: „Нямам време, Варвара Ивановна“ — и с важна походка се насочваше към вратата.

Старицата го изпровождаше с обиден поглед, но не се осмеляваше да го кори. Сложни чувства събуждаше в душата ѝ Валка. Тя така и не го обикна, но все по-често ѝ ставаше съвестно пред него, като пред човек, който е по-добър от теб и ти го знаеш, а той, навярно, не.

Тя седеше както винаги пред отворената вратичка на печката. В стаята не е запалена лампата, макар отдавна да е мръкнало. Навън е буря. Чува се как фучи и плаче.

Когато Валка гледа огъня, в главата му винаги идват хубави мисли и всичко на този свят му се струва възможно.

Тихо е. Топло. Седят сами двамата. В такива минути и на Ефим му е хубаво, и макар да не смята, че всичко на този свят е възможно, непрогледната мъка временно го оставя. И той за всичко говори весело, високо, ръкомаха, дори намига някому по навик.

И Валка вижда как „в астраханската шир надвечер корморани^[1] ловят риба с мрежа“... Вижда пясъчната плитчина, която е „чисто злато“, а по плитчината — ята черни кривоклюнести птици. Това са кормораните, разсъдливи, хитри птици, и водачът им е умен! Те без водач не могат!

Ето, той им дава сигнал — и ятото излита в небето и в полет подготвят „мрежата“ и го прави много просто: водачът лети от брега към реката, после на дъга завива обратно към брега и във въздуха се получава примка от птици. В този момент водачът корморан отново подава команда и птиците — хоп — надолу. „Мрежата“ вече е във водата и тогава започва работата.

Кормораните, излиза, че умеят да се гмуркат. Щом се спуснат от небето, ей така, с гмуркане се придвижват до плитчината и гонят изплашената риба. И все по-близо един до друг, все по-тясна става примката, а в примката се мята рибка. Тогава кормораните я изяждат. Вярно е, че понякога тя не се пада на тях. Понякога на корморановия риболов долитат пеликаните. На Волга ги наричат „готованци“. Те кацат на пясъка до самата вода и нищо не правят, изчакват, а щом заподскача рибата над водата, пеликаните — хап! — и я пъхат в торбата под клюна си. Хап! — и в торбата.

— А знаеш ли каква красота е напролет — разказва Ефим, като докосва Валка по коляното. — Знаеш ли как в кишата, през поляната и по залятия бряг матросите се добират до лиманите? Майчице мила! И краката си намокриш, и се вкочанясаш от студ, и се измориш като куче — е-ех! Да не мислиш, че навсякъде има железница! Ето аз... Щом ме повикат с телеграма, тръгвам на път. Така се бяхме разбрали. Капитанът всяка пролет праща телеграма, моли ни да бъдем в еди-кой си ден в лимана. А аз само това и чакам. Щом я получа — и на път! От

Кострома до Правдинск с влак, а от там... пеша още най-малко двайсет и пет километра. И вървиш...

Ефим разказва подробно, наслаждава се на багрите с натрапливата жажда на слепец...

— И вървиш... На Волга още има лед, а по полята вече е поникнала пшеница; ето ги и чучулигите! До вчера нямаше още нито една, а днес — небето ще оглушее от звън. Ти крачиш и си също като птиците: случвало ми се е по пътя целия си глас да изкрещя. Явявам се в лимана, а от гласа — нищо не е останало...

Е, а в лимана, братко, всичко е преобърнато наопаки. Ледоразбивачът шари напред-назад, троши леда, после изкарва параходите един по един и ги подрежда с носовете към брега. Тогава механиците — на работа! Пускат машините и става чудно: параходът стои на мястото си, върти колелата. Това, братко, се нарича проверка на машините на швартови — сецаш ли се?... Най-после настъпва — разбираш ли?... Без вълнение това никой не може да го издържи — нито капитанът, нито матросите... Ех, как да ти обясня... Над Волга се разнася първата сирена и... Така те хваща за сърцето!...

И представи си по-нататък: прибрали сме въжетата — и пълна свобода! Под тебе е вода, над теб е само небето... и капитанът. А и капитанът ако е добър? Ех, как да не ти се живее тогава!

И ето, плуваме ние по придошлата пролетна вода — за какъв дявол ни е фарватерът! Движим се по храстите... дърветата до короните са във водата и птиците по тях, птиците, братко, какво правят — невъзможно е да се разкаже! Слушаш и се страхуваш да не се задушиш от възторг... А слънце, а блясък, и главното — няма бряг! Ако вървим по горната страна откъм ливадите, той почти не се вижда. Ето каква е тя, Волга!... И не капитан, ами какъвто щеш бъди — погледнеш я, и стоиш като обновен...

---

[1] Корморан — морска птица. — Б.пр. ↑

Тази зима беше много снежна. Затрупа пътищата, покри гората. Знаеш, че има ели, а не можеш да ги различиш. Къщите също са затрупани чак до прозорците и наоколо е такава тишина, сякаш на село са нахлупили шапка ушанка.

Когато на двора на Кирюшкини лае куче, струва ти се, че лае невероятно далеч. Дори локомотивните свирки звучаха глухо.

От една широка дъска Ефим издялка на Валка лопата според ръста му. За себе си в сайванта той избра най-тежката желязна и те двамата всеки ден разчистваха пътя — към къщите, към кладенците, от Валкиния дом към гората.

Валка, също като Ксюша на масата по време на обяд, умееше да подсказва на Ефим.

— А сега ще трябва малко по-надясно да караме — казваше той.

Ефим отначало му отговаряше с благодарна усмивка, а после вече с думите:

— Ест, малко по-надясно!

Валка забеляза: колкото повече се уморяваше Ефим, толкова настроението му ставаше по-добро.

Но хубавото никога не трае дълго и този прекрасен живот свърши заради някакъв глупав вятър.

В началото беше тих, светъл ден. Те спокойно подновиха пътеките и започнаха да вадят вода от кладенеца, когато право върху главите им се стовари тоя вятър, удари се в земята и започна да кръжи из двора. Не мина и минута и абсолютно прозрачният въздух се изпълни със снежна мътилка.

— Какво става! — завика Валка и се обърна към гората. — А там!... Леле, майчице-е...

Над гората бяха щръкнали право нагоре бели власи и вятърът ги късаше и отвяваше нанякъде и отвред се носеше бяла пушилка и в този дим се задъхваха черните ели, по които вече нямаше сняг и те се огъваха и размятваха лапи, сякаш искаха да се отскубнат от земята и да се махнат...

Веднага стана много студено и влажно. Валка забърза за дома. Той погледна към Ефим и се стресна: Ефим се беше обърнал с лице към гората, кой знае защо беше разкопчал куртката си, беше свалил шапката си и я размахваше.

— Остави кофите! — изкомандва той на Валка и сам тръгна нататък, откъдето идваше шумът на гората.

„Той съвсем откачи“ — помисли си Валка и Ефим тутакси потвърди това. Той каза:

— Ех, че време!...

— Какво време е това? — крещеше Валка, като се задавяше от мътния от снега въздух. — Какви глупости говориш! Та това е истинска виелица!

— Не, братко мой, не! — Той хвана Валка за ръката, наведе се малко и заговори с такъв глас, сякаш му съобщаваше тайна: — Запомни, от този ден студът ще започне да се замисля: ще ме бъде ли, няма ли да ме бъде!

Той подложи лицето си на вятъра. То беше мокро и съвсем щастливо. Беше и весело, и зло.

— Ето я размирницата — пролет — нейна работа е това — повтаряше той отново и отново. И устата му беше разтегната, сякаш, без да спре да се смее, той се канеше да заплаче.

— Да си вървим у дома! — примоли Валка.

— Ти какво?! Чуй я само, чуй как реве!

Те стояха в началото на просеката в белия полумрак, в страховития вой. На Валка му се струваше, че някой се е качил на най-високата ела и крещи, без да спре и без да си поеме дъх „а-а-а-а-а“, а редом в преспите някой друг през стиснати зъби точи ужасно тъжното „мммммммммм“.

— Студено ми е, да вървим...

Ефим стоеше като чужд, без да се помръдне и без да отговори. Валка се почувства толкова самотен, колкото никога досега на този свят не е бил.

Накрая Ефим каза:

— Ех, малък си ти!...

— Е, и какво?

— Ами това, че трябва да избягаме с теб отук. Ти също няма какво да правиш тук. Не е за твоята глава да пасеш козата. Ти имаш един път — да станеш капитан!

Валка начаса забрави за студа.

— ... А аз с лодката бих подкарвал тате до шамандурите — продължаваше Ефим. — За това не са ми нужни очи.

— Ами хайде! Хайде да заминем — нали сам казваше!

— Казвал съм! А не трябва ли да помислим къде ще вървим? Аз съм сакат, ти — хлапе!

Вечерта дотича Ксюша, извика Валка на пруста и му зашепна:

— Защо е такъв Юхим, а?... Моли ме да пиша писмо на тате, иска да си върви, казва, не мога повече тук, ще умра... Защо е това, а?

— Вярно ли?! — радостно възкликна Валка. Но тутакси реши, че засега не трябва нищо да казва и важно отговори: — Защото скоро ще дойде пролетта.

— И какво от това?

— Трябва да ти е ясно! — произнесе той, разпъван от радост и надежда: значи Ефим е решил, решил!

— Нова беда — въздъхна в тъмното Ксюша, — къде ще го карам? Баща ми е старец, самият е като дете, ще погинат в мръсотия и двамата.

Тя въздъхна още веднъж и си отиде.

Два дни се навърташе Валка около Ефим и все не се решаваше да го попита кога ще тръгнат. Мълчеше и Ефим. Заговори неочаквано през едно тъмно навъсено утро. Те излязоха на портата. Ефим подуши въздуха и попита:

— Каква дата сме днес?

— Четвърти март.

— Смятай сега — каза Ефим, — днес е първият ден на пролетта. Я намери лед!

— Няма — рече Валка, като гледеше сиво-кафявата буца на замръзналата помия до сайванта.

— Донеси брадвата.

Валка за миг изгърча за брадата, Ефим приближи до качето, замахна отведнъж по ледената гърбица, напипа две парчета лед, удари ги едно о друго и послуша звука.

— Така е — каза той, — няма сила вече в него, подир пет-шест дни ще закапе... Такива ми ти работи, братле, а след месец, месец и половина, ще видиш, че и тя ще се размрази и... ще тръгне!

— Значи вече ни е време да заминем?

Вместо отговор Ефим с такава сила запрати парченцата лед обратно в канчето, че те дори не се пръснаха, а просто се разкашкаха.

— Не мисли повече за това — мрачно рече Ефим. — Малко ли неща съм казвал... А сега казвам — остави това... и повече да... Не ми дотягай повече, казвам ти, чу ли!

На Валка нищо друго не му остана, освен да си върви у дома. И той си тръгна. Седна до прозореца. А през прозореца се виждаше позната картина: градината в сняг, лехите, приличащи на гробове, и кривите пръти, обвити с черните мустачки на ланшния грах...

През тази нощ Валка дълго не можа да заспи. Той мислеше. Мечтаеше как лично ще заведе Ефим на Волга. И защо още го смятат за малък? Той отдавна е пораснал, но кой знае защо никой не забелязва това. Пари за път най-добре ще е да заеме от леля Лиза, тя ще даде. Въпросът е: да признае ли защо са му тези пари? Или да излъже нещо? Лошото е това, че не бива да се лъже леля Лиза, пък и той не иска да я лъже... После трябва и да съчини какво да излъже...

Валка се отърси от тези натрапчиви и неприятни мисли и вече се виждаше в капитанската кабина на най-големия пътнически параход по Волга и то в най-страшна бурна нощ. На кормилото е самият капитан, разбира се, той — Валка — стои и върти колелото, а до него, естествено, е Ефим. Но Ефим няма да иска да стои със скръстени ръце. И Валка започна да си блъска главата каква работа може да върши на кораба слепият.

Но понеже нищо не можеше да измисли, Валка отново и отново се връщаше към мечтата си, как след дълги търсения най-сетне намира знаменит професор, който веднага, без никакви мъки, без никакви операции ще излекува Ефим. И тогава?... Тогава животът му се представяше толкова неописуемо хубав, че дори му ставаше страшно.

И ето той отново е на кормилото в зловещата бурна нощ и управлява, а вятърът гони огромни вълни. Валка бързо преценява колко големи все пак са те. Навярно всяка вълна е колкото сайванта, а то се знае, да се страхуваш от такава вълна е смешно и дори глупаво. Ами че те са десет пъти по-големи... А параходът се люлее и наоколо е непрогледен мрак. Но Валка не се страхува, усмихва се и си казва: „Дръж се, другарю капитан, дръж се!“.

Какво би могло да стане по-нататък той нямаше представа, защото изведнъж си помисли колко много ще тъгува Катка, когато те с Ефим заминат...

Навън шуми гората. Валка притваря очи и усеща как тежки черни вълни надхвърлят къщата... А есенно време бурите са опасни... Видимост никаква и водата е тежка; загребваш я с веслата, а тя като земя... „А мен вятърът ме отнася, течението ме влече“... и така хубаво се заспива под тихото звънтене на кюнеца, разтревожен от пролетния вятър...

Неочаквано заваля сняг. Валеше ден и нощ; по-силно отколкото в най-лютата зима. И Ефим изведнъж се успокои. Просто като че ли оздравя. Отново настъпиха хубави вечери. Ксюша се стараеше да ги оставя двамата сами. Те седяха до печката. До краката им, полегнала на една страна, лежеше Наяночка. Слепият, както преди, много говореше за Волга: как изглежда призори и как при залез. Но сега като го слушаше, Валка навсякъде се виждаше до него. Заговори ли за ледоразбивача и Валка веднага си представя как го води за ръка до самия ръб на пропастта. Ефим стои гологлав, вятърът разпилява косите му, лицето му е щастливо, той с цялото си същество, с лицето си, с ръцете си слуша как реката се размразява.

А Валка гледа надолу и разказва какво вижда: ето, раздвижиха се ледените поля с всичките ледени късове и преспи, с потъмнелите пътеки на шейните, ето тези пътеки се изпонатрошиха и пред очите им се превърнаха в насечени ледени блокове. Те се струпват, ломят се, стрелят, гърмят и отминават. Покрай тях!

Ефим седеше на ниско столче срещу печката и разтриваше коленете си с длани, сякаш го боляха.

Той имаше такъв навик: щом се върне у дома, съблича куртката и веднага навива ръкавите на ризата си над лактите. А ръцете му още са загорели от слънцето.

— Да-а... Нищо не разбира Ксюша. Тя мисли, че главното е да имаш чиста риза.

Той дълго мълча.

И съвсем неочаквано каза:

— Аз Волга съм прекосил с прът по ледовете.

Нямаше вече виелици. Проточиха се тежки, навъсени дни. Врълхлитаха ветрове, но те носеха нов мирис и нови звуци.

В един такъв ден те с Ефим тръгнаха на далечна разходка. Когато на гарата завиваха към гората, Ефим попита:

— Колко е оттук до дома?

— Три километра — отвърна Валка. Сигурно е точно толкова, защото Пелагея се сърди всеки път, когато Варвара Ивановна я моли да отиде за нещо в града. „Да се мъкна, каже, три километра до гарата, да има да вземаш!“

— Сега разбираш ли какво е ширина?

— Какво? — на въпроса с въпрос отговори Валка.

— Волга в долното си течение е толкова широка — от бряг до бряг, а при пълноводие и повече.

Валка огледа снежната равнина, простряла се между селото и гарата, старата крива топола, която от тук се виждаше не по-голяма от бабината му метличка за баня. Гледаше, сравняваше и не можеше добре да си представи как по цялото това пространство тече вода. Най-трудното беше именно че „тече“ и според думите на Ефим в нея има страшна сила.

Веднъж в Москва бяха завели Валка на чистите езера. Там му хареса тъкмо това, че водата е като замряла и ако в нея не хвърляш камъчета, то добре се виждат решетките, дърветата, синята будка — вярно, че всичко с главата надолу. Но как струи вода — виж това Валка не беше виждал.

Веднъж с трамвая бе прекосил Москва река. Помъчи се да си спомни. Спомни си. Никъде не течеше, а така, едвам-едвам се помръдваше.

В гората беше влажно и ехтеше.

Елите линееха като кучетата. Снегът под тях плътно бе осеян с рижи и черни игли. Преспите силно бяха се слегнали, а някои направо бяха противни за гледане — сякаш върху тях бяха изсипали обелки от картофи. В гората стана неприятно и пусто. През лятото тя изглеждаше безкрайна, а сега — едвам влязоха и вече излязоха.

В края на гората ги настигна свирката на влака. Тя свободно премина през оредялата гора и прозвуча застрашително близко. Ефим спря и като отвори уста, напрегнато се послуша.

— Страхуваш ли се? — попита го Валка.

— Не се страхувам, но не мога да я търпя! Чу ли свирката? На влака, който сега премина?... Пищи също като свирката на „В памет на Азин“.

— А това какво е?

— Параход от вътрешната линия. Углич — Кострома... Хайде да си вървим!

През целия път той мълча, сякаш Валка го беше обидил с нещо.

От този момент Ефим отново се отчужди. И със сестра си почти не разговаряше. Не излизаше от дома. С часове седеше на стола, сякаш не е в къщи. Гришка и Ксюша се караха пред него, а той седи — ту притвори очи, ту ги отвори и нищо, можеш да помислиш, че не разбира руски.

Ако го повикаха, мрачно откликваше:

— Е?

Тук съм, демек. Жив съм, не съм умрял още...

Но дори и в такова настроение, ако се случеше всички да излязат от стаята, Ефим протягаше ръце към Валка и щом той приближеше, тревожно му повтаряше едно и също: „Тя скоро ще тръгне, чуваш ли??!“.

Валка мълчеше потиснат. Той знаеше, че тя — това е Волга.

И отново през нощта завилня виелица. „Тази сигурно е последната“ — мислеше, заспивайки Валка.

На сутринта всичко утихна.

Валка изтича до вратата и от изненада спря: не му се вярваше, че за една нощ може да натрупа толкова сняг. И защо е полегнал на вълни? Сякаш не е паднал отгоре, а е нахлул някъде отстрани и е застинал. Снежните гребени от едната страна бяха розови от слънцето, а от другата съвсем сини. В ясното небе грееше чистичката снежна топка на луната. Тя също от едната страна беше розова от утринното слънце.

Валка изтича при Ефим и много тържествено обяви:

— Знаеш ли, според мен и на луната цяла нощ е валял сняг!

— Да върви по дяволите! — откликна Ефим, без да се помръдне. Той седеше на едно ниско столче. Китките на ръцете му безжизнено висяха, скръстени на коленете.

Валка постоя мълчаливо. В стаята, като се влезеше от светлото навън, беше тъмно, почти непрогледно.

— Да излезем — тихо помоли Валка, — да излезем да се разходим. Защо стоиш тук самичък?

— Върви сам...

И Валка си тръгна натъжен. Но достатъчно беше да излезе на двора и всички горести моментално излетяха от главата му. Виж това е истинска пролет! Какво ли е видял там в града? Ледената висулка през малкото прозорче? Галошите, галошите — непрекъснато помни за галошите и търси място, където да не вонят на нафталин.

В последно време Ефим често отказваше да ходи в гората. И Валка тръгваше сам. Той свикна с гората и вече не можеше без нея.

Нима не е интересно да си поблъскаш главата защо понякога само от едната страна по стволите на дърветата са отбелязани снежните линии? Той не се успокои, докато не си изясни, че това е работа на вятъра.

Неотдавна в преспата под голямата ела Валка видя нещо много странно. Този път сам разгада какво е.

Крива верижка от тъмни следи прекосяваше преспата. Валка реши, че това са котешки следи. Почти такава големина имат синкавите овални трапчинки в снега, които оставя тлъстият Кирюшкин котарак. Но тези следи не бяха вдлъбнати, а лежаха на повърхността на преспата. Те бяха от гъсто събрани в тъмни петънца иглички. Сякаш Кирюшкиният котарак беше потапял мокрите си лапи в иглите и после беше оставял игли по снега.

Много сложни опити извърши Валка и все безрезултатно. Той дори помириса снега! Твърде недоволен от себе си, напъха една пръчка в снега, извади я, надникна в дупката, която бе направила пръчката и... на дъното ѝ откри тъмно петно от елови иглички. Откъде се бяха взели?

Валка продупчи преспата надлъж и шир. И в края на краищата разбра.

Снегът е наслоен на тъмни, напречни пластове от какъв ли не боклук: иглички, гнили листа, парченца суха кора. Цяла зима всичко това се сипе от дърветата, цяла зима вали сняг и слой след слой покрива боклука. И така много пъти.

После, значи, по преспата е пробягала котка — тежкият тлъст котарак на Кирюшкини — вдлъбнал е наслоения сняг с лапите си и е пресовал калта. Същото бе направила и пръчката на Валка.

Преспата постепенно се разтапя от слънцето, сляга се, затова и трапчинките са се оказали отгоре. Валка им се любуваше: колко ясни са котешките следи — нито една излишна игличка!

Днес като влезе в гората след снощната виелица, Валка много съжали, че Ефим отказа да дойде. В гората пак беше чисто и прибрано, като през най-добрите зимни дни.

Валка приближи, постоя до старата ела. Послуша и се досети кой е кълвал в преспата под нея. Самият сняг, тоя, който е паднал вчера върху мокрите игли, по заледените клони на брезата, а сега, нагрят от слънцето, лети ли лети и още във въздуха се превръща в остри бодливи капки. И от тях из цялата гора се носи това приятно шумолене. Понякога меко тупват плътни кръгли буци сняг. Те се крепят още тук-там в извивките на клоните и чакат кога ще ги свали оттам вятърът.

Валка крачеше по заснежената просека, усещайки под снежния пух леда; оглеждаше се настрани и си мислеше: „Интересно, а как така е станало, че едни дървета са ели, а други — брези?“.

Прииска му се да постои в синята сянка на старите ели до слабичката брезичка. Под всичките й пъпки, под всичките възелчета на клоните й — навсякъде, където можеха да се задържат, висяха големи матови копринени капки.

Валка постоя още малко и сякаш специално за него — брезичката заблестя. Във всяка капка — пламъче. Валка вдигна глава нагоре и в тясната пролука на елите видя широк слънчев лъч. Той стърчеше като дъска, опряна косо в небето. Но това само така изглежда, когато си на сянка. В действителност лъчът беше прозрачен и попаднеш ли нещо в него — веднага ставаше пъстро и ново.

Валка почака и влезе в лъча. И с него също се случи нещо. Той закрепя и се понесе, подскачайки по заледения път. Намери пръчката и, размахвайки я, се нахвърли върху елите, удряше ги по лапите, плюеше игличките и водата, които летяха в лицето му, промушваше скриптящите преспи, пропадаше в тях, смееше се и никак не можеше да се умири.

Към къщи го погна гладът. Той се връщаше по същия път, по широката, утъпкана от шейните просека. Но сега дълбоките бразди на шейните бяха затънали в зелена вода. В гората силно миришеше на пресни краставици и това беше много странно. Скоро се чу отчаяното блеене на Катка.

— Да не би да са оглушали, та не могат да пуснат добичето! — измърмори Валка и ускори крачка. Но щом влезе в двора, спря. От снега нямаше и помен! По целия двор, под блестящите локви, необичайно и ярко чернееше земята. По локвите нагоре-надолу шляпаха измърляните кокошки — кльоцави и радостно възбудени.

В дъното на двора до изсъхналата сива портичка стоеше Варвара Ивановна и се усмихваше, вирнала глава към небето. Само веднъж или два пъти Валка я беше видял да се усмихва.

Той изхъмка силно, повдигна с лакти гащите си, предизвикателно погледна баба си и зашляпа из водата направо през двора, показвайки с вида си, че има право да бъде щастлив не по-малко от кокошките.

Докато крачеше така по двора, пръскайки на всички страни и правейки се, че нищо не вижда, той обаче успя да забележи много неща.

По дъното на локвите, по които крачеше, лежаха ръждиви гвоздеи, покрити с дребни блестящи мехурчета; търкаляха се гнили ябълки, парчета от счупена чиния, но най-главното там имаше трева — все от жълти и все още тъпи иглички, които пробождаха под боклука.

Валка беше много доволен, че Варвара Ивановна не го забеляза, заета с облаците, които излитаха зад гората като бели дрипи и преминаваха толкова ниско над сайванта, двора и бабината портичка, че още малко и ще ги докоснеш.

Валка се приближи и видя очите на баба си. Те гледаха нагоре под черния клон на забрадката с някакво жадно изумление.

Без да бърза, Валка се качи по стъпалата и успя да забележи, че в отсрещната къща крилата на отворения прозорец се люлеят и хвърлят „зайчета“ в градината, а в тъмния отвор на прозореца се мярка бяла кърпа.

— Държат ли те краката? — ласкаво го попита баба му. — Ела да хапнеш.

В стаята беше мрачно и някак особено миришеше на влага. Валка бързо си отрязва краешник черен хляб, набоде в него няколко скилидки чесън, за да не се загубят, посоли го както трябва и изскочи от стаята.

На пруста той спря, помисли и се запъти право към Ефим. У тях нямаше никого.

„Къде ли може да е? Нима е тръгнал сам за гората... как не го е срам!“

На Валка не му се вярваше. Почука още веднъж. Чуването неприятно отекна в душата му. Валка отчупи залък хляб, задъвка го без желание и се запъти през техния двор към гората по същите чудесни локви. Тогава видя Ефим, който влизаше в гората.

— Аха, падна ли ми! — тихо изрече Валка и забави крачка.

Облаците продължаваха да се носят ниско над гората. През тях проблясваше такова синьо небе, каквото в града Валка нито веднъж не бе виждал. Осветените от слънцето ели приятно поклащаха само върхарите си, сякаш се учудваха: „Какво небе! Какво небе!“.

Валка се намръщи като видя, че Ефим излезе на просеката и закрачи по края ѝ. Той винаги ходеше по края, за да може да докосва стволовете с бастуна си.

Ефим чукна по една ела, по друга и вече съвсем уверено закрачи навътре в гората.

„Добре де... Но без мен, все едно няма да ти е хубаво.“ И Валка реши да не догонва веднага Ефим: нека види какво е да си сам...

Валка вървеше на двадесетина крачки след слепия, за да не може да го чуе. Вървеше и се радваше, че ето на и Ефим не го свърта в къщи в такъв чудесен ден.

Засвири влак. Отначало далеч, после изведнъж до сами ухото все по-силно и по-силно, и по-високо, и по-далече — навсякъде. Сякаш всеки момент локомотивът ще изскочи на просеката или ще профучи над главите им и ще лети сто години и никога няма да замлъкне.

Когато това свърши, светът изглеждаше по-огромен, а в гърдите беше прохладно и празно.

Валка направи още няколко крачки и забеляза, че с Ефим става нещо лошо. Слепият цял се сгърчи и с две ръце притисна главата си. После направи няколко крачки и отново спря и изведнъж с все сила удари с бастуна по ствола на дебелия стара ела. И пак. И пак. Бастунът изтреця и се разцепи. Но Ефим не спря. Той удряше по ствола, докато половината бастун не отлетя.

Валка се задъхваше от възмущение, но не му се обади.

Ефим замахна с остатъка от бастуна и го запрати надалеч. Постоя объркано, помръдвайки пръсти, после пристъпи към дървото и го

прегърна. През риданията Валка чу: „Майчице мила!... Майчице мила!...“.

Когато Ефим затихна, Валка приближи до него, като междуременно търсеше каква да е тояга. Намери един крив елов клон.

— Кой е? — настръхнало попита Ефим.

— Аз съм.

— Откъде се взе?

— Тук бях.

Ефим така стисна зъби, че на скулите му изскочиха буци. Почака малко и отново попита:

— А какво търсиш тук?

Валка сложи в ръката му дебелия край на сухия елов клон. Ефим мълчаливо го пое.

Сега се чуваше как силно пеят птиците. Валка стоеше и се мъчеше да не го гледа в очите. В момента в тях имаше само блясък, без цвят.

— По-добре си иди — уморено проговори Ефим.

Валка не можеше да си отиде, а не знаеше какво да прави.

— Е, какво стоиш? Махай се, щом ти казвам!

Валка направи няколко крачки и спря. Ефим чакаше. Върху бледото му лице блестяха само двете огромни изпитателни очи. За секунда на Валка му се стори, че тези очи виждат и го обхвана ужас.

— Махай се... — тихо и зло продума Ефим.

И Валка се помъкна към дома, като от време на време се обръщаше назад. Ефим стоеше все в същата поза. Накрая се обърна, направи няколко крачки навътре в гората и пак спря. Ослуша се — не върви ли някой подире му и после тръгна, ускорявайки крачка.

„За къде ли бърза така?... Или просто иска да се отърве от мен? — с обида си помисли Валка. — Какво пък!“

Той много искаше да се обиди, но на душата му ставаше все по-тревожно и Валка хукна към къщи. „Трябва по-бързо да кажа на Ксюша...“

Но, разбира се, когато трябва, Ксюша я няма у дома.

Валка тичаше от съсед на съсед — никъде ни жива душа. Навред само червенобузести възглавници се препичаха безгрижно на слънцето, яхнали стоборите.

Накрая Валка отиде при Кирюшини. Там Ксюша почти никога не ходеше.

Валка надникна през портичката и видя леля Лиза. Тя стоеше жално скръстила ръце на корема и гледаше в краката си. Там върху късче суха земя стоеше малко нелепо същество: отгоре мъхната овчица, отдолу — мокра кокошка.

— Овчарка!... Истинска немска овчарка!

— Ако ще турска да е; къде да я дявам? Омръзнаха ми тези шишаркоядци.

Валка приклекна. Кутрето вдигна оклюмалата си муцунка, погледна Валка в очите и за да му покаже колко е нещастно, затрепери с четирите си лапички, сякаш бяха на пружина.

Валка го погали. Тогава кутрето още повече надигна острата си черна муцунка и заплака с детски глас.

Леля Лиза занарежда на глас:

— Пак са го подхвърлили, поглеж... всяка пролет подхвърлят, само това ще правя аз, да ги отглеждам и вчовечавам, а после... къде да ги дявам толкова!...

Валка не я слушаше. Той взе кутрето на ръце. То продължаваше да се държи като дете — веднага престана да скимти.

Леля Лиза ги гледаше и продължаваше:

— Нещастен човек съм аз и туй то! Поне веднъж да бях намерила нещо сама — не, не би, не ми се е случвало на чуждо място да найда нещо. През целия си живот само едно красиво конче съм намерила на улицата и то за малко не ме прегази една кола. А виж, да ми набутат нещо, дето хич не струва, или да ми подхвърлят нещо — това край няма.

Валка притискаше внимателно кутрето до себе си и усещаше под гъстата козина острите му кости.

— Гладно е — каза Валка и така погледна леля Лиза, че тя само разпери ръце и тръгна за къщи. Валка — след нея. На прага той спря, без да смее да стъпи на пода, който светеше като злато с излъсканите си дъски. Валка събу мокрите си обувки и тръгна бос към пейката под прозореца.

Досега не беше изпитвал подобна наслада. Той седеше в топла, светла стая, държеше на ръце живо овчарско куче, което се разтапяше

от топлината и ласката и се катереше все по-нагоре и нагоре и не спря, докато не пъкна муцунката си чак под брадата на Валка.

— Ей, какво го целуваш пък ти? — разгневи се леля Лиза. — Виж колко е мръсно. Потрай, водата се топли.

Тя безшумно се движеше из стаята. Без да вдига очи, Валка виждаше тъмната и набита фигура. Когато попадеше в ивицата слънце, тя ставаше прозрачна и сива като прах. На Валка му се струваше, че леля Лиза плува из стаята, без да се докосва до пода, а заедно с нея плува и нейното напевно мърморене.

— Ти какво се присвиваш? — попита го тя изведнъж. — На едно място ли ти се ходи?

— Не — смути се Валка. — Хапе ме...

— А ти по здраво го прегърни, тоя бърхльо... Дали да не го поръсим с нещо? Как мислиш, дали с прах за паразити? Или ще умре?

— Няма нужда — каза Валка.

— Май ще е по-добре — съгласи се леля Лиза. — Разправят, че ако поръсиш с тоя прах козата в стаята — първо ти ще умреш.

— Глупости — важно отбеляза Валка. — Но него по-добре недейте, то е много слабо.

Трудно е да се каже колко време беше нужно на бавната леля Лиза да нагрее водата, да донесе от сайванта коритото и да изкъпе в него мръсното подхвърлено кутре, което не се мие лесно, защото е космато като дявол, а пък трябва да гледаш да не му попадне вода в ухото. А ушите са две — значи трябва да се къпе, без да се бърза.

Ако питаш Валка, къпането можеше да продължи цяла вечност!

След къпането той дълго държа кутрето на ръце, загърнато в стар вълнен шал, докато се стопли млякото. Сетне млякото трябваше да изстине и те с леля Лиза пуснаха мокрото кутре на пода и се смяха, докато то от таралеж се превърна отново в куче. Кутрето с такова усърдие отърсваше козината си от малките капки, че за някакъв миг над него разцъфна късче дъга.

Най-сетне настъпи минутата, когато съвсем друго животно със светлосив цвят започна да яде. То лапаше размекнатата в мляко среда от хляб със страшна лакомия и шумно мяскане.

Канче мляко получи и Валка. А леля Лиза, скръстила ръце на корема, стоеше до тях и с детска радост гледаше „тейзи шишаркоядци“

как ядат, защото най-много в живота си тя обичаше да храни и подслонява.

Кутрето, като всички кутрета по света, лапаше само пред себе си. Изяде това, което му попадна — от единия край на паничката до другия — и паничката свърши. И то трябваше да влезе в нея с двете си лапи.

Валка не издържа и се пресегна да го погали, но щом се докосна до козината и вътре в кутрето нещо заклокочи, сякаш в него се затъркаляха дървени топчета, после всичко това се превърна в най-злобно ръмжене. Валка доближи ухо до мъхнатия му хълбок и слушаше ръмженето като музика.

— Това се казва куче!

Леля Лиза прибра паничката, трохите хляб от пейката и с привично движение, с каквото избърсват носовете на децата, обърса с престилката си полепналата с ядене кучешка физиономия.

Кутрето се възмути, махна с глава и изсумтя, после намокри с език крайчеца на носа си и седна точно така, както седеше срещу него Валка. То седна малко настрани, като подви под себе си задните лапи и широко разпери предните, защото му пречеше издутият корем. И тогава се оказа, че коремът му е гол, розов, с тъмни бенки, приличаше на географска карта.

Главното обаче бяха ушите. Чак сега Валка се загледа. Те стърчаха, но не много. Бяха леко клепнали, с връхчетата напред и тези връхчета се поклащаха над челото като два увехнали листа. Едното ухо стърчеше по-високо от другото и муцуната му имаше странен израз, сякаш кучето беше вдигнало вежди и се канеше да попита: „Кой е казал, че да се живее на този свят е лошо?“.

Валка се вгледа в сиво-метличените му очи, плесна се по челото и възкликна:

— Джулбарс!

Смачканите ушички трепнаха и се напрегнаха, погледът, както и преди, беше смел и весел, но в момента, когато Валка го дари с най-хубавото кучешко име, кутрето меланхолично притвори очи и като ги отвори отново, стана ясно, че Джулбарс за нищо друго не иска да мисли, иска да спи.

— Потърпи с кръщенето — засмя се леля Лиза. — Може твоят барс да излезе кучка.

Валка се изчерви, възприе това като нечувано ругателство и хвана кутрето, да не би да ѝ хрумне да го оглежда. А леля Лиза се смееше и казваше:

— Ти си като оня чудака, дето живее в съседното село. Той също от много ум беше изпонакръщавал животните си. Кучето — Гавриил, козата — Магдалина. На кокошката ѝ вика Татяна, ох!... Така и я кътка: Та-тя-тя-тя-на!

Валка не видя нищо смешно в това; той се надигна, притискайки здраво до гърдите си Джулбарс.

— Да не би да си тръгваш? — попита леля Лиза.

— Да, вече му е време да спи.

Леля Лиза престана да се смее.

— Кой ще те пусне у вас с него?

— Какво?

— Ами такава, това да не ти е прасенце! От край време в тая къща не е имало безполезно животинче, там уважават само катинарите — те хляб не искат.

Валка стоеше поразен. Леля Лиза беше права. Как не помисли за това?... Какво ще прави сега? Първо, Валка вече свикна с Джулбарс; второ — обикна го за цял живот и от първата минута го смяташе за свой.

Валка отново седна на пейката, поклащайки на ръце спящото кутре, и мислеше, мислеше... А изход не намираше. Слънцето вече излезе от стаята. Остана само малко снопче лъчи върху перваза на прозореца.

Леля Лиза разреши на Валка да стои у тях толкова, колкото му се иска. И той остана. А тя приготвяше обяд. Пригответи го. Събра картофените обелки, свали престилката си и се залови за плетката. Те решиха, че засега Джулбарс ще остане тук. Валка се примири, защото всъщност неговата овчарка само щеше да ноцува у леля Лиза, а през деня...

Отвън някой викаше Валка настойчиво и тревожно. Гласът идваше отдалеч. Още преди да го разпознае, той смрази ръцете и нозете на Валка, а в момента, когато позна чий е тоя глас, сърнето му заби силно и твърдо като железце.

Валка за нищо още не беше успял да помисли, а вече някаква чужда сила го изправи на крака и изблъска навън в сгъстения

полумрак.

Викаше го Ксюша. Те за малко не се сблъскаха на стълбите.

— Къде е той, а?... Кажи, кога го видя, а?

На Валка му се струваше, че отговаря. Ксюша го разтърсваше за раменете. Като разбра, че нищо не знае, Ксюша хукна напосоки и зарева:

— Юу-ухим!... Юу-у-хим!...

Валка тичаше след нея, молеше я да спре. Но тя не го чуваше, оглушала от собствения си вик.

Чак като стигнаха тяхната къща, Валка най-после разбра, че рано сутринта Ксюша заминала в града за семена и преди час се е върнала. Когато тръгвала, Ефим още спял. Повече не го е видяла и съседите казват — никой не го е виждал.

Като заекваше и повтаряше едно и също по няколко пъти, Валка ѝ разказа всичко, както си беше.

— Господи! — плесна с ръце Ксюша. Валка чак се стъписа, като видя отчаяната радост върху лицето ѝ. — Заблудил се е! Господи, защо мълчиш?!

Тя се разбърза из стаята, намери фенер, запали го и те се затичаха към гората.

Светлината на фенера разместваше тъмнината само отдолу, а шумът на хвоята се търкаляше някъде много високо, като правеше дърветата гигантски. Гласът на Ксюша, зовящ брат ѝ, изчезваше в далечната черна пустота и се връщаше без отклик. Чуваше се само хрущенето и звъntenето на трошация се под краката им лед. И двамата слушаха този звън, докато Ксюша отново не проточваше непоносимо дългото: „Ю-у-у-у-у-хи-им!“. С тези еднообразни звуци тя съумя да изкрещи всичко, което ставаше в душата на Валка — от страшната надежда, до пълното отчаяние.

Изсвири влак, кратко и равнодушно. После долетя тракането на колелетата. То се приближаваше, ставаше все по-ясно и се прекъсна отведнъж, сякаш влак изобщо не е имало.

Вървяха все по-бавно. Ледът под краката им се трошеше; струваше им се, че крачките усилват, усилват растящата тревога, а когато тя вече им пречеше да дишат, гласът на Ксюша отново раздираше тъмата.

Те се спираха и дълго се заслушаха. Наблизо — нито звук, само по високото пролетно небе вятърът носеше тъжния шум на еловите иглици.

На просеката нямаше никакви следи. В жълтия кръг на светлината трошливият лед лежеше недокоснат.

Ксюша непрекъснато вдигаше фенера, за да види по-надалеко. Валка сега разбираше повече от нея и не търсеше следи. Ефим тук е минал по водата. Неговите следи са заличени от леда.

И изведнъж сърцето му отново извънтя като железце. Валка видя разцепения край на Ефимовия бастун, замръзнал в леда на края на просеката...

Той нищо не каза на Ксюша, но след това все му се искаше да я помоли повече да не вика. Тя кой знае защо сама престана. Само още веднъж нейният вик разкъса душата му, когато вече се приближаваха към дома. Това не беше вик, не беше зов, а плач по умрял. Той сякаш разбуди Валка от кошмара и тутакси потвърди, че този кошмар е наяве, и че той, Валка, е виновен за всичко. Той си тръгна от гората. Той остави приятеля си в беда... Той забрави, той нито веднъж не си спомни за него.

Когато вече се изкачваха на пруста у Ксюшини, Валка реши, че ще влезе с нея и ще ѝ каже, че е виновен. И нека тя още по-силно заплаче, нека го удари, нека направи каквото поиска...

Ксюша бутна вратата. Стаята беше пълна със сиво-кафеникавата мътилка на цигарен дим. По пода танцуваха отблясъците на огъня от запалената печка. Гришка седеше до нея. На миндера в ъгъла, завит с одеяло, върху което бе метната памуклийка, лежеше Ефим.

— Жив! — извика Ксюша и се хвърли към него.

И Валка се строполи в краката на Ефим, прегърна го през одеялото и заплака.

Ксюша плачеше с щастливи сълзи и все разпитваше: какво му се е случило! Къде са го намерили? Кой и как? Ефим мълчеше, обърна лице към стената. Вместо него отговаряше Гриша, като от стеснение дрънкаше с машата: намерил го железопътният кантонер на три километра от гарата... Сам казва, бил се загубил. Е, позамръзнал е. Добри хора го докарали с шейна. Нали виждаш, лежи, по-добре ще е да го напоиш, отколкото напразно да ревеш...

И Ксюша, измъчена до краен предел, за миг се вдигна, оживи се и — на работа! Предметите сякаш сами хвърчаха в ръцете ѝ. Правеше вятър, като се движеше из стаята.

Изпрати Гришка за водка. В котлето на печката завираха картофи. Ефим лежеше преоблечен в сухи и топли дрехи. Самата тя изхвърча нейде да търси козя лой, за да му разтрие краката.

Най-после останаха сами с Ефим: на Валка му се виеше свят от топлото, от глад, от цигарения дим. Той дишаше и му бе приятно да диша, защото сега можеше спокойно да си поеме дъх — никой не е умрял по твоя вина!

Валка пъкна ръката си под одеялото и напипа ръката на Ефим. Ефим отвърна на ръкостискането и бавно обърна лицето си към Валка. Сега то беше съвсем друго — малко, някак си вяло и некрасиво...

Ефим лежеше с полупритворени клепки; устните му се мърдаха. Валка се наведе и го чу: „Не можах, дори това не можах...“.

Ефим си измъкна ръката изпод одеялото, прегърна Валка през врата, притегли го към себе си и промърмори, задъхвайки се:

— Не можах да се реша...

— На какво да се решиш? — шепнешком попита Валка и също прегърна Ефим през врата.

Косата на Валка настръхна, като че той смътно нещо подразбираше.

— Ти какво трепериш? — раздразнено проговори Ефим, като чу по пруста крачките на Ксюша. — Тук съм... цял-целеничък. Само си мълчи — чуваш ли? Не е тяхна работа. Нека да си мислят, че съм се заблудил...

Валка замря, изпитвайки сега от ръката на Ефим само тежест, но кой знае защо му беше неловко да се освободи от нея. Той търпя известно време и накрая се издърпа.

Влезе Ксюша и започна да вдига шум. Сякаш дори нарочно, сякаш ѝ беше приятно с трясък да хвърля дървата на земята, да премества кофите така, че да тракат.

Скоро се върна Гришка и тъй тресна бутилката, като я слагаше на масата, че от дъното към гърлото ѝ полетяха мехурчета. После започна да си сваля ватенката. Правеше го много бавно и тържествено. Човек можеше да помисли, че сега ще посрещат Нова година.

После Гришка отиде към печката, вдигна капака на котлето, загуби се в картофената пара, отдръпна се и с влажна, доволна физиономия седна до масата, където освен водка нямаше още нищо: ето ме и мен, демек, ето я и нея, гълъбицата! Гришка безсрамно поглеждаше към бутилката, потриваше ръце, после преместваше поглед към Ксюша.

Ксюша слагаше масата. Тя току изтичваше до брат си и като разперваше настрани ръцете си, изцапани с картофи, се накланяше над него като птица. Ефим всеки път ѝ казваше „благодаря“. А преди той никога не казваше „благодаря“ и не се усмихваше така — с бърза, бегла, непозната на Валка усмивка, сякаш ей сега ще занарежда: „Благодаря ви, добри хора, помогнете кой с каквото може, добри хора, простете ми, добри хора...“.

Валка седеше на края на леглото изправен и на него му беше неудобно да седи и му беше неприятно и странно, че всички се усмихват.

— Аз си тръгвам — каза той и се надигна. — Лека нощ.

— Ти първо хапни с нас, че тогаз — ласкаво го помоли Ксюша.

— Не искам да ям.

— Е, тогава върви да спиш. Много съм ти благодарна.

Като се гърбеше от студ и умора, Валка бавно тръгна за къщи. Хората вече спяха. Само у Кирюшкини още светеха прозорците. По черната земя замръзналите локви вяло отразяваха светлината. Елите стояха прави и неподвижни.

Той вървеше и непрекъснато изпитваше тежест върху раменете и врата си, сякаш безволно отпуснатата ръка на Ефим продължаваше да го натиска. В главата му нямаше никакви мисли. Те се бяха вкоравили от умората и от ужаса, заключен в тази нова за Валка дума „да се реша“.

В техния двор Валка спря. Не му се искаше да вижда никого. Да стои така също не можеше. Той седна на горното стъпало на стълбата, опъна палтото си върху коленете, скри ръце в ръкавите и от това му стана много студено на гърба. Сякаш във врата му някой изсипа пясък и песъчинките една по една се спускаха надолу.

Да беше отишъл да си легне, но Валка седеше вторачен в тъмнината и внимателно се слушваше. Струваше му се, че всичко наоколо знае страшната тайна на Ефим. И тъмнината, и земята, и всяка дъска на оградата. Знае и мълчи.

Валка се мъчеше да мисли за това колко хубаво е, че сега Ефим си е у тях, и Ксюша е там, и у тях е топло и спокойно. Но въпреки това тревогата кой знае защо не преминаваше.

На гарата късо изсвири влак — сигурно вземаше вода. От този звук сърцето на Валка се разтуптя. Той стана и се запъти към светлината на Кирюшкините прозорци.

Ленка му отвори. Той пристъпи в топлината на стаята и понататък не отиде. Спря го светлината, необичайно бяла, бликаща отворед — от множеството чисто застлани постели. На две от постелите се надигнаха глави и отново потънаха във възглавниците.

Леля Лиза не спеше. Като видя Валка, тя седна на своя огромен креват.

— Обърни се — му каза тя.

— Защо ставаш, мамо? — разсърди се Ленка. — Влез. Какво се е случило?

Валка разбра, че нищо няма да може да каже, когато е толкова светло и всички го гледат. Той охотно се извърна към вратата и въздъхна от смущение. Леля Лиза се облече по-бързо, отколкото той очакваше. Взе го за рамото и го поведе към леглото си, вече застлано с нещо тъмно.

Седнаха един до друг.

Леля Лиза огледа Валка с бърз изпитателен поглед, въздъхна и каза:

— С вашите ли се изпокара?... Сигур нищо не си ял? Измръзна ли?

Валка клатеше тъжно глава, обмисляйки какво да предприехме. Внимателно се огледа. Видя, че сестрите са заети с техните си работи.

Само Ленка стърчи наред стаята и чака какво ще каже той. Валка ѝ се разсърди и това много му помогна. Надигна глава и каза на леля Лиза:

— Той съвсем не се е загубил — той нарочно е тръгнал натам...

— Чакай, за какво става дума. — Леля Лиза не го разбра и го гледаше смутено.

— Той не иска да живее — аз знам — нервно и силно каза Валка. — Нарочно ме прогони от гората, а той самият тръгна натам... към влака... и сега се страхувам. А Ксюша никак не разбира.

— Боже мой! — извика леля Лиза, надигна се и тръгна към печката. Изгреба от пепелта живи въгленчета, които при нея никога не гаснеха, и започна шумно да ги раздухва.

Дъщерите ѝ мълчаха.

На Валка нареди да си измие ръцете и да седне на масата. Той я послуша, сякаш точно за това беше дошъл.

Леля Лиза мълчаливо постави пред него пълна паница гореща чорба от зеле и застана зад гърба му.

Валка беше много гладен, но от миризмата на яденето кой знае защо му се повдигаше. Болеше го главата.

— Какъв срам! — заговори изведнъж леля Лиза. — А пък се наричаме хора!

Валка замря с лъжицата в ръка, без да разбира нещо.

— А ти яж, това не се отнася до тебе, яж си!

Валка почувства топлата ѝ ръка върху рамото си.

— Ей кой е човек!... Ей в кого има душа — продължаваше леля Лиза и тихо, и укорително. — А ние? Научихме, че е жив, и толкоз!

Клава подаде на майка си стол:

— Седни, успокой се!

— Мога ли да бъда спокойна веке! Човек загива пред очите ни...

— Ти пък, мамо, какво говориш! — занарежда Ленка. — Как така загива? Нали му дадоха пенсия. Безплатно са го лекували най-добрите лекари — какво още?

— Вярно де — подхвана Надя.

Клава намръщено погледна едната, после другата:

— Тъй, тъй! И вие като Варвара Ивановна — и тя купи на внука си една проскубана коза и се успокои. Мисли, че в това се състои цялата грижа!...

— Е, тогава, тревожи се! — предизвикателно изстреля Ленка. — От твоите думи Ефим няма да прогледне. Какво още може да се направи, какво, а?

— Как така „какво“? — възмутено удари с длан по масата леля Лиза. — Защо му е на човек пенсия, когато няма за какво да живее? Да не е някой старец — млад, здрав момък е!

Леля Лиза огледа внимателно дъщерите си и спря поглед на Валка:

— Момчето и то разбра, а вие? Поне да бяхте си мълчали!... Едната преписва протоколи, другата изписва лозунги, на третата от велики дела главата ѝ се е вирнала толкоз високо, че вече нищо не вижда под носа си...

— Мама пак си знае нейната — промърмори Надя.

— ... На край света успяха да стигнат! Москва река докараха до Волга, а да се докоснем до нещо малко — това е прекосилите ни!

— Например човек не може да купи една кофа — зло каза Ленка. — Или защо не достига сапун за всички?!

— Сърце! — завика леля Лиза. — Сърце не ни достига на всинца ни един за друг... Човек за човека все едно че е дърво! Ей за какво хортувам аз...

Валка с тревога наблюдаваше възрастните и не разбираше защо говорят всичко това и какво отношение има то към Ефим.

Той очакваше, че тук ще го разберат и ще му помогнат да откара Ефим на Волга, а Надя изведнъж каза:

— Отдавна трябваше да го наредят някъде. В града има училище за слепи, има кооперации, а така да стоиш ден и нощ без никаква работа — наистина може да откачиш.

— Това зависи от човека — рязко отбеляза Ленка. — Един откача, друг започва да проси по улицата, а трети става учен. Наскоро четох за един сляп...

И Ленка започна да разправя за някакъв химик, който ослепял в лабораторията си, но не паднал духом, а обратното. След всяко второ изречение тя крещеше за силата на духа и Валка отново с тъга забеляза, че разговорът все повече се отдалечава от Ефим. А все по-трудно му беше да седи — кършеше го гърба, коленете му изтръпваха, „да върви по дяволите този химик — мислеше си той, — да можех да си легна“. А Надя и Клава си деряха гърлата за някакви канцеларски

души, които заглушават всеки порив: на един не му пука, друг няма време, а най-често — никой няма желание да мисли със собствената си глава!

На масата седнаха и сънените Вера и Сима. Сега около голямата квадратна маса всички места бяха заети. Седяха един до друг — натясно. От само себе си стана така, сякаш само Валка е липсвал, та плътният жив пръстен да се съедини. Той се намери между леля Лиза и Ленка. През масата, точно отсреща, седеше Клава. Най-последно тя млькна, подпря глава на ръцете си и мрачно загледа покривката.

Валка винаги малко се страхуваше от нея, не очакваше нищо хубаво и този път, уморено я погледна и видя, че сега тя му се усмихва с хубавата леля Лизина усмивка.

— А пък ти си юнак — каза тя на Валка, после погледна майка си и добави: — Ефим не бива да остава тук. Утре ще се посъветвам в службата и ще решим къде ще е по-добре да го устроим, а ти, мамо, поговори с Аксиния сама...

Валка тутакси излезе от състоянието на някакво смътно размекващо униние. Надигна се и прекъсна Клава тихо, но решително:

— Той няма да иска, знам...

Не му дадох да се доизкаже. Отново избухна спор. Този път в него участваше и Валка; той също викаше и скачаше от мястото си, повтаряйки едно и също: Ефим не може да живее без Волга! А сестрите вкупом с леля Лиза убеждаваха Валка, че първо на Ефим трябва да се намери някакво занятие, той да се научи на нещо, иначе и на Волга ще пропадне.

— Това е вярно — съгласи се в края на краищата Валка, — само че аз няма да го оставя. И аз ще замина.

— Нови двайсет! — развика се Ленка. — Къде ще заминеш?

— Където го заведат, там ще отида и аз.

— Ти да не би да се каниш да му станеш бавачка за цял живот?

Валка така се разсърди на Ленка, че дори не можа да ѝ отговори. Стори го леля Лиза. Тя тропна с крак по масата и крясна:

— Откъде се извъди такава? Срам ме е да те слушам!

За секунда настъпи неловко мълчание. Възрастните се спогледаха и тутакси се възстанови страхотната връва.

Едните пак смятаха, че Валка трябва да замине заедно с Ефим в Москва, другите — че не трябва. Леля Лиза се сърдеше и на едните, и

на другите, че крещят за това пред момчето.

Клава прекъсна майка си:

— Нека да слуша, съдбата му се решава!

И Валка слушаше напрегнато и жадно.

Надя успя да надвика всички и като удряше след всяка дума с длан по масата, обяви:

— Според мен няма какво да мъдруваме, а сега най-главното е да настаним час по-скоро Ефим в училището за слепи — и толкоз!

Клава иронично погледна сестра си и отбеляза:

— Слепият се каниш да учиш, а бъдещият, така да се каже, строител на социализма нека си расте неграмотен под носа на Москва.

Валка започна да се оправдава:

— Мен дори много ми се иска да се уча, но Варвара Ивановна казва — рано е, защото тук няма училище.

Клава продължи, сякаш не чу Валка:

— ... Двата трябва да ги наредим в града и по възможност — заедно...

Валка не успя да подскочи от радост, когато Ленка проточи:

— Разби-и-и-ра се, лесна работа!

След това отново настъпи неловко мълчание и в това мълчание тихо заговори леля Лиза:

— По всичко личи, не бива да ги разделяме... Близкият човек — той ти и свети, и те топли, и те прави сит!

Тя прегърна Валка през рамото и сърдито погледна към Ленка.

— А ти, госпожице, хабер си нямам на кого си се метнала! Ни тук — леля Лиза се удари в гърдите, — ни тук — тя се чукна по челото — няма нищо! А ломотиш като картеница. Бавачка за слепия винаги ще се намери. Нима сестра му зле се грижеше за него? При нея беше и сит, и спретнат, а виж какви ги е забъркал!

— Да — тихо въздъхна Клава, — какво да говорим...

— Всичко това е хубаво — внимателно се намеси мълчалата през цялото време Сима, — но той все пак има баба.

— Е, с баба му работата е проста — отвърна леля Лиза с несвойствен за нея рязък тон, — ако не иска с добро, има закон.

— Вярно — съгласи се Сима. — Ако не иска да го даде в детски дом, нека се премести в града.

Валка повече не слушаше. На него му се искаше да скочи, но от радост неочаквано съвсем отмаля и не можеше да се помръдне.

— Къде е Джулбарс? — попита той леля Лиза.

— Спи до печката.

Валка се усмихна и помисли колко хубаво ще е тихичко да се измъкне от масата, да се свие в някое тъмно ъгълче, да притисне до себе си топлото, меко и сънено кутре и заедно с него да заспи. А пък те нека да си спорят колкото искат. Нека бъде светло.

Той се изправи, но главата му се килна и сама започна да се накланя към леля Лиза, докато се опря в прохладната ѝ мека ръка. В това време някой започна да блъска портичката на двора, а после и вратата на леля Лиза. Не сънуваше, защото всички наскачаха от масата.

Ленка изтича на пруста, а вместо нея на прага застана Варвара Ивановна.

— Да се затриеш, дано! — завика баба му и се прекръсти. — Едвам те намерих, поразнико!

Тя бързо приближи до масата и започна да крещи, без да гледа никого. Очите ѝ сълзяха и тя непрекъснато ги бършеше с крайчеца на черната си забрадка. Тя ругаеше Валка, Ксюша, леля Лиза и пак Валка, като си припомняше всичко, в което той се беше провинил от първия ден до днес.

Валка я слушаше и кой знае защо не изпитваше тъга както винаги. Даже напротив — за пръв път той намираще, че баба му е съвсем права — тя все пак се е тревожила: скоро ще настъпи нощта, а него още го няма у дома; разбира се, че това е безобразие! Той само се боеше да не би от нейния вик да се събуди Джулбарс, да изскочи от своето ъгълче и Варвара Ивановна да започне да разпитва: чие е туй куче, че откъде е?

Валка се обърна към печката. Зави му се свят. Сложи глава върху ръцете си и така слушаше. Варвара Ивановна ту се караше, ту нареждаше — колко страх е брала, докато го е търсила тоя поразник; и

че той не е дете, и не е човек, ами изверг: че ѝ е извадил душата със своите измислици — ту за майка на чуждите деца се беше ценил, ту някакъв старец в гората беше изнамерил, а сега пък за слепия се е лепнал и няма живот!

След всяка фраза Варвара Ивановна заключаваше: „Че аз за него какво съм! Все по чужденците, всичко за чужденците!“.

Тя изведнъж замлъкна, прекръсти се още веднъж и седна. Леля Лиза се залови да я успокоява.

Валка гледаше как се отварят и затварят устните им, но думите не чуваше. „Защо ли е така?“ — помисли и забеляза, че баба му и леля Лиза губят ясните си очертания. Постепенно те изчезнаха и тогава страшно силно затръбиха техните гласове.

По избелелите, познати до втръсване тапети се движеха шарките. Някой ги сменяше без да бърза. Отначало имаше някакви конски глави, после трева, после слоести облаци, а сега птици, птици, птици.

Излиза, че е голямо удоволствие да заспиваш през деня! Очите ти сами се затварят бавно, бавно, като тъмни пердетата. От другата страна на пердетата потрепват някакви меки пухкави грамади. Отначало те са много, но изведнъж остава само една и тя невидимо дебелее, а после изведнъж страшно бързо започва да слабее и... отново изведнъж се превръща в макара. Макаратата започва да се разтяга, разтяга, разтяга, докато не стане на косъм. Косъмът виси точно под носа му, трепка и с ужасна бързина се раздува в кълбо. И отново меко се поклащат тъмните грамади. Едната се премества зад другата с такъв шум, сякаш вали дребен дъждец. После те се сблъскват и се разлетяват на различни страни и Валка потъва между тях и отплува нанякъде...

Дълго и мъчително му се присънваше Пелагея. Тя стоеше насред стаята, вдигнала ръка към тавана и хващаше електрическата крушка. Най-последно я улови и я задърпа надолу. Шнурът започна да се разтяга като гумен. Пелагея теглеше крушката към кревата на Валка все по-близо и по-близо и започна да му свети право в лицето. На очите му пареше и го боляха.

Валка отвори очи и веднага замижа от слънцето. В стаята нямаше никого. Той седна на кревата и изведнъж му се приискаха хиляди неща: да яде, да тича, да се види с Ефим, да наругае Пелагея, много искаше да пие, искаше да разцелува Джулбарс. Искане му се тутакси да изтича в гората, но най-напред, най-напред да отиде при Ефим. Тогава Валка си спомни нощния спор у Кирюшкини и така се зарадва, сякаш всичко вече беше уредено и сега с Ефим нищо лошо никога нямаше да се случи.

Валка весело скочи и неочаквано за самия себе си се строполи на леглото.

— Я виж ти!...

Колко ли е преболедувал? Ден, два? Интересно дали Клава е научила нещо, или не?

Валка се надигна отново и започна да се облича по-внимателно, за да не падне пак. Когато най-сетне се облече и олюлявайки се, тръгна към бюфета, Валка имаше чувството, сякаш са го напомпали с въздух и ще литне към тавана, ако стъпи твърде рязко.

„Съвсем съм изнемощял!“ — весело си помисли Валка. Сипа си мляко, отрязва хляб. Наяде се както трябва.

Като понатежа, той вече съвсем уверено закрачи по двора. Там се олюля още веднъж-дваж от свежия въздух, но това беше нищо! И спря не поради това — просто искаше да разбере какво става наоколо и да свикне. Най-напред със слънцето, което не свети само отгоре, както винаги, а от всички страни, направо няма къде да се скриеш от него. Валка стоеше и присвиваше очи. Топлият въздух приятно сновеше по лицето му.

Валка дори не знаеше, че земята може да бъде толкова красива. В двора на баба му никой не я побутваше. Тя сама си се беше нагиздила. А може пък снежната вода да е отнесла боклука, който беше в локвите?

До плевнята Валка видя четири спретнати кафяви хълмчета, сякаш някой беше насипал купчинки мляно кафе. Валка знаеше чие дело е това. Беше работа на къртиците.

Но най-голямото чудо по двора беше тревата. Около стобора, вярно не много нагъсто, стърчаха зелените гвоздейчета на тревата, прави, остри, еднакви на ръст. Кога ли е успяла да израсте! Кокошките нещо търсеха из нея. Те също бяха други — чисти, едри, важни.

И изведнъж Валка забеляза, че кокошките кълват тревата. Той естествено се хвърли към тях, а пък те като се разкудкудякаха! И колко перушина се разхвърча, като се разлетяха! Валка се смееше, отметнал глава и видя в небето човек. Той се беше изправил до комина на къщата на Чижикови — ония, дето кравата им ги храни — и с дълга четка боядисваше покрива. Сигурно е страшно приятно да боядисваш покриви!

Валка се разбърза. Той си мислеше: ако Ефим вече се е оправил, те веднага ще отидат при Кирюшкини. Нека само се опита да каже, че не иска!

Валка тихичко влезе в пруста. Искеше безшумно да се промъкне в стаята, да се прокрадне до Ефим — и право на врата му! Ефим навярно също се е затъжил.

Валка внимателно откряна вратата — лъхна го гъста тютюнева воня. Нима Гришка си е у дома? Преди да успее да се огорчи от това, Валка чу гласа му. И въпреки това влезе в стаята.

Пияният Гришка седеше на масата, а до него Ефим.

Ефим нещо бръщолевеше, сложил ръка върху коляното на Гришка. Устата и брадата му бяха изцапани с ядене. Ръцете също. В лявата си ръка държеше накривена зацапана чаша с водка. И само очите му бяха както винаги широко отворени, красиви, трезви.

Гришка, без да гледа, напъха угарката в паницата с кисело зеле, после от същата паница загреба с пръсти голяма щипка зеле и като ръсеше по цялата маса, я напъха в устата си. Дълго дъвка. Кравешкият му поглед се беше втренчил във вратата нейде до Валка, но не го виждаше.

Гришка преглътна зелето, сръбна водка, намръщи се, после прегърна Ефим.

— И да не съм чул повече такива глупости от тебе — раз-збра ли?

Ефим кимна в знак на съгласие и повтори след Гришка:

— Разбрах.

— Инак сам ще ти светя маслото! Разбра ли?

— Добре — каза Ефим и също отпи от чашата си.

— Избий си от главата разните му бабини деветини. Ясно?

Ефим сговорно кимаше с глава.

— А нея не я слушай — пий, весели се на воля... Само да посмее — у-у!

Гришка се изправи, доля в чашката на Ефим водка, хлопна слепия по гърба и изрева:

— Няма да посмее! Ти си инвалид — разбра ли? На тебе всичко ти е позволено! Не забравяй това! Можеш да си правиш каквото искаш! — с весела злоба повтаряше Гришка. — С мен няма да скучаеш, ех!... А жената няма какво да я слушаш, тя е глупава!

— Глупава е! — машинално повтори след Гришка Ефим.

— Тъй де! Глупава е, защото е жена!

Лека-полека Валка започна да разбира какво става и погледна към закачалката. Там висеше Ксюшината ватенка, а палтото, с което ходеше в града, го нямаше. „Ето значи защо той от сутринта пие“ — помисли Валка с омраза.

— ... Ако Ксюшка имаше душа — продължаваше общарят разпалено — всеки ден сама щеше да ти поднася. А тя какво?... С козе мляко те гощава, нали? Козе мляко на един нещастник. А на мен ми е

жал за тебе, да! Защото имам душа аз! Кажу сам какво ти остава, ако не пиеш? Нъл сега твоят живот е нищо, а? Нъл е нищо?

Ефим мълчеше. От наклонената чаша върху пода се изливаше водка, а Гришка ревеше с пиянска мъка в гласа и с озлобение:

— Ти си сляп! Сля-я-яп!

Тези думи шибаха като камшик върху лицето на Ефим, но Гришка не забелязваше.

Валка не издържа и с яростен вик се нахвърли върху Гришка.

— Ти самият си сляп! Ти самият! Ти...

Той удряше обуцаря където му падне. Обуцарят хвана момченцето за ръката и стреснато го заоглежда.

— Ти да не си откачил?

Валка злобно пухтеше и се опитваше да се отскубне. Тогава Гришка затисна ръцете му между коленете си и се закикоти. Валка започна да сипе ругатни. Ругатните не му стигнаха и той ги измисляше начаса:

— Свиня проклета! Глупав пройдоха!

— Е-е-е стига! — разсърди се Гришка и пусна ръцете на Валка.
— Хайде марш оттука!

— Няма да се махна! Не се страхувам от теб!...

Ефим шареше с ръце пред себе си, без да става и виновно бърбореше:

— Ела при мен, братле... Ела тук...

В настъпилата за миг тишина рязко прокълтя гласът на Валка:

— Никакво братле не съм ти аз! Гадният Гришка ти е нужен...

Обуцарят се надигна, захвърли стола:

— Ах ти, гнида недна! — Той улови момченцето за яката, вдигна го и го изтласка в тъмния пруст.

Валка тутакси се втурна обратно, чу щракането на резето на вратата, дръпна бравата и започна да удря с крак по вратата. През шума той различи гласовете на Ефим и Гришка. И изведнъж стана тихо, сякаш в стаята нямаше никого.

Валка наостри уши, почака малко, после излезе на стълбата и изтича долу. Чуваха се само откъслечни думи:

— Дотегнахте ми... всички ми дотегнахте... да знаете само колко ми дотегнахте!...

Валка плачеше рядко, но каквото и да го довеждаше до рев, на него му се струваше, че плаче само по една причина — защото е умряла майка му.

Валка беше отслабнал от болестта — люлееше го и го обгръщаше гореща червена тъмнина и ако вятърът не докосваше косите му, той нямаше да знае къде се намира — в стаята или под открито небе. И изведнъж дочу:

— Дай ръка!

Валка скочи и замря. От тъмното преддверие на вратата се показа Ефим. Той беше без бастун. Протегнатите му напред ръце трепереха. Очите му бяха бели от слънцето.

— Ела при мен де — с прегракнал шепот помоли той.

Притиснал юмруци под брадата си, Валка се спотайваше. Горещи сълзи пареха очите му, но той се държеше, мълчеше, повтаряйки си: „Няма да се обадя, за нищо на света няма да се обадя!“.

Ефим внимателно се придвижваше напред. Вече доближи до самия край на стълбата, още една крачка — и ще падне от стъпалата. Той явно почувства това, спря се и повика:

— Братле, дай ми ръка!

Някаква странична сила тласна Валка в гърба. Той се хвърли към слепия. Ефим го вдигна на ръце и Валка повече не можа да се сдържи — мъката, обидите, натрупани през живота му, всичко, каквото беше преживял през последните дни, се разрази в ридания. В тази минута той не знаеше за кого повече му е жал — за него самия или за Ефим. Валка плачеше и за двамата.

Ефим, напипвайки с крак стъпалата, слезе с него на двора, направи няколко несигурни крачки. Валка най-сетне стихна, досети се, че го носят на ръце и от смущение престана да плаче.

— Пусни ме, какво правиш!

Ефим го пусна на земята и с мъка каза:

— Измъчих те аз...

Валка все още не можеше да говори; той избърса лицето си с длан, после изтри дланите в палтото си, хвана Ефим за ръка и го поведе към улицата.

На портата ги застигна звън от счупени съдини, последва го отчаяното пеене на Гришка.

Ефим ускори крачка.

Валка го погледна, видя колко много е отслабнал за времето, откакто не бяха се виждали и с тъга помисли: „За какъв дявол аз така бавно раста?“.

А гласно изрече:

— Да вървим при Кирюшкини.

Ефим не отговори, той си мислеше за нещо свое. Вървеше несигурно, защото беше без бастун.

Излязоха на шосето. Тук беше ветровито. Вятърът духаше насреща им.

— Тъдява не се ли вижда някакъв камък? — попита Ефим. — Комай се уморих.

Те повървяха още малко и Валка го сложи да седне на един плосък камък до банката и сам се намести до него. Ефим се обърна с лице към вятъра, притвори очи и мрачно мълчеше.

Покрай банката безшумно течеше снежна вода, изтръгвайки сплъстената миналогодишна трева. Тук-там из водата стърчаха криви жилави филизи. Струите ги заобикаляха, без да ги накланят.

— Ти си прав — неочаквано произнесе Ефим. — Ще заминем при тате, а там всичко ще се нареди.

— А ти ще оставиш ли пиенето?

— Какво говориш! — горещо откликна Ефим и извърна лице, за да не дъха на Валка на водка. — Проклетата да е дано! Не ги обичам тия неща — чуваш ли? Тате не е пил и ние от малки не сме навикнали нито на водка, нито на тютюн...

— Нищо, ти пак се закълни! — настояваше Валка. — Аз не искам да си като Гришка!

— Добре, казвам ти! — твърдо произнесе Ефим и като размисли, добави: — Ти... е да, общо взето, добре!

Валка окончателно повярва. Помълча, после вече с друг тон, без упрек и обида, помоли:

— Само че нека да дружим истински, инак аз не мога, когато с мен не искат да разговарят.

— Подлец да съм! — отвърна Ефим. — Ех, какво да говорим! Само че защо трябва да си разваляш живота?

— Как така да го развалям? — разсърди се Валка.

Той искаше да каже на Ефим: „Ти още нищичко не знаеш — ние заминаваме за Москва! Кирюшкини сигурно вече всичко са уредили. Там теб ще те научат на занаят. Аз ще уча. А после ще заминем за Волга...“.

Но Валка нищо подобно не каза. Той не успя. Ефим го сграбчи с двете си ръце и го притисна до себе си.

— Е добре, край, повече няма! Ти си прав — ти и командвай!

Валка почувства, че сега нищо не трябва да казва.

Мълчаха и двамата. Вятърът отдалеч на талази донасяше шума на бързо приближаващия влак. Изсвири локомотивът. Свирката му — настойчива, продължителна — стихваше само за миг и отново се извисяваше — пак и пак. Така свирят локомотивите на експресните влакове, когато минават покрай гарите.

Ефим тежко се надигна, хвана Валка за ръка и пръв понечи да тръгне, но Валка решително го затегли обратно — към селото.

Двама души вървяха по шосето, гонени от пролетния вятър. И на двамата им се струваше, че нечия широка, топла длан, ги подпира отзад и им помага да вървят. А отстрани не можеше да се разбере кой води — момчето или възрастният.

Ленинград, 1955

Издание:

Автор: Ричи Достян

Заглавие: Тревога

Преводач: Виолета Манчева

Година на превод: 1977

Език, от който е преведено: Руски

Издание: първо

Издател: Държавно издателство „Отечество“

Град на издателя: София

Година на издаване: 1977

Тип: сборник повести

Националност: Руска

Печатница: ДПК „Димитър Благоев“

Излязла от печат: август 1977

Редактор: Добринка Савова-Габровска

Художествен редактор: Йова Чолакова

Технически редактор: Петър Стефанов

Художник: Олга Паскалева

Коректор: Мина Дончева; Христина Денкова

Адрес в Библиоман: <https://biblioman.chitanka.info/books/1841>

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.